

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ANABİLİM DALI

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM SÜRECİ
KURUMSAL - SOSYAL SORUMLULUK İLİŞKİSİ
BANKACILIK SEKTÖRÜ UYGULAMASI

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN: ERCÜMENT GÜLER

DANIŞMAN: PROF. DR. ERİŞAH ARICAN

İSTANBUL, 2006

ÖNSÖZ

Bankaların ekonomi içerisindeki ağırlığı ve vazgeçilmez yeri tartışılmaz. Hemen hemen herkesin mutlaka bankalarla bir ilişkisi vardır. Bu ilişki bankaların güvenli kurumlar olmamaları halinde kopar. Güveni tesis etmek ise yayınladıkları mali verilerin doğruluğu ile orantılıdır. Bankaların muhasebe kayıtlarının doğru, güvenilir, ulusal ve uluslararası muhasebe standartlarına uygun düzenlenmiş olup olmadığı bağımsız denetim ile sağlanır. Böylece bağımsız dış denetim, bankaların mali açıdan şeffaf olma, kamuyu aydınlatma ve yasal mevzuata uyma konularında önemli rol oynar.

ABD gibi ileri ülkelerde bile zaman zaman bu tür kurumlarda bir takım zafiyetler oluşabilmektedir. Ülkemizde de yakın geçmişte bankacılık sektörü büyük bir kriz atlattı. 22 adet banka sistemin dışına çıktı. Bu süreçte acaba bağımsız denetimin bir payı var mı diye düşündüm ve bu konuyu araştırmaya karar verdim. Bağımsız dış denetimin içinde bulunduğu denetim olgusunu farklı açılardan araştırdıktan sonra mesleğin temel ilke ve standartları ile kullandıkları teknikleri açıklamaya çalıştım. Yurt dışı ve ülkemizdeki uygulamalar hakkında bilgi verdikten sonra esas amacım olan kriz veya banka başarısızlıklarında bağımsız denetimin rolünün olup olmadığı, denetçilerin bağımsızlıkları ve yapılabilecek yeni düzenlemelere yönelik bir piyasa araştırması yaptım. Elde ettiğim verileri değerlendirerek bir takım önerilerde bulunmaya çalıştım.

Bu çalışmanın hazırlanmasında birçok kişiye teşekkür borçluyum. En başta, doktora çalışmamın başından itibaren, her safhada, her konuda gerek değerli görüşleriyle gerekse manevi moral desteğiyle değerli hocam, saygıdeğer büyüğüm Sn. Prof. Dr. Erişah ARICAN'a, bunun yanında yine doktora çalışmamı tamamlamamda büyük emeği ve katkıları bulunan değerli hocam Prof. Dr. Niyazi BERK'e ve Enstitümüzün pek kıymetli öğretim üyeleri olan hocalarıma, tezimi bitirmemde bana sürekli moral ve motivasyon aşılayan meslek arkadaşlarıma teşekkürlerimi arz ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
EKLER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM: KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. KAVRAMLAR.....	5
1.1.1. Denetimin Tanımı ve Amacı.....	5
1.1.1.1.Bankalarda Denetim ve Amaçları	9
1.1.1.2.Banka İçi Denetim	14
1.1.1.3.Banka Dışı Denetim.....	18
1.1.2. Denetim Türleri.....	20
1.1.2.1. Kapsam Bakımından Denetim Türleri.....	21
1.1.2.2. Uygulama Zamanı Bakımından Denetim Türleri.....	22
1.1.2.3. Amaç Bakımından Denetim Türleri.....	23
1.1.2.4. Denetçi Statüsü Bakımından Denetim Türleri.....	25
1.1.2.4.1. İç Denetim	26
1.1.2.4.1.1. İç Denetimin İlkeleri.....	29
1.1.2.4.2. Dış Denetim.....	34
1.1.2.4.2.1. Bağımsız Dış Denetim.....	34
1.1.2.4.2.2. Kamu Denetimi.....	36

1.1.2.5. Yapılış Nedeni Bakımından Denetim Türleri.....	38
1.1.2.6. Yapılan Yer Bakımından Denetim Türleri.....	39
1.1.2.7. Denetimde Yeni Kavram ve Yaklaşımlar.....	41
1.1.2.7.1. Bilgisayar Destekli Denetim (Computer Assisted Auditing).....	41
1.1.2.7.2. Hile Denetimi.....	43
1.1.3. Denetçi Türleri.....	45
1.1.4. İç ve Bağımsız Dış Denetçiler Arasındaki İşbirliği ve Koordinasyon....	47
1.1.5. Bağımsız Dış Denetim.....	49
1.1.5.1. Tanım.....	49
1.1.5.2. Amaç.....	51
1.1.5.2.1. Şeffaflık.....	52
1.1.5.2.2. Kamuyu Aydınlatma.....	53
1.1.5.3. Bağımsız Dış Denetimin Faydaları.....	55
1.1.5.3.1. Denetlenen İşletme Açısından Faydaları.....	55
1.1.5.3.2. Diğer Ekonomik Birimler Açısından Faydaları.....	56
1.1.5.3.3. Devlet Açısından Faydaları.....	56
1.1.5.3.4. Sosyal Açısından Faydaları.....	57
1.2. BAĞIMSIZ DIŞ DENETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	59
1.2.1. Bağımsız Dış Denetim Anlayışının Doğuşu.....	59
1.2.2. Türkiye’de Bağımsız Dış Denetimin Gelişimi.....	60
1.2.3. Muhasebe ve Denetim İle İlgili Uluslararası Kuruluşlar.....	62
1.2.3.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi-IASC (International Accounting Standards Committee).....	63
1.2.3.2. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu-IFAC (International Federation of Accountants).....	63
1.2.3.3. Avrupa Muhasebeciler Federasyonu-FEE (The European Federation of Accountants).....	64

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM İLKE, STANDART VE TEKNİKLERİ

2.1. İLKELER.....	65
2.1.2. Mesleki Etik İlkeleri.....	65
2.1.2. Kamunun Aydınlatılması İlkesi.....	66
2.1.3. Denetim Riski ve Önemlilik İlkesi	66
2.1.3.1.Denetim Riski.....	67
2.1.3.2. Önemlilik İlkesi.....	70
2.1.3.3. İhtiyatlılık İlkesi.....	74
2.1.3.4. Kalite Kontrol İlkeleri.....	75
2.1.STANDARTLAR.....	76
2.2.1. Uluslararası Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları.....	76
2.2.1.1. Genel Standartlar.....	77
2.2.1.1.1. Bağımsızlık.....	77
2.2.1.1.2. Mesleki Eğitim ve Yeterlilik.....	79
2.2.1.1.3. Mesleki Özen.....	79
2.2.1.2.Çalışma Sahası Standartları.....	79
2.2.1.2.1. Planlama ve Gözetim.....	79
2.2.1.2.2. İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi.....	80
2.2.1.2.3. Yeterli ve Uygun Kanıt Toplama.....	80
2.2.1.3.Raporlama Standartları.....	81
2.2.1.3.1. Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartlarına Uygunluk.....	81
2.2.1.3.2. Uygulamalarda Devamlılık.....	81
2.2.1.3.3. Yeterli Açıklama.....	82
2.2.1.3.4. Denetçi Görüşü.....	82

2.2.2. Ulusal Denetim Standartları.....	83
2.3. TEKNİKLER.....	87
2.3.1. Fiziki Sayma ve İnceleme Tekniği.....	88
2.3.2. Doğrulama Tekniği.....	89
2.3.3. Belge İncelemesi Tekniği.....	90
2.3.4. Kayıt Sürecinin İncelenmesi Tekniği.....	91
2.3.5. Analitik İnceleme Tekniği.....	91
2.3.5.1. Trend Analizi.....	92
2.3.5.2. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi.....	93
2.3.5.3 Dikey Analiz.....	94
2.3.5.4. Oran Analizi.....	95
2.3.5.4.1. Likidite Oranları.....	96
2.3.5.4.2. Karlılık Oranları.....	98
2.3.5.4.3. Faaliyet Oranları.....	99
2.3.5.4.4. Finansal Yapı Oranları.....	100
2.3.5.5. Ussallık Testleri.....	101
2.3.6. Yeniden Hesaplama Tekniği.....	102
2.3.7. Gözlem Tekniği.....	102
2.3.8. Derinlemesine Araştırma Tekniği.....	103
2.3.9. Soruşturma Tekniği.....	103
2.3.10, İlgili Hesaplar Arası İlişki Kurma Tekniği.....	103

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ BANKACILIK SİSTEMLERİ VE BAĞIMSIZ DIŞ DENETİMİN YERİ

3.1. GİRİŞ.....	104
3.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDEKİ BANKACILIK SİSTEMİ.....	106
3.2.1. Para Denetim Bürosu (The Office of The Comptroller of The Currency).....	109
3.2.2. Federal Rezerv Sistem (Federal Reserve Sistem – FED).....	110
3.2.3. Federal Mevduat Sigorta Kurumu (Federal Deposit Insurance Corporation).....	111
3.2.4. Federal Finansal Kurumlar İnceleme Konseyi (Federal Financial Institutions Examination Council).....	113
3.3. ABD'DEKİ BANKACILIK SİSTEMİNDE BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM.....	113
3.4. AB VE AB ÜYESİ ÜLKELERDEKİ BANKACILIK SİSTEMİ.....	118
3.4.1. Almanya Bankacılık Sistemi.....	120
3.4.2. İngiltere Bankacılık Sistemi.....	122
3.4.3. Fransa Bankacılık Sistemi.....	125
3.5. AB DÜZENLEMELERİNDE BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM.....	126
3.5.1. Avrupa Birliği'nde Bağımsız Dış Denetim.....	127
3.5.1.1. Dördüncü Direktif.....	127
3.5.1.2. Yedinci Direktif.....	128
3.5.1.3. Sekizinci Direktif.....	129
3.6. JAPONYA'DAKİ BANKACILIK SİSTEMİ.....	130
3.7. JAPONYA'DAKİ BANKACILIK SİSTEMİNDE BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM.....	133

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM KURULUŞLARININ BANKACILIK YASASI VE BDDK DÜZENLEMELERİ KAPSAMINDA FAALİYETLERİNİN DAYANAKLARI, FAALİYETLERİNDE BELİRLEYİCİ VE SINIRLAYICI DÜZENLEMELER

4.1. BAĞIMSIZ DENETİM VE BAĞIMSIZ DENETİM ŞİRKETLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	135
4.1.1. Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Yetkilendirilmesi ve Yetkili Kuruluşlar.....	135
4.1.2. Sorumluluk Sigortası.....	143
4.1.3. İşlemlerin Kayıt Dışı Bırakılması ve Gerçeğe Aykırı Muhasebeleştirme	147
4.1.3.1. İşlemlerin Kayıt Dışı Bırakılması.....	148
4.1.3.2. İşlemlerin Gerçek Mahiyetlerine Uygun Düşmeyen Bir Şekilde Muhasebeleştirilmesi.....	149
4.1.3.3. Kanunî ve Yardımcı Defter ve Kayıtları, Şubeleri, Yurt içi ve Yurt dışındaki Muhabirleri ile Hesap Mutabakatı Sağlanmadan Yıl Sonu Bilançoların Kapatılması.....	149
4.2. RİSK YÖNETİMİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER	150
4.2.1. İç Kontrol Sistemi.....	153
4.2.2. Risk Yönetimi Sistemi.....	159
4.2.3. İç Denetim Sistemi	162
4.3. BİLGİ SİSTEMLERİ DENETİMİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	165
4.4. SERMAYE YETERLİLİĞİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER.....	168
4.5. KARŞILIKLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	170
4.6. YABANCI PARA POZİSYON AÇIĞINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	173
4.7. MUHASEBE UYGULAMA YÖNETMELİĞİ.....	176

BEŞİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİMDE SORUMLULUK KAVRAMI VE BİR ANKET ÇALIŞMASI

5.1. GİRİŞ.....	184
5.2. 3568 SAYILI KANUN ÇERÇEVESİNDE BAĞIMSIZ DENETÇİNİN SORUMLULUĞU.....	192
5.3. SERMAYE PİYASASI KANUNU ÇERÇEVESİNDE BAĞIMSIZ DENETÇİNİN SORUMLULUĞU.....	194
5.4. ANKET ÇALIŞMASI.....	196
5.4.1. Sıklık Dağılımı Analizi.....	198
5.4.2. Çapraz Tablo Analizi	232
 SONUÇ.....	 241
KAYNAKÇA.....	252
EKLER.....	

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1.1 : Denetim Türleri	21
Tablo 1.2 : Denetim Türleri ve Kabul Edilen Denetim Kriterleri	25
Tablo 1.3 : İç Denetim ve Bağımsız Dış Denetimin Karşılaştırılması	36
Tablo 1.4 : Denetçi Türlerinin Denetim Alanları ve Muhatapları Açısından Ayrımı	45
Tablo- 1.5: İç Denetçi ve Bağımsız Dış Denetçinin Karşılaştırılması	46
Tablo 2.1: Genel Standartlar	85
Tablo 2.2 : Çalışma Sahası Standartları	86
Tablo 2.3 : Raporlama Standartları	87
Tablo 2.4: Likidite Oranları	97
Tablo 2.5: Karlılık Oranları	99
Tablo 2.6: Faaliyet Oranları	100
Tablo 2.7: Finansal Yapı Oranları	101
Tablo: 3.1: ABD’de Temel Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar	106
Tablo 3.2: ABD’de Bankalar ve Düzenleyici Kurumlar	109
Tablo 5.1: TMSF’ye Devredilen Bankalar	186
Tablo 5.2 : Bankaların TMSF’ye Devredilmesinin Yasal Dayanağı	189
Tablo 5.3: Katılımcıların unvanı	198
Tablo 5.4: Katılımcıların meslekteki deneyim süresi	199
Tablo 5.5: Denetim anlaşmalarında denetim faaliyetlerinin belli bir mesai saati miktarı ile sınırlanıp sınırlanmamasına ilişkin tablo	200
Tablo 5.6: Harcanılan mesai saatinin miktarının ücrete etkisi	200
Tablo 5.7:Çalışma ortamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgelerin yazılı veya bilgisayar ortamında verildiğine ilişkin tablo	201
Tablo 5.8:Sunulan belgelerin sayısının işi zorlaştırıp zorlaştırmadığına ilişkin tablo	202
Tablo 5.9: Denetim faaliyetlerinde banka bilgi işlem sistemlerinden yararlanma sıklığı	203

Tablo 5.10: Bilgi işlem sistemlerin güvenilirliğinin test edilme sıklığı	203
Tablo 5.11: Bilgi işlem sistemlerinin güvenilirliklerinin test edilip edilmediğinin unvanlara göre ayrımı	204
Tablo 5.12: Bağımsız dış denetimin IT denetimi yapması ve yapma derecesi	204
Tablo 5.13: Bilgi işlem sistemlerinin denetlenip denetlenmediklerinin unvan gruplarına göre dağılımı	206
Tablo 5.14: Bankacılık sektörüne yönelik mevzuatın kısıtlayıcı ve teferruatlı olma durumu	207
Tablo 5.15: Geçmişte yaşanan banka başarısızlıklarının sebepleri	207
Tablo 5.16: Ülkemizdeki bankacılık krizlerinin nedenleri	208
Tablo 5.17: Banka başarısızlıklarında Banka yönetimlerinin tavrı	210
Tablo 5.18: Bankacılık krizlerinde kurumsal yönetişimin rolü	211
Tablo 5.19: Düzenleyici kurumun Kurumsal Yönetişim ve Muhasebe işlemleri üzerine etkisi	212
Tablo 5.20: Risk yönetimi konusunda gelinen nokta	212
Tablo 5.21: Denetim anlayışı	213
Tablo 5.22: Bağımsız Denetim ile ilgili yapılan Düzenlemelerin yeterliliği	214
Tablo 5.23: Bankalardaki iç denetim sisteminin yeterliliği	215
Tablo 5.24: Bağımsız denetimin etkinleştirilerek kamuoyunun bankalara olan güvenlerinin arttırılması	215
Tablo 5.25: Denetim ücretinin BANKALAR tarafından denetim Firmasına ödenmesinin denetçilerin bağımsızlığına olan etkisi	217
Tablo 5.26: Denetim ücretini Bankaların dışında ödeyecek başka bir sistemin araştırılması	219
Tablo 5.27: Denetçiler ile banka yönetimi arasında oluşacak yakınlaşma ve sıcak ilişkilerin bağımsızlığa etki etmemesi için alınabilecek tedbirler	220
Tablo 5.28: 5411 Sayılı Bankalar Kanunu gereğince BDDK Başkanının bağımsız denetim şirketinden inceleme yapması için görevlendirme yetkisinin denetçi bağımsızlığına etkisi	221
Tablo 5.29: 5411 Sayılı Bankalar Kanunu gereğince BDDK'nın Bağımsız denetim raporlarını değerlendirmesi hakkındaki düşünceler	222

Tablo 5.30: Düzenleyici kurum tarafından denetim şirketine İdari para cezası verilmesi hakkındaki düşünceler	223
Tablo 5.31: Banka yönetimi/denetim komitesi, kamu denetçileri ve bağımsız denetçiler Arasında bilgi paylaşımı söz konusu mu?	224
Tablo 5.32: Hata ve suiistimal riskinin azaltılması için önemli olan faktörler	225
Tablo 5.33: Bağımsız dış denetçilerin, usulsüzlük veya yolsuzlukları ortaya çıkarma fonksiyonu	226
Tablo 5.34: Bağımsız dış denetçilerin usulsüzlük/yolsuzluk şüphesi uyandıran tespitlerinde paylaşmasında fayda olan merciler	227
Tablo 5.35: Bağımsız denetim görevinin eksik yapılması nedeniyle en çok bedel ödeyen kesim	228
Tablo 5.36: Bağımsız dış denetimin sorumlu olduğu merciler	228
Tablo 5.37: 3568 sayılı Kanunu'nda "KURUMSAL-SOSYAL SORUMLULUK" kavramlarına verilen önem	229
Tablo 5.38: 5411 Sayılı Kanunu gereğince uygulamaya alınacak "Sorumluluk Sigortası" hakkındaki düşünceler	230
Tablo 5.39: Bağımsız denetçilerin sektörel açıdan uzmanlaşmalarının faydaları ...	231
Tablo 5.40: Sektörel uzmanlaşmada izlenecek yol	232
Tablo: 5.41: Bilgi İşlem Sistemlerinden yararlanılması halinde sistemlerin güvenilirliğinin test edilmesi ile bu alanda denetim yapılması ve yapılıyor ise bilgi işlem sistemlerinin ne derece denetlenebildiği arasındaki ilişki	234
Tablo 5.42: Banka başarısızlıklarında bankaların içinde bulundukları durumdan Çıkmak için gösterdikleri tavır ile bankacılık krizlerinin nedenleri arasındaki ilişki	235
Tablo: 5.43: Bankacılık krizlerinin nedenleri ile geçmişte yaşanan banka başarısızlıklarının en önemli sebebi arasındaki ilişki	236
Tablo: 5.44: Bağımsız Denetim ile ilgili yapılan düzenlemelerin etkinliği için yeterli olup olmaması ile Düzenleyici kurumun denetim şirketine idari para cezası vermesi arasındaki ilişki	237
Tablo 5.45: Bağımsız Denetim ile ilgili yapılan düzenlemelerin etkinliği için yeterli olup olmaması ile 5411 Sayılı Kanunu'nun 36. maddesinde yer alan "Sorumluluk Sigortası" uygulaması arasındaki ilişki	238
Tablo 5.46: Geçmişteki bankacılık krizlerinde kurumsal yönetişimin rolü ile BDDK'nın kurumsal yönetim ve muhasebe işlemleri üzerindeki etkisi	239

arasındaki ilişki	
Tablo 5.47: Denetim anlayışının değişip değişmediği ile bankacılık krizlerinin nedenleri arasındaki ilişki	240

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Denetim Riski Unsurlarının Denetim Süreci İçerisindeki Yeri	68
Şekil 2.2 Önemlilik İlkesinin Denetim Sürecindeki Uygulanma Aşamaları	73

EKLER LİSTESİ

EK 1 : Gelişmiş Bazı Ülkelerde Faaliyet Gösteren Meslek Örgütleri	
EK 2 : Anket Soruları	

KISALTMALAR LİSTESİ

- a.g.e.** – Adı Geçen Eser
a.g.m. - Adı Geçen Makale
a.g.ç. - Adı Geçen Çalışma
a.g.t. - Adı Geçen Tebliğ
a.g.y. - Adı Geçen Yönetmelik
a.g.b. - Adı Geçen Bildiri
AAPA - Amerikan Muhasebeciler Birliği - American Association of Public Accountants
AASB – Australian Accounting Standards Board – Avustralya Muhasebe Standartları Kurulu
AB – Avrupa Birliği
ABD – Amerika Birleşik Devletleri
AICPA – American Institute of Certified Public Accountants – Amerikan Yetkili (Serbest)Kamu Muhasebecileri Enstitüsü
ASB - Auditing Standards Board - Amerikan Denetim Standartları Kurulu
ASBJ – Accounting Standards Board of Japan – Japonya Muhasebe Standartları Kurulu
BIS – Bank for International Settlements- Uluslararası Ödemeler Bankası
BK – Bankalar Kanunun
BDDK – Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİO – Bağımsız İdari Otoriteler
CAAT – Computer Assisted Audit Techniques - Bilgisayar Destekli Denetim Teknikleri
CA – Chartered Accountant – İngiltere’de yetkili bağımsız dış denetçi
CICA – Canadian Institute of Chartered Accountants – Kanada Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü
CNC – Conseil National de la Comptabilite – Ulusal Muhasebe Konseyi
CNCC – Comogagne Nationale des Commissaires aux Comptes – Ulusal Denetim Görevlileri Kurulu
CPA - Certified Public Accountants – Yetkili Kamu (Serbest) Muhasebeciler
DİE – Devlet İstatistik Enstitüsü
DTM – Dış Ticaret Müsteşarlığı
DPT – Devlet Planlama Teşkilatı
FASB – Financial Accounting Standards Board – Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
FDIC – Federal Deposit Insurance Corporation – Federal Mevduat Sigortası Şirketi
FED – Federal Reserve System – Amerikan Merkez Bankası
FEE – The European Federation of Accountants (Fédération des Experts Comptables Européens) – Avrupa Muhasebeciler Federasyonu
FFIEC – Federal Financial Institutions Examinations Council – Federal Finansal Kurumlar İnceleme Konseyi
FRC – Financial Reporting Council – Finansal Raporlama Konseyi
FSA – Financial Services Authority – Finansal Hizmetler Otoritesi

GKGDS - Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları (GAAS - Generaly Accepted Auditing Standards)
GKGMS – Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları
IAPC - The International Auditing Practices Committee - Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi
IAPSs - International Auditing Practice Statements - Uluslararası Denetim Uygulamaları
IASC - International Accounting Standards Committee – Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
ICAEW – Institute of Chartered Accountants of England and Wales – İngiltere ve Galler Bölgesi Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü
IFAC - International Federation of Accountants – Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
IFAD - International Forum on Accountancy Development - Muhasebeciliğin Geliştirilmesi Uluslararası Forumu
IIA – The American Institute of Internal Auditing – Amerikan İç Denetim Enstitüsü
ISAs - International Standards on Auditing - Uluslararası Denetim Standartları
JICPA – The Japanese Institute of Certified Public Accountants – Japonya Yetkili Kamu Muhasebecileri Enstitüsü
KHK – Kanun Hükmünde Kararname
KİT – Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MUY – Muhasebe Uygulama Yönetmeliği
OCC – Office of the Comptroller of the Currency – Para Kontrolleri Bürosu
OEC – Ordre des Experts-Comptables – Denetim Elemanları ve Muhasebeciler Odası
OECD - Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OTS – Office of Thrift Supervision – Tasarruf Kurumları Denetim Bürosu
RG – Resmi Gazete
ROD – Risk Odaklı Denetim
RTÜK – Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s – Sayfa
SAS – Statement on Auditing Standarts – Denetim Standartları
SEC – Securities And Exchange Comission – Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu
SM – Serbest Muhasebeci(lik)
SMMM - Serbest Muhasebeci Mali Müşavir(lik)
SPKn – Sermaye Piyasası Kanunu
SPKm – Sermaye Piyasası Kurumu
SSK – Sosyal Sigortalar Kurumu
TBB - Türkiye Bankalar Birliği
TBMM – Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB – Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSK - Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK - Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TP- Türk Parası
TTK – Türk Ticaret Kanunu

YP - Yabancı Para

GİRİŞ

Sermayedarlar, yatırımcılar, yatırım yapmayı düşünenler, alacaklılar, yöneticiler ve daha birçok ilgili kişiler bir işletme ile ilgili karar alma sürecinde kendilerine sunulan mali bilgilerin güvenilirliğini temin edecek standartlarda olup olmadığına dikkat ederler. Çünkü, belirli bir standardı olmayan muhasebe sistemine dayanılarak hazırlanan finansal tablolar, tabloyu yorumlayan kişiye göre farklı anlamlar ifade edebilir. Dolayısıyla tüm kesimlerce aynı dilin konuşulabilmesi ve güvenilirliğin sağlanabilmesi için tabloların genel kabul görmüş belirli standartlara uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Dolayısıyla söz konusu finansal bilgilerin güvenilir ve doğru olması, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartlarına uygun bir hesap ve kayıt sisteminin varlığı ile mümkündür.

Bankaların kredi ve mevduat alışverişinin yanında pek çok faaliyet konusu bulunmakta ve her geçen gün gelişen teknoloji ile birlikte yenileri eklenmektedir. Dolayısıyla bankacılık sektörü, ülkenin para politikasını etkilemekten, ekonomideki sektörler arasındaki kaynak dağılımını değiştirmeye, toplumdaki gelir ve servet dağılımından, yatırımların verimli alanlara aktarılmasına kadar pek çok hayati fonksiyona sahiptir Bankalar tüm bu faaliyet ve fonksiyonları tamamen kendilerine duyulan güven sayesinde yerine getirmektedirler. Kaynaklarının büyük kısmının yabancı olması bankalar açısından güvenilirlik kavramına yaşamsal bir önem yüklemektedir.

Dolayısıyla bankaların güvenilir olma ve mali verilerinin gerçeği yansıtmaya zorunluluğu vardır. Bunu sağlayacak mekanizmaların başında bağımsız dış denetim gelmektedir. Bağımsız dış denetim, bankaların ürettiği bilgileri kullanacak olan aktörlerin ekonomik kararlarında etkili olabilecek tüm bilgilerin mutlak olmasa da doğru ve güvenilir olduğunu teyit ederek, kaynakların etkin ve homojen dağılımına ciddi katkı sağlar. Bu bağlamda bağımsız denetimin kaliteli olması, standartlarının yüksek olması yatırımcılar ile bankalara mevduatını yatıran mudilerin güveninin

sağlanması çok önemlidir. Bununla birlikte bağımsız dış denetimin vergi ve sosyal adalete yaptığı katkılar nedeniyle sosyal faydaları da göz ardı edilemez.

Dünyanın en gelişmiş sermaye piyasalarına sahip olan ve onca erken uyarı sistemlerine rağmen ABD’de yakın geçmişte dünya çapında isim yapmış halka açık şirketler muhasebe usulsüzlüğü nedeniyle iflas etmiştir. Buna tam olarak benzememekle birlikte, Ülkemizde de 1999 yılından itibaren birçok bankanın faaliyet izni iptal edilmiş veya TMSF’ a devredilmiştir. Devir nedenleri, genel olarak bankanın gelir gider dengesinin bozulduğu ve bunun süreklilik arzettiği, hakim ortakların banka kaynaklarını kendi lehlerine kullandıkları veya bu suretle bankayı zarara uğrattıkları şeklinde açıklanmıştır. Devir nedeniyle oluşan zarar, tasarruf mevduatı sigorta sistemi nedeniyle tüm toplumu ilgilendirmektedir.

Gelinen noktada bankaların kötü yönetildikleri, sermayelerini güçlendirmedikleri, etik kurallara uymadıkları, yasal ve yönetsel düzenlemelerin yetersizliği gibi sebepler sıralanabilir. Bunlar içinde yukarıda önemi ve fonksiyonu vurgulanmış olan bağımsız denetim sisteminin de payının olup olmadığı herkesçe merak edilen bir husustur. Bu bağlamda; ülkemizde yaşanan banka başarısızlıkları/krizlerinin temelinde yatan sorunlar ve bağımsız dış denetimin bu faktörler içindeki payı ve etkisinin araştırılması çalışmamızın çıkış noktasını oluşturmuştur.

Bu çalışma beş bölümü kapsamakta olup, birinci bölümünde denetim ve bağımsız dış denetimin kavramsal çerçevesi, denetimin kapsamı, uygulama zamanı, amaç ve denetçi türleri, yapılış nedeni açılarından türleri, bağımsız dış denetimin amacı ve tarihsel gelişimi ile muhasebe ve denetim ile ilgili uluslar arası kuruluşlar hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde; bağımsız dış denetimin mesleki etik, kamunun aydınlatılması ve önemlilik ilkeleri, ulusal ve uluslar arası genel kabul görmüş denetim standartları ve bağımsız denetim yapılırken uygulanan teknikler hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise; gelişmiş ülkelerdeki bankacılık sistemleri ve bağımsız dış denetimin yeri konusu araştırılmış, bu kapsamda ABD, Avrupa Birliği ve üye ülkelerden Almanya, İngiltere ve Fransa'daki düzenlemeler ile Japonya bankacılık sistemleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde de Ülkemizdeki bağımsız denetim kuruluşlarının Bankacılık Yasası ve BDDK düzenlemeleri çerçevesinde faaliyetlerinin dayanakları, faaliyetlerinde belirleyici ve sınırlayıcı düzenlemelere yer verilmeye çalışılmıştır. Bağımsız dış denetimin bir bankanın tüm faaliyetleri sonucunda oluşan mali verilerinin doğruluğunu araştırması nedeniyle tüm mevzuat ve yönetsel düzenlemelerin çalışmamızda ele alınması hem mümkün değildir hem de çok rasyonel bulunmamıştır. Bu nedenle bağımsız denetimi yakından ilgilendiren ve denetim raporlarında mutlaka yer alması gereken ve diğer düzenlemeler içinde özellikle belirtilmesi gereğine inanılan konulara yer vermeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda; bağımsız denetim ve bağımsız denetim şirketleri ile ilgili düzenlemeler, risk yönetimi ile ilgili düzenlemeler, bilgi sistemlerinin denetimi ile ilgili düzenlemeler, sermaye yeterliliği, karşılıklar, yabancı para pozisyon açığına ilişkin düzenlemeler ayrıntıya fazla girilmeden ele alınmaya çalışılmıştır. Esas itibarıyla bankalar faaliyetlerini, BDDK'nın yayınladığı Muhasebe Uygulama Yönetmeliği ve buna dayanarak çıkarılan tebliğler uyarınca muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Bağımsız denetim şirketleri de bu yönetmelik ve ilgili tebliğler uyarınca denetim plan ve programlarını yaparlar. Bu nedenle Muhasebe Uygulama Yönetmeliği ve ilgili tebliğler biraz daha açık şekilde ele alınmaya çalışılmıştır.

Beşinci ve son bölümde ise; bağımsız denetim olgusunun sorumluluklarıyla ilgili, ülkemizde ilgisi olan kurum (BDDK, SPK) ve bağlı olunan meslek örgütü (TURMOB) nezdinde yer verilen düzenlemeleri hakkında bilgi verilmeye çalışılmış ve bankacılık sektöründe yaşanmış olan kriz veya banka başarısızlıklarında etkili olan etmenler ve bağımsız denetimin bunların içindeki payı, geline nokta bağımsız denetimin yeterliliği ve etkinliği, bağımsızlık özelliğinin bu bağlamda

faaliyetlerine ne ölçüde yansıdığı, BDDK'nın getirdiği yeni düzenlemeler veya getirilebilecek düzenlemeler hakkında bağımsız denetim kuruluşlarında çalışan denetçilerin görüşlerini araştıran bir ampirik araştırma yapılmaya çalışılmıştır. Bu kendilerine yöneltilen bir anketle olmuş ve katılımcıların sayısı piramit şeklinde en üstten aşağıya doğru artarak gelmiştir. Dolayısıyla gerçek ana kütlenin özelliklerini yansıtmaya gayret gösterilmiştir.

Alınan verilerin değerlendirilmesi sonucunda; banka kriz veya başarısızlıklarında bağımsız dış denetimin payının ağırlıklı olarak az olduğu, en büyük etkenin kötü banka yönetimi ve banka yöneticilerinin tutum ve davranışları olduğu, bağımsızlık özelliğini zedeleyecek bir düzenleme bulunmadığı fakat bağımsızlık özelliğinin zedelenmesi hususunda ileri sürülen en büyük sav olan denetim ücretinin banka yerine başka yolla alınmasının daha uygun olacağı, 3568 Sayılı meslek örgütü yasasında bağımsız denetimin kurumsal sosyal sorumluluk kavramına daha fazla düzenlemeye yer verilmesi gerektiği ve denetim mesleğinde mutlaka uzmanlaşmanın sağlanması gerektiği bunun de ağırlıklı olarak deneyimle olabileceği hususlarında görüşlerin belirtildiği görülmüştür.

Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde sıklık (frekans) ve yüzde oranları ile bazı bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri tespit edebilmek için çapraz analiz teknikleri kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM: KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. KAVRAMLAR

1.1.1. Denetimin Tanımı ve Amacı

İşletmelerin mali tablolarında yer alan bilgiler ve bu bilgilerdeki gelişmeler aşağıdaki şahıs ve kurumlar tarafından kullanılır ve yakından izlenir.

- Sermayedarlar
- Yatırımcılar, yatırım yapmayı düşünenler
- Yöneticiler ve işletme çalışanları
- Alacaklılar (Bankalar, Satıcılar, Alıcılar)
- Sendikalar
- Meslek oda, borsa ve dernekleri
- Devlet (Gelir İdaresi, Vergi Dairesi, DİE, DTM, DPT vb.)
- Sosyal güvenlik kuruluşları
- Rakip İşletmeler

İşletmelere ait finansal bilgiler; varlıkları, sermaye yapısı, satışları, karlılığı, gelir ve giderleri, kısa ve uzun vadeli yabancı kaynakları, öz kaynakları, nakit girdi ve çıktıları gibi bilgilerden oluşur. Bu bilgiler; kullanıcılarına (yukarıda belirttiğimiz kişi ve kuruluşlar) işletme sonuçlarının anlaşılmasını kolaylaştıran, zaman içerisinde

karşılaştırma yapabilmelerini ve işletme hakkında bir yargıya varabilmelerini sağlayan finansal tablolarda gösterilir¹. Bu tablolar ise şöyle sıralanabilir²;

- Bilanço (Mali Durum Tablosu, Hesap Vaziyeti, Aktif-Pasif Tablosu)
- Gelir Tablosu (Kar-Zarar Tablosu, İşletme Tablosu)
- Dağıtılmamış Karlar Tablosu (Yedek Akçeler değişim Tablosu, Oto-finansman Tablosu)
- Öz Sermaye (Öz Varlık) Değişim Tablosu
- Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosu
- Nakit Akımı Tablosu
- Fon Akım Tablosu (Finansman Tablosu, Kaynaklar ve Kullanımlar Tablosu)

Yukarıda belirttiğimiz kurum ve/veya şahıslar işletme ile ilgili karar alma sürecinde işletmenin finansal tablolarının önceden belirlenmiş ve ilgili tüm çevrelerce benimsenmiş belirli standartlara göre hazırlanıp hazırlanmadığına, başka bir ifadeyle; kendilerine sunulan mali bilgilerin güvenilirliğini temin edecek standartlarda olup olmadığına dikkat ederler. Çünkü, belirli bir standardı olmayan muhasebe sistemine dayanılarak hazırlanan finansal tablolar, tabloyu yorumlayan kişiye göre farklı anlamlar ifade edebilir. Dolayısıyla tüm kesimlerce aynı dilin konuşulabilmesi ve güvenilirliğin sağlanabilmesi için tabloların genel kabul görmüş belirli standartlara uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Öyle ki; gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde artık globalleşen dünyada ekonomik ilişkiler karmaşıklaşmış, uluslararası para ve mal hareketleri önündeki sınırlar büyük ölçüde kalkmış, çok uluslu şirketlerin faaliyet alanları alabildiğine genişlemiş ve küresel ekonomide aynı dilin konuşulması bir zorunluluk olmuştur. Büyük, halka açık şirketler veya finans piyasasında faaliyet gösteren bankalar bu zorunluluğu çok daha fazla hissetmektedirler.

---

¹ Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN, Prof. Dr. Nejat TENKER, Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş., Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul, Mart 1997, s.4

² Dr. Öztin Akgüç, Mali Tablolar Analizi, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını, Yayın No:13, İstanbul 1990, s.9

Dolayısıyla söz konusu finansal bilgilerin güvenilir ve doğru olması, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartlarına uygun bir hesap ve kayıt sisteminin varlığı ile mümkündür. Bu doğrultuda; muhasebe ilke ve standartlarının uygulanmakta olup olmadığını araştıracak, ilgili çevrelerin kullanımına sunacak bir sisteme ihtiyaç bulunmaktadır. Bu sistem “Muhasebe Denetimi”dir³.

Genel olarak; denetim, “bir işin doğru ve yöntemine uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, murakabe etmek, teftiş ve kontrol etmek” şeklinde tanımlanabilir⁴. Ancak muhasebe ve finans bilimine yönelik bir tanımlama yapmak gerekirse; denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir⁵.

Başka bir tanımlama ise şöyledir: Denetim, belli bir ekonomik birim veya döneme ait rakamlarla ifade edilebilir bilgilerin önceden belirlenmiş kıstaslara uygunluk derecesini belirlemek ve bu konuda rapor vermek amacıyla bağımsız bir uzman tarafından yapılan delil toplama ve değerlendirme sürecidir⁶.

Amerikan Muhasebeciler Birliği (American Association of Public Accountants - AAPA) de denetimi şöyle tanımlamaktadır: “Denetim, ekonomik faaliyetler ve olaylar hakkındaki beyanlar ile önceden oluşturulmuş kriterler arasındaki uygunluk derecesini belirlemek için bu ekonomik faaliyetler ve olaylar hakkındaki beyanlarla

---

³ Denetim İlke ve Esasları; Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul 1999, s.5

⁴ Denetim İlke ve Esasları, a.g.e., s.3

⁵ Ersin GÜREDİN, Denetim, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., 7. Baskı, Yayın No:369, İstanbul 1997, s.5

⁶ Hasan GÜRBÜZ, Muhasebe Denetimi, Bilim Teknik Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 1995, s.5

ilgili kanıtların tarafsız olarak elde edilmesi, değeri lenmesi ve sonuçların ilgili kişilere iletilmesinden oluşan sistematik bir süreçtir”⁷.

Yukarıda yapılan tanımlamalardan denetimin özelliklerine ilişkin unsurlar şöyle sıralanabilir.

a) Denetim rast gele yapılan bir faaliyet değil sistematik bir süreçtir⁸. Bu süreç işletme iç kontrol sisteminin, muhasebe kayıtlarının, belgelerinin sistematik şekilde incelenmesi ve araştırılması, varlıkların gözlenmesi, işletme içinde ve dışında soruşturmalar yapılması yolu ile kanıt toplanması gibi bir dizi faaliyeti içerir.

b) Denetim faaliyeti üzerinde çalışılan hususlar, belli bir ekonomik birimin (işletmenin) belli bir döneme ait ekonomik faaliyet ve rakamlarına ilişkin bilgi ve beyanlardır.

c) Denetimin amacı, bu bilgi ve beyanların gerçeğe uygun ve güvenilir olduğunun veya uygunluk derecesinin tespiti ve yapılan değerlendirmeler sonrasında oluşacak görüşün bir rapor halinde ilgili kişilere bildirilmesidir. Bu açıdan denetim, genel olarak bir görüş oluşumu süreci olarak düşünülmelidir⁹. Güvenilirliğin ölçütü ise önceden belirlenmiş ve genel kabul görmüş kriterlere uygunluk derecesidir. Söz konusu kriterleri açmak gerekirse¹⁰;

- Yasal düzenlemeler (kanun, kararname, yönetmelik, tüzük, tebliğ, genelge v.b.)

---

⁷ Walter G. KELL, William C. BOYNTON, Richard E. ZIEGLER, Modern Auditing, John Wiley And Sons., Fourth Edition, New York 1989, s.4

⁸ Joyce C.Lambert, Introduction to Auditing, Auditing Concepts-Standarts-Procedures, Edited by Thomas D. Hubbard, Johny R. Johnson, Ann B. Pushkin, Dame Publications, Inc., Houston 1986, s.4

⁹ İdil Atalay KAYA, “Bankaların Bağımsız Dış Denetimi ve Türkiye Uygulaması”, İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.9, (Ersin GÜREDİN, “Denetim Teorisinde Bilgi Üretimi Olarak Denetim Sürecinin Oluşumu”, İ.Ü.İşl.Fak.Muhasebe Enstitüsü Dergisi, Yıl:3, Ağustos 1977-III, Sayı:9,s.7

¹⁰ Yrd. Doç. Dr. E. Yasemin YEĞİNBOY, “Küreselleşen Dünyada Türkiye’deki Muhasebe Denetimi Gerçeği”, “21. yy’da Türk Muhasebe Mesleğinin Vizyonu ve Misyonu “ Konulu V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, TÜRMOB Yayınları Yayın No:172, Antalya 2001, s.294

- Muhasebe ilke ve usul esasları (ulusal ve uluslararası muhasebe ve denetim standartları)
- Teknik düzenlemeler (yapılan işin teknik özellikleri ve uyulması gereken teknik kurallar)
- Özel hukuk düzenlemeleri (işletmelerin iç düzenlemeleri)

d) Bilgi, belge ve kanıt toplama, araştırma ve değerlendirme çalışmalarının tarafsız, bağımsız ve uzman kişilerce yapılmasıdır. Hem denetlenen mali tabloların hem de denetim sonunda hazırlanan raporun güvenilirliğinin sağlanması amacıyla denetçiler tarafsız ve bağımsız kişiler olmalıdır.

1.1.1.1. Bankalarda Denetim ve Amaçları

Ekonomik sistemlerde kaynaklar, fon arz eden birimlerden (hane halkları, işletmeler, devlet, yabancılar vb.) fon talep eden birimlere (Bunlar aynı zamanda tasarruf eden birimler de olabilir.) finansal piyasalarda (büyük ölçüde) finansal araçlarla aktarılır. Finansal piyasalar para ve sermaye piyasaları olmak üzere ikiye ayrılır. Gelişen ve finansal araçlar arasındaki ilişkilerin çok karmaşıklaştığı günümüz ekonomilerinde söz konusu araçların her iki piyasada da faaliyet göstermesine karşın bankalar para piyasasının en önemli ve en büyük aracı kuruluşlarıdır.

Geniş anlamda finansal araçların dar anlamda bankaların, temel işlevi fon transferlerini sağlama olmakla birlikte, ekonomiye çok önemli şu 4 katkıyı da sağlamaktadır ¹¹.

- i) Vade ayarlayıcı etkisi
- ii) Miktar ayarlayıcı etkisi
- iii) Risk azaltıcı ve dağıtıcı etkisi

---

¹¹ Prof. Dr. İlhan ULUDAĞ, Yrd.Doç. Dr. Erişah ARICAN, Finansal Hizmetler Ekonomisi, Beta Yayınları, 1. Baskı İstanbul 1999, s.117

iv) Finansal danışmanlık ve bilgi sunmada aracılık etkisi

i) **Vade ayarlayıcı etkisi:** Fon arz edenlerle talep edenlerin vade yapıları her zaman uygun olmayabilir. Fon arz edenler genelde kısa vadeli borç vermeyi tercih ederek, likidite düzeylerini yüksek tutmayı amaçlamaktadırlar. Talep edenler ise uzun vadeli bir borçlanmayı yatırımları açısından daha rasyonel görmektedirler. Bu nedenle bankalar her iki tarafın beklentilerine uygun seçenekleri sunarak, hünarlı bir şekilde kısa vadeli kaynakları uzun vadeli yatırımlara dönüştürürler.

ii) **Miktar ayarlayıcı etkisi:** Genellikle fon arz edenler ile talep edenlerin miktarları birbirlerine uymaz. Küçük tasarruf sahipleri yaptıkları tasarrufları fon talep edenlere aracısız transfer etmek istediklerinde tasarruf miktarı çok küçük olması nedeniyle talep edenler yatırımlarını gerçekleştirebilmek için çok fazla tasarrufçudan borç almak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle bankalar, küçük tasarrufları toplayıp büyük miktarlarda talep eden yatırımcılara plase etmektedirler.

iii) **Risk azaltıcı ve dağıtıcı etkisi:** Bankalar, tasarruf sahiplerinin kendilerinden bağımsız olarak borç vermek suretiyle üstlenecekleri kredi riskini üzerlerine alarak, yaptıkları plasmanlarda riziko dağıtım ilkelerine özen gösterirler ve kredi olanaklarını mümkün olduğu kadar geniş bir alıcı kitlesine yaymağa çalışırlar ¹².

iv) **Finansal danışmanlık ve bilgi sunmada aracılık etkisi:** Bankalar, büyüklükleri ve deneyimleri itibarıyla uzmanlaşmış kuruluşlardır. Bu nedenle, büyük miktarda fon temin edebilme, maliyetleri düşürebilme, likidite düzeyini yükseltme ve güvenilirliği sağlamada oldukça başarılıdır. Böylece hem tasarrufçular hem de talep edenler bu kurumlardan yararlanarak fonlarını başarılı bir şekilde yönetebilirler ¹³.

---

¹² Prof. Dr. Ali Sait YÜKSEL, Bankacılık Hukuku ve İşletmesi, Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No: 448-681, Yedinci Bası, İstanbul 1992, s.34

¹³ Prof. Dr. İlhan ULUDAĞ, Yrd. Doç. Dr. Erişah ARICAN, a.g.e., s.118

Bankaların yukarıda belirtilen fonksiyonlarının (kredi ve mevduat alışverişinin) yanında pek çok faaliyet konusu (örnek olarak; kredi kartı, kiralık kasa, çek-senet tahsili, menkul kıymet saklanması, telefon, elektrik, su vb. kurumsal tahsilat yapılması gibi) bulunmakta ve her geçen gün gelişen teknoloji ile birlikte yenileri eklenmektedir. Dolayısıyla bankacılık sektörü kaydi para yaratma gücü olması nedeniyle ülkenin para politikasını etkilemekten, devlete en büyük borç veren kesim olması nedeniyle ekonomideki sektörler arasındaki kaynak dağılımını değiştirmeye, toplumdaki gelir ve servet dağılımından, yatırımların verimli alanlara aktarılmasına kadar pek çok hayati fonksiyona sahiptir¹⁴. Bankalar tüm bu faaliyet ve fonksiyonları tamamen kendilerine duyulan güven sayesinde yerine getirmektedirler. Kaynaklarının neredeyse tamamının yabancı olması bankalar açısından güvenilirlik kavramına yaşamsal bir önem yüklemektedir.

Basel Gözetim Komitesi'nin farklı ülkelerdeki problemleri bankalarda yaptığı araştırmalarda; banka zararlarına yol açan problemlerin temelinde denetim sistemlerindeki zaafiyetin ve etkin bir iç denetim sisteminin olmamasının yattığı ortak nokta olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda ulaşılan sonuçlar genel hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir :¹⁵

- i) Denetim ve izleme faaliyetlerinin yetersiz kalması ya da etkin olarak sürdürülememesi,
- ii) Genel bankacılık faaliyetleriyle ilgili risklerin tespit ve değerlendirilmesinin yeterli düzeyde yapılmaması, yeni ürün ve hizmetlere ilişkin risk yönetiminin ihmal edilmesi,
- iii) Banka içinde güçlü bir denetim kültürünün oluşturulamamış olması ve yeterli yetki ve sorumlulukları taşımayan banka yönetiminin denetim ve gözetim konusunda açık bir görev paylaşımının yapılmaması,

---

¹⁴ Dr. Fikret ÇANKAYA, Dr. Mehmet ÖZ, Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi, Türkiye Bankalar Birliği Yayını No:221, İstanbul 2001, s.9

¹⁵ Basle Bankacılık Gözetim Komitesi, “Bankalarda İç Denetim Sistemleri” (Framework for Internal Control Systems in Banking Organizations) , Eylül 1998, Çeviri: Melike ALPARSLAN, TBB Bankacılar Dergisi Mart 1999, Sayı:28, s.151, (www.bis.org, www.tbb.org.tr)

- iv) Fonksiyonların, onay ve mutabakat yetkilerinin ayrımı ve faaliyet performansının incelenmesi gibi denetim yapısı ve faaliyetlerinin önemli unsurlarını oluşturan konularda yetersiz yada başarısız olunması,
- v) Banka yönetim seviyelerinde yeterli bilgi iletişiminin olmaması, özellikle de yukarı yönlü iletişim problemlerinin bulunması,

Görüldüğü üzere, farklı ülkelerde faaliyet gösteren problemlili bankaların yaşadıkları sorun ve uğranılan önemli maddi kayıpların ortak nedeninin aynı olması, bankacılık sektörünün etkin gözetim ve denetimi konusunda gerek ulusal gerekse uluslararası kurum ve platformlarda görüş birliğinin oluşmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda bankaların denetiminin makroekonomiye dönük amaçları; finansal sistemdeki istikrar ve güven ortamının kaybolmaması ve mali sistemdeki olumsuzlukların reel sektöre çarpan etkisi yaratarak yansımalarının önlenmesi, para politikalarının etkin bir şekilde uygulanması suretiyle ekonomik istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde işleminin sağlanması ve değişen ekonomik koşullara ve teknolojik gelişmelere hızla adapte olabilecek verimli ve rekabetçi bir piyasa yapısının oluşturulması ve böylece bankaların ekonomiye egemen teknelci güçler haline gelmelerinin önlenmesi¹⁶ şeklinde özetlenebilir. Mikro açıdan bakıldığında ise en önemli amaç, bir kuruluş olarak bankaya olan güvenin kaybolmaması için mevduat sahiplerinin, bankanın büyük ve/veya diğer hissedarlarının (borsada halka açık bir banka ise yatırımcıların) hak ve menfaatlerinin korunmasıdır.

Söz konusu amaçları gerçekleştirmek için;

- i) Bankacılık sektörü ile ilgili mevzuat (kanun, yönetmelik, tebliğ vb.) hükümleri ve bankacılık ilke ve teamüllerine uyulması,
- ii) Bankaların varlıkları, alacakları, öz kaynakları, borçları, kâr ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengeler ile mali bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların tespit ve

---

¹⁶ Dr. Öztin AKGÜÇ, Türkiye’de Bankacılık, İstanbul 1989, s.180

tahlilini de içerecek şekilde maruz kalacakları tüm risklerin ölçülmesi, izlenmesi ve bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürmeyecek seviyelerde tutulması, iii) Söz konusu risklerin yönetilmesinde uyulması gereken ihtiyati düzenlemelerin (sermaye yeterliliği, kredi karşılıkları, aktif yoğunluğu, likidite yönetimi, risk yönetimi ve iç denetim) geliştirilmesi ve uygulanmasının sağlanması¹⁷,

yönünde denetim faaliyet ve organizasyonları gerçekleştirilmektedir. Buradan bankalardaki denetimin “hukukilik” ve “etkinlik” olmak üzere iki farklı yönü olduğu sonucunu çıkarmaktayız. Hukukilik denetimi, bankacılık faaliyetlerinin, kaynak kullanımlarının yasa, tüzük, yönetmelik, kararname, genelge vb. düzenlemeler doğrultusunda sürdürülüp sürdürülmediğinin araştırılmasıdır. Etkinlik denetimi ise, bankaların finansal tablo kalemleri arasındaki ilgi ve dengelerin, mali bünyeyi etkileyen tüm risk ve unsurların tespit ve tahlil edilmesi, kuruluş amaçları ile işlemler ve kullandıkları kaynaklarla ulaştıkları hedefler arasındaki ilişkilerin karşılaştırılmasıdır¹⁸.

Kuşkusuz bu denetim faaliyetleri bankaların tabi olduğu yasa ile sektörü düzenleme ve denetleme ile görevlendirilen, kamusal gücü elinde bulunduran kurum tarafından organize edilmektedir. Bu kurumların yapıları ülkeden ülkeye değişse de Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements- BIS) bünyesindeki Basel Komite’nin¹⁹ dünya çapında bankacılık işlemleri arasında

---

¹⁷ Basle Bankacılık Gözetim Komitesi’nin yayınladığı “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler” başlıklı doküman, 1997 (www.bis.org , www.tbb.org.tr)

¹⁸ İhsan Uğur DELİKANLI, “Bankaların Denetim ve Gözetimi, Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 1(Haziran-Temmuz 1998), (www.activefinans.com.tr)

¹⁹ Basle Komitesi 1974 yılında 10 lar Grubu Ülkelerinin (G - 10) [ABD, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsviçre, İtalya, Japonya ve Lüksemburg] merkez bankası guvernörlerinin iştiraki ile uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen önemli krizleri takiben “Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Uygulamaları Komitesi” adı altında kurulmuştur. Komiteye daha sonra Kanada ve İsveç de katılmıştır. İsviçre’nin Basel şehrinde Komite, Basel Bankacılık Yasal Düzenleme ve Denetleme Komitesi olarak 1988 yılında yeniden adlandırılmıştır. Basle Komite esas olarak standart koyucu bir organ olup yayınlamış olduğu temel prensiplerin üye ülkelerin dışında da uygulanmasına çalışmaktadır. Komite, üye ülkeler arasında denetim konularında işbirliğine olanak sağlayacak bir forum oluşturmayı, daha geniş bir bakış açısıyla da dünya çapında denetimin geliştirilmesini, bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır. Komite’nin aldığı kararların yasal bir yaptırımı yoktur; daha çok ülke denetim ve düzenleme otoritelerine detaylı

eşgüdüm sağlamak ve kriterler geliştirmek amacıyla yaptığı çalışmalar ve yönlendirici faaliyetlerinin etkisiyle, söz konusu kurumlar büyük ölçüde idari ve mali özerkliğe sahip bağımsız kamu kurumu niteliğine kavuşmuştur. Bu bağlamda; bankalar üçü banka içi ve ikisi de banka dışı olmak üzere toplam 5 organ tarafından inceleme, gözetim ve denetime tabi tutulmaktadır²⁰. Ancak aralarında ülkemizin de bulunduğu, regülatör kuruluş ile ticari bankaların son likidite kaynağı, “ödünç verenlerin nihai yüklenicisi”, son dayanağı olan ve bu nedenle bankaların bankası olarak kabul edilen Merkez Bankasının²¹ ayrı olduğu ülkelerde, başka bir ifade ile merkez bankasının bankaların denetiminden sorumlu tek ulusal kurum olmadığı ülkelerde, merkez bankaları bankacılık sisteminin denetim ve gözetim sorumluluğunu paylaşmaktadır²². Dolayısıyla bu tür ülkelerde banka dışı denetim 3 organ tarafından yapılmaktadır. Söz konusu denetim türleri daha detaylı olarak gelecek bölümlerde açıklanacağı için burada kısa bir şekilde sunulmuştur.

1.1.1.2. Banka İçi Denetim

Banka içi organ ve personelinin, bankacılık ilke, teamül ve mevzuatı çerçevesinde kendilerine verilen denetim eksenli görevleri temel işletme prensipleri ve banka politikaları uyarınca gerçekleştirmesidir. Banka içi denetim, 3 farklı organ tarafından yapılmaktadır. Bunlardan iç kontrol elemanlarından oluşan İç Kontrol Teşkilatı ve müfettişlerden oluşan Banka Teftiş Kurulu İç Denetim Sisteminin kolları olarak değerlendirildiğinde banka içi denetimin iki farklı sistem ile sağlandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

---

düzenlemeler yapma olanağı sağlayacak yol gösterici denetim standartları ve tavsiyeleri niteliğindedir. Ancak Komite'nin yaptığı çalışmalar ortak bir standartla çalışılmasını temin edebilmesi nedeniyle gün geçtikçe dünya çapında yaptırımı olan düzenlemeler haline gelmektedir. Komite'nin çalışmalarıyla iki prensip dahilinde (hiçbir yabancı bankanın denetimden kaçmaması ve yeterli bir seviyede denetim olması) uluslararası denetim kapsamındaki farklılıkların ve boşlukların giderilmesi amaçlanmaktadır.

²⁰ Prof. Dr. İbrahim KAPLAN, “Bankacılık Sektöründeki Son Gelişmeler Işığında Bankaların Gözetim ve Denetimi”, Yaklaşım Dergisi, Sayı:101 Mayıs 2001, s.37

²¹ Prof. Dr. İlhan ULUDAĞ, Yrd. Doç. Dr. Erişah ARICAN, a.g.e., s.12,19

²² İhsan Uğur DELİKANLI, “Bankaların Denetim ....”, a.g.m.

i) Banka Denetim Kurulu: Bankalar her şeyden önce ülkemizde Türk Ticaret Kanunu'na ²³ (TTK) diğer ülkelerde de eşiti kanunlara tabi olan, faaliyetleri özel kanunla düzenlenmiş tüzel kişiliğine haiz anonim şirket şeklinde teşekkül etmiş sermaye şirketleridir. 5411 Bankacılık Kanunu'nun²⁴ (BK) “Bankaların Kuruluşları ve Faaliyet İzinleri” başlıklı 7/a maddesinde “bankaların anonim şirket şeklinde kurulması” şartı getirilmiştir. Buradan TTK hükümlerinin genel hüküm olarak kabul edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunun'un 24 ncü maddesinde bankaların TTK hükümleri çerçevesinde denetimini yapmakla görevlendirilen “Denetim Komitesi” ne ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre; bankaların yönetim kurullarının denetim ve gözetim görevlerini yerine getirmek üzere en az iki üyeden oluşan denetim komitesinin oluşturulacağı, üyelerin icra ile bağlarının olmaması temel esastır. Bu komite; yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sisteminin etkinliğini, muhasebe ve raporlama sistemlerinin işleyiş ve bütünlüğün gözetilmesini, bağımsız denetim kuruluşlarının seçilmesinde ön değerlendirme yapılmasını ve seçildikten sonra faaliyetlerini izlemeyi, konsolide denetime tabi kuruluşlarda iç denetim işlevinin konsolide olarak sürdürülmesi ve eşgüdümün sağlanmasını sağlamakla görevlidir. Söz konusu görevleri ile ilgili raporlar alıp, bankanın güven içinde faaliyetlerini sürdürmesini sağlamak ve bu konuda yönetim kuruluna bilgi vermek görevleri arasındadır. TTK' da anonim şirketlerde denetçi ve denetim kurulları 347-359 maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre; Denetim Kurulu yasal açıdan zorunlu bir kurul olup, ortaklar genel kurulunca seçilen, denetimi bir meslek olarak değil, ikinci bir iş olarak görüp kabul eden kişilerden oluşmaktadır. TTK, denetçilere, çeşitli görevler vermiş şirket (banka) defterlerini hiç olmazsa 6 ayda bir incelemekten, bütçe ve bilançonun denetlenmesine, yönetim kurulu üyelerinin kanun ve esas sözleşme hükümlerine uymalarına nezaret etmekten, üç aydan uzun olmamak kaydıyla sık sık ve ansızın şirket (banka) veznesini denetlemeğe kadar çok kapsamlı görev ve yetkiler verilmiştir (md.353). Ancak söz konusu görev ve yetkilerin uygulanamaz olduğu ve çağın çok gerisinde kaldığı açıktır. Kanunun 349. maddesinde ise denetçilerin

²³ 09.07.1956 tarih, 9353 sayılı R.G.'de yayınlanmış olan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu

²⁴ 4389 sayılı Bankalar Kanunu, 18.06.1999 tarihinde kabul edilerek 23.06.1999 tarihinde RG.'de yayımlanmıştır. Daha sonra 4491 (RG. 23911/19.12.1999), 4672 (RG.24416/29.05.2001), 4743 (RG.24657/31.01.2002) sayılı kanunlarla bazı maddelerinde değişikliğe gidilmiştir.

seçilmesine engel olan hususlar belirtilmiş ve yönetim kurulu üyelerinin usul ve furuğundan biriyle eşi ve üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhri hısımlarının denetçi olamayacağı belirtilmiştir. Bundan başka her hangi bir seçilme veya seçilmeme şartı bulunmamaktadır. Denetçilerin yukarıda sayılan görevleri sadece ehliyet bakımından değil, fonksiyon bakımından da yerine getirilebilir nitelikte olmalıdır ²⁵. Çünkü çok şubeli bankalarda denetçilerin TTK hükümlerine göre görevlerini tam anlamıyla yerine getirmeleri olanaksızdır.²⁶ Dolayısıyla özellikle 5411 Sayılı Kanun ile bankalarda denetim kurulları daha etkin konuma getirilmeye çalışılmıştır. Kanun ve diğer yönetmeliklerle bankalarda iç ve dış denetim ile kamusal denetimin niteliğinin artırılmasıyla, mevzuatın daha net ve uygulanabilir kılınmasıyla denetim fonksiyonu daha etkin şekilde yerine getirilebilir.

ii) İç Denetim Sistemi: İç denetim sistemi, banka faaliyetlerinin verimliliğinin ve etkinliğinin sağlanmasını, finansal ve idari konulara ait bilgilerin güvenilirliğinin, bütünlüğünün ve zamanında elde edilebilirliğinin, banka faaliyetlerinin yürürlükteki yasalara ve düzenlemelere tam anlamıyla uygunluğunun sağlanmasını amaçlayan ²⁷, iç kontrol sistemi ile teftiş sisteminden oluşan bütünleştirilmiş bir süreçtir ²⁸. İç denetim sistemleri bankanın yasal mevzuata uyumunu sağlamanın yanında belirlenen politika ve hedeflere uyumlu çalışmaya ve beklenmedik risklerin ortaya çıkmasıyla bankanın itibarının zedelenmesinin önlenmesine, bankayı zarara sokabilecek problemlerin çok önceden tespit edilebilmesi nedeniyle muhtemel zararların önlenmesine yardımcı olur.

---

²⁵ Reha POROY, Ünal TEKİNALP, Ersin ÇAMOĞLU, Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., No:591, İstanbul 1995, s.317

²⁶ Prof. Dr. Seza REİSOĞLU, Bankalar Kanunu Şerhi ve Bankacılık Uygulamasında Diğer Hukuki Kavramlar, Ankara 2002, s.289

²⁷ BDDK'nın 08.02.2001 tarih 24312 sayılı R.G.'de yayımlanmış, "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik", md. 19

²⁸ a.g. yönetmelik md.2

- **İç Kontrol Sistemi:** Bankanın tüm faaliyetlerinin, belirlenen politika, yöntem, uygulama talimatları ve limitlere uygun olarak, yönetim kademelerince yürütülmesini sağlamak amacıyla, iç kontrol elemanları tarafından yerine getirilen, bir sistem içinde izlemeyi, bağımsız değerlendirmeyi, yönetim kademelerine eş anlı rapor etmeyi içeren finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümüdür ²⁹.

Kontrol faaliyetlerini “önleyici”, “araştırmacı” ve “yönlendirici” olmak üzere 3 kategoride değerlendirmek mümkündür. Önleyici faaliyetler; istenmeyen, her türlü mevzuatla yapılması yasaklanan faaliyetlerin gerçekleşmeden evvel önlenmesine yönelik faaliyetlerdir. Özellikle rutin işlemlerin rutin olarak kontrol edilmesiyle çalışanlardan kötü niyetli olanların caydırılmasına yönelik psiko-sosyal amaçlı faaliyetlerdir. Araştırmacı faaliyetler ise istenmediği halde vuku bulan, olmuş-bitmiş eylemlerde kanıtlamaya ve hataları düzeltmeye yönelik faaliyetlerdir. Yönlendirici faaliyetler de yapılmasında fayda görülen, banka menfaatlerini gözetken eylemleri teşvik eden faaliyetlerdir.

- **Teftiş Sistemi:** Bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız, yönetimin ihtiyaçlarına ve bankanın yapısına göre finansal ve uygunluk denetimleri şeklinde, iç kontrol işlevi kapsamında bağımsız bir biçimde, müfettişlerce gerçekleştirilen, iç kontrol ve risk yönetim sistemleri işleyişi (yeterliliği ve etkinliği) başta olmak üzere bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsayan ve bu alanlara ilişkin değerlendirme yapılmasını sağlayan, değerlendirmelerde kullanılan kanıt ve bulguların raporlama, izleme ve inceleme sonucunda elde edildiği sistematik bir denetim süreci olup, ³⁰ gerektiğinde soruşturma yapılmasını, ifade alınmasını, savunma istenilmesini, belge ve bilgilere el konulmasını, gerekli görülmesi halinde sorumlu personelin inceleme sonuçlandırılıncaya kadar işten uzaklaştırılması gibi eylemleri de içeren bir sistemdir.

---

²⁹ a.g. yönetmelik md.2

³⁰ Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, md.2

1.1.1.3. Banka Dışı Denetim

Banka faaliyetlerinin güven ve açıklık içinde sürdürülmesine ve kamunun doğru bir şekilde bilgilendirilmesine yönelik olarak, finansal tablo ve muhasebe kayıtlarının yasal mevzuat hükümleri ile genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygunluğunu ve gerçeği yansıttığını tespit ve bu suretle bankaya karşı güven sağlanabilmesi için banka dışı kurumlarca yapılan denetimdir. Denetimler, gözetim ve denetimden sorumlu regülatör kurum(lar) (BDDK, Merkez Bankası) adına denetçiler ve müfettişler ile bağımsız denetim kuruluşları tarafından yerinden ve/veya uzaktan yapılmaktadır.

i) **Bağımsız Denetim Şirketleri:** Bankaya tasarruflarını mevduat olarak yatıran kişilerin hak ve menfaatlerini korumak amacıyla, bankaların hesap ve kayıt düzeninin ilgili mevzuata uygunluğunun denetlenmesi ve yayımlanacak bilanço ve kâr ve zarar cetvelleri ile konsolide mali tablolarının genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygunluğunun onaylanması, böylece kamuya karşı şeffaflığın sağlanması amacıyla yetkilendirilen bağımsız denetim şirketleridir.

ii) **Denetçiler:** Merkezi gözetim ve denetim yapmakla görevli düzenleyici kurum (BDDK) adına gözetim ve denetim yapma yetkisi 3182 ve 4389 Sayılı Kanunlarda Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu'na verilmiş ve “bu görev murakıp ve yardımcıları eliyle yürütülür” şeklinde düzenleme yapılmış idi. Ancak 5411 Sayılı Kanun ile bu sistemde değişikliğe gidilmiştir. 92 nci maddede kurum personeli tarif edilmiş ve kurumun görevlerinin bankalar yeminli murakıpları, bankacılık uzmanları, bilişim uzmanları ve hukuk uzmanları ile bunların yardımcıları eliyle yürütüleceği belirtilmiştir. 90'ncı maddede ise Kurum başkan yardımcılarında birisinin “yerinde denetim ve gözetim” ile görevli olacağı, 95 nci maddesinde ise yerinde denetim ve gözetimin, Başkanın 92'nci maddede adı geçen kurum personellerinin arasından uygun göreceği bir denetim ekibini görevlendireceği belirtilmiştir. Dolayısıyla bankalarda kamusal denetimler , artık sadece Bankalar Kanunu ile diğer kanun ve

yasal düzenlemelerin bankalarla ilgili hükümlerinin uygulanması, her türlü bankacılık işlemlerinin denetimi vs. görevlerle görevli olan bankalar yeminli murakıpları eliyle ³¹ yapılmamakta, diğer meslek personeli olan kişiler de denetimlerde görev almaktadırlar.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nın bankacılık konusundaki denetim yetkisi 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu ile mevzuatın kendisine verdiği görev ve yetkiler kapsamına giren konulara ilişkin yerinde denetleme yetkisine sahiptir ³². Dolayısıyla sınırlı bir denetleme yetkisi söz konusudur. 1211 sayılı yasada 4651 sayılı yasa (05.05.2001 tarih 24393 sayılı R.G.'de yayımlanan) ile yapılan değişikliklere dayanılarak TCMB'na bankalar üzerinde denetim yetkisi tanıyan konular şunlardır:

- Bankaların taahhütlerine karşılık bulunduracakları umumi disponibilitenin niteliğine ve mevduatlar için nakden tesis edilecek zorunlu karşılıklara ilişkin oran ve esaslar TCMB'nca belirlenmektedir.
- TCMB, bankalarca TCMB'na devredilecek döviz ve altın mevcutlarının oranı ile bu işlem ve bankaların nezdlerinde bulundurabilecekleri döviz ve altın mevcutlarının tespiti, döviz pozisyonunun yönetimi, ihracat ve ithalat işlemlerine ilişkin esasların belirleme yetkisine de sahiptir.
- Sermaye Piyasası Kurulu'nun (SPK) Seri V, No:14 sayılı Tebliği uyarınca, repo ve ters repo işlemlerine konu olan menkul kıymetler ile yapılabilecek günlük repo işlemlerinin limitlerinin belirlenmesi ile buna ilişkin düzenlemeler TCMB tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle, TCMB, bankaların söz konusu düzenlemelere uygun hareket edip etmediklerini yerinde denetleme yetkisine sahip bulunmaktadır.
- TCMB, 3167 sayılı Çek Yasası ile kendisine verilmiş bulunan yetkiler çerçevesinde denetim yetkisine de sahiptir.

Yukarıda belirttiğimiz gözetim ve denetim yapan kuruluşların denetim süreçleri, başka bir ifade ile Geleneksel Denetim Yaklaşımları, sektörün veya

---

³¹ 4389 sayılı Bankalar Kanunu, md. 5

³² İhsan Uğur DELİKANLI, "Bankaların Denetim ....",a.g.m.

denetledikleri bankaların maruz kalabilecekleri riskleri çok geniş ve genel bir biçimde ele alarak, bunlardan tamamen kaçınmak şeklinde idi. Ancak bankacılık faaliyet ve işlemlerinin farklılaşması ve değişmesi, yeni finansal ürün ve hizmetlerin gündeme gelmesi, tüketici dağılımı ve profilinin değişmesi, çok hızlı gelişen bilişim teknolojilerinin bankacılığın yapısı ve özelliklerine yeni boyutlar katması nedeniyle bankaların denetim süreçleri de değişmeye başlamıştır. Zira teknolojik gelişmeler bazı riskleri en aza indirirken, yeni bir takım risklerin de oluşmasına neden olmaktadır ³³. Bu duruma; hile ve dolandırıcılık eylemlerinin artması, sistem hatalarının meydana gelmesi veya bilgilerin dijital ortamda saklanması/raporlanmasıyla şirket faaliyetlerinin izlenmesi ve kontrolünün kolaylaşmasına karşın, bu bilgilerin “güvenliği” ve “mahremiyetinin korunması” gibi kavramlara bağlı olarak ortaya çıkabilecek olan ve tüm risk çeşitlerini bünyesinde barındıran operasyonel risklerin oluşması örnek gösterilebilir.

Dolayısıyla artık riskten kaçmak yerine, risklerin etkin bir biçimde ölçümü ve kontrolü sayesinde, öz kaynak büyüklüğü ile orantılı olarak taşınabilecek risklere katlanılması ilkesi etrafında gelişen Risk Odaklı Denetim (ROD) yeni denetim anlayışı ve süreci olarak tüm dünyada hızla kabul edilmektedir. ROD yaklaşımında denetçiler (iç – dış), bankanın başlıca risklerine ve bu riskleri yönetebilmesini ve kontrol edebilmesini sağlayan iç sistemlerine ve süreçlerine odaklanmaktadır ³⁴.

1.1.2. Denetim Türleri

Denetim türleri farklı kriter ve bakış açılarına göre sınıflandırılmış ve genel olarak 6 türde ifade edilmiştir. Aşağıdaki tabloda alt gruplarıyla birlikte görülmektedir.

---

³³ “Bankacılıkta Risk Tanımlamaları”, Activeline Aralık 2001.

³⁴ A. Nejat YÜZBAŞIOĞLU, “Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi”, (Risk Yöneticileri Derneği – Finans Dünyası) Risk Yönetimi Konferansı, 16 Ocak 2003, s.31, (www.tbb.org.tr)

Tablo 1.1 - Denetim Türleri

KAPSAM Bakımından	UYGULAMA ZAMANI Bakımından	AMAÇ Bakımından	DENETÇİ STATÜSÜ Bakımından	YAPILIŞ NEDENİ Bakımından	YAPILAN YER Bakımından
Genel	Devamlı	Finansal Tablo	İç	Yasal	Yerinden
Özel	Aralıklı	Uygunluk	Dış Bağımsız Kamu	İsteğe Bağlı	Uzaktan
	Son Denetim	Faaliyet			

1.1.2.1 Kapsam Bakımından Denetim Türleri

Kapsam bakımından denetim türleri, iki ana başlıkta ifade edilmektedir. Bunlar; genel ve özel denetimlerdir. **Genel denetim**, her türle kayıt ve işlemlerle muhasebe çalışmalarının tümünü kapsayan denetim çalışmalarıdır ³⁵. Dolayısıyla işletmenin istisnasız tüm faaliyetleri ve kayıtları, buna bağlı olarak bilgi sistem ve teknolojileri, finansal veri ve tablolarının tamamı denetim kapsamındadır.

Özel denetimler ise, işletmelerin kendi istekleri doğrultusunda özellikle ilgili kişilere bilgi sağlamak amacıyla; belirli bir alanda, belirli bir olayın gerçekleşmesine bağlı olarak, bu olaylarla ilgili işlem veya hesapların ya da o döneme ait finansal tabloların denetlenmesi olarak nitelendirilmektedir ³⁶. Bu denetimde her konu ayrı bir inceleme alanıdır. Kredi öncesi yapılan incelemeler, vergi incelemeleri ve yatırım incelemeleri örnek olarak gösterilebilir ³⁷. Yapılan denetimin genel veya özel olup olmadığı denetimin kapsamından çok konusu ile ilgilidir ³⁸.

³⁵ Hasan TÜREDİ, Muhasebe Denetimi, KTÜ Basımevi, KTÜ Yayınları No:158, Trabzon 1992,s.6.

³⁶ Mevlüt ÖZER, Denetim, Özkan Matbaacılık, Ankara, 1997, s.94

³⁷ Nejat BOZKURT, Muhasebe Denetiminde Parasal Birim Örneklemesi Yönetim ve Bir Uygulama, Marmara Üniversitesi Yayınları Yayın No:419, İstanbul 1985, s.9

³⁸ Hasan GÜRBÜZ, a.g.e, s.14

1.1.2.2. Uygulama Zamanı Bakımından Denetim Türleri

Uygulama zamanına göre denetim çalışmaları; **devamlı denetim, ara denetim ve son denetim** olmak üzere üçe ayrılır. Muhasebe çalışmalarının yıl boyunca incelenmesi devamlı denetim, gerektiğinde ve belli aralıklarla incelenmesi ara denetimdir. Dönem sonlarında yapılan denetim çalışmalarına da son denetim ya da nihai denetim denilmektedir. Genellikle hesap dönemleri sonuna kısa bir süre kala başlar ve asıl denetim çalışmaları hesap dönemi kapandıktan sonra yapılmaktadır³⁹.

Bu denetim türüne farklı denetim türlerinden örnekler verilebilir. Devamlı denetime kamu denetiminden T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun 233 sayılı KHK kapsamındaki kamu kurumlarında yaptığı denetimleri örnek olarak gösterilebiliriz. Yine Sermaye Piyasası Kurumu'nun sermaye piyasalarında faaliyet gösteren şirketlerin faaliyetlerinin kamunun aydınlatılması, sermaye piyasasının güven açıklık ve kararlılık içinde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin koruması amacıyla yayımladığı yönetmelikte⁴⁰ sürekli denetim her yıl yapılan ve gerekli tüm denetim tekniklerini kapsayan denetim türü olarak tanımlanmaktadır⁴¹.

Ara denetim türüne de yine SPK'nın yayımladığı yönetmelikte değinilen ve sürekli denetime tabi ortaklık ve sermaye piyasası kurumlarının ara mali tablolarının denetimi şeklinde tanımlanan denetim örnek gösterilebilir. Bu tür denetimler ağırlıklı olarak “Bilgi Toplama” ve “Analitik İnceleme” teknikleri kullanılarak yapılmaktadır. BDDK da, SPK benzer şekilde, bankaların bağımsız dış denetim şirketlerince denetlenmesini yayımladığı bir yönetmelikle düzenlemiştir. Söz konusu yönetmelikte ara denetim, mali tabloların yayımlanması zorunluluğu olan ara dönemler itibariyle düzenlenen konsolide ve konsolide olmayan ara dönem mali tabloların, sınırlı

---

³⁹ Hasan TÜREDİ, a.g.e., s.7.

⁴⁰ 13.12.1987 tarih ve 19663 sayılı R.G.'de yayımlanmış “Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış denetleme Hakkındaki Yönetmelik”, md.1

⁴¹ a.g. yönetmelik, md. 8

denetim ilke ve kurallarına uygun şekilde yıllık denetim programına uyumlu bir şekilde incelenmesi olarak tanımlanmıştır⁴².

1.1.2.3. Amaç Bakımından Denetim Türleri

i) **Finansal Tablo Denetimi:** Denetim türleri içerisinde en çok kullanılan, üzerinde tartışılan tür, finansal tabloların denetimidir. Finansal tablo (dipnot ve ekleriyle birlikte) içeriklerinin önceden belirlenmiş genel kabul görmüş muhasebe ilke, usul ve esaslarına, düzenlenme ilkelerine, yasalara ve önceden saptanmış diğer tüm ölçütlere uygunluk derecesini ölçmek⁴³, dolayısıyla finansal tabloların içerdikleri bilgileri kullanacak tarafların güvenini sağlamak ve işletmenin finansal durumunu tüm berraklığıyla görebilme/gösterebilme amacıyla yapılan denetim türüdür. Finansal tabloların denetimi, gerek teoride ve gerekse kamusal veya özel uygulamalarda en yaygın denetim olarak bilinmekle beraber, özellikle denetim mesleğinin gelişmiş olduğu ülkelerde bağımsız denetçilerin başlıca uğraş konusu olmuştur⁴⁴.

ii) **Uygunluk Denetimi:** Finansal tablo denetimlerine de ışık tutan bu denetim türünde, işletme çalışanlarının kendileri için işletme içi veya dışı üst makamlarca konulmuş her türlü kurala uyup uymadıkları denetlenir. Uygunluk ölçütleri genellikle; ana sözleşme hükümleri, yönetim tarafından belirlenen veya kabul edilen iş ve işlem prosedürleri, yönergeler, özel/genel amaçlı kararlar, teknik düzenlemeler, yasal düzenlemeler ve işletme politikalarıdır⁴⁵. Özellikle devlet müdahalesinin arttığı durumlarda uygunluk denetimlerinin kapsamı da genişler. Denetimlerde ulaşılan sonuçlar geniş bir kitleye değil, işletme içindeki yetkili kişilere genellikle tepe yöneticilere raporlanır⁴⁶. Bu nedenle denetçiler genellikle iç denetçi olur. Ancak

⁴² 31.01.2002 tarih 24657 mükerrer R.G. de yayımlanmış “Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik”, md.5

⁴³ Denetim İlke ve Esasları; a.g.e., s.8

⁴⁴ Hasan GÜRBÜZ, a.g.e., s.11-12

⁴⁵ Mevlüt ÖZER, a.g.e., s.70-73

⁴⁶ Şefika DEMİRKAN, Türkiye’de Bağımsız Dış Denetimin Vergi Gelirlerinin Artırılmasında Etkinliği, T.C. 9 Eylül Üniv. S.B.E. Maliye ABD. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1998, s.10,11

yasal düzenlemelere yönelik yapılan denetim, inceleme veya soruşturmalarda kamu denetçisi (Bankalar Yeminli Murakıbbı, SPK Uzman Denetçisi, T.C. Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanı, Sayıştay Denetçisi vb.) söz konusu denetimi yapmak durumundadır.

iii) Faaliyet (Performans) Denetimi: Yakın zamana kadar denetimler, finansal tablo ve uygunluk denetiminden ibaretti. Ancak, modern dünyada denetim faaliyetlerinde bilgisayar ve bilgi teknolojilerinin yoğun olarak kullanılması, işletme organizasyonlarının büyümesi, holdingleşmenin artması sonucu denetimin konsepti gelişip, değişerek faaliyet (performans) denetimine doğru kaymıştır ⁴⁷. Faaliyet denetimi, muhasebeden çok işletmenin yönetsel faaliyetlerini, iç kontrol sistemlerini, iş akışlarını ve finansal olmayan her türlü konuyu araştıran, işletme politikası ve stratejileri ışığında yönetimin başarısını, performansını, etkenlik, etkinlik ve verimlilik açısından değerlendiren bir denetimdir ⁴⁸. Bu yapılırken en zor olan denetim konularını finansal olmayan konuların oluşturması nedeniyle, etkinliğin ve verimliliğin nesnel olarak saptanmasıdır ⁴⁹.

Faaliyet denetiminin işletmeye bir diğer katkısı da işletmenin gelişme ve büyümesine dönük tavsiyelerde bulunarak, bir tür yönetsel danışmanlık yapmasıdır. İç denetimden daha kapsamlı bir denetim olan faaliyet denetimlerinde ⁵⁰, işletmeyi çok iyi tanıyan, gerekli her türlü bilgiye sahip iç denetçilerden büyük ölçüde yararlanılır.

Amaçlarına göre denetim türlerini kısaca açıkladıktan sonra, türler arasındaki farklılığı daha iyi ortaya koymak açısından, denetim faaliyetlerinde değerlendirilmesi gereken kriter ve ölçütler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

---

⁴⁷ Emre ÜNLÜSOY, “BDD Bir Tercih Değil, Zorunluluk”, Productive Active Bankacılık ve Finans Dergisi Özel Eki, Mart-Nisan/2002 sayısı, s.5

⁴⁸ Denetim İlke ve Esasları; a.g.e., s.8

⁴⁹ Emre ÜNLÜSOY, a.g.m, s.5

⁵⁰ Şefika DEMİRKAN, a.g.e., (Robert N. ANTONY, Regine HERZLINGER; Manegement Control in Nonprofit Organization, Homewood, Illinois 1975, s.16), s.10,11

Tablo 1.2 - Denetim Türleri ve Kabul Edilen Denetim Kriterleri

DENETİM TÜRÜ	KRİTER
Finansal Tablo Denetimi	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri, Yasa ve Diğer Resmi Mevzuat
Uygunluk Denetimi	Yasalar, Mevzuat ve İşletme Politikaları
Faaliyet (Performans) Denetimi	İşletme Politikaları (Hedefleri), Performans ve Verimlilik Kriterleri

Kaynak: Doç. Dr. Münevver YILANCI, Yrd. Doç. Dr. Birol YILDIZ, “Yeminli Mali Müşavir – Bağımsız Denetçi ve Tasdik – Mali Tablo Denetim Çelişkisi: Mesleğin Gelişmesine Etkileri”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:5, Ekim 2001, s.69

1.1.2.4. Denetçi Statüsü Bakımından Denetim Türleri

Denetçi statüsü bakımından yapılan ayırım da denetim türlerini ifade etmede en çok kullanılan metotlardan birisidir. Bu nedenle bundan sonraki kısımda denetçi türleri ayrı bir başlık altında daha detaylı olarak ele alınacağı için bu kısımda konu genel olarak sunulmaya çalışılacaktır.

Denetçi statüsü bakımından, başka bir deyişle, denetçiler bakımından yapılan ayırımıda denetçiler iki gruba ayrılır. **İç Denetçi – Dış Denetçi**. Dış denetçiler de kendi içerisinde iki gruba ayrılır. **Bağımsız Dış Denetçiler ve Kamu Denetçisi**. Söz konusu ayırım yapılırken denetçilerin bağlı oldukları kurum veya birimler diğer bir ifade ile sorumlu oldukları makam ve merciler, tabi oldukları yönetsel mevzuat ile ekonomik ve yasal roller göz önünde bulundurulan kriterlerdir. Ancak aralarında kesin ayrımların olmasına karşın; birbirlerine son yıllarda daha da yakınlaştıkları, kendilerinden olan beklenti ve rollerinin git gide birbirlerini daha fazla tamamladığı görülmektedir. Bu durum, Basel Bankacılık Denetleme Komitesi’nce de dile getirilmiş ve gözetim otoritesi ile denetçiler (iç, dış) arasındaki işbirliğinin etkinliği

artırdığı ve yönetimi en iyi konuma getireceği vurgulanmıştır ⁵¹. Yakın geçmişte yaşanan, iç denetim ve kurumsal yönetimdeki hatalardan kaynaklanan ciddi parasal ve itibar kayıpları, tüm dünyada, özellikle bankaların güçlü kurumsal yönetimlere sahip olmaları konusunda konsensüs oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle; fonksiyonel bir iç denetim ve bağımsız bir dış denetim, sağlam bir kurumsal yönetimin doğal yardımcıları olarak görülmektedir ⁵². Özellikle son yıllarda, ABD’de aralarında dünya çapında isim yapmış Enron, WorldCom, Tyco, Xerox, Merck gibi halka açık 307 şirketin ⁵³ muhasebe usulsüzlüğü nedeniyle iflas etmesi, kar etmedikleri halde etmiş gibi gösterilerek veya zararların çeşitli muhasebe oyunları ile gizlenmesi suretiyle şirket hisselerinin değerleri etkilenmiş ve iflas edilmesi sonucunda yatırımcılar trilyonlarca dolar zarara uğratılmıştır. Dolayısıyla bu noktada; başta bankalar olmak üzere şirketlerde “Kurumsal Yönetim – Corporate Governance” kavramı öne çıkmış ve buna bağlı olarak; denetim, denetçiler arası diyalog ve işbirliği kurumsal yönetimin önemli unsurlarından biri haline gelmiştir.

1.1.2.4.1. İç Denetim

26 Haziran 1999'da, Amerikan İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) ⁵⁴ Yönetim Kurulu iç denetimi şöyle tanımlamıştır ⁵⁵. *“İç denetim, bir kuruluşun faaliyetlerine değer katmak ve bu faaliyetleri geliştirmek üzere tasarlanmış, bağımsız ve nesnel bir*

---

⁵¹ Basel Bankacılık Denetleme Komitesi, “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi” Konulu Görüş Bildirme Çağrısı, TBB Bankacılar Dergisi Eylül 2000, Sayı:34, s.99

⁵² Richard QUINN, Kaan H. AKSEL, “Dış Denetleyicilerin Finansal Kurumların Yönetimindeki Rolü”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Ocak – Şubat 2002 sayısı, (www.activefinans.com.tr)

⁵³ Weiss Ratings Inc., “The Worsening Crisis of Confidence On Wall Street”, July 5, 2002, (www.weissratings.com/kudos_articles.asp)

⁵⁴ ABD’de 1941 yılında kurulan Enstitü, iç denetim mesleğinde dünya çapında kabul edilmiş lider, otorite ve en önemli eğitici uluslararası meslek örgütüdür. Halen 120’den fazla ülkede 80.000’den fazla ilgi alanında çalışan üyesi bulunmaktadır. Enstitü, iç denetim mesleğinin gelişmesi, sorunlarının çözülmesi, mesleki standartların dünyayı kapsayacak şekilde oluşturulması amacına yönelik faaliyet göstermenin yanında, önemli konferanslar ve seminerler düzenlemekte, ciddi yayınlar yayınlamakta, nitelikli meslek mensupları yetiştirerek bunlara sertifika vermektedir. Dolayısıyla uluslararası dinamik bir organizasyon olan Enstitü, iç denetim mesleği ile özdeşleşmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.theiia.org>

⁵⁵ Basel Bankacılık Denetleme Komitesi, “Bankalarda İç Den..” TBB Bankacılar Dergisi Eylül/2000, Sayı:34, s.100

güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetidir. Risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi ve etkinliğinin geliştirilmesinde sistematik ve disiplinli bir yaklaşım sunarak kuruluşun hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunur."

Bu tanımla iç denetim faaliyetinin varoluş nedeni; işletmenin iç kontrol, risk yönetimi ve yönetsel faaliyetlerinin etkinliğini tespit ederek olası olumsuzlukların telafisi sağlanarak, işletmenin bütün yönleriyle hedeflenen amaçlarına ulaşılacağı konusunda ilgili taraflara (en başta pay sahiplerine ve onların temsilcisi olan yönetim kuruluna) güven vermek şeklinde konulmuştur⁵⁶.

Kamu İktisadi Teşebbüslerini (KİT) TBMM adına denetleyen T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu da iç denetimi şöyle tanımlamaktadır: "İç denetim, örgüt faaliyetlerinin ve uygulayıcılarının yaptıkları iş ve işlemlerin uygunluk ve etkinliğinin, üretilmiş her türlü bilginin güvenilirliğinin mevzuat, finansal, muhasebe ve diğer tüm yönlerden bu amaçla çalışan iç denetçi adı verilen kişilerce araştırılıp, incelenip üst yönetime rapor edilmesidir. Diğer bir anlatımla iç denetim, örgüte hizmet amacıyla örgütün tüm faaliyetlerini incelemek ve değerlemek için örgüt içinde kurulmuş bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur"⁵⁷.

İç denetim (denetçi), faaliyet süreci, politika ve prosedürlerin geliştirilmesine yönelik tavsiyelerde bulunur. Bu nedenle iç denetçi çalışmalarında bağımsız düşünme mantığına sahip olmalıdır. Günümüzün iç denetimi, işletme faaliyetlerini tüm yönleriyle kapsamı ve geniş bir tabana yayılması nedeniyle çok yönlü bilgi ve deneyimi gerektirmektedir. Bu nedenle iç denetçiler, şirket kültürü, yapısı, mali durumu, politikaları, usul ve esasları ile operasyonel yaklaşımları bakımından iyi eğitilmiş, deneyimli, verimlilik ve etkinlik üzerinde uzmanlaşmış kişiler olmak zorundadır⁵⁸. Bu nitelikler onlara finansal tablolardaki bilgilerin doğruluğunu

⁵⁶ Salih Tanju Yavuz, "İç Kontrol Fonksiyonu'nun Bileşenleri", Bankacılar Dergisi, Sayı:42, Eylül 2002, s.45

⁵⁷ www.ydk.gov.tr/yuksek_denetim.htm(10.02.2003)

⁵⁸ David A. Richards, "Internal and External Auditors – Inside and Out", Corporate Board, May 2002, http://www.theiia.org/ecm/iapro.cfm?doc_id=3648

araştırma ve onaylama ile işletme faaliyetlerinin politika, prosedür ve yasalara uygunluğunun tespiti ve işletmenin karşı karşıya olduğu riskleri gözlemleme, hesaplama ve analiz etmede önemli rol ve görev yüklemektedir. Hatta bu hususlarda görevli ve sorumluluğu bulunan diğer yetkililere (üst yönetim, dış denetçi ve kamu otoritesi) çok yardımcı olmakta, onlarla stratejik iş birliği yapılması konusunda öncülük etmektedir.

İç denetimin kapsamı 1.1.3. bölümünde değinilen denetim türleri ile sınırlandırılabilir. Bunlar finansal tablo denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet (performans) denetimidir. İç denetimin finansal tablo denetimi yönü, finansal tabloların doğruluğunun araştırılmasından çok, finansal tablolara temel oluşturan muhasebe kayıt ve bilgilerinin doğruluğunu, güvenilirliğini ve bu bilgilerin elde edilmesi için kullanılan kayıt ortamını ve raporlanma sistemini gözden geçirmektir⁵⁹.

Kasıtlı olup olmadığına bakılmaksızın hukuka uygun olmayan işlemlerin bulunması ve önlenmesi başka bir ifadeyle “dolandırıcılık eylemlerine karşı hile denetimi” ile şirket varlıklarının fiziki kontrollerinin yapılması, defter kayıtları ile tutarlı olup olmadıklarının incelenmesi ve bunların korunmasına yönelik alınan tedbirler ve yapılan işlemlerin incelenmesi de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Ayrıca makine, bina, demirbaş gibi fiziki varlıkların yanında insan kaynakları, bilgi teknolojisi ve birikimi, pazar payı gibi gayrimaddi varlıklar da en az diğerleri kadar şirketler ve denetçiler için önemlidir.

İç denetim, şirket faaliyetlerinin politikalarına, planlarına, programlarına, yasalara, düzenleyici otoritelerin uyulmasını istedikleri konulara ve etik kurallara uygunluğunu ölçerek, iç kontrol sisteminin amacına uygun işleyip işlemediğini değerlendirir. İç denetim, örgütün iç kontrol sisteminin yeterliği ve etkinliğini değerlendirdiği için bizzat kendisi bir iç denetim aracı olmakta ve bu da iç denetimin uygunluk denetimi yönünü oluşturmaktadır⁶⁰. Uygunluk denetiminin konusu

---

⁵⁹ www.ydk.gov.tr/yuksek_denetim.htm(10.02.2003)

⁶⁰ Celal KEPEKÇİ, Denetim, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1995, s.5.

zamanla önemli değişimler gösterebilmektedir. Denetimin konusu, konulan hedef ve politikalara uyulup uyulmadığının tespiti olmakla birlikte, denetçinin bunu sağlamadan öte, söz konusu politikaların tespiti aşamasında işletmenin genel misyonuna, vizyonuna, kültürüne ne derecede uyulup uyulmadığını inceleme sorumluluğu bulunmaktadır⁶¹.

Muhasebeden çok işletmenin yönetsel faaliyetlerinin, iş akışlarının, işletme politikası ve stratejileri ışığında yönetimin başarısının, performansının, etkinlik, etkinlik ve verimlilik açısından değerlendirildiği faaliyet denetiminde iç denetim ve denetçilerin çok özel bir yeri vardır.

İşletmenin gelişme ve büyümesine dönük tavsiyelerde bulunarak, bir tür yönetsel danışmanlık yapan, hatta çalışmalara yakından katılarak, birer takım üyesi gibi operasyonlarda karar verici konumda faydalı ve etkin görevler üstlenen denetçilerin; işlerini yaparken üst yönetimle iyi diyaloglar kurarak işbirliği içerisinde olmaları, işletmenin yakaladığı fırsatlar ile karşı karşıya bulunduğu riskler arasında bir dengenin kurulmasında, söz konusu risklerden korunmada ve her şeyden önemlisi kurumsal yönetimin (Corporate Governance) güçlendirilmesinde önemli rolü bulunmaktadır⁶².

1.1.2.4.1.1. İç Denetimin İlkeleri :

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi'ne göre, iç denetim ilkeleri 5 başlıkta toplanmaktadır. Bunlar⁶³;

1- Süreklilik: İşletmelerde iç denetim devamlı olmalıdır.

---

⁶¹ Ali Kamil UZUN, "Organizasyonlarda İç Denetim Fonksiyonu ve Önemi", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı : Nisan-Mayıs 1999, (www.activefinans.com.tr)

⁶² "When Do You Need an Internal Audit Function? What Should an Audit Department Charter Contain?" <http://www.theiia.org/ecm/iag lance.cfm?id=380>

⁶³ Basel Komite, Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler İle İlişkisi, TBB Bankacılar Dergisi, Sayı:34, Eylül 2000, s.102,103

2- Bağımsızlık: BDDK bağımsızlığı şöyle tanımlamaktadır ⁶⁴: “*Bağımsızlık, mesleki faaliyetin dürüst ve tarafsız yürütülmesini sağlayacak bir davranış ve anlayışlar bütünüdür. Denetçiler, çalışmaları sırasında ortaya çıkabilecek çıkar çatışmalarından uzak kalmak, dürüstlük ve tarafsızlıklarını etkileyebilecek hiçbir müdahaleye imkan vermemek,...ulaştıkları görüşlerini, başkalarının doğrudan veya dolaylı çıkarlarını düşünmeksizin raporlarında açıklamak zorundadır.*” Tanımda geçen; “Dürüstlük”, mesleğin gerektirdiği hassasiyetler gösterilerek, denetim sonunda hazırlanan raporu kullananların yanıltılmamasını, “Tarafsızlık” ise kararın hiçbir etki altında kalmadan verilmesidir.

Bu bağlamda, iç denetim birimi denetlenen birimlerden ve şirket faaliyetlerinden kendisine verilen görev ve sorumlulukları objektif bir şekilde yerine getirebilmek için, bağımsız olmalıdır. Hatta bu bağımsızlık iç kontrol birimi ve sürecini de kapsamalıdır.

İç denetimin mahiyeti, niteliği, fonksiyonları ve sonuçları bakımından şirket ile sınırlı olması, iç denetçilerin birer şirket personeli olmaları nedeniyle, söz konusu bağımsızlığın tam olarak sağlanabilmesi için görevlerini tepe yönetime, yönetim kurulu başkanına veya icra ile ilgisi olmayan bir yönetim kurulu üyesine bağlı olarak yerine getirmeleri gerekir. Kurumdan kuruma organizasyon yapılarında farklılıklar olması nedeniyle özellikle ABD’deki bazı işletmelerde denetim kurullarına da bağlı olduğu görülmektedir. İç denetçilerin bu şekilde yönetim adına görev yapmaları geniş bir hareket serbestisi kazandırsa da bu serbestlik bağımsızlık olarak algılanmamalıdır. Bu nedenle, iç denetçiler yönetime bağlıdırlar ⁶⁵.

Ülkemizde kurumsallaşmanın yüksek olduğu sektörlerden biri olan bankacılık sektöründe iç denetim, 4389 sayılı Bankalar Kanunu’ndan önceki 3182 sayılı Kanunu’nda ⁶⁶ çok yüzeysel ele alınmış ve (TTK hükümleri ayrık) teftiş kurulları

⁶⁴ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ndan; Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik; 31.01.2002 tarih, 24657 Mükerrer sayılı Resmi Gazete, Md.6

⁶⁵ Ali İhsan AKGÜN, “İşletmelerde İç Denetim Uygulaması”, Vergi Dünyası: sayı:212, Mayıs/1999

⁶⁶ 3182 sayılı Kanun Md. 27 “Bankaların, işlemlerinin bankacılık ilke ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur.”

eliyle yürütülmesi hükme bağlanmış idi. Ancak ne var ki; iç denetimin gerek etkinliği gerekse bağımsızlığı konusunda somut hiçbir hüküm söz konusu değildi ⁶⁷. 4389 sayılı Kanun⁶⁸ ve ona bağlı olarak çıkarılan (08.02.2001 tarih, 24312 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan) Yönetmelik ile söz konusu zaafiyetler dikkate alınarak konu etraflıca değerlendirilmiştir. Bununla, iç denetimin bankacılık sistemi içerisindeki yeri güçlendirilerek, bağımsızlık ilkesi sağlanmaya çalışılmıştır.

3- Denetim Tüzüğü: İç denetim biriminin işletme içindeki konumu, yetkileri, sorumlulukları, amaç ve kapsamı, en üst yetkili merci tarafından onaylanmış, tüzük, yönetmelik, yönerge gibi her hangi bir yazılı belge ile tüm birim ve çalışanlara duyurulmalıdır. Aksi takdirde iç denetim fonksiyonunun yerine getirilmesinde zaman zaman sorunlar yaşanabilir.

4- Yansızlık: Yansızlık, iç denetim biriminin gerek kendi çalışmalarında gerekse diğer birimlerin çalışmalarına karşı nesnel ve yansız olmasıdır. Yani ne kendilerinin görevlerini yerine getirirken başkalarının müdahalesine maruz kalmaması ne de kendilerinin başkalarına müdahale etmemesidir. Bu ancak çıkar çatışmalarından uzak kalmakla mümkün olur. Ancak üst yönetimin iç denetçilerden bir takım konuları danışmaları, bazı projelerde takım üyesi olarak çalışmalara yakından katılmaları hatta karar verici konumda olmaları son yıllarda sıklıkla görülmektedir. Bu durumun bağımsızlık ve yansızlık ilkeleri ile çeliştiği düşünülse de sorumlu oldukları makamın (üst yönetimin) kendilerine söz konusu görevleri verdiği göz önüne alındığında son derece doğal bir durum olduğu sonucu görülmektedir.

5- Profesyonel Yeterlik: İç denetim şirketlerin bütün faaliyetlerini kapsaması nedeniyle, iç denetçilerin kendilerine verilen görevi hakkıyla yerine getirebilmesi için mesleki yeterliliklerinin olması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu zorunluluk aynı

---

⁶⁷ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Finansal Kurumların Denetimi, 1999 Yılı Sirküler Rapor Kitapları, TÜRMOB Yayını, Yayın No: 32

⁶⁸ Md. 9/4 “Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Bankaların işlemlerinin bankacılık ilke ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur.”

zamanda iç denetim biriminin etkinliği için de gereklidir. İç denetim elemanlarının mesleki yeterlilik konusunda en azından aşağıdaki nitelikleri taşımaları gerekmektedir ⁶⁹.

- Uygun eğitim ve/veya mesleki deneyime sahip olunmalı,
- Organizasyonel ve teknik kabiliyetlerin kendilerine yüklenen sorumluluklarıyla uygun olmalı,
- Sözlü ve yazılı iletişimde usta ve kabiliyetli olmalı,
- Muhasebe ve denetim standartları, ilkeleri ve tekniklerini çok iyi bilmeli, yorumlamalı,
- İş dünyasının uygulamalarından önemli sapmaları fark edip, bunları değerlendirmeli
- Mevcut yada potansiyel problemleri görüp, bunlara karşı uygulanabilir yöntemler geliştirmeli.
- Mesleki yeterliklerin korunması için; denetim standartlarındaki, prosedürlerindeki ve tekniklerindeki güncel gelişmelerden sürekli olarak haberdar olunmalıdır. Sürekli bir eğitime konferanslara ve seminerlere katılarak, mesleki kurslara ve kurum içi eğitim programlarına devam ederek ve araştırma projelerine iştirak ederek sahip olunabilir ⁷⁰.

Küreselleşme sonucu piyasaların dünya ile bütünleşmesi, buna bağlı olarak rekabetin acımasızca artması ve özellikle bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişim ve değişimler, işletmelerin faaliyet alanları, iş süreçleri ve yönetim anlayışlarını etkilemektedir. Yaşanan değişimler, işletmelerin daha fazla tüketici odaklı bir üretim ve yönetim anlayışı sergilemesine neden olmaktadır. İç denetim de bu değişim sürecinden payına düşeni almaktadır. Değişim rüzgarının iç denetim fonksiyonunda neden olduğu yeni trendleri şöyle sıralayabiliriz:

---

⁶⁹ Comptroller's Handbook, Internal and External Audits, Comptroller of The Currency Administration of National Banks, July 2000, s.22-23, <http://www.occ.treas.gov>

⁷⁰ Baran ÖZEREN, İç Denetim, Standartları ve Mesleğin Yeni Açılımları, Sayıştay Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi:8, Ankara, Ağustos 2000, s.17

- İç denetimin ilgi alanı, olguları ortaya çıkaran denetim anlayışından önleyici denetime doğru, başka bir ifadeyle kadavraya otopsi yapma yaklaşımından uzaklaşarak koruyucu hekimliğe doğru kaymaktadır. Risk yönetimi üzerine daha fazla yoğunlaşan, işletmeye zarar verecek risklerin, eğilimlerin ve sapmaların önceden belirlenmesini ve bunun için teknolojik enstrümanların daha fazla kullanılmasını ve uzmanlaşmayı ön planda tutan bir iç denetim konsepti oluşmaktadır⁷¹.
- Geleneksel denetim anlayışı yerine, daha fazla yönetime dönük çalışan, onlarla ortak proje gruplarında yer alan, daha pro-aktif bir yönetim anlayışı içerisinde, denetlenen birimleri “müşteri” olarak gören bir yaklaşım sergilenmektedir. Böylece iç denetimin daha fazla artı değer yarattığı ve etkinliğinin arttığı görülmektedir.
- İç denetim fonksiyonunda meydana gelen değişmelere bağlı olarak; iç denetimin risk odaklı, verimlilik ve etkinliğin artırılmasına yönelik danışılma yönü ağırlık kazanması nedeniyle, iç denetim hizmetinin (özellikle denetim faaliyetlerinin) dışarıdan veya başka firmalarla bazı denetim konularında birlikte çalışmak suretiyle sağlanması tartışılmaktadır. Özellikle ABD’de bazı işletmeler, alternatif bir seçenek olarak, denetim hizmetlerini satın almak konusunda, CPA (Certified Public Accountants) firmalarını veya başkalarını tercih etmektedir. Cazip görülen bu alternatifin, maliyet avantajına karşın, işletmenin diğer birimleriyle zıtlaşması ve ters düşmesi, şirket faaliyetlerine ve kurum kültürüne yabancılık çekilmesi veya yeterince aşinalık sağlanamaması ve iç denetçi ile müşteri arasında tesis edilmiş olan ilişkilerde devamlılığın sekteye uğraması gibi bir takım ciddi zorlukları da bulunmaktadır. ABD SEC yetkilileri bu konuya fazla sıcak yaklaşmamakla birlikte, bir işletmenin dış denetçisinin aynı zamanda o işletmenin iç denetimini de yerine getirebileceğini vurgulamaktadırlar⁷².

---

⁷¹ Baran ÖZEREN, a.g.e. s.48

⁷² Anthony J. RIDLEY, Lew BURNHAM, “Where Are the Auditors ?” The Directors & Boards magazine, March 1998, <http://www.theiia.org/ecm/iia glance.cfm> .

İç Denetim Enstitüsü, iç denetimin aynı şirketin dış denetimini yapan firma tarafından sağlanması fikrini bağımsızlık ilkesini zedeleyeceği düşüncesi ile tutarlı bulmamaktadır. Ayrıca, işletmeler için en iyi yol olmadığını da iddia etmektedir. Aslında makul olanı, iç denetim faaliyeti kapsamında üçüncü bir kesimden (aynı zamanda dış denetçisi olmayan) yararlanılmasıdır. Bu yeni yaklaşım co-sourcing olarak adlandırılmaktadır. İç denetçiler, denetim mesleğinin temel konularında çok iyi olmalarına karşın, bazı özel alanlarda (örneğin; bilgi teknolojileri, sağlık hizmetleri, türev ürünler gibi), yetenekten de öte teknik uzmanlık gerektirdiği için, yetersiz kalmaktadırlar. Bu gibi durumlarda iç denetimin etkinliğini daha da geliştiren, zaman ve efektif maliyet açısından cazip bir yaklaşım olan, üçüncü bir kaynağın kullanılması daha rasyonel bir yol olarak görülmektedir ⁷³. İç denetim konusunda özellikle hizmetin dışarıdan sağlanması trendinin devam etmesi halinde, gelecekte bağımsızlık ilkesinin önemini kaybedeceği ancak tarafsızlık ilkesinin ise koruyacağı öngörüsü yapılabilir.

1.1.2.4.2. Dış Denetim

İşletmenin kendi personeli olmayan kişilerce denetlenmesidir. “Bağımsız Dış Denetim” ve “Kamu Denetimi” olmak üzere iki farklı şekilde yapılmaktadır. Her iki denetim şeklinde de denetçilerin bağlı bulunduğu tüzel kişilik ile işletmenin hiçbir organik bağı bulunmamaktadır.

1.1.2.4.2.1 Bağımsız Dış Denetim

1.4.1. başlık numaralı bölümde bu konu ayrıntılı olarak ele alınacağı ve konu bütünlüğünü bozmamak için burada genel bir tanımlama şeklinde bağımsız dış denetim takdim edilmeye çalışılacaktır.

---

⁷³ David A. Richards, a.g.m.

Bağımsız dış denetim, işletmelerce kamuya duyurulan bilgilerinin (mutlak olmasa da) doğru ve güvenilir olduğunu teyit eden, başka bir ifadeyle; işletmelerin ürettiği bilgileri kullanacak olan aktörlerin ekonomik kararlarında etkili olabilecek tüm bilgilerin mali tablolarda yer almasını sağlayan bir denetim türüdür. Denetim ölçüt, kural ve düzenlemeleri güvene dayalı Anglo-Sakson finansal sistemlerde meslek örgütlerince, şüpheye dayalı Kıt’a Avrupa’sında ve ülkemizde ise kamu otoritesince belirlenmektedir⁷⁴.

Bağımsız dış denetim, işletmenin talebi sonucunda, işletme ile her hangi bir organik bağlantısı olmayan ve denetim mesleğini serbest olarak, profesyonelce icra eden şahıs veya şirket ile imzalanan bir denetim sözleşmesi çerçevesinde yapılan denetimdir. Denetim talebi, işletme faaliyetleriyle yakından ilgili olan kişi veya kuruluşlardan da (ortaklar, işletme ile ilişkisi olan diğer işletmeler, yatırımcılar, devlet vb.) gelebilir⁷⁵. Denetimin konusu finansal tablo denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet (performans) denetimi olabilir. Uygunluk ve performans denetimleri daha çok işletmenin özel isteği doğrultusunda yapılmaktadır. Finansal tabloların bağımsız dış denetimi ise, söz konusu tabloların veya içerdikleri bilgilerin gerçeği yansıtır yansıtmadığı, bunların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak tesis edilip edilmediği yönünde bir kanaate ulaşmak amacıyla yapılan denetimdir⁷⁶.

Buradaki “bağımsız” kavramı yapılan dış denetim faaliyetinin iki şeklinden hangisi (kamu ve bağımsız dış denetim) olduğunu belirler. Zira kamu denetimi bağımsız olmadığı gibi, söz konusu bağımsızlık da tarafsızlık anlamında değildir. Denetim ilişkisinin işletmenin talebi sonucu oluştuğunun ifadesi olarak değerlendirilmelidir⁷⁷.

Buraya kadar iç denetim ile bağımsız dış denetimin genel özellikleri anlatıldı. Aşağıdaki tabloda aralarındaki farklılıklar daha açık şekilde görülmektedir.

---

⁷⁴ Finansal Kurumların Denetimi, a.g.e., s.5

⁷⁵ Finansal Kurumların Denetimi, a.g.e., s.5

⁷⁶ Hasan GÜRBÜZ, a.g.e., s.16-25

⁷⁷ Oktay UĞUR, “Türkiye’de Bağımsız Dış Denetim Uygulamaları”, Vergi Dünyası, Sayı:214, Haziran 1999, s.2

Tablo 1.3 - İç Denetim ve Bağımsız Dış Denetimin Karşılaştırılması

NİTELİKLER	İÇ DENETİM	BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM
1- Odaklanılan hususlar	Finansal, operasyonel, sigorta, danışmanlık, yönetim ve bilgisayar ile ilgili faaliyetlere odaklanır, buralarda hile ve usulsüzlük olup olmadığı araştırılır.	Öncelikle finansal tabloların tasdiki ile ilgilenir.
2- Yönetim	Her konuda yönetsel raporlar hazırlar.	Yönetime öncelikle finansal konularda rapor hazırlar.
3- Denetim Kurulu	Denetim kuruluna işlevsel raporlar sunar. İşletme riskleri, finansal raporlar, iç kontrol sistemi ve yasalara, düzenlemelere ve politikalara uyum düzeyi konularında görüş bildirir.	Finansal raporların doğruluğu konusunda denetim kurulunu tasdik eder. Muhasebe konularında ve işletmeye etkileri üzerine görüş bildirir.
4- Standartlar	IIA'nın iç denetim meslek uygulamalarına yönelik standartları takip eder.	AICPA'nın Denetim Standartları uygulanır.
5- Yaklaşım	Verilen görevin en iyi şekilde yapılmasını sağlayacak yaklaşımlar geliştirir.	Genellikle önceki denetime dayanan sabit yaklaşım izlenir
6- Sınırlamalar	Organizasyondan bağımsızlık yerine organizasyon içinde bağımsızlık ve tarafsızlık esastır.	İşletmeden bağımsızdır.
7- Sonuçlar	Problemleri tanımlar, öneri sunar ve sorunların çözümüne yardım eder.	Yasal gereklilikleri yerine getirir ve finansal açıdan doğruluğu sağlamak için zorunlu düzeltmeleri yapar.
8- Kontrol	Finansal ve operasyonel uygunluk kontrollerini değerlendirir	İç kontrol sistemini ve bu kaynaktan gelen bilgilerin güvenilirliğini değerlendirir.
9- Risk	İşletmenin taşıdığı riskleri tanımlar, bunların işletme üzerindeki etkilerini ve gerçekleşme olasılıklarını hesaplar. Söz konusu risk değerlendirmesi sonucunda uygun önerilerde bulunur.	Finansal tablolardaki kilit işlemleri (makyajlamaları) tespit eder ve bunları açığa çıkarır.
10- Hile ve usulsüzlük	Denetim planlarında hile ve usulsüzlüklerin belirlenmesi yer alır. Usulsüzlük iddiaları araştırılır.	Hile ve usulsüzlük için her hangi bir araştırma yapmaz.
11- Tavsiyeler	Denetim raporlarında yer alan önerilerin gerçekleşmesi için yönetimle iletişim kurar.	Önerilerin gerçekleşmesi için kontrolörlerle iletişim kurar.
12- İzleme	Problem çözümlerinin yeterliliği konusunda müşterileri temin etmek için izler.	İzlemeyi öncelikle finansal konularla sınırlı tutar.

Kaynak: David A. Richards, “Internal and External Auditors – Inside and Out”, Corporate Board, May 2002, http://www.theiia.org/ecm/iipro.cfm?doc_id=3648

1.1.2.4.2.2. Kamu Denetimi

Kamu, kapsam itibariyle çok geniş bir alanı ve anlamı ifade etmektedir. Yasama, yargı ve yürütme erklerinin kendi içlerinde yaptıkları denetim “kamusal denetim” olarak nitelense de; işletmelerin, özellikle finansal tabloları ile iktisadi faaliyetlerinin, kamu organlarınınca denetlenmesi bizim esas tanımlamak istediğimiz denetim türüdür. Buna göre; kamu denetimi, kamu düzeninin sağlanması ve kamu haklarının korunması amacıyla, görev ve yetkilerini yasalardan veya kamu erki

tarafından yapılmış yasal düzenleme niteliğindeki yazılı kurallardan⁷⁸ alan ve kamu adına, kamunun ihtiyaçlarına cevap vermek üzere, değişik unvanlardaki (Müfettiş, Uzman, Kontrolör, Murakıp, Denetçi) denetim elemanlarınca yapılan finansal tablo, uygunluk ve faaliyet denetimleridir⁷⁹.

Bazı kamu denetim organ veya kuruluşları hem iç hem de dış denetimi birlikte yürütebilmektedir. Denetçilerin kendi kurumlarını denetlemeleri halinde iç denetim, özel işletmeleri denetlemeleri halinde ise dış denetim söz konusudur. Ülkemizde kamu kurum ve kuruluşlarının denetimi Sayıştay ve T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu tarafından yapılmaktadır. T.C. Başbakanlık ve Maliye Bakanlığı'na bağlı iç ve dış denetim yetkisi bulunan organlarca kamu kurumlarına yönelik yapılan denetimi ayrık tutarsak, Sayıştay ve Yüksek Denetleme Kurulu salt kamusal denetim yapmaktadır. Sayıştay, Anayasamızın 160'ıncı ve 832 sayılı Sayıştay Kanununun ilgili maddeleri ile, tüm genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek ve sorumlularının hesap işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlendirilmiş ve söz konusu kuruluşlarda performans denetimi yapabileceği de öngörülmüştür. Yüksek Denetleme Kurulu da TBMM adına, KİT'lerin kendilerine verilen sermaye ve kaynakları genel işletmecilik kurallarına uygun, kârlı ve verimli bir şekilde değerlendirilip değerlendirilmediğine yönelik tespit ve önerilerde bulunmak üzere, sürekli gözetim ve denetimi ile görevlendirilmiştir⁸⁰.

İşletmeler üzerinde muhasebe bazlı denetimler yapmakla yetkili kamu kurum ve organları ağırlıklı olarak T.C. Maliye Bakanlığı bünyesinde toplanmış olup, bunlar; Maliye Bakanlığı Müfettişleri, Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları, Maliye Bakanlığı Gelirler Kontrolörleridir. Ayrıca T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Kontrolörleri ile Sigorta Murakıpları ve Çalışma Bakanlığı Müfettişleri, SSK Müfettişleri diğer kamu denetçilerinden önde gelenleridir.

---

⁷⁸ Finansal Kurumların Denetimi, a.g.e., s.4

⁷⁹ Denetim İlke ve Esasları, a.g.e., s.8

⁸⁰ www.ydk.gov.tr/yuksek_denetim.htm

Günümüzde gerek sosyal gerekse ekonomik konularda görülen ciddi karmaşık ve teknik problemlerin bakanlıklar şeklinde örgütlenmiş klasik devlet yapısı içindeki şeffaflıktan uzak, ağır ve hantal bir bürokrasi ile çözümü gittikçe zorlaşmaktadır. Özellikle finansal piyasalarda, yapılacak düzenleme, gözlemleme ve denetleme faaliyetlerinde (enerji, telekomünikasyon, rekabet gibi çeşitli mal ve hizmet sektörleri için de geçerlidir) hızlı karar alma, nitelikli, uzman eleman istihdam etme, piyasalar ile daha yoğun temas kurma, sorunlara katılımcı bir görev anlayışı ile yaklaşma zorunluluğu giderek artmaktadır. Dolayısıyla tüm dünyada olduğu üzere; bazı bakanlıklar eliyle görülen birtakım hizmetlerin sunulmasında rekabet ortamını sağlayıcı, piyasa etkinliğini sağlamak, dürüst bir piyasa oluşturarak, sistemin istikrarını sağlamak ve uygulanan iktisat politikalarının gücünü artırmak amacıyla söz konusu hizmetlerle ilgili sektörlerin politik baskılardan uzak yeni düzenleyici kurumlar eliyle düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır ⁸¹. Bu bağlamda; bazı hassas sektörleri düzenlemek amacıyla kurulan, karar organını yasama, yürütme ve yargı erkinin seçtiği, idari ve mali açılarından bağımsız, başka bir ifade ile özerk, literatürde Bağımsız İdari Otoriteler (B.İ.O.) olarak anılan kurullar oluşturulmuştur ⁸². Ülkemizde de sayıları son yıllarda giderek artan bu kurullar kendi sektörlerine yönelik kamu denetimi bunlar eliyle yapılmaktadır.

1.1.2.5. Yapılış Nedeni Bakımından Denetim Türleri

Bu denetim sınıflaması, aslında buraya kadar değinilen denetim türlerinin başka şekilde ifade edilmesidir. İki türlü denetim söz konusudur. Yasal Denetim ve İsteğe Bağlı Denetim. Yasal denetim, yasaların amir hükümleri uyarınca yapılan, yasa, yönetmelik ve genelge gibi yönetsel düzenlemelerle esasları belirlenen

---

⁸¹ Rüya ESER, Finansal Piyasalarda Düzenleme ve Sermaye Piyasasında Düzenleyici Kurumlar, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, 15.02.2001, s.1

⁸² Mehmet ÇEKİNMEZ, “Bağımsız İdari Otoriteler ve Türkiye’deki Bazı Örneklerinin Sınırlı Bir Değerlendirilmesi”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 8, Ağustos-Eylül 1999, (www.activefinans.com)

denetimdir ⁸³. Kamu denetimi ile büyük benzerlik gösteren bu denetime bankaların, halka açık şirketlerin ve sigorta şirketlerinin denetimleri örnek gösterilebilir.

Bir tür özel denetim olan İsteğe Bağlı Denetim ise, yasal bir zorunluluk olmamakla birlikte, gerek işletme gerekse ilgili çıkar gruplarının isteği üzerine yapılan denetimdir. Bu denetim çalışmalarının sınırları, bu çalışmaları isteyenler tarafından belirlenmiştir ⁸⁴. Özellikle bankaların yurt dışı finans çevreleri ve kredi derecelendirme şirketleri ile olan ilişkilerinde bankaların denetim raporları istenmektedir. Hatta bankalar bunu kendileri yaptırıp ilan etmektedirler. Veya banka birleşmesi ve devirlerinde de isteğe bağlı denetim söz konusu olmaktadır. Devredilecek bankanın veya birleşecek her iki bankanın finansal tablolarının doğruluğu yeni oluşacak kuruluştaki payların tespiti açısından önemlidir.

1.1.2.6. Yapılan Yer Bakımından Denetim Türleri

Yapıldığı yer bakımından denetim türleri “Yerinden” ve “Uzaktan” denetim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Özellikle bankacılık sektörünü düzenleyen gözetim ve denetim otoriteleri, bankaların faaliyetlerinden tam olarak haberdar olabilmek, gözetim görevini etkin bir biçimde yapabilmek için yerinden ve uzaktan denetim tekniklerini kullanmaktadır.

Yerinden denetim, denetim faaliyetinin denetlenen eylem ve işlemlerin bulunduğu yerde denetimidir. İç denetçiler, bağımsız dış denetçiler ile gözetim ve denetimden sorumlu otoritenin kendi denetim elemanları, mutlak olmasa da, yerinde denetim yaparlar. Denetim faaliyetleri içerisinde öyle konular vardır ki; mutlaka yerinde denetim yapılması gerekir. Bunlara işletmenin iç denetim sistemi, muhasebe ve bilgi teknolojileri sistemi, yönetimin kalitesi, işletmenin tüm faaliyetleri hakkında edinilen bilgilerin doğruluğunun tespiti örnek gösterilebilir. Bunlara ek olarak;

---

⁸³ Şefika DEMİRKAN, a.g.e., s.9

⁸⁴ Hasan TÜREDİ, a.g.e., s.6-7

bankacılık gözetim ve denetim otoritesinin değerlendirmesine sunulan yerinden denetim konuları ise şöyle sıralanabilir : ⁸⁵

- Bankanın hazırladığı raporların doğruluğunun tespiti,
- Bankanın tüm faaliyetleri ile ilgili bilgi edinilmesi,
- Kredi portföyü ve ayrılan karşılıkların yeterliliğinin değerlendirilmesi,
- Dışarıdan denetim ile ortaya konulan hususların yerinde denetim işlevinde ele alınması,
- Bankaların mevcut yasa ve düzenlemeler ile faaliyet izninde öngörülen koşullara uyup uymadığının değerlendirilmesi.

Yerinden denetime ilişkin yöntemler ülkelerin özgün yapılarına bağlı olarak farklılıklar göstermektedir. Bazılarında sadece bağımsız denetçilerce yapılırken, bazılarında ise ayrıca denetim otoritesinin denetçilerince veya her iki denetim mekanizmasının işbirliği ile yapılmaktadır ⁸⁶.

Uzaktan denetim ise, denetlenen faaliyetlerle ilgili bilgi ve belgelerin işletmeden alınarak başka bir yerde denetimin yapılmasını ifade eder. Söz konusu yer genellikle denetçinin merkez ofisidir. Bu tür denetimlerin içeriği daha çok denetlenen işletmeden faaliyetlerine, yasal ve yönetsel mevzuat gereği uyulması gereken hususlara yönelik temin edilen, güvenli bilgi, istatistik ve raporların değerlendirilmesi ve analiz edilmesidir. Yerinde denetimin daha etkin bir biçimde yapılabilmesine yardımcı olan uzaktan denetimler, bir takım problemlerin tespit edilmesini sağlamaktadır. Tespit edilen aksaklıkların daha ciddi sorunlara neden olmaması ve çözümü için gerekli düzenlemeleri yapmak da otoritenin konuya ilişkin diğer bir görevidir ⁸⁷.

---

⁸⁵ Basle Komite, “The Core Principles for Effective Banking Supervision – Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler”, Bankacılar Dergisi, Sayı:30, Eylül 1999, s.109

⁸⁶ Basle Komite, “The Core Principles...”, a.g.e., s.108

⁸⁷ Basle Komite, “The Core Principles...”, a.g.e., s.109

1.1.2.7. Denetimde Yeni Kavram ve Yaklaşımlar

1.1.2.7.1. Bilgisayar Destekli Denetim (Computer Assisted Auditing))

Bilgi teknolojileri, baş döndürücü bir şekilde geliştiği çağımızda, her alanda olduğu gibi finans piyasasına yönelik denetimlerde de yoğun olarak kullanılmaktadır. Denetçinin denetim faaliyetini planlamadan yönetimine, hatta yapılan işin gözden geçirilmesine kadar denetlediği işletmenin bilgi işlem sistemi hakkında yeterli bilgi ve deneyime sahip olması gerekir. Aksi takdirde, gerçekleştirilen denetim faaliyetinin etkin ve verimli olduğunu söylemek güç olacaktır ⁸⁸. Bu bağlamda; ülkemizde klasik denetim sisteminin gittikçe ağırlığını kaybettiğini, verilere aracısız ulaşıldığını, kendilerine sunulan raporlar üzerinden denetim yapmak yerine istenilen bilgilerin veri tabanından bizzat denetçi tarafından alınarak denetimin yapıldığını, örnekleme metodunun neredeyse sadece evrak denetiminde kullanıldığını görmekteyiz ⁸⁹. Denetçilerin özellikle banka denetimlerinde planlanandan çok daha fazla mesai yapmaları, çalışma esnasında çok fazla doküman, dosya, belge, rapor vs. toplanması, buna bağlı olarak denetçilerin verimliliğinin düşmesi banka ve denetçinin bilgi teknolojilerini eşit düzeyde kullanmamalarından kaynaklanmaktadır. Bankalarda gün içinde bile bazı hesaplarda yapılan işlem sayısının çok fazla olması, bu hesapların denetimlerinde mutlaka bilgisayar destekli denetim tekniklerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Örneğin, sadece bir günde 10-15 bin adet işlem gören 293-Efektif Vaziyeti (YP), 294-Döviz Alım/Satım Hesabı (TP), 295-Döviz Vaziyeti (YP) hesaplarına ilişkin evaluasyon işlemlerinin elle yapılması denetçiler için imkansız olan bir durumdur ⁹⁰. Dolayısıyla denetçiler, verileri ve bilgileri kritik gözle inceleme yeteneklerini arttıran, faaliyetlerini daha rasyonel şekilde yürütmelerine yardımcı olan, denetimin ve denetçinin verimliliğini arttıran Bilgisayar

---

⁸⁸ Prof. Dr. Recep PEKTEMİR. Yrd. Doç. Dr. Yakup SELVİ, “Teknolojik Gelişmelerin Denetimde Yarattığı Yeni Fırsatlar”, Muhasebe, Vergi ve Denetimde Yeni Yaklaşımlar Konulu XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi sunuş tebliği, 10-12 Ekim 2002

⁸⁹ Proactive, Aktive Dergisi, s.5

⁹⁰ Bankalar Mevzuatındaki Son Değişiklikler İle Bağımsız Denetim Esasları ve Uygulamaları, Turmob Yayınları No:180, Ankara 2002, s.109

Destekli Denetim Tekniklerini, (Computer Assisted Audit Techniques – CAATs) kullanmaktadırlar⁹¹.

Özellikle, denetlenecek ana kütle ve örnek hacminin çok büyük olduğu banka benzeri kurumlarda bu tekniklerden yararlanmak bazen bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tekniklerin yararlı olduğu işlemlerden bazılarını aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür :⁹²

- Bakiyelerin ve işlemlerin detaylarının test edilmesi,
- Aşırı dalgalanmaların ve tutarsızlıkların ortaya konmasında analitik incelemenin yapılması,
- Genel kontrollerin yapılması ve işletim sisteminin test edilmesi,
- Örneklem işlemlerinin yapılması,
- Önceden programlanmış veya yapılandırılmış uygulamaların test edilmesi,
- Denetlenen işletmenin sahip olduğu muhasebe sistemi tarafından yapılmış hesaplamaların yeniden hesaplanması
- Veri sınıflandırılması, zarflanması, aranması ve eşlenmesi

Zaman ve emek tasarrufu sağlayan CAATs'ın kullanım amaçları ise genel olarak şöyle özetlenebilir⁹³:

- Muhasebe, Finans ve bilgisayar sistemleri bilgilerine yönelik becerilerin bütünleştirilmesine,
- Bilgi sistemleri departmanına ve yazılımcılara olan bağımlılığın azalmasına,
- Denetim kuruluşlarına güvenin artması,

---

⁹¹ Productive, Aktive Dergisi Mart-Nisan 2002 sayısı Özel Eki, s.5

⁹² IFAC (International Federation of Accountants – Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu), The International Auditing Practices Committee (IAPC), “Computer-Assisted Audit Techniques” (International Auditing Standards) No:1009 - International Auditing Practices Statement, s.2, IFAC'ın Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi söz konusu bildiriye denetçilerin uluslararası denetim standartlarına daha fazla uyabilmeleri ve daha iyi denetimler yapabilmeleri için, onlara yardımcı olması bakımından Temmuz 2001 ayında yayımlamıştır. Söz konusu bildiri her hangi bir zorunluluk veya ilke içermemektedir. Bir denetim aracı olarak CAATs'ın kullanımını önererek uluslararası denetim standartlarının uygulanmasında denetçilere rehberlik etmek amacındadır. <http://www.ifac.org>

⁹³ Productive, a.g.m., s.5

- Yeniden kullanılabilir bilgisayar tekniklerinin geliştirilmesiyle maliyetlerde etkinliğin artması,
- Denetim kuruluşunun yapısının düzeltilmesi,

Bilgisayar destekli denetim tekniklerinin onlarca faydası olmasına karşın ülkemizde yasal mevzuat çağın gerisinde kalmıştır. Ancak, elektronik ortamda muhasebe uygulama ve denetimlerinin yapılabilmesi, bilgi ve kayıtların saklanması, özellikle bankaların, hatta bu usulle kayıtlarını tutan işletmelerin elektronik ortamda denetimlerinin yapılabilmesi, Vergi Usul Kanunu'nun (VUK) Mükerrer 242 nci maddesinde değişiklik yapan 28.12.2001 tarih 4731 sayılı kanunla sağlanmıştır⁹⁴.

1.1.2.7.2. Hile Denetimi

Özellikle ABD'de 2000 yılından itibaren su yüzüne çıkan ve Enron, WorldCom, Tyco, Xerox, Merck gibi dünya devi şirketlerde yaşanan muhasebe yolsuzluklarından sonra artık toplumlar, denetim faaliyetlerini birer yolsuzluk araştırması veya hile denetimi olması gerektiği şeklinde görmeye başlamıştır. Denetimin amacı, dönem içerisinde gerçekleştirilen faaliyetlerin genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun olarak hazırlanmış finansal tablolara yansıtıldığı konusunda güvenilirliğin onaylanmasıdır. Başka bir ifadeyle; denetim, kamu çıkarlarının genel kabul görmüş muhasebe standartları çerçevesinde korunup korunmadığının tespitidir. Kamu, bu sorgulamayı da denetçilerin yapacağını beklemektedir⁹⁵. Muhasebede “hile”, başkalarını yanıltma amacı taşıyan ve muhasebe kayıt ve işlemlerinde bilinçli olarak meydana getirilen düzensizlikler olarak tanımlanabilir⁹⁶. Hile özellikle, vergi kaçırmak, yolsuzlukları gizlemek ve işletmeyi gerçek durumundan farklı bir durumda göstermek amacıyla yapılır. Hata

⁹⁴ Masum TÜRKER, “Elektronik Ortamda Muhasebe ve Denetime Doğru”, İSMMMO Yayın Organı: Mali Çözüm Dergisi, Ekim, Kasım, Aralık 2001, Sayı:57, s.10-13

⁹⁵ Yrd. Doç. Dr. Cengiz TORAMAN, “Muhasebe Denetiminde Etik ve Enron Örneği”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:59, s.175

⁹⁶ Yrd. Doç. Dr. Şaban UZAY “Yolsuzlukların Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesinde Denetçilerin Sorumluluğu”, V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Türmob Yayınları, Yayın No: 172, s.236, (Ahmet AKSOY, Muhasebe Denetimi, Fatih Matbaası, 1984, s.37)

ise söz konusu kayıt ve işlemlerde kasıt unsuru olmaksızın meydana gelen yanlışlıklardır.

Tablo 1.3’de de gösterildiği gibi hata, hile ve usulsüzlüklerin denetimi iç denetimin odaklandığı bir konudur. İç denetim ve kontrol sisteminin varlık sebebi zaten budur. Aslında işletme yönetimlerinin, iç kontrol sistemini kurup, geçerli olan muhasebe prensip ve standartlarını uygulayarak mali tabloların hileden arındırılmalarını sağlama konusunda sorumluluğu bulunmaktadır ⁹⁷. Bu sorumluluk hataların ve kasıtlı, hileli işlemlerin tespiti, giderilmesi, olmadan önce önlenmesi, gerekli inceleme ve soruşturmaların yapılması noktasında iç denetimin temel görevleri içinde yer almaktadır.

Dış denetim (Bağımsız Dış Denetim) ise finansal tabloların standartlara uygun bir şekilde hazırlanıp hazırlanmadığı ile ilgilenir. Tabi bu noktada tabloların hileli bir şekilde hazırlanma olasılığı da bulunmaktadır. Dolayısıyla bağımsız dış denetim tamamen konunun dışında değildir. Amerikan Denetim Standartları Kurulu (ASB- Auditing Standards Board) önce 1988’de “Denetçinin Hataları ve Düzensizlikleri (irregularities) Belirleme ve Raporlama Sorumluluğu” başlıklı (SAS No.53) standardı çıkarmış, ancak bir takım eleştiri ve beklentilere cevap vermek için daha sonra, 1997 yılında “Finansal Tabloların Denetiminde Hilelerin Göz Önüne Alınması” başlıklı (SAS No.82) ilk defa hile üzerine yoğunlaşan ve denetçiye yol gösteren bir standart yayınlamıştır. Standartta göre finansal tablo denetimi sırasında denetçinin dikkat etmesi gereken iki tür hile bulunmaktadır. Bunlar; finansal raporların hileli bir şekilde düzenlenmesi ve varlıkların (aktiflerin) suistimal edilmesi ⁹⁸.

Standart, her iki türdeki hile türü ve eylemleri ile hile riski içeren durumları (faktörleri) tek tek sıralamakta, denetçinin bunları ne şekilde göz önünde

⁹⁷ Türkan Önder, , “Finansal Tabloların Denetiminde Hilenin Araştırılması ve Denetçinin Sorumluluğu – 82 No’lu Denetim Standardı ve SPK Standartları Arasındaki Farklar”, Marmara Ün. İİBF Dergisi, 1999, Cilt:XV, s.327

⁹⁸ Doç. Dr. Nurten ERDOĞAN, “Hileler Karşısında Denetçinin Sorumluluğu ve SAS No.82”, Muhasebe ve Denetime Bakış, Şubat 2002, Sayı:6, s.19

bulunduracağını ve sorumluluklarını nasıl yerine getireceğini açıklamaktadır ⁹⁹. Dolayısıyla denetçiye hilelerin önlenmesi ve ortaya çıkarılması konusunda oldukça ayrıntılı yol gösteren SAS No.82, denetçilerin “önemlilik” kavramı (3.1.3 bölümünde açıklanacaktır.) ile sınırlandırılan ve korunan sorumluluklarına açıklık getirmiş fakat genişletmemiştir.

1.1.3. Denetçi Türleri

1.2.1.4. numaralı bölümde denetçi türlerine göre denetim türleri sıralanmıştı. Bu ayırıma göre; genellikle “denetim faaliyetlerini yürüten, mesleki bilgi ve deneyime sahip, bağımsız davranabilen ve yüksek ahlaki nitelikleri taşıyan uzman bir kişi” şeklinde tanımlanan denetçiler¹⁰⁰ iç ve dış denetçi, dış denetçiler de bağımsız dış denetçi ve kamu denetçisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu denetçi türlerinin 1.2.1.3. numaralı bölümde açıklanan amaç bakımından denetim türleri ve denetçinin muhatabı açısından yapılan ayrışımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1.4 – Denetçi Türlerinin Denetim Alanları ve Muhatapları Açısından Ayrımı

DENETÇİ TÜRÜ	DENETİM ALANLARI	İLGİLİ TARAFLAR
İç Denetçi	Uygunluk Denetimi, Faaliyet Denetimi	İşletme Yönetimi
Bağımsız Denetçi	Finansal Tablo Denetimi, Uygunluk Denetimi, Faaliyet Denetimi	İşletme Yönetimi, Yatırımcılar, Kredi Verenler, Devlet
Devlet Denetçisi	Uygunluk Denetimi	Devlet ve Kamu Kurumları

Kaynak : Doç. Dr. Münevver YILANCI, Yrd. Doç. Dr. Birol YILDIZ, a.g.m., s.69

Devlet denetçilerinin sadece yasa, yönetmelik ve mevzuata uyum noktasında denetim yapmaları ¹⁰¹ nedeniyle bu bölümde daha fazla konu edilmemiştir. Buraya kadar iç

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Doç. Dr. Nurten ERDOĞAN, a.g.m.

¹⁰⁰ Ersin GÜREDİN, a.g.e., s.9

¹⁰¹ Doç. Dr. Münevver YILANCI, Yrd. Doç. Dr. Birol YILDIZ, a.g.m., s.69

denetim/denetçi ve bağımsız dış denetim/denetçi hakkında verilen genel bilgiler ışığında iç ve dış denetçiler belirli kriterlere göre aşağıdaki tabloda karşılaştırılmıştır.

Tablo- 1.5: İç Denetçi ve Bağımsız Dış Denetçinin Karşılaştırılması

NİTELİKLER	İÇ DENETÇİ	BAĞIMSIZ DIŞ DENETÇİ
Görevlendirme	İşletme yönetimince atanır. İşletme personelidir.	Üçüncü kişilerce, özellikle ortaklar tarafından görevlendirilir.
Amaç	İşletme yönetiminin ihtiyaçlarına hizmet eder.	Üçüncü kişilerin kullanımına sunulan finansal bilgilerin güvenilirliğini sağlar.
Görev Kapsamı	İşletme yönetimince belirlenir.	Mali tabloları denetler.
Rapor Verilen Mercî	İşletme yönetimi	Ortaklara ve üçüncü kişiler
Yetki Kaynağı	Yönetimin verdiği yetki ve destek	Yasa ve Yönetmelikler
Sorumluluk	İşletme yönetimine karşı sorumludurlar.	Kusurlu olduklarında yasalar önünde sorumludurlar.
Bilgi ve görgü	İşletmeden işletmeye değişir. Genellikle mesleki bilgi ve tecrübesi olması istenir.	Muhasebe uzmanı olması gerekir. Ör: İngiltere’de CA, ABD’de CPA ünvanı aranır.
Bağımsızlık Derecesi	Yönetimin tutumuna bağlı olarak değişmektedir. İşletme personeli olduğu için bağımsızlığı sınırlıdır.	İşletme ile özel bir anlaşma yaparak görev alındığından bağımsızlık derecesi yüksektir.
Çalışma Zamanı	Denetim çalışmaları yıl boyunca devam eder.	Dönem içinde bazı çalışmalar yapılırsa da genellikle dönem kapandıktan sonra denetim yapılır.

Kaynak : Hasan GÜRBÜZ, a.g.e., s.57

Toplam denetim çalışmalarında ekonomiklik, etkinlik ve verimliliğin artırılması için denetçiler arasında koordinasyon çok önemlidir. Aksi halde, denetim usul ve çalışmaları birbirine çok yakın olduğu için anlamsız tekrarlar yapılır ve bu da denetim maliyetinin artmasına neden olur ¹⁰². Dolayısı ile iç ve dış denetim fonksiyonları, birbirlerine olan karşılıklı gereksinimi asla azaltmamakta, bilakis birbirlerini tamamlamaktadır. Ayrıca denetçiler arasındaki diyalog ve işbirliği, kurumsal yönetim (corporate Governance) kalitesinin artırılmasında da büyük rol oynamakta ve Dünyadaki tüm regülatör kuruluşlar bu fikri giderek daha fazla benimsemektedir. Bu olgu, Basel Bankacılık Gözetleme Komitesi’nin de teşvikleriyle özellikle bankacılık sektöründe daha da önemli bir hale gelmiştir ¹⁰³.

¹⁰² David A. Richards, a.g.m., http://www.theiia.org/ecm/iipro.cfm?doc_id=3648

¹⁰³ Richard Quinn, Kaan H. AKSEL, a.g.m., s.

1.1.4. İç ve Bağımsız Dış Denetçiler Arasındaki İşbirliği ve Koordinasyon

Her iki denetçinin çalışmalarında en çok karşılaştıkları, ilişkiye girdikleri husus, farklı gerekçelerle dahi olsa, etkin ve sürdürülebilir bir iç kontrol sisteminin var olmasıdır. Bağımsız dış denetçi işletmenin iç kontrol sistemini gözden geçirmek ve etkinliği konusunda bir kanaate ulaşmak zorundadır. Bunu da denetim planlarının hazırlanması aşamasında, işletmeyi en ince ayrıntısına kadar tanıyan iç denetçi ile işbirliği içerisinde yapmalıdır. Çalışmalarının verimliliği ve doğru kanıya ulaşmak için en faydalı yol budur. Zira yapılacak denetim çalışmasının kapsamı ve niteliği büyük ölçüde denetlenen işletmenin iç kontrol sisteminin etkinliğine bağlıdır. Özellikle bankalarda, bilançonun büyük bir kısmı nakit veya nakde tahvil edilebilir değerlerden oluşması nedeniyle, çok etkin bir iç kontrol sisteminin olması gerekir. Etkin bir kontrol sistemin varlığı, önemli bazı hata ve hilelerin ortaya çıkarılmama olasılığı olarak tanımlanan, denetim risklerini en aza indirir. Etkinliği zayıf bir sistemin varlığında ise bağımsız dış denetçi ya inceleme ve test kapsamını geniş tutar (bu da denetim maliyetini artırır) ya da şartlı görüş bildirir veya görüş bildirmekten kaçınır ¹⁰⁴. Denetlenen hiçbir işletme hakkında görüş bildirilmekten kaçınılmasını veya şartlı görüş bildirilmesini istemez. Dolayısıyla özellikle risk analizinde iç denetim planları ve çalışma kağıtları, raporları vb. belgeler bağımsız dış denetçi için en büyük yardımcı ve kaynaktır.

Bağımsız dış denetçi, denetim çalışmaları sonunda oluşan görüşünden tek başına sorumlu olmakla birlikte; denetim usullerinin niteliği, zamanlaması ve kapsamının belirlenmesinde iç denetimin etkili olduğu, bu bağlamda her iki denetçinin diğerinin çalışmasını etkileyebilecek derecede önemli bir hususla karşılaştığında diğerine bildirmesinin toplam etkinlik ve verimliliğin arttırılması bakımından gerekli olduğu kabul edilmektedir ¹⁰⁵.

¹⁰⁴ İdil Atalay KAYA, a.g.ç., s.28,30

¹⁰⁵ Basel Bankacılık Denetleme Komitesi, “Bankalarda İç Denetim ve ...”, a.g.m, s.109

İşletmenin bilgisayar sisteminin denetlenmesi konusunda da işbirliği çok büyük önem arz etmektedir. Bu konuda daha detay bilgiye sahip olan iç denetçinin bağımsız dış denetçiye yapacağı katkıya karşın onun da diğer işletmelerde uygulanan benzer sistemleri bilmesi nedeniyle işletme sistemindeki zaafiyetleri göstermesi, daha iyiye götürecek önerilerde bulunması mümkündür. Bu suretle iki denetçinin işbirliğinden işletme fayda sağlamış olur ¹⁰⁶.

İç denetçi ile bağımsız dış denetçi arasında etkin bir iç denetim olması halinde pasif, tersi durumda da aktif şekilde işbirliği yapılabilir ¹⁰⁷. Bununla birlikte; IIA’ce yapılan bir araştırma sonucunda işbirliği konusunda 4 aşama tespit edilmiştir. Bunlar ¹⁰⁸;

- **Aynı Anda Var Olma (Co-existence)** : İç ve dış denetim aynı anda veya yerde farklı görevleri ifa ederler. Risk analizi, denetim planlaması ve denetim uygulamalarını birbirlerinden bağımsızca yaparlar.
- **Koordinasyon**: Risk analizlerine yönelik bilgilerin paylaşımı ve denetim planlarının koordinesi konularında birlikte hareket etmeyi ifade eder. Ortak ilgi alanına giren konuların tartışılması için belirli aralıklarla toplantılar düzenlenmesini, denetim raporları ve yönetime gönderilen yazıların mübadelesini ve denetim teknikleri, yöntemleri ve terminolojisinde ortak bir anlayışın olmasını gerektirir ¹⁰⁹.
- **Entegrasyon**: Denetçiler risk modellerini, denetim planlarını paylaşırlar ve kapsamlı bir ortak (birleşik) denetim gerçekleştirirler. Bu aşamada 4. aşamadan biraz daha az işbirliği söz konusudur.
- **Ortaklık**: Denetçiler, finansal tablo, uygunluk, faaliyet ve bilgi sistemleri denetimlerini tüm yönleriyle ortaklaşa yaparlar. Her iki denetim fonksiyonu, ortak

¹⁰⁶ İdil Atalay KAYA, a.g.ç., s.70,71

¹⁰⁷ Ali İhsan AKGÜN, a.g.m., s.14

¹⁰⁸ David A. Richards, a.g.m., http://www.theiia.org/ecm/iapro.cfm?doc_id=3648

¹⁰⁹ Basel Bankacılık Denetleme Komitesi, “Bankalarda İç Denetim ve ...”, a.g.m, s.110

gereksinimleri birlikte tanımlamaya ve birbirlerine entegre olmuş bir şekilde bu gereksinimleri karşılamaya çalışır.

1.1.5. Bağımsız Dış Denetim

1.1.5.1. Tanım

Bağımsız dış denetim; bir işletmenin faaliyetleri içerisinde giren/çıkan veya işletmede oluşan değer hareketlerinin ilgili belge ve formlarda doğru gösterilip gösterilmediğinin, bunların muhasebe kayıtlarının doğru tutulup tutulmadığının, kar ve zararın doğru hesaplanıp hesaplanmadığının, mali tabloların işletmenin o hesap dönemine dönük ekonomik yapısını doğru biçimde yansıtıp yansıtmadığının kontrolü ve sağlanmasıdır¹¹⁰.

AICPA’ya göre ise bağımsız dış denetim; kamuya ve işletmeyle ilgili diğer kişi ve kuruluşlara sunulmak üzere düzenlenen mali tabloların doğru, gerçeğe ve muhasebe ilkelerine uygun, muhasebe dönemleri itibarıyla tutarlı bir şekilde düzenlendiğine ilişkin görüş verebilmek amacıyla denetim kuruluşlarınca yapılan incelemedir¹¹¹.

Ülkemizde de bağımsız dış denetim kavramı olarak ağırlıklı olarak SPK ve BDDK tarafından kullanılmaktadır. Bu nedenle her iki kurum da ilgi alanları için bağımsız dış denetimin ilke ve esaslarını dayandıkları yasalar uyarınca yayımladıkları yönetmeliklerle belirlemişlerdir. SPK yayımladığı Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelikte bağımsız denetimi, ortakların ve yardımcı kuruluşların hesap ve işlemlerinin, bağımsız denetleme kuruluşlarınca görevlendirilen yetkili denetleme elemanları tarafından, bu kuruluşlar adına denetleme ilke, esas ve standartlarına göre incelenmesi ve bu inceleme

---

¹¹⁰ Şefika DEMİRKAN, a.g.ç., s.12

¹¹¹ Şefika DEMİRKAN, a.g.ç., s.13

sonuçlarına dayanılarak düzenlenmiş mali tabloların, 2499 sayılı Kanun çerçevesinde gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespiti ve rapora bağlanması şeklinde tanımlarken

¹¹²,

Bu konuda çıkardığı Seri : X, 16 no.lu tebliğde de “ortaklıkların ve sermaye piyasası kurumlarının kamuya açıklanacak veya Sermaye Piyasası Kurulu tarafından istenecek mali tablolarının, genel kabul görmüş muhasebe kavram, ilke ve standartlarına uygunluğu ile bilgilerin doğruluğunun ve gerçeği dürüst bir biçimde yansıtıp yansıtmadığının, denetçiler tarafından denetim ilke ve kurallarına göre, defter, kayıt ve belgeler üzerinden incelenmesi ve tespit edilen sonuçların rapora bağlanması” şeklinde tanımlanmıştır ¹¹³.

BDDK ise bağımsız dış denetimi; “denetlenenler ile bunlarla konsolidasyon kapsamında bulunan ortaklıkların hesap ve kayıtlarının kuruluşlarca bu Yönetmelikte düzenlenen denetim ilkelerine göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak hesap ve kayıtların Kanunun 13 üncü maddesine göre yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzenine ilişkin mevzuata uygunluğu hususunda oluşturulan görüş çerçevesinde konsolide ve konsolide olmayan mali tabloların onaylanması ve rapora bağlanması” şeklinde tanımlamıştır ¹¹⁴.

Görüldüğü gibi, bağımsız denetimin konusunu muhasebe verileri oluşturmakta ve bu verilerin gerçeği yansıtmaya ölçütü de genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri olmaktadır. Dolayısıyla denetçi muhasebe uzmanlığının yanında hem bu ilkeleri iyi bilmeli hem de kanıt toplama ve değerlemede uzman olmalıdır. Bu uzmanlık, bağımsız denetçiye muhasebeciden ayıran temel unsurdur ¹¹⁵.

Buraya kadar yapılan tanımlamalardan çıkarılabilecek sonuçlar şunlardır:
Bağımsız dış denetim;

---

¹¹² SPK’nın 13.12.1987 tarih ve 19663 sayılı...a.g.y., md.5

¹¹³ SPK’nın 04.03.1996 tarih ve 22570 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmış Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ Seri: X, No:16)

¹¹⁴ BDDK’nın 31.01.2002 tarih 24657 sayılı ...a.g.y., md.5

¹¹⁵ www.ydk.gov.tr/yuksek_denetim.htm

- İşletmenin tüm faaliyetlerini kapsar.
- Ücret karşılığında, serbest meslek faaliyeti ve bir sözleşme çerçevesinde yapılır.
- Faaliyetlerin muhasebe kayıtlarının doğru tutulması ve raporlara doğru yansıtılması ile ilgilenir. Başka bir ifade ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğu arar.
- Üçüncü kişilere (dışa) hizmet etmeyi amaçlayan bir faaliyettir. Bu amaç ile kamuyu doğru biçimde bilgilendirme, aydınlatma istenmektedir. Özellikle sermayenin uluslar arasılaştığı, küçük yatırımcıların da sermaye piyasalarında tasarruflarını değerlendirdikleri ortamda, onların çıkarlarının korunması ve yatırım kararlarının doğru bilgiye dayanarak verebilmeleri açısından şirket faaliyetlerinde şeffaflığın sağlanması temel hedeftir.

1.1.5.2. Amaç

Bağımsız dış denetimin amaçları genel olarak yukarıdaki tanımlamalardan anlaşılacakla birlikte, şu şekilde sıralanabilir: ¹¹⁶

- Finansal tabloların gerçeği yansıtır yansıtmadığının, başka bir deyişle işletmenin şeffaf olup olmadığının saptanması,
- Sermaye piyasalarındaki yatırımcıların hak ve menfaatlerinin korunması ve piyasanın tutarlı bir şekilde çalışabilmesi için kamunun aydınlatılması,
- Yasal mevzuata uyulup uyulmadığının tespiti,

---

¹¹⁶ Hakkı DEDE, “Sermaye Piyasası Mevzuatına Göre IMKB’de İşlem Gören Sürekli Denetime Tabi Şirketlerin Ara Mali Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Esaslar ve Bağımsız Dış Denetim”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995, s.146

- Uygulanan muhasebe düzeninin uluslararası muhasebe uygulamaları ile uyumlaştırılması

1.1.5.2.1. Şeffaflık

Şeffaflık, piyasa katılımcılarının kararları için gerekli tüm bilgilerin somut, anlaşılabilir ve kanıtlanabilir bir biçimde ve zamanında elde edilebilmesi sürecidir. Piyasa aktörleri ancak bu durumda yatırım araçlarının verimini, riskini ve mevcut fiyatın uygun olup olmadığını değerlendirme fırsatı bulabilirler. Aksi takdirde piyasalara belirsizlik hâkim olur ve varlıkların fiyatları gerçek değerini tam olarak yansıtmaz¹¹⁷. İşletmelerin yatırımcılara zamanında güvenilir ve yeterli bilgi açıklamaları, hem yatırım kararlarının etkin alınması suretiyle topluma, hem de düşük maliyetli fon temini ile işletmeye faydalı olmaktadır. Yatırımcılara açıklanan bilgilerin kalitesinde bir azalma olması veya bilgilerin gecikmeli açıklanması yatırım miktarında düşüşlere ve güvenin kaybolmasına neden olabilmektedir. Şeffaflık düzeyi arttıkça işletme yönetimlerinin itibarı ve uzun dönemde yatırımcı sayısı artmakta, sermayeye erişim kolaylaşmakta ve şirket hisselerinin değeri yükseltmektedir¹¹⁸.

Şeffaflığın sağlanmasında bilgilerin kamuya düzenli olarak açıklanması ve açıklanan bilgilerin doğru olması iki temel esastır¹¹⁹. Modern Portföy Yönetimi teorilerinden biri olan Etkin Pazar Teorisi de şeffaflığı baz almaktadır. Buna göre, etkin bir piyasada, yatırımcıların kar payı ve fiyat beklentilerine göre oluşan hisse senetlerinin cari fiyatları, şirket ve hisse senetleri ile ilgili tüm bilgi ve verileri içerir. Bu tür bilgiler pazarda derhal yayılır ve hisse senedinin fiyatına yansır. Söz konusu bilgiler işletmenin kamuya açıklanan muhasebe ve finansal tablolarına ilişkin olabileceği gibi, faaliyetlerine yönelik de olabilir. Dolayısıyla bu bilgileri diğer yatırımcılardan daha önce edinen veya daha etkin değerlendiren yatırımcılar göreceli olarak daha yüksek kazanç sağlayabilirler. Ancak tüm bilgilerin piyasa fiyatlarına

¹¹⁷ Prof. Dr. Hülya TALU, “Muhasebe Mesleğinin Para ve Sermaye Piyasalarındaki Yeri ve Önemi”, V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Türmob Yayınları, Yayın No:172, s.116

¹¹⁸ Bankalar Mevzuatındaki Son Değişiklikler..., a.g.e., s.94

¹¹⁹ Prof. Dr. Hülya TALU, a.g.b., s.117

çok hızlı yansıdığı, güçlü etkinlik tipinde böyle yüksek kazanç sağlayan her hangi bir yatırım stratejisi bulunmamaktadır ¹²⁰.

Günümüz dünyasında artık sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçilmiştir. Sanayi toplumlarında, üstünlük kazanmak için var olan bilginin saklanması düşüncesi hâkimdi. Bilgi toplumlarında ise, bunun tam tersi, bilginin paylaşılması ile üstünlük sağlanacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla artık bilgiler gizlenmemeli, bilançolar şeffaflaşmalıdır. Bu durum rakipler karşısında bir dezavantaj değil, avantajdır. Ekonomide saydamlığı sağlamak için öncelikle bankacılık sektöründe şeffaflığın sağlanması gerekmektedir. Bunun için ve özellikle bağımsız dış denetimden beklenen faydanın sağlanabilmesi için, sektörde mümkün olduğunca Uluslararası Muhasebe Standartlarına (UMS) uygun mevzuat ve standartlar oluşturulmalı, buna bağlı olarak finansal tabloların daha fazla şeffaflaşması sağlanmalıdır. BDDK enflasyon muhasebesi ve konsolidasyon standartlarını kabul ederek bu konuda önemli bir adım atmıştır.

1.1.5.2.2. Kamuyu Aydınlatma

Genel olarak, ortaklıkların finansal durumları, performansları, sermaye ve idari yapısı hakkında kamunun zamanında ve yeterli bilgiyle aydınlatılması olarak tanımlanan “Kamuyu Aydınlatma İlkesi” OECD tarafından kabul edilen kurumsal yönetim ilkeleri içerisinde yer almaktadır¹²¹.

¹²⁰ Prof. Dr. Niyazi BERK, Finansal Yönetim, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2000, s.407

¹²¹ OECD’nin kamuyu aydınlatma ilkeleri : i) Şirket’in finansal durumu ve faaliyet sonuçları, büyük pay sahipleri, yönetim kurulu üyeleri ve idarecileri, öngörülebilir önemli risk faktörleri, işçiler ve menfaat sahipleriyle ilgili önemli konular, idare yapısı ve politikaları ve ortaklık hedefleri hakkında önemli bilgiler açıklanmalıdır. ii) Finansal, finansal olmayan ve denetime ilişkin kamuya açıklanacak bilgiler uluslararası kabul görmüş veya ulusal standartlara uygun olarak hazırlanıp ve kamuya açıklanmalıdır. iii) Şirketlerin mali tabloları, yıllık denetimin objektif kontrolü sağlanması açısından bağımsız denetçi tarafından denetlenmelidir. iv) Bilgileri açıklama yöntemleri bilgilerin kullanıcılara doğru, zamanında ve etkili olarak ulaşmasını sağlayacak şekilde oluşturulmalıdır. <http://www.oecd.org/daf/corporate-affairs/materials.htm>

Sermaye piyasasının vazgeçilmez unsurlarından birisi olan kamunun aydınlatılması ilkesi, yatırımcılar için işletmelerin finansal durumları hakkında gerçek, yeterli ve doğru bilgi edinebilmeleri ve buna dayanarak yatırım tercihlerini yapabilmeleri bakımından önemlidir ¹²². İşletmelerin faaliyetlerine ilişkin bilgiler kamuya genel olarak gönüllü ve zorunlu olmak üzere iki şekilde açıklanmaktadır. Gönüllü kamuya açıklama, her hangi bir yasal zorunluluk olmadan firmaların faaliyetlerine ilişkin türü, niteliği ve ayrıntı düzeyi değerlendirilmiş her türlü bilgiyi kamuya açıklamasıdır. Dolayısıyla işletmeler için zorunlu açıklamaya oranla daha fazla şeffaflık söz konusudur ¹²³.

Para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren taraflar, birbirlerinin hakkında bilmek istedikleri tüm bilgilere sahip değildir. Örneğin, kredi talebinde bulunan bir girişimci, planladığı yatırım projelerinin riskleri ve getirileri hakkında, ödünç veren kurumdan daha fazla enformasyon sahibidir. Dolayısıyla bu asimetrik enformasyona ¹²⁴ bağlı olarak ortaya çıkan ters seçim ve ahlâki tehlike sorunları finansal piyasaların aracılık faaliyetlerini yavaşlatmakta ve hatta engellemektedir. Bu noktada işletme bilgilerinin, gönüllü veya zorunlu, kamuya açıklaması asimetrik enformasyon ve ters seçim sorunlarını ve bunların getireceği zararları azaltmakta, sermaye piyasalarının gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Sermaye piyasaları için yaşamsal önemi olan kamunun aydınlatılması, düzenleyici otoritelerin temel görevlerindendir. Mevzuatımızda da TTK ve Sermaye Piyasası Kanunu'nun muhtelif maddelerinde bu konu düzenlenmiş olup, SPK'nın çıkardığı bazı tebliğlerle daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

---

¹²² Kübra Şehirli, "Kurumsal Yönetim", SPK Araştırma Raporu, Ankara 1999, s.42

¹²³ Dr. Orhan ÇELİK, "Sermaye Piyasalarında Gönüllü Kamuya Açıklama", Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:6, Şubat 2002, s.77

¹²⁴ 2001 yılı Ekonomi alanında Nobel ödülü, asimetrik enformasyon konusundaki çalışmaları nedeniyle A. George Akerlof, Joseph E. Stiglitz ve Spence arasında paylaşılmıştır.

1.1.5.3. Bağımsız Dış Denetimin Faydaları

Yukarıdaki bölümlerde yapılan açıklamalar ışığında bağımsız dış denetimin faydalarını; denetlenen işletme, diğer ekonomik birimler, devlet ve sosyal olmak üzere 4 farklı açıdan değerlendirmek mümkündür.

1.1.5.3.1. Denetlenen İşletme Açısından Faydaları ¹²⁵

Denetlenen işletme açısından fayda analizini de alt sınıflara ayıracak olursak; şirket, üst yönetim, ortaklar ve çalışanlar açısından farklı faydalar söz konusudur.

- Bağımsız dış denetim, şirket dışındaki bir kurum veya uzman şahıs tarafından objektif ve bağımsız bir şekilde gerçekleştirilmesi nedeniyle, finansal tabloların şeffaflığını, doğruluğunu ve güvenilirliğini artırır.
- Bağımsız dış denetim, işletme yönetimi ve/veya işletme çalışanlarının hileli işlemlerde bulunmasını veya bu yöndeki eğilimlerini engellemeye yardımcı olur. Ayrıca, denetlenen işletmenin muhasebe kayıtlarındaki maddi hataları ortaya çıkarır. Bu sayede gelirlerin ve giderlerin doğru olarak gösterilmesine yardımcı olur. Dolayısıyla şirket daha gerçekçi hedef ve politika belirler.
- Denetimler sonunda olumlu görüş verilmesi kaydıyla, işletmelerin daha kolay ve uygun şartlarda yabancı kaynak bulmasını sağlar.
- Yönetici, kendi eksikliklerini, yanlışlarını veya finansal tablolarının uluslararası standartlara uymayan yönlerini objektif, dışarıdan bir gözle görme fırsatı bulur ¹²⁶.

---

¹²⁵ Ersin GÜREDİN, Denetim, Muhasebe Enstitüsü Yayın No:57 Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayın No:9, Avcıol Matbaası, 3. Baskı, İstanbul 1988, s.16

¹²⁶ Denetim İlke ve Esasları, a.g.e., s.338

- Özellikle yönetimde yer almayan ortakların haklarının korunmasında önemli rol oynar.
- Bağımsız dış denetim holding kuruluşlarda işletme politika ve direktiflerine tüm topluluk içinde uyulup uyulmadığı konusunda bilgi verir ve güvence sağlar.

1.1.5.3.2. Diğer Ekonomik Birimler Açısından Faydaları ¹²⁷

- Denetimden geçen ve olumlu görüş verilen finansal tablolar işletmenin karlılığı, faaliyetlerinin verimliliği ve finansal durumu hakkında güvenilir bilgiler sağlar.
- Bağımsız dış denetim, şeffaflık ve kamunun aydınlatılması ilkeleri gereğince, işletmeler ile ilgili doğru ve güvenilir bilgi sağlama nedeniyle, yatırımcılara (küçük tasarruf sahipleri) yatırım seçeneklerini karşılaştırma fırsatı verir, kararlarına ışık tutar.
- Denetlenmiş tablolar büyük fon arz eden kreditor kuruluşlara kredi verme ile ilgili kararlarında yardımcı olur.
- Denetlenmiş finansal tablolar işgücü piyasasında ücret ve diğer sosyal hakların tespitinde taraflara gerçekçi bilgiler sağlayarak yardımcı olur.
- Şirket devir ve birleşmelerinde alıcı ve satıcı taraflara güvenilir, doğru bilgiler verir.

1.1.5.3.3. Devlet Açısından Faydaları

- Bağımsız dış denetim, tüm muhasebe ve finansal işlemlerin yanı sıra vergisel işlemlerin de mevcut mevzuata uygun yapıp yapılmadığını dolaylı olarak denetleyerek, yapıcı ve yol gösterici görev üstlenmiştir. Bağımsız dış denetim, vergi

---

¹²⁷ Ersin GÜREDİN, ...Avcıol Matbaası, a.g.e.,s.16,17

doğurucu işlemlerin doğru olarak kayıtlara ve mali tablolara yansıtılmasını sağlayarak, hesaplanacak vergilere temel oluşturur ¹²⁸.

- Denetlenmiş ve güvenilirliği artırılmış finansal tablolara dayanılarak hazırlanan vergi beyannamelerine olan güven de o ölçüde artmaktadır. Bu nedenle, ilgili işletmelerin devlet tarafından yapılacak vergi denetimlerinde kapsam dışında tutulması, böylece vergi idaresinin daha etkin ve verimli çalışmasının sağlanması mümkündür.

- Ülkemizin de içinde bulunduğu Kıta Avrupa'sı ülkelerinde, muhasebe ve denetime ilişkin kural ve düzenlemelerin belirlenmesi, doğru ve güvenilir bir şekilde işlemesi kamu otoritesince gerçekleştirilmektedir. Bağımsız dış denetimin bu konuda kamu organlarına büyük desteği ve standartların oluşturulması, yerel standartların uluslararası muhasebe ve denetim standartları ile uyumlu hale getirilmesi hususlarında önemli katkısı bulunmaktadır ¹²⁹.

- Denetlenmiş finansal tablolar borçluluk ve iflas hallerinde, vekâlet ve ortaklık sözleşmelerinin düzenlenmesinde adli mercilere bağımsız ve güvenilir bilgi sağlar.

- Kamu yararına faaliyet gösteren kuruluşlara ait finansal tabloların bağımsız dış denetçilerce denetlenmiş olmaları halinde, resmi kuruluşların bu kurumlarda yapacakları denetimin kapsamı daraltır, özel ve ayrıntılı denetim faaliyetlerine girişilmesine gerek kalmaz.

1.1.5.3.4. Sosyal Açıdan Faydaları

- Modern ekonomilerde; ekonominin, şirketlerin motor gücünü hane halklarının küçük tasarrufları oluşturmaktadır. Bu tasarrufların yatırımlara dönüşümünün devamlılığı işletmelere duyulan güven ile mümkündür. Söz konusu güven ise modern

---

¹²⁸ Şefika DEMİRKAN, a.g.ç., s.176

¹²⁹ Şefika DEMİRKAN, a.g.ç., s.178,179

ekonomilerde ancak bağımsız dış denetim ile sağlanabilir. Aksi takdirde, küçük tasarruf sahipleri para ve sermaye piyasası araçlarına yatırım yapmaktan kaçınır. Bu ise makro ekonomik problemlerin büyümesine (işsizlik, enflasyon) ekonominin yeterince büyüyememesine neden olur.

- Sosyal devlet, sosyal adaletin, gelir ve servet dağılımının adil bir şekilde dağıtımının sağlanması için vergilendirme aracını kullanır. Söz konusu adaletin sağlanabilmesi ve düşük gelirliler üzerindeki vergi yükünün azaltılması için mali güce göre vergilendirme (çok kazananın çok, az kazananın az vergi alınması) temel ilkedir ¹³⁰. Kısaca, vergilemede adalet, toplumu oluşturan kişilerin mali güçleriyle orantılı olarak kamu harcamalarını finanse etmek üzere vergi ödemelerini ifade etmektedir.¹³¹ Bağımsız dış denetim, işletme faaliyetlerinin finansal tablolara doğru bir şekilde yansımaları ve doğru vergilendirmenin yapılmasını sağlayarak vergi beyannamelerinin gerçek kara dayanarak düzenlenmesini sağlamaktadır.

- Vergi adaleti, bir ülkede yaşayan herkesin kendi ödeme güçleri içerisinde vergi yükünü paylaşmasıdır ¹³². Bağımsız dış denetim, işletmelerin düzenli bir muhasebe sistemine sahip olmaları ve buna bağlı olarak doğru finansal tablo üretmeleri sonucunda vergide adalet ilkesinin sağlanmasına yardımcı olmaktadır ¹³³.

---

¹³⁰ Prof.Dr.Mualla ÖNCEL, Prof. Dr. Ahmet KUMRULU, Prof. Dr. Nami ÇAĞAN, Vergi Hukuku, A.Ü. Hukuk Fak. Yayınları No:494, Ankara 1992, s.52

¹³¹ Halit ÇİÇEK, Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.7.

¹³² Prof. Dr. Akif ERGİNAY, Kamu Maliyesi, Savaş Yayınları, 14. Baskı, Ankara 1994, s.44

¹³³ Şefika DEMİRKAN, a.g.ç., s.174

1.2. BAĞIMSIZ DIŞ DENETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.2.1. Bağımsız Dış Denetim Anlayışının Doğuşu

Bağımsız dış denetim anlayışının doğuşu ve gelişimi, aslında muhasebe denetimi kavramı ile yakından ilgilidir. Muhasebe denetimi bağımsız dış denetimin temelini oluşturmaktadır. “Denetçi” veya “Denetim Komitesi” kavramı ilk olarak 1289 yılında İngiliz Maliye teşkilatında vergi ve tahsilat uzmanları için kullanılmıştır. Denetçilik mesleği ise ilk kez Venedik’te 1581 yılında örgütlü bir şekilde görülmüştür. “Collegio Dei Rexionati” isimli devlet kuruluşunda denetçi adayları bir takım mesleki elemelerden geçirilerek mesleğe kabul edilmekteydiler¹³⁴.

Bugünkü anlamda bağımsız dış denetim sanayi devriminin bir sonucu olarak 19. Yüzyılın sonlarında uygulanmaya başlamıştır. Sanayi devrimi öncesinde de bağımsız dış denetime benzer uygulamalar görülmekte idi. Genellikle İngiliz toprak zenginleri hesaplarının doğruluğundan emin olmak için bağımsız kişilere hesaplarını kontrol ettiriyorlardı. Sanayi devrimi ile birlikte kitle üretimine geçilmesi sonucunda üretim kapasitesi ve çeşitliliğinde, buna bağlı olarak şirket faaliyetleri ile ilgili kayıtlarda büyük oranda artış meydana gelmiştir. Bu da bağımsız dış denetimin anlam kazanmasına ve şekillenmesine neden olmuştur.

Muhasebe ve denetim mesleği, dar anlamda bağımsız denetim ve bağımsız denetim kuruluşları, ile ilgili ilk yasal düzenleme 1848 yılında yürürlüğe giren İngiliz Şirketler Kanununda yer almıştır. Daha sonra 1885 yılında beş yerel muhasebe ve denetçi topluluğunun birleşmesiyle İngiltere ve Galler Bölgesi Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (ICAEW - Institute of Chartered Accountants of England and Wales) kurulmuştur. Böylece İngiltere muhasebecilik ve denetim mesleğinin ilk tanındığı ülke olmuştur¹³⁵. Daha sonra 1880 yılında önceleri göç etmiş olan

---

¹³⁴ Hasan Gürbüz, a.g.e.,s.20

¹³⁵ U.Serkan TARMUR, Türkiye’de Bağımsız Denetim, Bağımsız Denetim Şirketleri ve Sorunları, İstanbul Üniv. SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997, s. 31

muhasebecilerce Kanada'nın Quebec bölgesinde "Kanada Fermanlı Muhasipler Enstitüsü" ve A.B.D.'de 1882 yılında "New York Muhasipler Enstitüsü" (New York Institute of Accountants) ve 1886 yılında "Amerikan Muhasebeciler Birliği" (American Association of Public Accountants, AAPA) kurulmuştur ¹³⁶.

Denetim konusunda, Fransa 1879, Hollanda 1893, Almanya 1896, İsviçre 1941, Arjantin 1945, Brezilya ve Meksika 1946, Hindistan 1949, İtalya, Yunanistan ve Nijerya'da 1955 yıllarında yasal düzenlemeleri gerçekleştirmişlerdir. Türkiye'de de bağımsız denetim mesleğinin kurulma çalışmaları 1930'lu yıllara kadar uzansa da 3568 sayılı meslek kanunu ancak 1989 yılında kabul edilmiş ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği – TÜRMOB kurulmuştur ¹³⁷. Ek 1'de muhasebe denetim ve uygulamaları açısından uluslararası alanda önde gelen ülkelerin meslek örgütleri ve bu ülkelerde muhasebe standartlarının geliştirilmesi ile ilgili kuruluşlar anlatılmaktadır.

1.2.2. Türkiye'de Bağımsız Dış Denetimin Gelişimi

Türkiye'de bağımsız dış denetimin gelişimi, yukarıda da görüleceği üzere, bir çok ülkeye göre hem yavaş hem de yenidir. Pazar ekonomisine geçişin gecikmesi ve özel sektörün gelişiminin yeterince hızlı olmaması bunun nedenleri içerisinde sayılabilir. Türkiye'de bağımsız dış denetim 30.07.1981 tarihinde Sermaye Piyasası Kanununun, 02.05.1985 tarihinde 3182 sayılı Bankalar Kanununun kabulünden sonra gündeme gelmiş ve ilk olarak SPK'ca 13.12.1987 tarihinde "Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik" yayınlanmıştır. Daha sonra aynı ay içerisinde 24.12.1987 tarih 19674 sayılı R.G.'de Devlet Bakanlığı "Bağımsız Denetim Kuruluşları Tarafından Yapılacak Banka Denetimlerine İlişkin 1 No'lu Tebliği" yayınlamıştır. Bu tebliğle denetim raporuna ilişkin esaslar belirlenmiş, denetleme sırasında bankanın mali bünyesinde görülen olumsuzlukların, denetim raporunun tamamlanmasını beklemeden TCMB'na bildirilmesi sorumluluğu

¹³⁶ Paul J. Miranti, "Birth of a Profession", The CPA Journal, April 1996, s.14

¹³⁷ U.Serkan TARMUR, a.g.ç., s.32

getirilmiştir. Ancak muhasebe ve denetim mesleğinin gelişimi çok daha gerilere, 1926 yılında ilk KİT olan Sanayi ve Maadin Bankası'nın kuruluşuna kadar gider. 1937 yılında Türk Ticaret Kanunu'nun, 1938 yılında KİT Kanunu ile Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun kurulması ve 1950 yılında Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunu ile Vergi Usul Kanunu'nun kabul edilmesi ile muhasebe ve denetim mesleği önemli ilerleme kaydetmiştir. 1942 yılında "Eksper Muhasipler ve İşletme Organizatörleri Derneği" olarak kurulan ve 1967 yılında "Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği" şeklinde ismi değiştirilen dernek, 1972 yılında Uluslar arası Muhasebe Standartları Komitesine (International Accounting Standards Committee – IASC), 1977 yılında da Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu'na (International Federation of Accountants – IFAC) üye olmuştur ¹³⁸.

Bağımsız dış denetimin gelişebilmesi Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları (GKGMS) ve Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları (GKGDS)'nin kabul edilmesi ve uygulanmasına bağlıdır. Ülkemizde bu husus yıllarca gerçekleştirilememiştir. Ancak Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 26 Aralık 1992 tarih 21447 Mükerrer sayılı R.G.'de yayımlanıp, 01.01.1994 tarihinden itibaren uygulamaya konulabilmektedir. Diğer taraftan SPK, kendi standartlarını hazırlamış ve 1989 yılından itibaren halka açık şirketlerin finansal tablolarını bu standartlara uygun şekilde hazırlama zorunluluğunu getirmiştir. Bağımsız dış denetimin uygulandığı bir diğer alan olan bankacılık sektöründe de BDDK'nın kurulmasından evvel sektörü düzenleyen Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, daha sonra BDDK bağımsız dış denetim uygulamalarının yerleşmesi yönünde çalışmalarda bulunmuştur.

Ayrıca, TÜRMOB tarafından 9 Şubat 1994 tarihinde kurulan, muhasebe standartları geliştirmeyi, ülke çapında uygulanmasını sağlamayı ve mevcut standartları UMS ile uyumlu hale getirmeyi esas amaç edinmiş olan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK), istenilen seviyede olmasa

---

¹³⁸ Fatih KAYA, Türkiye'de Bağımsız Dış Denetim, Bağımsız Dış Denetimin Sorunları ve Çözüm Önerileri, T.C. Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu, İstanbul 2002, s.20

da gelecek bakımından umut verici çalışmalarda bulunmaktadır.¹³⁹ Görüldüğü gibi, ülkemizde tek bir ulusal muhasebe standardından söz etmek henüz mümkün değildir. Ancak bu yönde olumlu bir adım atılmış ve 15.12.1999 tarihinde Sermaye Piyasası Kanununa bir madde eklenerek denetlenmiş finansal tabloların sunumunda finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını sağlamak ve yayımlamak amacıyla Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuştur¹⁴⁰ olup, bugüne kadar toplam 41 adet muhasebe standardı yayımlanmıştır.

1.2.3. Muhasebe ve Denetim İle İlgili Uluslararası Kuruluşlar

20'nci yüzyılda başlayıp 21'nci yüzyılda devam eden en önemli olgu veya bu yüzyılların karakteristiği küreselleşmedir. Bu olgu, bir takım değerlerin ortak kullanımı ve uluslararası platformlarda geçerli olacak ortak bir dil anlayışının benimsenmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Şirketlerin uluslararası nitelik kazanması veya ticaretin küreselleşmesine bağlı olarak muhasebe sistemlerinin de evrensel niteliğe kavuşması gerekmektedir. Bu nedenle bağımsız dış denetimin meslek olarak kabul edilmesi, meslek örgütlerinin kurulması ve mesleğin uygulanması noktasında ülkeden ülkeye oluşan farklılıkları gidermek için uluslararası örgütler kurulmuştur.

---

¹³⁹ Prof. Dr. Yüksel Koç YALKIN, “Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu’nun (TMUDESK) Çalışmaları ve Türkiye Muhasebe Standartları”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Ekim 2001, Sayı:5, s.4,10

¹⁴⁰ Hamdi BAĞCI, “Ulusal Muhasebe Standartları ve Uluslararası Standartlara Uyum”, XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi, 10-12 Ekim 2002, İstanbul, s.25

1.2.3.1. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi - IASC (International Accounting Standards Committee)

29 Haziran 1973 tarihinde ABD, İngiltere, Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika, Hollanda ve İrlanda'dan profesyonel muhasebe kuruluşlarının katılımıyla temelleri atılan komitenin tüzüğü 1982 yılında imzalanmış, 11 Ekim 1992 tarihinde de tekrar revize edilmiştir ¹⁴¹. Halen 112 ülkeden 153 üyesi bulunmaktadır. Finansal tablo ve raporlarda bilgilerin şeffaf, kaliteli ve karşılaştırılabilir olabilmesi için anlaşılır, yüksek kalitede ve yaptırımı olan global muhasebe standartlarının geliştirilmesi ve uygulanmasının sağlanması, ulusal ve uluslararası muhasebe standartlarının benzer hale getirilmesi IASC'nin temel amaçlarıdır. IASC bu zamana kadar 40 civarında uluslararası muhasebe standardı yayınlamıştır. Birçok ülke, standartları üzerinde bir değişiklik (ekleme ya da çıkarma) yapmadan kabul etmiştir. Özellikle G7 ülkeleri kabul edilen kural ve ilkelere özel önem vermekte, diğer global sermaye piyasaları ile ilişkide olan ülkelere de uymaları konusunda çağrıda bulunmaktadırlar. Avrupa Birliği'ndeki bazı ülkelerde de IASC standartlarının kısmi kullanılmalarına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmekte ve AB üyesi ülkelerdeki pek çok büyük kuruluş mali tablolarını bu standartlara uygun olarak hazırlamaktadır ¹⁴².

1.2.3.2. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu – IFAC (International Federation of Accountants)

1977 yılında Münih'de gerçekleştirilen 11. Dünya Muhasebeciler Kongresi'nde 49 ülkeden 63 muhasebe örgütünün katılımıyla kurulmuş olan IFAC, muhasebe mesleğinin dünya çapındaki örgütü olup, muhasebe mesleğinin geliştirilmesini ve standartların dünya çapında yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Halen 113 ülkeden 153 kuruluş ve 2 milyondan fazla üyesi bulunmaktadır. Ülkemizden de Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği ve TÜRMOB'un üye olduğu IFAC, temel olarak 6

¹⁴¹ Şefika DEMİRKAN, a.g.ç., s.54

¹⁴² TBB, Uluslararası Standartlar, www.tbb.org.tr

alandan rehberlik yapmaktadır. Bu alanlarla ilgili faaliyetler oluşturulan komiteler aracılığıyla yürütülmektedir ¹⁴³. IFAC'ın rehberlik yaptığı 6 alandan biri ve belki de en önemlisi “denetim ve ilgili hizmetler”dir.

IFAC'ın uluslararası denetim standartları (ISAs- International Standards on Auditing) ve denetim uygulamaları çalışmaları (IAPSS- International Audit Practice Statements), bünyesindeki Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi (IAPC- International Auditing Practices Committee) aracılığıyla yürütülmektedir. IFAC ve IAPC'nin yayımladığı standartların yasal bir yaptırımı olmamakla beraber, küreselleşen ekonomide muhasebe ve denetim farklılıklarından dolayı sorunların yaşanmaması için, üyelere bu kuralların uygulanmasına yönelik çaba göstermeleri beklenmektedir. Ayrıca IFAC, üyelerini uluslararası denetim standartları ile ne kadar uyumlu çalıştıklarını gözden geçirmeleri konusunda teşvik etmektedir.

1.2.3.3. Avrupa Muhasebeciler Federasyonu - Fee (The European Federation of Accountants - Fédération des Experts Comptables Européens)

15'i Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkesi, toplam 29 ülkeden 41 meslek örgütünün katılımıyla oluşturulmuş bir bölgesel örgüttür. Toplam üye sayısı 500.000'i bulmakta olan örgüt, 30.12.1986 tarihinde Belçika yasalarına göre “Uluslar arası bir örgüt” statüsünde kurulmuştur. Avrupa'da özellikle AB'de muhasebe konularında başvuru, muhasebe standartlarının uyumlaştırılmalarında etkin olan ve Avrupa Komisyonu'nun Denetim Komitesinin bir üyesidir. Sürekli Kalite Güvencesi, Standart Oluşturma ve Kanuni Denetim Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı konularında çalışmalar yayınlamış bulunmaktadır.¹⁴⁴

---

¹⁴³ Kadir GÜRDAL, “Muhasebe Dünyasından Haberler”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Ekim 2001, Sayı:5, s.139

¹⁴⁴ <http://www.turmob.org.tr/uluslararasi/FEE.doc>

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM İLKE, STANDART VE TEKNİKLERİ

2.1. İLKELER

2.1.1. Mesleki Etik İlkeleri

Genel olarak, birey veya grubun doğru veya yanlış davranışlarını yöneten değerler, standartlar olarak tanımlanabilen etik, yasalarla belirlenen sınırların içinde kalarak kişilerin davranış ve kararlarını yönlendirmektedir. Mesleki etik kurallar ise; meslek kuruluşlarınca belirlenen, kabul edilebilir mesleki tutum ve davranışlara sahip olabilmek için oluşturulmuş ve uyulması istenen asgari standartlar olarak tanımlanabilir ¹. Bağımsız denetim mesleği ile ilgili AICPA'nın 1981 yılında yayımladığı etik ilkeler dünyada en çok kabul gören ilkeler olup, şöyle sıralanabilir: ²

- Denetçi, hizmet verdiği kişi ve kurumlardan bağımsız olmalıdır. Tarafsızlık ve güvenilirlik sıfatlarına sahip olmalıdır.
- Denetçi, müşterilerine karşı dürüst ve samimi olmalı ve kamuya karşı sorumluluğu ile tutarlı olmak koşulu ile onlara en iyi hizmeti vermelidir.
- Denetçi, mesleği ile ilgili genel ve teknik standartlara sahip olmalı ve mesleki yeterliliğini ve hizmetinin kalitesini artırmaya çalışmalıdır.

---

¹ Thomas A. GAVIN, Donald S. KLINEFELTER, "Professional Ethics and Audit", Managerial Auditing Journal, Volume 4, Number 2, 1989, s.26

² Joyce C. LAMBERT, a.g.e., s.4

- Denetçi, meslektaşları ve meslek örgütleri ile işbirliği ve iyi ilişkiler içerisinde olmalıdır.
- Denetçi, mesleğin itibarını ve kamuya hizmet verme yeteneğini arttırmak için çaba göstermelidir.

2.1.2. Kamunun Aydınlatılması İlkesi

Muhasebenin temel kavramlarından sosyal sorumluluk kavramı, kişilik kavramı ve tam açıklama kavramlarının sonucu olarak ortaya çıkmış olan kamunun aydınlatılması ilkesi aynı zamanda sermaye piyasalarının vazgeçilmez unsurlarından birisidir. İşletmelerin finansal durumları, performansları, sermaye ve idari yapısı hakkında kamunun zamanında ve yeterli bilgiyle aydınlatılması olarak tanımlanan ve finansal tablo kullanıcılarının (ortaklık pay sahipleri, alacaklılar, gelecekteki pay ve tahvil sahipleri, sermaye piyasasının diğer ilgilileri) kararlarını verirken ilgili işletmeye ait yeterli bilgi ve veriye dayanarak karar vermelerini amaçlayan bir ilkedir. Bu ilke, finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi gerektiğini, bilgi alıcıları arasındaki çıkar ilişkisi karşısında tarafsız kalınmasını, ve standartlara uyulmasını zorunlu kılar.

2.1.3. Denetim Riski ve Önemlilik İlkesi

Denetim riski ve önemlilik ilkesi arasında güçlü bir korelasyon vardır. Bu ilişki işletmeden işletmeye, bankadan bankaya değişir.

2.1.3.1. Denetim Riski

Risk, getirideki standart sapma oranıdır. Örneğin, hisse senedinden elde edilecek getiri önceden belirlenemeyen bir getiridir. Ancak banka mevduatının getirisi ise belirlidir. Buna göre mevduatın standart sapması sıfıra yakındır ve (sigorta kapsamındaki miktar kadarı) risksizdir. Denetçiler açısından denetim faaliyetindeki risk ise, çıktılarıdaki belirsizlik şeklinde ortaya çıkmaktadır³.

Denetim riski; denetçilerce baştan kabullenilen ve yapılan denetimlerde çeşitli sebeplerden ötürü ortaya çıkarılamayan hataların birleşerek meydana getirmiş olduğu risktir⁴. Başka bir ifade ile; denetçinin denetim faaliyetleri sonunda, güvenilirliğini sarsacak ölçüde önemli yanlış düzenlemeler içeren finansal tablolar hakkında, yanlışlıkla olumlu görüş belirtmesidir⁵. AICPA da denetim riskini, “finansal tabloların gerçeği yansıtmadığı halde denetçinin bu hususu raporunda belirtmemesi olarak” tanımlamıştır⁶.

Denetim riskini meydana getiren iki önemli unsur vardır. Birincisi, faaliyet döneminde gerek finansal gerekse finansal olmayan hataların olması ve bunların finansal tablolara yansımaları olasılığıdır. İkinci ise, mevcut olan hataların denetçi tarafından tespit edilememesi ihtimalidir⁷. Bu iki unsur, denetim riskini oluşturan 3 alt risk kavramında kendini göstermektedir. Başka bir ifade ile toplam denetim riski bu üç bileşenin ortak sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar; Doğal (Yapısal) Risk, Kontrol Riski ve Ortaya Çıkarma Riski (Denetçi Yetersizliği Riski)dir. Hataların olma ve finansal tablolara yansıma ihtimali doğal ve kontrol risklerini,

³ Yrd. Doç. Dr. Cengiz TORAMAN, “Denetim Riski ve Belirsizliğin Ölçümlemesinde Farklı Bir Teknik : Bulanık Mantık”, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Nisan 2002, Yıl:17, Sayı:193, s.68

⁴ Barış SİPAHİ, Muhasebede Kullanılan Kanıt Toplama Teknikleri ve Bir Uygulama, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001, s.76

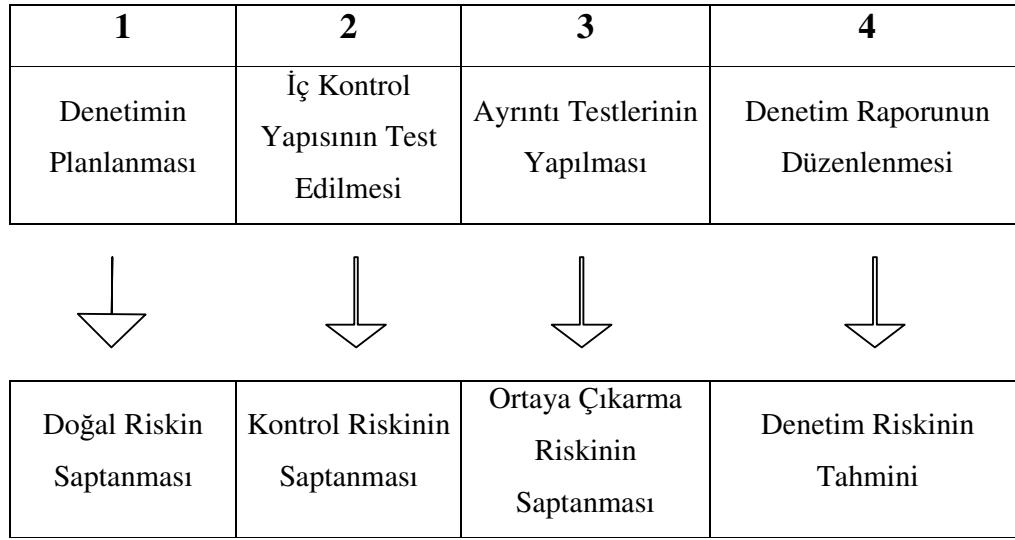
⁵ Aslan KAYA, Denetim Sürecinde Önemlilik, Muhasebe ve Denetime Bakış, Nisan 2000, Yıl 1, Sayı:1,s.92

⁶ AICPA, “Audit Risk and Materiality in Conducting an Auadit”, SAS 47, AU 312.

⁷ Geoffrey TAYLOR, Audit Judgement: Risk and Materiality, Current Issues in Auditing, Harper & Row Publishers, London 1985, s.93

hataların denetçi tarafından tespit edilememesi de ortaya çıkarma riskini oluşturmaktadır. Bu üç alt risk bileşeninin denetim süreci içerisindeki yerleri ise aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 2.1: Denetim Riski Unsurlarının Denetim Süreci İçerisindeki Yerleri

Kaynak : Donald H. TAYLOR, William G. GLEZEN, Auditing Integrated Concepts and Procedure, Seventh Edition, 1997, s.285

Denetim riski, özellikle denetim planlaması aşamasında önem kazanmaktadır. Denetim riski, yapılacak çalışmaların içeriğini, niteliğini ve kapsamını direkt etkilemekte, dolayısıyla denetim maliyetinin belirleyici unsurunu oluşturmaktadır. Denetim maliyeti, ve toplanacak kanıt sayısı ile denetim riski arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Risk, bilgi eksikliği ile artarken, bilgi artışıyla da azalır. Risk arttıkça, belirsizlik artar, daha fazla kanıt toplanır. Kanıt sayısının artması, belirsizliğin azalmasına neden olur. Ancak bu sefer daha fazla emek ve zaman harcanır, bu da maliyeti artırır. Dolayısıyla denetimin planlaması aşamasında denetçinin, katlanacağı denetim riskini belirlemek için, öncelikle belirsizliği anlayabilmesi gerekir. Finansal tablo kalemlerinin önem dereceleri birbirinden farklıdır. Örneğin hazır değerler ile gayri maddi duran değerlerin önemlilik derecesi

bir değildir. Dolayısıyla her hesap kalemi için farklı risk düzeyleri oluşturması gerekmektedir. Bu durumda tüm hesaplar için ayrı ayrı hesaplanan riskler toplamı, genel denetim riskini oluşturmaktadır ⁸.

Denetim riskinin büyüklüğü denetimin güvenilirlik düzeyine bağlıdır. Kabul edilebilir denetim riski SAS 39'da %5 olarak belirlenmiştir. Bu oranın %10'a kadar yükseltildiği görülse de uygulamada pek tercih edilmeyen bir durumdur. Güvenilirlik seviyesi yükseldikçe risk oranı da azalmaktadır. Örneğin %99 güvenilirlikte katlanılacak denetim riski %1'dir. %95 güvenilirlik esas alındığında ise ortaya çıkacak denetim riski %5 olacaktır ⁹.

Denetim riski modellerinde, riskin üç temel bileşeni olduğu yukarıda belirtilmişti.

Doğal Risk: İç kontrol sistemi olmadığı veya dikkate alınmadığı ortamlarda, denetlenen işletmenin finansal tablolarında veya iş gruplarında önemli hataların bulunması riskidir. Hesaptan hesaba doğal risk büyüklüğü değişmektedir. Örneğin nakit değerlerin çalınma riski, duran değerlerin çalınma riskinden daha büyüktür. Doğal riskin belirlenmesinde birçok faktör etkili olmaktadır. Bunlar; ¹⁰

- İşletmenin yapısı, kültürü, büyüklüğü vs.,
- Yönetim entegrasyonu ve işletmenin eğilimleri,
- Önceki denetim sonuçları,
- Denetimin ilk olması,
- Karmaşık işlemler ve muhasebe kayıtları,
- Orta ve üst düzey yöneticilerin sürekli değişimi,
- Olağanüstü işlemler ve diğer faktörler (teknolojik değişimler gibi)

---

⁸ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.78

⁹ Nejat BOZKURT, Muhasebe Denetimi, Alfa Basımevi, İstanbul 1998, s.105

¹⁰ Nejat BOZKURT, a.g.e.,s.106

Kontrol Riski: İşletmenin iç kontrol yapısına rağmen bulunup ortaya çıkarılamayan ve önlenemeyen, finansal tablolarına ilişkin hata ve hilelerin fark edilmeme, engellenememe riskidir. Kontrol riskinin iç kontrol yapısının etkinliği ile ters orantılı, toplanacak kanıt sayısı ile de doğru orantılı bir ilişkisi bulunmaktadır. Doğal riski etkileyen tüm unsurlar, kontrol riskini de etkilemektedir ¹¹

Ortaya Çıkartma Riski: Denetim kanıtının veya denetçinin finansal tablolarda yer alan ve ortaya çıkabilecek önemli bir hatayı belirlemekte yetersiz kalması riskidir. Uygulanan denetim tekniği ve denetçinin becerileri riskin büyüklüğünde önemli rol oynamaktadır. Diğer risklerle ters yönlü bir ilişkisi olan bu riskin onlardan farkı denetçiye bağlı bir risk oluşudur. Dolayısıyla bu risk kontrol edilebilir ve seviyesi düşürülebilir. Kanıt sayısı ile de ters yönlü ilişkisi vardır.

Denetim riski ve unsurlarının değerlendirilmesi, büyüklüklerinin hesap edilip, denetim faaliyetlerinin planlanması tamamen denetçinin bilgi birikimi, tecrübesine bağlıdır.

2.1.3.2. Önemlilik İlkesi

Finansal tabloların sunumunda bazı finansal olaylar önemli, bazıları ise önemsizdir. Önemsiz olaylar zaman zaman denetçi raporlarında yer alabilir. Bu nedenle denetim raporlarının görüş bölümleri “kanaatimize göre” ibaresi ile başlar ¹². Denetim sürecinin en temel unsurlarından birisi olan önemlilik kavramına, SAS 47 ve SAS 39’da değinilmiştir. SAS 39, bilançoda yer alan tolere edilebilir hataların kabul edilme sınırı olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla, finansal tablo kullanıcılarının kararlarını etkileme ya da değiştirme potansiyeli bulunan unutma ve yanlış düzenlemelerin boyutudur¹³.

---

¹¹ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.83

¹² Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.70

¹³ AICPA, “Audit Risk and Materiality in Conducting an Audit”, SAS 47, AU 312 (2 No’lu Finansal Muhasebe Kavramları Tebliği),

Aslında bir hesap kaleminin önemli olup olmadığı o kalemin finansal tablolara ve bu tabloları kullananların kararlarına yapacağı etkiye bağlıdır ¹⁴. Dolayısıyla denetimde önemlilik ile muhasebedeki önemlilik birbiriyle çok yakın anlam ifade etmektedir. 1 No.lu Muhasebe Uygulama Genel Tebliği ve SPK'nın XI seri 1 no.lu Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlamaya İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliği'nde de “Bir hesap kalemi veya finansal bir olayın nispi ağırlık ve değerinin, finansal tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri veya alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade eder. Önemli hesap kalemleri, finansal olaylar ve diğer hususların finansal tablolarda yer alması zorunludur.” şeklinde tanımlanmaktadır.

BDDK da Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelikte “Bir bilginin, mali tablolara dahil edilmemesinin veya mali tablolarda yanlış ifade edilmesinin, kullanıcıların mali tablolardaki bilgilerden yola çıkarak aldıkları ekonomik kararları etkileme düzeyi, o bilginin mali tablolar açısından önemlilik düzeyinin temel göstergesidir. Denetim planlaması yapılırken, mali tabloların düzenlenmesinde yapılan hataların, denetlenenin gerçek mali durumunun mali tablolara yansımaları engelleyip engellemediği hususunun değerlendirilmesi zorunludur.” ¹⁵ diyerek önemlilik kavramının bağımsız dış denetimin amacı doğrultusunda ne denli önemli bir değer ifade ettiği gösterilmiştir.

Denetçi, denetim sürecinin her safhasında (denetim programının hazırlanmasında, iç kontrol yapısının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesinde, kanıt sayısının belirlenmesinde, kanıt toplanmasında ve raporlama safhasında) önemlilik kavramını göz önünde bulundurur ¹⁶.

Önemli ile önemsiz hatayı birbirinden ayırt etme iyi bir denetçiye olması gereken özelliklerden biridir. Önemsiz hatalar üzerinde durarak sorun çıkaran bir

¹⁴ Ersin GÜREDİN, Denetim, 3.Baskı, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayın No:9, Avcıol Matbaası, İstanbul 1988, s.107

¹⁵ 31.01.2002 tarih 24657 mükerrer R.G. de yayımlanmış “Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik”, md.9

¹⁶ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.71

denetçi kısa zamanda meslektaşlarının ve müşterilerinin saygısını yitirir. Diğer taraftan önemli bilgileri tanımlayıp açıklama hususunda başarısız olan denetçi, denetlenmiş finansal tablolara güvenen kişilerin kayba uğramasına neden olabilir ¹⁷. Dolayısı ile önemlilik konusundaki değerlendirme tamamen denetçinin mesleki beceri ve deneyim ile inceleme hazırlıklarını yeterli derecede yapıp yapmamasına bağlıdır. Tek başına önemsiz bulunan bir olay, işlem veya veri, benzer mahiyetteki başka verilerle birleştğinde önemli hale gelebilir. Bu nedenle konunun teorik ve uygulamaya yönelik herhangi bir standardının bulunmaması, denetçinin becerisini bir kat daha önemli hale getirmektedir ¹⁸.

Önemlilik ilkesi, denetim sürecinde 5 farklı aşamada uygulanmaktadır ¹⁹.

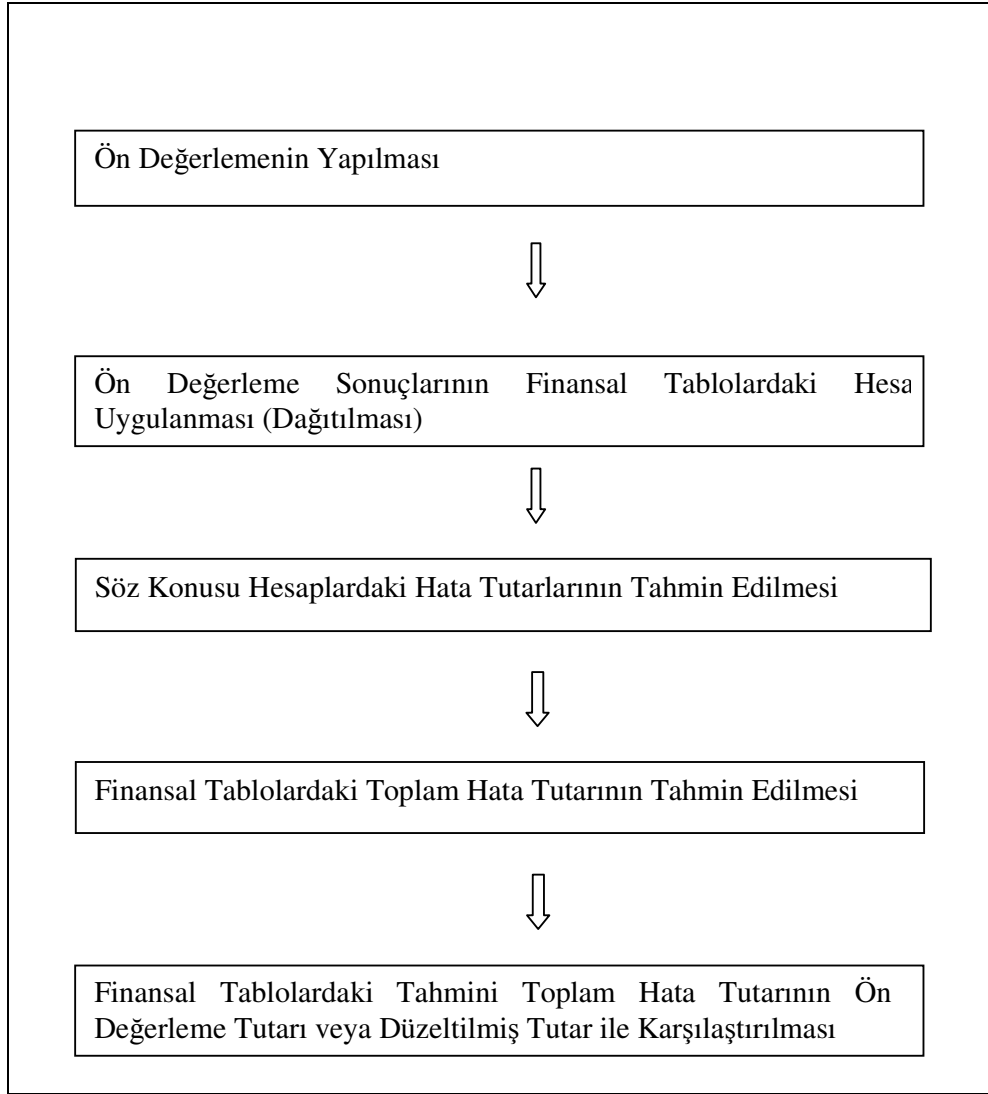
---

¹⁷ Walter B. MEIGS, E. John LARSEN, Robert F. MEIGS, Principles of Auditing, Sixth Edition, Richard D. Irwin, Inc. Illinois, 1977, s.28

¹⁸ Aslan KAYA, a.g.m., s.99

¹⁹ A. Alvin ARENS, K. James LOBBECKE, Auditing: An Integrated Approach, Prentice-Hall, International Fifth Edition, 1988, s.249

Şekil 2.2 : Önemlilik İlkesinin Denetim Sürecindeki Uygulanma Aşamaları

1. Aşama: Önemlilik derecesi ile toplanacak kanıt miktarı arasında ters orantılı bir ilişki olması nedeniyle denetime başlanmadan önce önemlilik tutarı hakkında bir ön değerlendirme yapılmalıdır. Bu çalışma yapılırken denetçi kendisine baz hesapları ve önemlilik tutarının belirlenmesinde kullanılacak yüzdeleri belirler. Söz konusu belirlemeler, önceden belirlenmiş herhangi bir standart olmadığı için, denetçinin deneyimi ve takdirine göre değişebilir²⁰.

²⁰ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.74

2. Aşama: 1. Aşamada bulunan tutarların, finansal tablolardaki hesaplar üzerine, yeterli sayıda ve kalitede kanıt toplanması için, dağıtılması gerekir. Söz konusu dağıtımda da önceden belirlenmiş bir standart olmamakla birlikte kalemlerin finansal tablo içindeki ağırlığı ile orantılı bir dağıtım yapılması daha rasyonel ve objektif bulunmaktadır.

3. Aşama: Denetçi, inceleme yaptığı hesap kaleminden örnek büyüklük seçer ve bu örnekleme tespit ettiği hata tutarından ana kütledeki tahmini hata tutarına ulaşmaya çalışır. Bunun için;

$$\begin{aligned} & \text{(Örnek Kütlede Tespit Edilen Hata Tutarı/ Örnek Büyüklüğü)} \times \text{(Ana Kütle} \\ & \qquad \qquad \qquad \text{Tutarı)} \\ & \qquad \qquad \qquad = \\ & \qquad \qquad \qquad \text{Ana Kütledeki Tahmini Hata Tutarı} \end{aligned}$$

Formülü kullanılır.

4. Aşama : 3. aşama sonunda tahmin edilen ve çalışma kağıtlarında bulunan hatalar toplanarak, finansal tablolardaki tahmini toplam hata tutarına ulaşılır.

5. Aşama : Tahmini toplam hata tutarı ile ilk tespit edilen hata tutarı karşılaştırılır. Eğer tahmin değeri tespit edilen önemlilik değerinden küçükse finansal tablonun kabul edilmesine, başka bir ifadeyle olumlu görüş bildirilmesine karar verilir. Büyükse, ek denetim prosedürlerinin uygulanmasına veya daha fazla kanıt toplanmasına karar verilir.

2.1.3.3. İhtiyatlılık İlkesi

Muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşılabileceği risklerin ve belirsizliklerin göz önüne alınması gereğini ifade eder. İşletmeler muhtemel giderleri ve zararları için karşılık ayırırlar. Muhtemel gelir ve karları için

ise gerçekleşme anına kadar herhangi bir muhasebe işlemi yapmazlar. Bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılık ayrılmamasına gerekçe oluşturmaz.

2.1.3.4. Kalite Kontrol İlkeleri

BDDK yayımladığı Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik'te bağımsız denetimde kaliteyi sağlamak ve devam ettirmek için aşağıdaki ilkelerin uygulanmasını bağımsız dış denetim şirketleri ve denetçiler için zorunlu tutmuřtur²¹.

- Bağımsızlık, dürüstlük, tarafsızlık, gizlilik ve profesyonel davranış ilkelerine uygun davranılması,
- Sorumlulukların doğru bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli teknik bilgi ve mesleki yeterliliğe sahip olunması,
- Denetim çalışmasının gerekli düzeyde teknik bilgi, mesleki yeterlilik ve beceriye sahip olan denetim elemanları tarafından gerçekleştirilmesi,
- Denetimin istenen kalitede olabilmesini ve denetim sonunda tam ve doğru bir görüş bildirilebilmesini teminen, yapılan işin her seviyede gözden geçirilmesi ve denetçinin görevleri konusunda yönlendirilmesi,
- Gerekli görüldüğü durumlarda, konuyla ilgili deneyimi ve bilgisi bulunan kişilerden görüş alınması,
- Yeni görev kabulü için veya gelecek dönemlerde denetime devam edilebilmesi için değerlendirme yapılması,
- Kalite kontrol metotlarının yeterliliği ve işlevselliğinin izlenmesi,

---

²¹ 31.01.2002 tarih 24657 mükerrer R.G. de yayımlanmış “Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik”, md.8

2.2. STANDARTLAR

2.2.1. Uluslararası Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

Denetim mesleğinin esas amacı denetlenen işletmelere ve finansal tablolarına güvenin sağlanmasıdır. Bunun için tüm kesimlerce kabul edilen standart kurallara dayalı, objektif bir denetim sistemi ortaya konulmalıdır. Bunun için denetçilerin niteliklerini, sorumluluklarını, yapmaları gereken çalışmaların neler olması gerektiğini genel düzeyde belirleyen, denetim çalışmalarının kalitesini üst düzeyde tutabilmeyi amaçlayan standartlar oluşturulmalıdır ²². Bu anlamda ilk denetim standardı çalışması 1917 yılında ABD’de Federal Ticaret Komisyonu (FTC-Federation Trade Committee)’nin isteği üzerine AICPA tarafından Bilanço Denetimi Üzerine Bir Memorandum başlığı ile yayınlanmıştır ²³. Bu standartlar daha sonra 1947 yılında AICPA tarafından “**Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları (GKGDS)**” adı altında yeniden düzenlenmiş, bir çok ülke tarafından benimsenerek uluslararası standartlara da temel oluşturmuştur. Denetim standartları, AICPA’ in bir alt kuruluşu olan **ASB** (Auditing Standards Board –Denetim Standartları Kurulu) tarafından **SAS** (Statements on Auditing Standards – Denetim Standartları Açıklamaları) adı altında 1972 yılından sonra yayımlanmaya başlamıştır ²⁴. Bunlar aslında, ilk yayımlanan GKGDS’nin bir yorumu şeklinde olan ve denetim sırasında neler yapılması gerektiğini ayrıntılı olarak açıklayan alt ilkelerdir ²⁵. GKGDS ise 1947 yılından bu yana çok az bir değişikliklerle günümüze kadar gelmiş olan standartlara, AICPA’nın 1981 yılında yayınladığı Mesleki Etik İlkeler Yasası (Mesleki Etik Kuralları) ile üyelerin uyması zorunlu tutulmuştur ²⁶.

GKGDS, denetimin anayasası olarak kabul edilen ve bu standartlara uyulması zorunlu olan ancak, bütün denetim çeşitlerinde uygulanacak tek tip bir standart

---

²² Ümit ATAMAN, Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU, Nejat BOZKURT, Muhasebe Denetimi Uygulamaları, Alfa Kitabevi, İstanbul 2001, s.23

²³ Şefika DEMİRKAN, a.g.ç., s.25

²⁴ Oktay UĞUR, a.g.m., s.2

²⁵ Güredin, a.g.e., s. 25

²⁶ AICPA, Code of Professional Ethics, Rule 202.

olmayan, denetim yöntemlerini sınırlandırmayan, bir anlamda çerçeve çizip, bu çerçevenin iinin tamamen yapılan denetimin özelliğine, denetçinin mesleki eğitim ve deneyimine göre şekillenmesini isteyen kurallar bütünüdür ²⁷. Başka bir benzetmeyle, denetim standartları, denetim işinin icra edilmesinde uyulması gereken ölçüm aletleri ya da modelleridir²⁸.

GKGDS, üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar; denetçinin nitelikleri ve çalışma kalitesi ile ilgili olan **Genel Standartlar**, denetim çalışması sırasında uyulması gereken kuralları içeren **alışma Sahası Standartları** ve denetim raporu hazırlanırken ve denetim görüşü belirtilirken uyulması zorunlu kurallardan oluşan **Raporlama Standartlarıdır** ²⁹.

2.2.1.1. Genel Standartlar

Bağımsızlık, Mesleki Eğitim ve Yeterlilik ve Mesleki zen kriterlerinden oluşmaktadır.

2.2.1.1.1. Bağımsızlık

Kendine güvenme ve başkalarından kolayca etkilenmeme, tarafsızlık ve bütünlük içinde hareket edebilme olarak tanımlanabilen bağımsızlık, denetçinin olmazsa olmaz niteliklerinden ilkidir. Görevleri ile ilgili her hususta çıkar çatışmalarından uzak kalarak bağımsız davranma mantığını koruması gereken, denetlediği işletmenin sahip ve yöneticilerinin etkisi altında kalmaksızın hem gerçekte hem de görünüşte bağımsız olan ve denetim sonunda ulaştıkları görüşü sadece kamuyu aydınlatma amacıyla açıklayan meslek mensupları bu özelliklerini üstlendikleri kamusal nitelikli görevden almaktadırlar. AICPA, SEC gibi kuruluşlarda olduğu gibi BDDK da bağı hallerde denetçinin veya denetim şirketinin

²⁷ Denetim İlke ve Esasları, a.g.e., s.12

²⁸ Arthur W. Holmes, Auditing - Principles and Procedure, Third Edition, Richard D. Irwin Inc., Chicago, 1951, s.5 (eviri: Oğuz GÖKTÜRK, Bilimsel Yayınevi, 1975)

²⁹ AICPA, Professional Standarts, Section 150.

bağımsızlıklarını kaybedeceklerini kabul ve ilan etmiştir. Bu haller aşağıda sıralanmıştır³⁰ :

a) Denetim şirketi ortakları, yöneticileri, denetçileri ile bunların eş ve çocuklarının;

- Denetlenen işletmeden veya denetlenen işletme ile ilgili olanlardan, doğrudan veya dolaylı olarak menfaat temin ettiklerinin anlaşılması veya bunlara bir menfaat sağlanmasına ilişkin teklif veya vaadin, ilgili denetçi tarafından denetim şirketinin yönetimine ve BDDK'a yazılı olarak bildirilmemiş olması,

- Denetlenen işletmeyle veya ortaklarıyla veya bunlarla herhangi bir şekilde direkt veya dolaylı olarak bağı bulunan gerçek veya tüzel kişilerle ortaklık ilişkisine girmiş olduklarının belirlenmiş olması,

- Denetlenen işletmede veya iştiraklerinde kurucu ortak, yönetim kurulu üyesi, genel müdür veya yardımcısı olarak veya karar alma ve uygulama yetki ve sorumluluğu taşıyan başka sıfatlarla görev almaları,

- Denetlenen işletmeye yönetim ve danışmanlık hizmeti vermeleri,

- Denetlenen işletme veya iştirakleri ile borç-alacak ilişkisine girmiş olmaları,

b) Geçmiş dönemlere ilişkin denetim ücretinin, geçerli bir nedene dayanmaksızın, denetlenen tarafından ödenmemiş olması,

c) Denetim ücretinin, denetim sonuçları ile ilgili şartlara bağlanmış olması veya piyasa rayicinden önemli farklılıklar göstermesi.

---

³⁰ Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, md.6

2.2.1.1.2. Mesleki Eğitim ve Yeterlilik

Meslek kanunlarında belirtilen niteliklere göre yetişmiş, yeterli eğitim, teknik bilgi ve deneyime sahip kişiler, unvanlarının gerektirdiği saygı ve güvene yakışır bir şekilde hareket etmek zorundadır. Denetim raporlarını kullanacak olan taraflar, mesleki açıdan yeterlilik kriterini öncelikle ararlar. Mesleki bilgi, hizmet içi eğitim, kurs ve seminer gibi eğitim faaliyetleriyle gelişir³¹. Denetim mesleği teorik bilgilerin desteğinde pratik uygulamalarla da öğrenilir. Mesleki yeterliliğin yanında mesleğin kamusal yönünün de olması denetçinin sosyal rol ve statüsüne uygun ahlak, karakter ve kültüre sahip olmasını gerektirir. Stajyerlikten başlayıp, denetçi yardımcılığı süresince denetçi adaylarının söz konusu erdemlerle bezenmeleri için bu meslek bir nevi usta-çırak ilişkisi üzerine kuruludur. Meslek mensupları AICPA ve benzeri meslek örgütlerince düzenlenen eğitim programlarına katılmak zorunda olup, her yıl belirli saat eğitim programlarına katıldıklarını belgelemek zorundadır³².

2.2.1.1.3. Mesleki Özen

Denetçinin, denetim çalışmaları boyunca gerekli dikkat, özen ve titizliği göstermesidir.

2.2.1.2. Çalışma Sahası Standartları

2.2.1.2.1. Planlama ve Gözetim

Planlama, yapılacak denetim uygulaması ve kapsamı hakkında genel bir stratejinin belirlenmesidir³³. Planlama, finansal tabloların GKGMS'a uygunluğu yönündeki faaliyetleri kapsadığı gibi işgücü planlamasını, zaman planlamasını, kaynakların verimli kullanılmasına yönelik planlamayı da kapsar. Dolayısıyla denetim maliyetinin düşürülmesi için mutlaka yapılması gereken bir faaliyettir. İyi

³¹ Şefika DEMİRKAN, a.g.ç., s.27

³² Ercan BEYAZITLI, Uluslararası Bağımsız Dış Denetim Standartları ve Türkiye Uygulaması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1991, s.80.

³³ Fatih KAYA, a.g.ç., s.15

bir plan yapılabilmesi için işletmenin iş ilişkisi ve prosedürleri, örgüt ve finansal yapısı iyi tanınmalı, temin edilebilirse geçmiş yıllardaki denetim planlarından yararlanılmalı ve planlar yazılı olmalıdır ³⁴.

2.2.1.2.2. İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi

İşletme varlıklarını korumak, yönetim tarafından belirlenmiş politika ve prosedürlerin uygulanıp uygulanmadığını tespit etmek ve işletme faaliyetleri ile ilgili kayıtları incelemek amacıyla oluşturulmuş olan iç kontrol sistemi etkinleştikçe, mali tabloların hatalı olma riski azalır, mali tabloların doğruluk ve güvenilirlik derecesi artar. Dolayısıyla, bağımsız dış denetim işlemlerinin sayısı ve kapsamı bakımından iç denetim sisteminin etkinliği büyük oranda belirleyici olmaktadır ³⁵. İç kontrol sistemi iki nedenle incelenir. Birincisi, işletmenin iç kontrol sisteminin güvenilirliği araştırılarak, sistemin etkinliğini saptamak, ikincisi de uygun bir denetim görüşüne ulaşabilmek için uygulanacak denetim işlemlerinin kapsamını belirlemektir ³⁶.

2.2.1.2.3. Yeterli ve Uygun Kanıt Toplama

Denetim sırasında incelenen mali tablolar hakkında bir görüşe ulaşmak için gözlemler, araştırmalar ve soruşturmalar yoluyla yeterli kanıt elde edilir. Denetim kanıtları iki grupta toplanır. Bunlar temel olan kanıtlar ve destekleyici kanıtlardır. Temel kanıtlar, muhasebe kayıt ve belgelerinden elde edilen kanıtlardır. Yevmiye defteri, defter-i kebir, yardımcı defterler, çalışma tabloları, maliyet dağıtımları gibi belgelerden elde edilen kanıtlardır. Destekleyici kanıtlar ise, işletme dışında, ancak yapılan denetimle ilişkisi olan kişilerden veya banka kayıtları gibi işletme dışı kaynaklardan elde edilen kanıtlardır ³⁷. Denetçi, denetim görüşüne ulaşmadan önce yeterli miktarda ve uygun (kaliteli) kanıt toplamalıdır. Toplanacak kanıtların miktarı,

---

³⁴ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.38

³⁵ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.37

³⁶ Fatih KAYA, a.g.ç., s.16

³⁷ Denetim İlke ve Esasları, a.g.e., s.17

işletmenin iç kontrol sisteminin etkinliğine, denetlenen hesap gruplarına ve genel olarak işletmenin durumuna bağlı olup, çeşitli istatistiki yöntemler kullanılarak belirlenir. Doğru ve tarafsız denetçi görüşü bu kanıtlar yardımıyla oluşur³⁸.

2.2.1.3. Raporlama Standartları

2.2.1.3.1. Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartlarına Uygunluk

Yayınlanmış mali tabloların GKGMS ile uyum içinde hazırlanmış olduğunun açıkça belirtilmesini öngörür. Bu nedenle, işletme tarafından yayınlanan mali tabloların GKGMS uygun olup olmadığının ve uygun değilse hangi ilkelere uymadığının açıkça denetim raporunda yer alması gerekmektedir.

2.2.1.3.2. Uygulamalarda Devamlılık

GKGMS'nın uygulanmasında iki veya daha fazla muhasebe dönemi arasında devamlılık olup olmadığının araştırılmasını öngörür. Bu standardın amacı, birbirini izleyen muhasebe dönemleri arasında mali tabloların karşılaştırılabilirliğini sağlamaktır. Aksi takdirde karşılaştırma yapılamaz. Farklılık varsa ve karşılaştırma önemli ölçüde bundan etkileniyorsa, dış denetçi farklılıkları ve sonuçlarını denetim raporunda açıklamalıdır³⁹. Finansal tabloların dayandığı esaslar işletme yönetimince değiştirilmesi halinde, söz konusu değişikliğin ilgili dönem finansal tablo dipnotlarında ve denetim raporunda etkileri ile birlikte belirtilmelidir. Böylece yapılacak karşılaştırma sonunda oluşan değişimin muhasebe ilkelerindeki değişiklikten mi yoksa gerçek faaliyet sonucundan mı ortaya çıktığı anlaşılabılır⁴⁰.

---

³⁸ Şefika DEMİRKAN, a.g.ç., s.29

³⁹ AICPA, Professional Standards, Section 420

⁴⁰ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.40

2.2.1.3.3. Yeterli Açıklama

Bağımsız denetçi, finansal tablo ve dipnotlarında muhasebenin temel kavramlarından birisi olan “Açıklık İlkesine” uyulup uyulmadığını, mali tablolarda yer alan açıklayıcı notların, mali tabloların kendisinden beklenen amacı yerine getirip getirmediğini araştırır. İşletmelerin mali tablolarında yer alan açıklayıcı notların aksi bağımsız denetim raporunda belirtilmedikçe yeterli sayıda olduğu kabul edilir. Yeterli bilgi, bu bilgilerin zamanlı, eksiksiz, geçerli, tarafsız ve anlaşılabilir olmasına bağlıdır. Finansal tablolardaki bilgilerin sunulmasında, genel bir standart oluşturabilmek için söz konusu bilgiler budanmakta, her yönüyle tablolara yansıtılmamaktadır. Böylece yeterli olduğu kabul edilen bilgiler asgari bilgilerdir. Dolayısıyla bu bilgiler çoğaltılabilir ve daha kapsamlı ve kaliteli bilgi sunulabilir. Çünkü eksik bilgilerle sunulmuş olan finansal tablolar; belirsizlik yaratır. Belirsizlik hem denetim riskini hem de işletme riskini artırır. Bu, işletmeyle ilişkiye girecek yatırımcı kuruluşların daha yüksek getiri talep etmelerine neden olur. Sonuç olarak sermaye maliyeti yükselir, hisse senedi fiyatı düşer. Dolayısıyla piyasa rekabetinin gerektirdiği bilgi gereksinimi ve raporlama standartları birlikte değerlendirilerek hazırlanacak finansal tablolar çok daha anlamlı olacaktır ⁴¹.

2.2.1.3.4. Denetçi Görüşü

Dış denetim çalışmaları sonucunda denetçi ulaştığı görüşünü, hazırladığı denetim raporunda belirtmek zorundadır. Önemli aksaklık ve düzensizlik bulunmaması durumunda olumlu bir görüş ortaya çıkar. GKGDS, denetçinin dört farklı görüş belirtebilmesini sağlar. Bunlar; olumlu görüş, şartlı görüş, olumsuz görüş ve görüş belirtmekten kaçınma. Olumlu görüş dışındaki diğer seçeneklerde denetçi mutlaka bunun nedenlerini denetim raporunda açıklaması gerekir.

---

⁴¹ B.W. Paul MILLER, “Quality Financial Reporting”, Journal of Accountancy, April 2002

2.2.2. Ulusal Denetim Standartları

Ülkemizde bağımsız dış denetime ilişkin düzenlemeler üç farklı koldan yapılmaktadır. Bunlardan;

Birincisi, aynı zamanda bir meslek kanunu niteliği de olan 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik (SM), Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik (SMMM)ve Yeminli Mali Müşavirlik (YMM) Kanunu ve bu kanuna dayanılarak düzenlenmiş Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile YMM'lerin Tasdik Edecekleri Belgeler, tasdik Konuları Tasdike İlişkin usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliktir.

İkincisi, 2499 sayılı SPKn ve SPKm'nun 13.12.1987 tarih ve 19663 sayılı R.G.'de yayımladığı Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik ile muhtelif tarihlerde çıkarılan 17 adet Sermaye Piyasası Tebliğleridir. Bu tebliğlerden temel olanı ve halen yürürlükte bulunan Seri:X, No:16 Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetim Hakkında Tebliğdir. İlgili yönetmelik Sermaye Piyasası Kurulu kararı ile uygulanmamaktadır. Bu nedenle meri mevzuat kanun ve tebliğlerdir.

Üçüncüsü ise Bankacılık sektörü ile ilgili düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler ilk olarak Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığınca 16.1.1987 tarih ve 19343 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin Tebliği ile başlamıştır. Daha sonra bu tebliğ 09.03.1991 tarihinde ve 21.03.1997 tarihinde olmak üzere iki kez değişikliğe uğramış ve BDDK'nın 1999 yılında faaliyete başlamasından sonra 31.01.2002 tarih 24657 mükerrer sayılı R.G. de yayımladığı Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik ile son halini almıştır. BDDK, söz konusu yönetmelikle sektördeki bağımsız dış denetim uygulamalarını düzenlemek isterken Yönetmelikte açıklık bulunmayan hallerde 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu ve bu kanuna ilişkin mevzuat hükümleri ile uluslararası denetim standartlarının uygulanacağını da kabul etmiştir.

3568 sayılı yasa ve bağı mevzuatı özellikle mesleki standartlar açısından GKGDS'na ve SPKn ve bağı mevzuatına paralellik gösterse de amaç ve kapsam açısından oldukça farklıdır. Bağımsız dış denetim ile vergi denetimi içi içe girmiş finansal tablo denetimi yanında beyanname denetimi de kapsama alınmıştır. Bu şekilde devletin vergi denetimindeki eksikliğinin kapatılması amaçlanmıştır⁴².

Bağımsız dış denetim uygulamasına yönelik esas adım SPKn'nun uygulamaya konulması ve bağımsız dış denetim ile ilgili yukarıda belirtilen yönetmelik ve tebliğlerin çıkarılması ile atılmıştır. Tüm dünyada uygulanan bağımsız dış denetim kavramına gerek içerik, esas gerekse tür itibariyle en yakın uygulama SPK'nun mevzuatı ile getirilen düzenlemedir.

Her üç kurumun mevzuatında denetim standartlarına yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Söz konusu düzenlemeler içerik olarak uluslararası denetim standartlarına uyum göstermektedir. Birbirleri arasında ise standart konu başlıklarında ulusal muhasebe standartlarında olduğu gibi bir birlik bulunmasa da paraleldirler. Her üç kurumca yapılan düzenlemelerin durumu aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

---

⁴² Fatih KAYA, a.g.ç., s.33

Tablo 2.1: Genel Standartlar

GKGDS	3568 s.lı Kanuna Bağlı Yönetmelikler (1)	SPK Seri:X No:16 Tebliğ	BDDK İlgili Yönetmelik
Mesleki Eğitim ve Yeterlilik İlkesi	Meslek Ünvanı ve Yeterlilik İlkesi (*md.4)	Mesleki yeterlilik İlkesi (md.7,8,9)	Kalite Kontrol İlkesi (Md. 8.1-Mesleki Yeterlilik)
	Mesleki Eğitim ve Bilgi İlkesi (*md.5)	Hizmet İçi Eğitim ve Refakat (md.9)	
Mesleki Özen İlkesi	Dürüstlük, Güvenilirlik ve Tarafsızlık İlkesi (Özen ve Titizlik İlkesini içermektedir.)(*md.6,9,39,44,47)	Mesleki Özen ve Titizlik İlkesi (md. 12)	Mesleki Özen ve Titizlik İlkesi (md.7)
	Sır Saklama İlkesi (*md.7) (Kanun md.43)	Sır Saklama İlkesi (md.15)	
Bağımsızlık	Bağımsızlık İlkesi (*md.9)	Bağımsızlık İlkesi (md.10,11)	Bağımsızlık İlkesi (md.6)
	Haksız Rekabet Yapmama İlkesi (*md.10)	Haksız Rekabet Yapmama İlkesi (md.16)	
	Ticari faaliyette Bulunamama İlkesi (Kanun md.45, *md.43)	Ticaret ve Mesleğe Aykırı Faaliyet Yasağı İlkesi (md.13)	
	Reklam Yasağı İlkesi (Kanun md.44, * md.45)	Reklam Yasağı İlkesi (md.14)	

1- i) Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik “*” ile,

i) YMM’lerin Tasdik Edecekleri Belgeler, Tasdik Konuları, Tasdike İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik “***” ile belirtilmektedir.

ii) İlgili kanun maddesinde yer alması halinde “kanun” ibaresiyle düzenlenen madde belirtilmektedir.

Tablo 3.2 – Çalışma Sahası Standartları

GKGDS	3568 s.lı Kanuna Bağlı Yönetmelikler (1)	SPK Seri:X No:16 Tebliğ	BDDK İlgili Yönetmelik
Planlama ve Gözetim	Sözleşme Mecburiyeti (*md. 24,51)	Sözleşme Mecburiyeti (md.23,24)	Sözleşme Mecburiyeti (md.13)
	Denetim Öncesi Bilgi Edinme (*md.52)	Sözleşme Öncesi İnceleme (md.22)	Sözleşme Öncesi İnceleme (md.12)
		Denetim Programı Yapılması (md.26)	Denetim Programı Yapılması (md.16)
İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi		İç Kontrol Sistemi Hakkında Yeterli Bilgi Edinme (md.28)	İç Kontrol ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yeterli Bilgi Edinme (md.15)
	Denetim Planlanması (*md.53)	Yeterli Planlama (md.25)	Denetimin Planlanması (md.15)
	Denetimin Kontrolü (*md.54)	Yeterli Gözetim ve Koordinasyon (md.27)	
	Hata ve Hilelerin Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesi Sorumluluğu (**md.16)	Hata ve Hilelerin Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesi Sorumluluğu (md.32)	Hata ve Suistimal (md.10)
	Kullanılacak Bağımsız Denetim Teknikleri (**md.15)	Kullanılacak Bağımsız Denetim Teknikleri (md.31)	Kullanılacak Bağımsız Denetim Teknikleri (md.18)
Yeterli ve Uygun Kanıt Toplama	Kanıt Toplama (*md.52,53,55, **md.14)	Yeterli ve Güvenli Kanıt Toplama ve Değerlendirme (md.29,32)	Yeterli ve Güvenilir kanıt Toplama ve Değerlendirme (md.17)

Tablo 2.3 - Raporlama Standartları

GKGDS	3568 s.lı Kanuna Bağlı Yönetmelikler (1)	SPK Seri:X No:16 Tebliğ	BDDK İlgili Yönetmelik
GKGDS'na Uygunluk	Mevzuat ve GKGMS'na Uygunluk (*md.58,55, **md.19)	SPK Mevzuatına ve GKGMS'na Uygunluk (md.36/1)	GKGMS'a Uygunluk (md.25)
Uygulamalarda Devamlılık	GKGMS'da Devamlılık (*md.55,58)	GKGMS'a Devamlılık (md.36/2)	
Yeterli Açıklama	Finansal Tablolardaki Açıklamaların Yeterliliği (*md.58)	Finansal Tablolardaki Açıklamaların Yeterliliği (md.39,36/3)	Açıklamaların Yeterliliği (md.26)
Denetçi Görüşü	Görüş Bildirme (*md.58,59, **md.19)	Bir Bütün Olarak Görüş Bildirme (md.35)	Bir Bütün Olarak Görüş Bildirme (md.26,27,28)

2.3. TEKNİKLER

Denetim, genel anlamda bir kanıt toplama ve toplanan kanıtları değerlendirme faaliyetidir ⁴³. Söz konusu kanıtların toplanmasında bir takım yöntem ve araçların kullanılmasına da denetim tekniği denir ⁴⁴. Başka bir ifade ile; denetim tekniği ve kanıt toplama tekniği anlam bakımından birbirlerine çok yakındır. Denetim kanıtları, iki tür bilgiden oluşur. Bunlar; muhasebe kayıt ortamında bulunan muhasebe bilgileri ve destekleyici bilgilerdir. Muhasebe bilgileri yevmiye defteri, defter-i kebir, yardımcı defterler, muhasebe el kitabı ve hesaplamalar, çalışma tabloları, maliyet dağıtımları, mutabakatlar gibi biçimsel olmayan kayıtlar ve hatırlatıcı notlardır. Destekleyici bilgiler ise çek, fatura, sözleşme, toplantı tutanakları, confirmasyonlar ve üçüncü kişilerden alınan yazılı bilgiler gibi muhasebe bilgilerinin doğruluğunu pekiştiren bilgilerdir ⁴⁵.

Denetçi kanıt toplarken, finansal tabloların bütünlüğünü etkileyecek ölçüde büyüklüğe ve öneme sahip kalemler için daha fazla özen göstermek zorundadır. Bir hesap kalemi ne derece önemli olursa, o kalemlerle ilgili kanıtların güvenilirliğinin

⁴³ Ersin GÜREDİN, a.g.e., s.97

⁴⁴ Hasan GÜRBÜZ, a.g.e., s.81.

⁴⁵ Ersin GÜREDİN, a.g.e., s.98

de o derece fazla olması gerekmektedir ⁴⁶. Dolayısıyla denetimin güvenilirliği kanıtların açıkladıkları hesaplara uygun ve geçerli olmaları ile yakından ilgilidir.

Kanıt toplama teknikleri veya denetim teknikleri literatürde benzer kavramlarla ifade edilseler de aşağıdaki gibi sıralanabilir : Nitekim, ülkemizde BDDK'nın ve SPK'nun bağımsız dış denetim uygulamasına yönelik yayımladıkları yönetmelik ve tebliğlerde söz konusu tekniklerden bazılarının olmadığı veya farklı şekilde ifade edildiği görülmektedir.

- Fiziki sayma inceleme tekniği
- Doğrulama tekniği
- Belge incelemesi tekniği
- Kayıt sürecinin incelenmesi tekniği
- Analitik inceleme tekniği
- Yeniden hesaplama tekniği
- Gözlem tekniği
- Derinlemesine araştırma tekniği
- Soruşturma tekniği
- İlgili hesaplar arası ilişki kurma tekniği

2.3.1. Fiziki Sayma ve İnceleme Tekniği

Kasa, çek ve kambiyo senetleri, stoklar, maddi duran varlıklar ve resmi belgeler gibi belgelerin ve kayıtlarda gösterilen fiziki kıymetlerin gerçekten var olduklarının görülmesi ve varlığı saptanan kıymetlerin denetlenene ait olduğunun resmi belge ve kayıtlarla doğrulanması işlemidir ⁴⁷. Fiziki sayma ve inceleme tekniği, sayma, ölçme ve tartma yolu ile yapıldığı için güvenilirlikleri en yüksek olan fiziksel kanıtların elde edilmesinde kullanılan tekniklerdir. Denetçi, bu tekniği uygularken kayıtlarda yer alan bu varlıkların gerçekte var olup olmadığı, sağlamlığı, miktarı ve kalitesi

---

⁴⁶ Walter B. MEIGS ve diğerleri, a.g.e., s.217

⁴⁷Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, md.18

hakkında bir görüş sahibi olmaya çalışır. Tekniğin uygulamasındaki en önemli zorluk, özellikle stok ve maddi duran varlık kalemlerinde yer alan unsurların teknik özelliklerinin denetçi tarafından yeterli ölçüde test edilememesidir. Bu tür durumlarda ise bir eksperden yardım alınabilir.

2.3.2. Doğrulama Tekniği

Doğrulama, denetçinin işletmeye ilişkin birtakım bilgileri işletme dışındaki bağımsız bir kaynaktan doğrudan doğruya yazılı olarak almasıdır. Hesap bakiyelerinin ve işlemlerin maddi doğruluklarının araştırılmasında kullanılır⁴⁸. İleri matematik ve istatistiki bilgi gerektirmemesi, vergi kanunlarınca kullanılmasının zorunlu tutulması bu tekniğin kullanımının yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

AICPA “The Conformation Process” SAS 67’de bu tekniği ele almış ve 3568 sayılı yasa ile bağlı mevzuatında karşıt inceleme olarak da ifade edilen bu teknik, Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 15. Maddesinde, işletme kayıtlarında yer alan hususların ilgili üçüncü şahıslar nezdindeki defter ve belgeler üzerinde araştırılarak tespit yapılmak suretiyle doğrulanması şeklinde tanımlanmıştır. SPKm da denetçinin belirlediği çerçevede, müşteri dışındaki bir kaynaktan müşterinin yazılı talebiyle bilgi istenmesi ve bu bilginin doğrudan denetçiye iletilmesi işlemi olarak tanımlanmaktadır⁴⁹.

Bu teknik ile elde edilen kanıtların güvenilirliği fiziki sayma tekniğinden sonra en yüksek olan tekniktir. Bu tekniğin uygulanmasında denetçinin şüpheli davranması, beklenen etkiyi ve kanıtların güvenilirliğini artırır. Güvenilirlik seviyesi karşı işletmelerin konuya verdikleri önemle yakından ilgilidir. Gayriciddi yaklaşımlar veya cevaplar bu tekniğin zayıf noktasını oluşturmaktadır⁵⁰. Doğrulama

---

⁴⁸ Ersin GÜREDİN, a.g.e., s.128

⁴⁹ SPK Seri:X, 16 No.lu Tebliğ, md.31

⁵⁰ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.116

tekniki doğrulanması istenen bilgilerin işletme dışındaki kişi ve kuruluşlara bir mektup yoluyla gönderilmesi ve cevaplarının yine mektupla mümkünse denetçiye gönderilmesi suretiyle uygulanır. Doğrulama mektubu üç türde olabilir. Olumlu doğrulama mektubu, olumsuz doğrulama mektubu ve boş bakiyeli doğrulama mektubu. Denetçi, karşı tarafın konuya verdiği önem veya bilgisi, objektifliği, denetlenen işletmeye eğilimi gibi kriterleri dikkate alarak bu mektup türlerinden birini seçer. Olumlu doğrulama mektubunda, istenen bilgilerin karşı tarafın kayıtlarına göre doğru olup olmadığının bildirilmesi, olumsuz doğrulamada olumsuzsa cevap verilmesi, boş bakiyelide ise kendi kayıtlarında görünen bilginin bildirilmesi istenmektedir.

2.3.3. Belge İncelemesi Tekniği

Denetim sürecinde önemli zaman kaybına neden olan aşamalardan birisi olan bu teknik, faaliyetlere ve mali tablolara ilişkin her türlü belgenin içeriğinin ve kayıtlara uygunluğunun ayrıntılı şekilde incelenmesi işlemidir. Genel olarak kayıtların bilgi işlem sistemleri tarafından otomatik olarak oluşturulması nedeniyle denetçinin bilgi işlem sisteminin kayıtları nasıl oluşturduğunu ve kayıtların bilgi işlem sistemi içinde ne tür kontrollerden geçtiğini araştırması gereklidir ⁵¹. Her bir muhasebe kaydının bir belgeye dayandırılması esas olmakla birlikte, bütün belgelerin incelenmesi de olanaksızdır. Dolayısıyla bütün hesap kalemleri veya hesap grupları hakkında bir görüş elde edebilmek amacıyla söz konusu kalem veya grubun tamamı yerine ana kütle temsil edecek niteliklere sahip olan ve belli istatistiki metodlar veya denetçinin mesleki bilgisi ve bilgi birikimine dayanılarak seçilen örnek kütledeki belgeler incelenir. Bu yöntemle örnekleme yöntemi denilmektedir ⁵². Bu tekniğin uygulanması sırasında denetçinin dikkat etmesi gereken en önemli husus, işletmenin iç kontrol sisteminin ve belgenin güvenilirliğidir.

---

⁵¹ Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, md.18

⁵² AICPA “Audit Sampling” SAS 39 AU 350.01

2.3.4. Kayıt Sürecinin İncelenmesi Tekniği

İncelenmek üzere seçilen belgelerin kayıtlarının başlangıcından sonuna kadar izlenmesine kayıt sürecinin incelenmesi tekniği denir. Kayıtların doğruluğu ve eksiksizliği finansal tablolara olan güvenin ilk basamağıdır. İç kontrol sisteminin iyi çalışması, muhasebe departmanının etkinliği ve çalışanlarının bilgi düzeyleri bu tekniğin uygulanmasında etkili olur.

2.3.5. Analitik İnceleme Tekniği

AICPA, işletme içinden veya dışından elde edilen finansal veya finansal olmayan bilgilerin aralarındaki mantıklı ilişkilerin incelenmesi ile finansal tablolardaki yanlışlıkların ortaya çıkarılması amacına yönelik uygulanan teknikler şeklinde tanımlamaktadır ⁵³. SPKm ise daha somut bir tanım yaparak; işlem ve hesaplarda, varsa önemli sapmaların tespit edilmesi amacıyla, cari yıl hesaplarının aylık veya yıllık olarak randıman, verimlilik, üretim, tüketim, kapasite kullanımı v.b. bakımlardan, önceki yıl hesap ve işlemleriyle, bütçe verileriyle veya sektör ortalamalarıyla oran ve trend analizi gibi istatistik yöntemler uygulanarak karşılaştırılması ve değerlendirilmesi olarak açıklamıştır ⁵⁴.

Bu teknik diğer tekniklere kıyasla daha etkili, daha az zaman alıcı ve daha az maliyetlidir. Dolayısıyla diğer tekniklerden önce kullanılarak diğerlerinin kullanılıp kullanılmamasına karar vermede yardımcı olur. Bu tekniğin olası faydaları ise şöyle sıralanabilir ⁵⁵.

- Finansal tablolardaki anlamlı sapmaları belirlemek,
- İşletme sonuçlarının duyarlılığını tespit etmek,

---

⁵³ AICPA “Analytical Procedures” SAS 56 AU 329

⁵⁴ SPK Seri:X, 16 No.lu Tebliğ, md.31

⁵⁵ Ersin GÜREDİN, a.g.e., s.81

- Uygulanan tekniklerin yeterliliği konusunda denetçi ve işletme yönetimini tatmin etmek,
  - Finansal tablolarda yer alan önemli kalemlerin yıllar itibariyle gösterdikleri değişimlerin nedenlerini açıklamak,
- Denetim sonuçlarına ve işletme hakkındaki görüşlere temel oluşturmak.

Beş temel analitik inceleme tekniği vardır:

- 1)Trend Analizi,
- 2)Karşılaştırmalı Tablolar Analizi,
- 3)Dikey Analiz,
- 4)Oran Analizi,
- 5)Ussallık Testleridir.

2.3.5.1. Trend Analizi

Geçmiş yıl verilerinin yıllar itibariyle bir seri haline dönüştürülerek serinin genel eğilimini belirlemek ve denetçinin denetlenen dönemde olağan olmayan bir değişim olup olmadığını incelemek veya geçmiş yıl verilerinden hareketle denetimi yapılan yılı doğrudan tahmin ederek, gerçekleşen bakiye ile karşılaştırması ve denetlenen dönem hakkında fikir sahibi olması amacıyla yaptığı analize trend analizi denir⁵⁶.

Trendin oluşturulması için bir baz yıl seçilir ve trend onun üzerine bina edilir. Temel yıla 100 değeri verilir ve takip eden yıllar ona göre değerler olarak seri oluşturulur. Örnek olarak enflasyon muhasebesi uygulamalarında kullanılan fiyat endeksleri gösterilebilir. Dolayısıyla trendin eğilimi hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Doğrusal veya eğrisel olabilir. Trend analizi, denetçi tarafından bilanço ve gelir tablosu kalemlerine uygulanabileceği gibi aralarında anlamlı ilişki

---

⁵⁶ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.150

kurulabilen bir kısım kalemlere de uygulanabilir. Oran analizine göre tahmin yapmaya daha elverişli bir yöntemdir.

Trend analizini, basit trend analizi ve regresyon analizi olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Eğilim yüzdeleri yöntemi, değişim yüzdeleri yöntemi, yatay analiz gibi isimlerle de anılan **Basit trend analizi**, aritmetik hesaplamaların olduğu, istatistiki temeli olmayan bir yöntemdir. Geçmiş yıl verilerinden hareket ederek denetlenen yıldaki eğilimin tahmin edilmesinde kullanılan bu teknik, finansal tablolar analizinde, özellikle bilanço'ya nazaran gelir tablosu analizinde kullanılır.

Regresyon Analizi ise, değişkenler arasındaki ilişkinin matematiksel bir model yardımı ile incelenmesidir. Açıklanan ve açıklayıcı (bağımlı – bağımsız) değişkenler vardır. Örneğin, banka tüketici kredilerinin gelişimine etki eden faktörlerin incelenmesinde, tüketici kredileri bağımlı değişken, enflasyon veya döviz kuru bağımsız değişken olup, bunlar ile kredi hacmi arasındaki ilişki regresyon analizi yöntemiyle incelenebilir. Bu yöntemin kullanılmasında gelir tablosu kalemlerinin bilanço kalemlerine oranla daha uygun olduğu düşünülmektedir. Bağımlı değişken bir tane olurken, bağımsız değişken birden fazla olabilir. İlişkiler doğrusal veya doğrusal olmayan şekilde olabileceği gibi, kendi içlerinde de artan veya azalan nitelikli olabilirler⁵⁷.

2.3.5.2. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi

Dinamik bir analiz olan bu yöntemde, belirli bir tarihte düzenlenmiş finansal tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişki yerine, söz konusu kalemlerin zaman içerisinde göstermiş olduğu artış veya azalışlar incelenmektedir⁵⁸. Denetim açısından ise bir kalemde yıllar itibarıyla oluşan değişim incelenerek denetleme dönemi hakkında bir görüş elde etmek amaçlanmaktadır. Ancak söz konusu tekniğin

---

⁵⁷ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.153

⁵⁸ Öztin Akgüç, Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını, Yayın No:15, 6. Baskı, İstanbul 1994, s.92.

etkinliğinin arttırılabilmesi için dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlar ⁵⁹;

- Karşılaştırmaya esas alınan dönemlerin aynı uzunlukta olmaları,
- Finansal tabloların içerdikleri bilgilerin aynı muhasebe kuram ve ilkelerine göre düzenlenmiş olmaları,
- Rakamların enflasyondan arındırılmış olması,
- Rakamların birbirleriyle karşılaştırılabilir nitelikte olması.

Karşılaştırmalı analizde finansal tablo verileri arasındaki değişiklikler mutlak ve yüzde olarak gösterildikten sonra, önemli değişme gösteren kalemler hakkında daha fazla kanıt toplanması gerekir ⁶⁰.

2.3.5.3 Dikey Analiz

Finansal tabloda yer alan her bir kalemin aynı tabloda yer alan belirli bir kaleme, aktif veya pasif toplamına oranlanması ve yüzdeler ile ifade edilmesidir. Diğer bir deyişle, hesap kaleminin finansal tablolarda yer alan küme toplamı içerisindeki payı hesaplanmaktadır ⁶¹. Bu analiz metodunun diğer tekniklere kıyasla iki önemli üstünlüğü bulunmaktadır ⁶².

- i) Diğer analiz teknikleri, finansal tablolarda yer alan kalemlerin toplam içindeki nispi önemlerini göstermedikleri halde, bu yöntem, herbir kalemin toplam içindeki yüzdesini açıkça ortaya koyar.
- ii) Finansal tablolar ve bunlarda yer alan kalemlerdeki değişiklikler salt rakamsal olarak ifade edildiği takdirde, aynı endüstri kolunda benzer işletmeler arasında anlamlı karşılaştırmalar yapma olanağı yoktur.

---

⁵⁹ Nalan Akdoğan, Nejat Tenker, a.g.e.,s.473

⁶⁰ Öztin Akgüç, Finansal Yönetim, a.g.e., s.106

⁶¹ Nalan Akdoğan, Nejat Tenker, a.g.e.,s.492

⁶² Öztin AKGÜÇ, Mali Tablolar..., a.g.e., s.249

2.3.5.4 Oran Analizi

Her hangi iki kalem arasındaki ilişkinin basit matematiksel ifadesi olarak tanımlanabilir ⁶³. Trend analizinden farkı, belirli bir tarih itibarıyla finansal tablonun değerlendirilmesidir. İşletme faaliyetleri değerlendirilirken bazen rakamlardan çok rakamlar arasındaki ilişki, daha anlamlı olabilmektedir. Dolayısıyla bu teknik böyle bir avantaja sahip bulunmaktadır. Özellikle gelir tablosunun oran analizine tabi tutulması ile daha fazla kanıt toplama şansı vermektedir. Genellikle oran analizinde saptanan ilişkiler zaman içerisinde değişiklik göstermez. Bu yöntem cari dönem ile geçmiş dönemler arasında veya sektör verileriyle de karşılaştırma olanağı verir ⁶⁴.

Finansal tabloların tamamı, gerçekte binlerce rasyonun hesaplanmasına olanak tanır. Ancak denetim açısından bakıldığında bütün rasyoların hesaplanmasına gerek yoktur. Bu nedenle işletmenin farklı alanları konusunda bilgi verecek, birbiri ile ilişkilendirilecek az sayıda oranın seçimi sonucun yorumunu kolaylaştıracaktır. Ancak her koşulda;

- Likidite,
- Karlılık,
- Sermaye Yapısı,
- Faaliyet,
- Finansal Yapı ile ilgili oranlar mutlaka yer almalıdır ⁶⁵.

Bulunan oranların değerlendirilmesinde aşağıdaki prensiplere dikkat edilmelidir ⁶⁶.

- Analizin amacına uygun, yeterli sayıda ve anlamlı sonuç veren oranlar kullanılmalı, analize katkısı olmayan anlamsız oranların kullanılması da sakıncalıdır.

---

⁶³ Niyazi BERK, a.g.e., s.36

⁶⁴ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.173

⁶⁵ Niyazi BERK, a.g.e., s.36

⁶⁶ Niyazi BERK, a.g.e., s.38

- Analiz sonuçları ekonominin içinde bulunduğu konjonktür ve sezon etkisi dikkate alınarak değerlendirilmelidir.
- Analiz işletmeden alınan, ortakların veya üst yöneticilerin davranışları, kar dağıtım-büyüme hedefleri, devam eden ve planlanan yatırımlar gibi ek bilgilerle yorumlanmalıdır.
- Enflasyonun finansal tablolar üzerindeki etkisini elimine etmek amacıyla finansal tablolar ya enflasyon muhasebesi uygulanarak hazırlanmalı veya döviz (USD, EURO) bazında düzenlenmelidir. Özellikle yüksek enflasyon ortamında likiditenin düşmesi, kaynak bileşiminde yabancı kaynağın payının artması, kısa süreli kaynak kullanımının artması, stokların ve dönen varlıkların duran varlıklara oranının artması, karlılık oranlarının nominal olarak atması ve dağıtılmayan kar oranının artması normal karşılanmalıdır.

2.3.5.4.1. Likidite Oranları

İşletmenin kısa süreli borçlarını geri ödeme yeteneğini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Oranlar, bilançodaki dönen değerlerin kısa süreli borçlara bölünmesi ile hesaplanır. Söz konusu oranların yüksek olması, işletmenin eldeki likit varlıkları atıl tutarak karlılık hedefine ulaşamadığını gösterirken, düşük olması da işletmenin günü gelen borçlarını ödemede güçlüklerle karşılaştığını gösterir.

Likidite oran analizinde özellikle şu hususlara dikkat edilmelidir ⁶⁷ :

- Dönen varlıkların geçen dönemlere oranla gösterdiği eğilim,
- Likit varlıkların “ “ “ “ “ ,
- Kayıtlı alacakların tahsil yeteneği, süreleri, doğuş nedenleri ve bunun satışlara uygunluğu,
- Senetli alacakların doğuş nedeni,

---

⁶⁷ Niyazi BERK, a.g.e., s.39

- Stokların niteliği,
- Kısa süreli borçların vade yapısının uygunluğu,
- İş hacmine oranla net çalışma sermayesinin uygunluğu,
- Firmanın kısa süreli borç ödeme yeteneğini etkileyen diğer faktörlerin değerlendirilmesi.

Tablo 2.4: Likidite Oranları

CARİ ORAN	=	Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
LİKİT ORAN (Asit-Test Oranı)	=	(Dönen Varlıklar – Stoklar) / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
HAZIR DEĞER ORANI (Nakit Oran)	=	Hazır Değerler / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Cari oran işletmenin bir yıl içinde ödeme yükümlülüğünde olduğu borçlarını ödeyebilme gücü hakkında bilgi verir. Oranın birden büyük olması işletmenin pozitif net işletme sermayesine sahip olduğunu da ifadesidir⁶⁸. Bu oran hesaplanmadan önce dönen varlıklar için ayrılmış karşılıkların aktiflerden çıkarılması, banka hesaplarından bloke edilmiş tutarların düşülmesi gibi gerekli arındırma işlemlerinin yapılması gerekir ⁶⁹. Örneğin dönen varlıklar için ayrılmış karşılık varsa bu aktiflerden çıkarılması, banka hesaplarından bloke edilmiş tutarlar varsa bunların düşülmesi gerekir.

Likit oran, olağanüstü durumlarda işletmenin karşılaşması muhtemel olumsuzluklar karşısındaki gücünü göstermektedir. Özellikle sektörel ve ülke ekonomisinde yaşanan krizlerde işletmenin satışlarının azalması durumunda borç ödeme gücü hakkında bir fikir vermektedir.

Hazır değer oranı, genel olarak en az 1/5 olması beklenmektedir. Ancak önce işletme alacaklarının ve stoklarının niteliğine bakılması gerekir. Stokların kolayca

⁶⁸ Ümit ATAMAN, Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU, Nejat BOZKURT, a.g.e., s.89

⁶⁹ Niyazi BERK, a.g.e., s.39

paraya dönüştürüldüğü ve borçluların ödeme isteği ve gücü yüksek, güvenilir müşterilerden oluşması halinde söz konusu oranın anılan değerin altında olması önemli bir sakınca oluşturmamaktadır ⁷⁰.

2.3.5.4.2. Karlılık Oranları

Karlılık göstergesi finansal piyasalarda yer alan tüm aktörler için önemli göstergelerin başında gelir. Sermayedarlar, yatırımcılar, banka gibi kreditor kuruluşlar vb. hep karlılığı yüksek işletmelere yatırım yapmak isterler.

Bu oranlar, işletme faaliyetlerinin başarısının ya da başarısızlığının bir göstergesidir. Denetim açısından özellikle gelir tablosunun karlılığının değerlendirilmesi ile oldukça önemli kanıtlar elde edilmektedir. Bu oranların yorumlanmasında yıllar itibariyle işletmenin elde etmiş olduğu karlılıkta seyir ile sektör ortalamalarının karşılaştırılması büyük önem arz eder. Gelir tablosunun dikey analize tabi tutulması genel anlamda bir karlılık analizidir ⁷¹.

Karlılık oranlarının analizinde şu hususlara dikkat edilmelidir ⁷²:

- Satışların karlılığının sektör ortalamasına oranı,
- Satışlarda ve karlardaki değişimin nedenleri, artışın satış miktarından mı yoksa fiyat artışından mı kaynaklandığı,
- Satılan mal maliyetinin gösterdiği eğilim,
- Yönetim ve satış giderlerindeki değişiklik nedenleri,
- Vergi öncesi ve sonrası karın karşılaştırılması,
- Pay başına karın karşılaştırılması
- Enflasyonun karlılık oranı üzerine etkileri

---

⁷⁰ Niyazi BERK, a.g.e., s.41

⁷¹ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.186

⁷² Niyazi BERK, a.g.e., s.49

Tablo 2.5: Karlılık Oranları

Brüt Kar Marjı Oranı	=	Brüt Kar / Net Satışlar = (Satışlar – Satışların Maliyeti) / Net Satışlar
Net Kar Oranı	=	Net Kar / Net Satışlar = Vergi Sonrası Kar / Net Satışlar
Öz Sermaye Karlılığı	=	Vergi Sonrası Kar / Öz Sermaye
Faaliyet Karı Oranı	=	Faaliyet Karı / Net Satış Tutarı
Ekonomik Rantabilite Oranı	=	(Vergi Öncesi Kar + Faiz Gideri) / (Öz Sermaye + Yabancı Kaynaklar)

Brüt kar marjı oranı, faaliyetlerin etkinliğinin yanı sıra işletmenin fiyat politikasına ilişkin bilgiler de verir. Özellikle satışların maliyetinin genel seyrinin yıllar itibariyle değerlendirilmesinde önemli bir kanıt niteliğindedir.

Faaliyet karı oranının yüksek olması başarı göstergesi olarak değerlendirilir. Satış fiyatlarının değişmesi, satılan mal maliyetinin ya da satış giderlerinin artması ve satışların bileşimindeki değişiklikler bu oranın değişme nedeni olarak söylenebilir.

Ekonomik rantabilite oranı, işletmeye yatırılan fonların getirisinin ölçülmesinde kullanılan orandır. Öz kaynağın getirisi vergi öncesi karla, yabancı kaynakların getirisi de faiz giderleri ile ölçülür ⁷³.

2.3.5.4.3. Faaliyet Oranları

İşletme varlıklarının kullanımının verimliliğini ölçmeye yarayan bu oranlar, bilanço ile gelir kalemleri arasındaki ilişkiye dayanır ve çeşitli varlıkların geri dönme çabukluğunu ortaya koyar. Faaliyet oranları ile alacakların süresinde (vadesinde) geri ödenip ödenmediği, stoklara yapılan yatırımın uygunluğu hakkında çeşitli bilgiler elde edilir. Böylece işletmenin nakit yaratma kapasitesi hakkında likidite oranlarından sağlanan tek yönlü bilgiler tamamlanmış olur.

⁷³ Nalan Akdoğan, Nejat Tenker, a.g.e.,s.558

Tablo 2.6. Faaliyet Oranları

Alacak Devir Hızı	=	Net Kredili Satışlar / Ortalama Alacaklar
Alacak Tahsil Süresi	=	Ortalama Alacaklar / Yıllık Kredili Net Satışlar X 360
Stok Devir Hızı	=	Satılan Malın Maliyeti (Satışlar) / Ortalama Stoklar
Stok Devir Süresi	=	Ortalama Stoklar / Satılan Malın Maliyeti X 360

Yüksek bir alacak dönüşüm hızı, işletmenin katı bir alacak politikası izlediğini ve yüksek risk sınıfındaki müşterilere satış yapmadığını gösterebilir. Kuşkusuz böyle bir politikanın satışların azalmasına dolayısıyla karlılığın düşmesine etkisi olur. Ters politikaya ile (alacak devir hızının düşük olması) marjinal müşterilere satış yapılarak satış kapasitesi arttırılabilir ⁷⁴.

Diğer şartların değişmediği varsayımı ile, stok devir hızının yüksek olması, genellikle, işletmenin daha fazla kar elde etmesine olanak verdiği gibi, daha az sermayenin stoklara yatırılmış olduğunu ifade eder. Böylece işletmenin rekabet gücü de artar. Stok devir hızının düşük olması ise işletmeye depolama, muhafaza etme, sigorta, değer düşmesi, finansman maliyeti gibi ek maliyetler getirir ve pazar payının azalmasına, karlılığın düşmesine neden olur ⁷⁵.

2.3.5.4.4. Finansal Yapı Oranları

İşletmenin öz kaynağının yeterli olup olmadığı, kaynak yapısı içerisinde borç ve öz kaynağın dengesi, öz kaynak olarak yaratılan fonların ne tür dönen varlık yada duran varlıklara kullanıldığının ölçülmesinde kullanılan oranlar olup ⁷⁶; denetim açısından, yıllar itibariyle ya da karşılaştırma kıstaslarına göre mali oranlarda

⁷⁴ Niyazi BERK, a.g.e., s.44

⁷⁵ Öztin AKGÜÇ, Mali Tablolar..., a.g.e., s.298

⁷⁶ Nalan Akdoğan, Nejat Tenker, a.g.e.,s.537

meydana gelen değişimleri veya sapmaları tespit edebilmek ve önemli değişimlerden hareketle kanıt toplamak açısından önemli bulunmaktadır ⁷⁷.

Bu oranların değerlendirilmesinde özellikle aşığıdaki hususlara açıklık getirilmeye çalışılır ⁷⁸ :

- Borçlanma düzeyinin önceki yıllara oranla gösterdiği eğilim,
- İşletmenin etkili bir otofinansman politikası uygulayıp uygulamadığı,
- İşletme otofinansman yoluyla öz sermayeyi güçlendiremiyorsa, bunun nedenlerinin araştırılması,
- İşletme öz sermayesinin süreklilik niteliği, borçlanmada kısa, orta ve uzun vadeli dış kaynak dengesinin kurulup kurulmadığı, kurulmamışsa bunun nedenlerinin araştırılması.

Tablo 2.7. Finansal Yapı Oranları

Finansal Kaldıraç Oranı (Borçluluk Oranı)	=	Yabancı Kaynak Toplamı / Aktif Toplamı
Öz Kaynak Aktif Toplamı Oranı	=	Öz Kaynak / Aktif Toplamı = [1 – Finansal Kaldıraç oranı]
Finansman Oranı (Öz Kaynak Borç Oranı)	=	Öz Kaynaklar / Toplam Yabancı Kaynaklar
Duran Varlık Öz Kaynak Oranı	=	Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar

2.3.5.5. Ussallık Testleri

Finansal nitelikli olmayan bilgilerden hareketle her hangi bir hesabın beklenen değerinin tahmin edilmesi olarak tanımlanan ussallık testleri, tümevarım metodunu kullanarak, regresyon analizindeki bağımsız değişken olarak kabul edilen veri kullanılarak bağımlı değişkenin olası değerinin tahmin edilmesidir. Örneğin; yolcu

⁷⁷ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.180

⁷⁸ Niyazi BERK, a.g.e., s.41

taşımacılığı yapan bir firmanın sefer başına taşıdığı yolcu adedinin bağımsız değişken olduğu bir durumda aylık cirosunun tespit (tahmin) edilmesi gibi, veya bankacılık alanından başka bir örnek vermek gerekirse; bir bankacılık işleminin gerçekleşme zamanından hareketle, bir banka şubesinin servisinde görevlendirilecek personel sayısının tespit edilmesi gibi ⁷⁹. Bu yöntemin uygulamasında, diğer yöntemler gibi birden fazla muhasebe dönemi bilgilerine gereksinim duyulmamakta, ancak finansal olmayan bilgilerin elde edilmesi ve kullanılabilmesi oldukça güçlük arz etmektedir ⁸⁰.

2.3.6. Yeniden Hesaplama Tekniği

İşletmelerin kayıtlarında yer alan hesapların denetçi tarafından tekrar hesaplanarak kayıtlardaki bilgilerin doğrulanmasıdır. Böylece hem yapılan hesaplamaların doğruluğu test edilmiş olmakta, hem de kayıt düzeni kontrol edilmektedir. Genellikle amortisman, yeniden değerlendirme, reeskont işlemleri, karşılık işlemleri bu yöntemle kontrol edilir. Günümüzde teknolojinin ilerlemesi sonucu artık denetçilerin özellikle banka gibi işlem adedi çok fazla olan işletmelerde söz konusu tekniği uygulaması oldukça güçleşmiştir. Ancak işletmelerin bilgi işlem sistemlerinin bu yönleri incelenerek, test edilmesi bu yöntemin de uygulanması olarak kabul edilebilir.

2.3.7. Gözlem Tekniği

Denetçinin işletmede iş akışını izlemesi veya gözlemlemesi olarak tanımlanabilir. Her olayın bu yönteme tabi tutulması olanaksızdır. Sadece denetçinin

---

⁷⁹ Ümit ATAMAN, Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU, Nejat BOZKURT, a.g.e., s.94

⁸⁰ Seval KARDEŞ, Denetimin Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, yayın No:29, Ankara 1996, s.36

bir takım kanaatlere sahip olmasında, finansal olmayan bilgilere ulaşmasında, aracısız ve araçsız bir yöntemdir.

2.3.8. Derinlemesine Araştırma Tekniği

Diğer denetim tekniklerinin uygulanması sonucu elde edilen kanıtlar ışığında derinlemesine incelenmesi gereken, şüphe uyandıran işlem, kayıt veya hesap üzerinde yine diğer tekniklerin de kullanılması suretiyle ek kanıtların toplanması suretiyle araştırma yapılmasıdır. Örneğin; yıl sonu kapanış mizanında bazı hesapların ters bakiye vermesi, hazır değerlerin fiziki sayımı sonucunda olması gereken değerlerin eksik olması, dönem içinde bazı hesap kalemlerinde olağan dışı artış veya azalış olması bu tekniğin kullanılması için yeterli sebeptir.

2.3.9. Soruşturma Tekniği

Denetçinin işletme ile ilgisi olan (gerek çalışan gerekse dışarıdaki) kişilere işletme faaliyetleri ile ilgili sorular sorması yoluyla kanıt toplamasında kullandığı yönetime soruşturma tekniği denir. Özellikle işletmelerin iç kontrol sistemlerinin değerlendirilmesinde bu yönetime sıklıkla başvurulur ⁸¹.

2.3.10. İlgili Hesaplar Arası İlişki Kurma Tekniği

Muhasebe sisteminde hesaplar mutlaka birbirleri ile ilgilidir. Kredi veren bir bankanın faiz gelirleri artar. Veya maddi duran varlıklar ile birikmiş amortismanlar ve giderler arasında bir ilişki söz konusudur. Denetçi bu ilişkilerden yola çıkarak finansal tablolardaki bilgilerin doğruluğu konusunda kanıya ulaşmaya çalışır. Bu teknik her hesap için uygun olmayabilir. Daha çok mizan ve gelir tablosu kalemleri arasındaki ilişkilerin irdelenmesinde, veya işletmenin karlılığına etki eden işlemlerde kullanılır.

---

⁸¹ Barış SİPAHİ, a.g.ç., s.193

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ BANKACILIK SİSTEMLERİ VE BAĞIMSIZ DIŞ DENETİMİN YERİ

3.1 GİRİŞ

Bankacılık sistemleri ve bu sistemleri ortaya koyan kamusal düzenlemeler, idari otoriteler, düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar ülkeden ülkeye, hatta aynı ülke içerisinde farklı zaman aralıklarında değişik özellikler, farklılıklar ve sistemler ortaya koymaktadır. Değişik düzenlemeler karşısında bağımsız denetim olgusu ve kavramı ise genellikle aynı kalmakta, evrensel bir duruş sergilemektedir. Bu duruş, denetlenen kuruluşun finansal veri ve tablolarının, muhasebe kayıt ve düzeninin uluslar arası muhasebe ilke ve kabul edilmiş kurallarına göre tutulduğu veya tutulmadığı veya buna ne ölçüde uyduğu, bu bağlamda söz konusu kuruluşun muhasebe ve kayıtlarına ne ölçüde güvenilebileceği, uyması gereken finansal gerekliliklere beyan ettiği tablo ve verilerle ne kadar dikkat ettiği hususlarında odaklanmaktadır. Dolayısıyla aslında gelişmiş ülkeler ile uluslar arası genel kabul görmüş muhasebe ilke ve kurallarını kabul etmiş çoğu gelişmekte olan ülkelerde banka ve finansal kuruluşları düzenleyen ve kamusal anlamda denetleyen “bağımsız idari otoriteler” farklılıklar gösterse de “bağımsız dış denetim” yapan kamu gücünü temsil etmeyen denetçilerin uyduğu ve uyguladığı prensipler aşağı yukarı aynı konseptlerde olmakta, sadece düzenleyici otoritelerin denetimin nasıl yapılacağı yerine kimler tarafından yapılacağı ve ne tür prosedürlere tabi şekilde yapacağı noktasında farklılıklar göstermektedir.

Bağımsız denetçiler genel olarak tüm dünyada denetçi (auditor) olarak tanımlanmakta, ancak her ülkede o ülkenin ilgili meslek örgütlerinin oluşumunda farklı unvanlar almaktadır. İngiltere’de “Chartered Accountant” (C.A.), Amerika Birleşik Devletleri’nde “Certified Public Accountant” (C.P.A.), Almanya’da “Wirtschaftsprüfer” (W.P.), Fransa’da “Expert Comptable” (E.C.), Türkiye’de ise halen, 1989 yılında kabul edilen 3568 sayılı yasa ile “Serbest Muhasebeci”, “Serbest Muhasebeci Mali Müşavir” ve “Yeminli Mali Müşavir” unvanları bu farklılığı yeterince göstermektedir.

Farklı meslek örgütleri doğal olarak farklı standartlar geliştirmiş, bunu gidermek için de uluslararası örgütler kurulmuştur. Bunlardan en önemlileri 1973 yılında kurulan Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC)¹ ve 1977 yılında kurulan Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC)’dur. Diğer taraftan, denetim uygulamalarına olan güvenin artırılması ve pratikte tekdüzeliğin sağlanması amacıyla, IFAC bünyesinde Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi (IAPC) oluşturulmuştur.² Avrupa Birliği’nde, muhasebe alanındaki uyumlaştırma çalışmaları direktifler aracılığı yasalaşmakta, bunların hazırlanmasında ise Avrupa Muhasebeciler Federasyonunun (FEE) önemli katkıları bulunmaktadır.

Bu bölümde ağırlıklı olarak belli başlı ülkelerde bankacılık sisteminin hangi organlarla denetlendiği ve düzenlendiği ve sonrasında da ilgili kurumların bağımsız denetim uygulamalarına değinilecektir.

---

¹ 1997 yılında IASC Yönetim Kurulu, çekirdek standartların(Core Standards) oluşturulmasından sonraki dönemlere ilişkin bir strateji geliştirmek amacıyla çalışmalara başlamış ve bu çalışmaların sonucunda Mayıs 2000’de yeni yapılanma ve yeni tüzük onaylanmıştır. Mart 2001 tarihi itibarıyla uluslararası muhasebe standartlarını oluşturma yetkisi, IFAC bünyesinden ayrılarak bağımsız bir kuruluşa dönüşen Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB-International Accounting Standards Board)’na devredilmiştir.

² Ocak 2002 tarihinde, Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB) olarak unvan değişikliğine gidilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.ifac.org/IAASB/>

3.2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDEKİ BANKACILIK SİSTEMİ

ABD finansal sistemde temel düzenleyici kurumlar ve sorumlulukları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.³

Tablo: 3.1 – ABD’de Temel Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

Düzenleyici Kurum	Düzenleme Konusu	Düzenlemenin yapısı
Para Kontrolleri Bürosu (Office of the Comptroller of the Currency)	Federal olarak imtiyaz verilen ticari bankalar	Federal olarak yetkilendirilmiş ticari bankalara lisans verilmesi, defterlerinin denetlenmesi ve tutabilecekleri varlıklara ilişkin kısıtlar.
Amerikan Merkez Bankası (Federal Reserve System)	Bütün mevduat toplayan kuruluşlar	Sistem üyesi ticari bankaların kayıtlarını denetler, tüm bankalar için munzam karşılıkları belirler.
Federal Mevduat Sigortası Şirketi (Federal Deposit Insurance Corporation-FDIC)	Ticaret bankaları, Tasarruf ve borç verme şirketleri, müşterek tasarruf bankaları	Bir ticari bankadaki mevduat sahibi için 100.000 dolara kadar sigorta sağlar, sigortaya tabi bankaların kayıtlarını denetler ve tutabilecekleri aktifler konusunda kısıtlamalar getirir.
Ulusal Kredi Birlikleri İdaresi (National Credit Union Administration-NCUA)	Federal imtiyazlı kredi birlikleri	Federal olarak yetkilendirilmiş kredi birliklerine lisans verilmesi, defterlerinin denetlenmesi ve tutabilecekleri varlıklara ilişkin kısıtlar.
Eyalet banka ve Sigortacılık Komisyonları (State banking and Insurance Commission)	Eyalet imtiyazlı mevduat kuruluşları	Söz konusu kurumların yetkilendirilmesi ve kayıtlarının denetlenmesi, tutabilecekleri varlıklar ve açabilecekleri şubeler konusunda kısıtlamalar.
Tasarruf Kurumları Denetim Bürosu (Office of Thrift Supervision)	Tasarruf ve borç verme şirketleri	Söz konusu kurumların kayıtlarını denetler ve tutabilecekleri varlıkları sınırlar.
Menkul Kıymetler ve Borsalar Komisyonu (Securities Exchange Commission-SEC)	Borsalar ve finansal piyasalar	Herhangi bir finansal ürün satışında yatırımcının korunması, içerden öğrenenlerin ticareti düzenlemeleri, gerekli kamuyu aydınlatma duyuruları.
Mala Dayalı Vadeli İşlemler Komisyonu (Commodities Futures Trading Commission-CFCT)	Vadeli işlem borsaları	Vadeli piyasalarda işlemleri düzenleme.

³ Rüya Eser, Finansal Piyasalarda Düzenleme ve Sermaye Piyasasında Düzenleyici Kurumlar, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, Ankara, 2001, s.12; Frederic S. MISHKIN; The Economics of Money, Banking and Financial Markets, Harper Collins College Publisher yayını, 1995, s.45

ABD bankacılık sisteminde ikili yapı bulunması sebebiyle federal düzenlemeler olduğu gibi, federe düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu durum bankacılık sisteminin yapısını etkilemekte ve mevzuatı yoğun hale getirmektedir. Bu nedenle banka teşkilatlanmaları

- i) Eyalet düzeyinde, şube açılmasını kabul eden federe devletler,
- ii) Sınırlı şube açılmasını kabul eden eyaletler,
- iii) Birim bankacılığını kabul edenler,

şeklinde sınıflandırılabilir.⁴

Türleri açısından ise; perakendeci-toptancı, ticari-tasarruf, tüketici-yatırım, bölgesel ve banka holding şirketleri şeklinde bir sınıflandırma yapılması mümkündür.⁵

Bankacılık sistemi içerisinde en büyük yere sahip olan ticari bankalar, ABD’de mevduat kabul eden kurumlar içerisinde en büyük grubu oluşturmakta olup, mevduatın yaklaşık 2/3 ünü kontrol etmektedir. Ulusal banka olabilmek için önce Para Denetim Bürosu’ndan (The Office of the Comptroller of the Currency – OCC) lisans alması, daha sonra da mutlaka federal mevduat sigortası sistemine dahil olmak zorundadırlar. Bunun için Federal Mevduat Sigortası Kurumu (Federal Deposit Insurance Corporation – FDIC)’na başvurma gereği bulunmaktadır. Ayrıca eyalet düzeyinde örgütlenen bankalarda zorunlu olmamakla birlikte, ulusal düzeyde örgütlenen bankaların Federal Reserve Sistem’in (FED) üyesi olmak zorunlulukları bulunmaktadır.⁶

---

⁴ İlhan ULUDAĞ ve Erişah ARICAN, Finansal Hizmetler Ekonomisi, Beta Yayınları, İstanbul 1999,s.202

⁵ Uludağ ve Arıcan a.g.e., ss. 197-199; Kürşat Aydoğan ve Gökhan :apoğlu, Bankacılık Sistemlerinde Etkinlik ve Verimlilik: Uluslar arası Bir Karşılaştırma, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, 1989,s.18.

⁶ Ali BORA, Bankacılık Kesiminde Dış Denetimin Kullanılan Ticari Krediler Açısından İncelenmesi: Kurumlar ve Araçlar, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.94; Kenneth Spong, Banking Regulation, 4th ed., Federal Reserve Bank of Kansas City, Kansas City, 1994, s.32

Denetim ve Düzenleyici kuruluşlar açısından da banka türlerini şu şekilde sıralamak mümkündür: OCC’nin denetlediği bankalar “ulusal bankalar”, FED ve Eyalet Otoriteleri tarafından denetlenen bankalar “Eyalet Üye Bankalar”, FDIC ve Eyalet Otoriteleri tarafından denetlenen bankalar “Sigorta Sistemine Üye Olan Eyalet Bankaları”, Eyalet Otoritesi tarafından denetlenen “Sigorta Sistemine Üye Olmayan Eyalet Bankaları” ve FED tarafından denetlenen “Banka Holding Şirketleri”.⁷

Görüldüğü üzere ABD’de faaliyet gösteren bankalar çok farklı düzenleyici ve denetleyici kuruluş tarafından denetlenmektedir. Bu kadar sıkı denetimin altında devletin idari yapısı, vergi bilincinin çok gelişmiş olması nedeniyle halkın duyarlılığının yüksek olması, geçmişte yaşanmış banka iflasları, ulusal ekonomide ve para politikalarında bankaların önemli rol oynamaları gibi etmenler yatmaktadır.

ABD’de devletin idari yapısının federal bir sisteme dayalı olması nedeniyle bankalar faaliyetlerinde düzenleyici (regulator) kurum açısından federal hükümet ile eyaletler arasında farklılaşmalar olmaktadır. Bankanın lisans sınıfı ve Federal Rezerv Sistemi’ne üye olup olmama durumu denetleyen kurumu belirlemektedir. Banka lisansını federal devlet vermişse denetim otoritesi OCC’dır. Banka bir eyalet bankası ise lisansı veren otorite FDIC veya FED tarafından denetlenmektedir. FED’e üye olan ve olmayan olmak üzere de eyalet bankaları kendi aralarında ikiye ayrılmaktadır. Üye olanlar FED tarafından, olmayanlar FDIC tarafından denetlenmektedir.⁸

Aşağıdaki tabloda ABD’de faaliyet gösteren bankaların bağlı bulunduğu denetim ve gözetim otoriteleri gösterilmiştir.

---

⁷ Ali BORA, a.g.e., s.95; Mazzillo Junior, Jose Angelo, The Structure of the US Banking System and Banking Supervision, The George Washington Univ., Institute of Brazilian Issues, 1999.

⁸ Ali BORA, a.g.e., s.97

Tablo 3.2: ABD’de Bankalar ve Düzenleyici Kurumlar

KURUMLAR	OTORİTELER
Banka Holding Şirketleri	FR
Ulusal bankalar	OCC
Eyalet bankaları	
- Üye	FR
- Üye Olmayan	FDIC
Kooperatif Bankaları	FDIC, FR
Sanayi bankaları	FDIC
Tasarruf ve Kredi (Thrift) Holding Şirketleri	OTS
Tasarruf Bankaları	OTS, FDIC, FR
Tasarruf ve Kredi Birlikleri	OTS
Yabancı Bankalar	
- Şube ve Acentalar	
Eyalet Lisanslı	FR, FDIC
Federal Lisanslı	OCC, FR, FDIC
- Temsilcilikler	FR

Not: FR – Federal Rezerve; OTS – Office of Thrift Supervision; FDIC

Kaynak: Ali BORA, a.g.e., s., The Federal Reserve System, Purposes and Functions, s.73

3.2.1. Para Denetim Bürosu (The Office of The Comptroller of The Currency)

1863 yılında Ulusal Para Kanunu ile kurulmuş olan büro, Hazineye bağlı olarak çalışan, başkanının 5 yıllık bir süre için atandığı, 6 alt bölümü olan bir bürodur.

3.2.2. Federal Rezerv Sistem – Federal Reserve Sistem – FED

ABD Merkez bankası olarak tanımlanan kurum, 1913 yılında çıkarılan bir yasa (Federal Reserve Act) ile kurulmuş olup, 7 kişilik bir guvernörler kurulu tarafından yönetilmektedir. Kurul 14 yıllığına atanmakta ve aralarından biri 4 yıllığına başkan olarak seçilmektedir. Ülke genelinde bulunan 12 adet Merkez Bankası ve 25 şubesi buna bağlı olarak çalışmakta, eyalet lisanslı bankalar ve yukarıdaki tabloda belirtilen banka ve kredi kuruluşları bunun tarafından denetlenmekte, bankacılık lisansları ve faaliyetleri ile ilgili önemli kararlar verilmektedir. Ülkenin faiz oranlarının belirlenmesi, açık piyasa işlemleri, para arzının belirlenmesi, reeskont oranlarının tespiti, emisyon hacminin ayarlanması gibi para politikaları FED tarafından belirlenmektedir.⁹ Bununla birlikte FED'in başka bir görevi de bankaların ödemeler sistemindeki rolüne bağlı sistemik risklerin önlenmesi için sistemindeki tüm ödemelerin (bankaların birbirlerine olan ödemeleri) sonuçlandırılacağını garanti etmesi ve nihai borç veren olmasıdır.¹⁰

Bankaların dışarıdan denetimi de sistemin ana görev ve sorumluluklarından birisidir. Bunu ilgili bankaların finansal verilerine, düzenlenen denetim raporlarına, kurumlar tarafından beyan edilen rapor ve diğer bilgiler gibi içsel ve dışsal verilere dayanarak yapar. Yapılan denetimler uzaktan olabileceği gibi daha da önemlisi yerinden olmaktadır. 1985 yılından itibaren eyalet üye bankalar ile büyük banka holding şirketlerinin yılda en az bir kez denetlendiği, söz konusu bankaların yurt dışı işlemleri ile ABD'de faaliyet gösteren yabancı bankaların faaliyetleri de aynı şekilde Federal Rezerv tarafından denetlendiği görülmektedir¹¹.

---

⁹ Uludağ ve Arıcan, a.g.e., s.29

¹⁰ Anthony M. Santomero, Bankacılık Düzenlemeleri Banka Müşterilerine Nasıl Yansır?(*), Bankacılar Dergisi Sayı: 43, 2002, s.103.

(*) Business Review -Q2 2001 sayısında yayımlanan metin TBB tarafından Dergi'nin izni alınarak Türkçe'ye çevrilmiştir.

¹¹ Ali Bora, a.g.e., s.102; Federal Reserve System, a.g.e., ss.78-80

3.2.3. Federal Mevduat Sigorta Kurumu (Federal Deposit Insurance Corporation)

1930'lu yıllarda yaşanan Büyük Buhran (Great Depression) sonrasında bankaların akıbetini dikkate almaksızın ortalama mevduat sahiplerini zarar etmekten korumak amacıyla 1933 yılında Glass-Steagall Kanunu olarak bilinen Bankalar Kanunu ile oluşturulmuş olup, yukarıda değinildiği gibi federal seviyede faaliyette bulunan ve FED'e üye bankaların iflas etmeleri halinde mudilerin haklarını korumak amacıyla kurulmuştur. Esas amacı ticari bankalar ile tasarruf kuruluşlarının mevduatlarını sigortalamak olan kurum, merkez ve bölgesel denetim bürolarından oluşmaktadır. FDIC, banka denetim ve mevduat sigorta sorumlusu olarak bazı zorlayıcı güçlere de sahiptir. Bunlar; sigortalı kurumun sigortasına son vermek, faaliyetlerini durdurmak, banka görevlilerini ve diğer üyelerini çıkarmak, para cezası uygulamak olarak sıralanabilir.¹² Bünyesinde iki ayrı fon bulunmakta olup, bunlar; ticari bankalar için Banka Sigorta Fonu (BIF), tasarruf ve kredi kuruluşları için de Tasarruf ve Sigorta Kuruluşları Fonu (SAIF)'dur.¹³

FDIC'in faaliyetleri genel olarak aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir.¹⁴

- i) **Giriş düzenlemeleri**
- ii) **Denetim:** FDIC çalışanlarının 2/3'ü banka kayıtlarının incelenmesi ve idari faaliyetlerin denetlenmesi ile ilgilenmektedir.
- iii) **Para çekilmesine yönelik mevduat oranları ve şartları ile ilgili düzenleme**
- iv) **Başarısız bankalarda durum:** Sigorta kapsamında bulunan bir banka finansal yükümlülüğünü karşılayamaz duruma geldiğinde genellikle FDIC bu bankayı hemen tasfiye etme yoluna gitmemekle birlikte bu seçenek de dahil üç ayrı stratejiyi uygulamaya

---

¹² Ali Bora, a.g.e., s.103

¹³ FITD, Report on Deposit Insurance : An International Outlook, 2001, s.30

¹⁴ Beyazıt Önal Yıldırım, Hatice Gereklioğlu Düzakın ve Meltem Akyüz, Türkiye'de Mevduat Sigortası Sisteminin Gelişimi ve bankaların Risk Değerlendirmesini de İçeren Aktif Bir Mevduat Sigortası Model Önerisi, TBB, İstanbul, 1996, s.72

koyabilmektedir. Birincisi, mevduat sahiplerinin sigorta kapsamındaki alacaklarını tamamen ödeyerek bankayı tasfiye etmek; ikincisi, finansal yükümlülüklerini karşılayamaz duruma gelmiş banka için uygun bir birleşme imkanı aramak veya bankanın aktiflerinin bir kısmının ya da tamamının sağlam bir bankaya satılması veya mevduat sahiplerine karşı yükümlülüğünün karşılanması için sigorta kapsamındaki mevduatın devredildiği satış veya devir; üçüncüsü ise, finansal yükümlülüklerini karşılayamaz duruma gelen bankanın kendi kendini yönetebilecek şekilde reorganizasyonunu sağlamak amacıyla kredi vererek nakit aktardığı veya batık bankanın aktiflerini satın aldığı açık banka yardımı.¹⁵

Bugün ABD’de oluşturulan bu sistem dünyadaki tüm mevduat sigorta sistemleri içinde en gelişmiş ve yetkiyle donatılmış olanıdır.

FDIC denetleme fonksiyonu yerine getirirken bir kuruluşun denetim sınıfını belirlemek için kısaca CAMEL (Capital, Asset, Management, Earnings, Liquidity) diye bilinen sisteme göre değerlendirmeye tabi tutmaktadır. CAMEL sisteminde her banka sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim, kazanç ve likiditeden oluşan bu beş risk ölçüsüne göre değerlendirilmektedir.

ABD’de sigorta kapsamı 1980 yılı itibariyle kişi başına 100.000 USD’a çıkarılmıştır. Yılda iki kez bankalardan prim tahsil edilmekte olup, her bir sigortalı kurum, risk durumuna göre (iyi sermayeli, yeterli sermayeli, yeterli seviyeden az sermayeli) belirli bir prim oranına tabi olmaktadır. Risk derecesi, sermaye seviyesi ve CAMEL derecelendirmesiyle belirlenmektedir. Prim seviyeleri fon rezervine bağlı olarak tespit edilmektedir.¹⁶

---

¹⁵ J. Ketcha Jr. Nicholas, “Deposit Insurance System and Considerations”, 2002, s.236, <http://www.bis.org/publ/plcy07o.pdf> (03.06.2004)

¹⁶ Müge AYZİT, Dünyada ve Türkiye’de Mevduat Sigorta Sistemi Uygulamaları, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mayıs 2004, s.30

3.2.4. Federal Finansal Kurumlar İnceleme Konseyi (Federal Financial Institutions Examination Council)

ABD bankacılık denetimi, temel olarak beş federal kurum (OCC, FED, FDIC, OTS, NCUA), elli eyalet komisyonu ve diğer düzenleyici kurumları içeren karmaşık bir sistemi kapsamaktadır.¹⁷ Bu karmaşık yapı ancak bir koordinasyon kurulu tarafından düzene sokulabilir. Bu nedenle 1977 yılında Kurumlararası Denetim Komitesi (Interagency Supervisory Committee – ISC) söz konusu 5 kurumun temsilcisinin katıldığı, denetimle ilgili prosedür ve politikaları koordine etmek üzere kurulmuştur. 1978 yılında da Finansal Kurumlar Düzenleme ve Faiz Oranları Kontrol Kanunu (The Financial Institutions Regulatory and Interest Rate Control Act – FIRIRCA) ile FFIEC’e dönüştürülmüştür.

Konseyin en önemli görevi, kuruluş amacına yönelik olarak finansal kurumların denetimlerinde kullanılacak standart ilkeler, ölçütler ve rapor formları oluşturmaktır.

3.3. ABD’DEKİ BANKACILIK SİSTEMİNDE BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM

Amerika Birleşik Devletleri’nde bağımsız denetim (auditing) mesleğinin temelini oluşturan muhasebecilik mesleğine ilişkin düzenlemeler 1887 yılına kadar uzanmakta olup, bugünkü ismiyle Amerikan Yeminli Muhasebe Uzmanları Enstitüsü (AICPA)’nın 1959 yılında kurulmasıyla yarı kamusal kimlikli bir yapıya kavuşmuştur. Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin benimsenerek kullanılmaya başlaması ve dış denetim faaliyetinde standartların oluşturulması AICPA ile başlamıştır. Özellikle mali tabloların düzenlenme yöntemlerinin standartlaştırılması ve mesleki etik kuralların oluşturulmasında önemli çalışmaları olmuştur.

---

¹⁷ Ali Bora, a.g.e., s.104; Mazzillo Junior, a.g.e., s.14

Amerikan muhasebe ve denetim standartlarının oluşturulması ile ilgili olarak hem devlet hem de özel sektör kuruluşları yetkilendirilmişlerdir.¹⁸ Örneğin 1934 yılında kabul edilen Sermaye Piyasası Kanunu (Securities Exchange Act) ile halka açık işletmelerin finansal tablolarının yatırımcıların güvenilir bilgi alabilmesi için periyodik olarak kamuya açıklanması istenmiş ve bu aşamada sürece bağımsız denetim olgusu katılmış ve denetlenmiş mali tabloların SEC’e sunulması uygulaması başlatılmıştır.

AICPA bünyesinde çalışan komitelerin birleşmesi ile 1959 yılında Muhasebe İlkeleri Kurulu (APB) oluşturulmuştur. APB, muhasebe ilkeleri konusunda önemli çalışmalarda bulunmuş ve AICPA’nın etkinliğinin artırılmasına yardımcı olmuştur. 1973 yılında Muhasebe İlkeleri Kurulu’nun (APB), ismi değiştirilerek Finansal Muhasebe Standartları Kurulu’na (FASB) dönüştürülmüş olup, bağımsız ve yarı resmi bir kimliğe sahip olan kuruluş, bağımsız denetimden geçmiş mali tabloları yayınlayan tüm şirketler için muhasebe standartları uygulamaktadır. FASB’in kurulmasıyla, AICPA muhasebe konusunda kural koyuculuktan bağımsız denetim konusunda tek otorite olmaya doğru ilerlemiştir.¹⁹

Amerika Birleşik Devletleri’nde denetçilere “Sertifikalı Kamu Muhasebecileri” (CPA) denilmektedir. CPA olabilmek için yapılan sınavda başarılı olmak, muhasebe konusunda lisans derecesi almak ve iki yıl mesleki deneyime sahip olmak gerekmektedir.²⁰ Denetçiler için yayınlanan mesleki etik standartlar, her eyaletin kendi Kamu Muhasebecilik Yasasına dayanmakta ve bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük, genel

---

¹⁸ Onur Vural, “Bağımsız Denetim ve Türkiye Uygulaması – Bankalar Örneği”, BDDK Uzmanlık Tezi, Ankara 2002, s. 19; ABD’de muhasebe mesleği ile ilgili kuruluşlar; Yönetim Muhasebesi Uzmanları (IMA), Mali Uygulamacılar Enstitüsü (FEI), İç Denetçiler Enstitüsü (IIA), Bilgi Sistemleri Denetim ve Kontrol Meslek Birliği (ISACA), Amerikan Muhasebe Birliği (AAA).

¹⁹ Onur Vural, a.g.e., s.20; Necdet ŞENSOY, Amerika Birleşik Devletlerinde Muhasebe Mesleği, Meslek Örgütleri ve Muhasebe İlkeleri, MÖDAV Bülteni, Ekim 1997, sayı: 8, s.29-37

²⁰ Onur Vural, a.g.e, s.21; **Charles H. CALHOUN**, Çeviren: Ahmet KÖSE., *ABD’de Muhasebe Mesleği Gelişimi, Mevcut Durumu, 21. Yüzyıl İçin Beklentiler, Muhasebe ve Finansman Dergisi Ekim 1998, sayı:4, s.33*

ve teknik standartların gözetilmesi, meslektaşlara karşı sorumluluk gibi uluslar arası ilke ve standartları kapsar.

Bir üyenin etik bir kuralı ihlal etmesi halinde, üyeye disiplin cezası verme, geçici olarak uzaklaştırma ya da meslekten men cezası verme gibi yaptırımlar AICPA'nın ve eyaletlerdeki diğer kurumların yetkili organları tarafından uygulanır. Eyaletlerdeki kurullar CPA'lara lisans verme işlemlerini kontrol eder.

Denetçiler, sözleşmelerin bozulmasından, denetim raporunun zamanında hazırlanmaması ile hata ve hilelerin ortaya çıkarılmamasından müşterilere karşı sorumludurlar. Ticaret Yasasına göre bir zarara neden olabilecek ihmalden dolayı üçüncü şahıslara karşı da sorumludurlar.²¹ Denetim şirketleri aleyhlerinde açılan tazminat davalarında, çok büyük tutarda tazminat ödemek zorunda bırakılmışlardır.²² Örneğin; 1994 yılında Deloitte & Touche 312 Milyon USD, 1992 yılında Ernst & Young 400 Milyon USD ve Coopers & Lybrand 95 Milyon USD tazminat ödemek zorunda

---

²¹ Onur Vural, a.g.e., s.21

²² Yrd. Doç. Dr. Türkan Önder, "Batan bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı", Beta Yayınları, 1. Baskı, 2001, s.104;

(*)www.hurriyetim.com.tr (03 Mayıs 2005) 28.06.2002 tarihli haber; "ABD Sermaye Piyasası Kurumu (SEC) tarafından bağımsız denetime tabi tutulan büro donanımları üreticisi Xerox'un son 5 yıl boyunca uygunsuz muhasebe işlemleriyle cirosunu tahmin edilenden çok daha fazla şişirdiği bildirildi. Xerox'un hesaplarını mercek altına alan SEC, usulsüzlüğü fark etti. Xerox, KPMG LLP adlı denetim şirketine hesaplarını kontrol ettiriyordu. Şirket bu denetim şirketiyle sözleşmesini feshederek, raporlarını Price waterhouse Coopers LLP denetim şirketine hazırlattı. Yeni raporda Xerox'un 1997-2000 yılları arasında 3 milyar dolar fazla gelir gösterdiği belirtildi. Nisan ayında SEC ile uzlaşmaya varan Xerox, 10 milyon dolar ceza ödemeyi kabul etti." www.hurriyetim.com.tr (03 Mayıs 2005) 23.07.2002 tarihli haber; Dünyaca ünlü muhasebe devi PriceWaterhouseCoopers (PWC), ABD'nin sermaye piyasası kurulu (SEC), uygunsuz muhasebe ve serbestlik standartlarını ihlal ettiği gerekçesiyle 5 milyon dolar para cezasına çarptırıldı."

www.hurriyetim.com.tr (03 Mayıs 2005) 28.08.2002 tarihli haber; "İflas eden ABD sermayeli enerji şirketi Enron'un denetçisi Arthur Andersen, Enron'un batışından sonra şirketin çalışanları, kreditörleri ve yatırımcıları tarafından açılan tazminat davalarında hukuki anlaşmalar imzalamaya başladı. Enron'un CEO'su Aldo Cardoso, Enron'un iflasından sonra zor günler geçirmeye başlayan ve gözden düşen şirketin, suçlulardan kurtulmak için ilk mutabakat anlaşmasını yakında imzalayabileceğini açıkladı. Cardoso, ilk anlaşmanın 60 milyon dolarlık ödeme için imzalanacağını belirtti. Cardoso, söz konusu anlaşmanın kısa süre içinde imzalanacağını ve bir basın açıklaması yapılacağını bildirdi."

bırakılmışlardır.²³ Özellikle son 4-5 yıldır Enron, WorldCom, Tyco, Xerox, Merck gibi dünya devi şirketlerde yaşanan muhasebe yolsuzluklarından sonra denetim şirketleri aleyhinde başlatılan soruşturmalar ve açılan davalar sonunda denetim şirketleri yüklü miktarlarda tazminat ödemeye mahkum edilmiştir. Ayrıca denetçilerin, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulduğu ve önemli hata ve hilelerin olmadığına dair yeterli güvence tesis etme zorunlulukları bulunmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yasal olarak bağımsız denetime tabi işletmeler kapsamına, Sermaye Piyasası Kurulunun yetki alanına giren tüm işletmeler gibi bankalar da girmektedir. **Resmi olarak bankaların bağımsız denetimi zorunlu tutulmasa da,** tüm bankalar Sermaye Piyasası Kurulu gerekliliklerine göre bağımsız denetim yaptırmaktadırlar. Bununla birlikte, gözetim otoritesi bağımsız denetim raporlarının bir örneğinin kendisine gönderilmesini talep eder. Ayrıca, denetimi yapılan bankanın onayı olmaksızın bankanın bağımsız denetim raporu, gözetim otoritesi ve denetçi ile birlikte tartışılabilir.²⁴

ABD ve İngiltere'nin, denetim standart ve ilkeleri bakımından Kıta Avrupa'sından farklı bir bakış açına sahip olduğu, bu farklılığın devletin denetim alanındaki rolünden kaynaklandığı, muhasebe kuralları ve denetim standartları ile mesleğin uygulanmasına ilişkin kuralların bu alanda çalışan özel muhasebe kuruluşları tarafından yürütüldüğü oysa kıta Avrupasında ise kuralların kamu otoriteleri tarafından oluşturularak vergi yasalarında öngörülen hükümlerin muhasebe uygulamalarına esas alındığı, başka bir ifadeyle; ABD ve İngiltere'de finansal denetim veya muhasebe denetiminin (auditing) özel sektör kuruluşlarınca yürütüldüğü, hususu genel bir değerlendirme olarak kabul edilebilir.²⁵

---

²³ Yrd. Doç. Dr. Türkan Önder, a.g.e., s.76; F.L. Konrad, Auditing Concepts and Applications, West Publishing Company, 3rd Edition, 1996, s.28

²⁴ Onur Vural, a.g.e., s.21

²⁵ Muzaffer ÇAM, "Bağımsız Denetim ve Sorumluluk", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 170, Ekim 1995

ABD’de daha önce de değinilmiş olan bir takım şirketlerin muhasebe kayıtlarında ve finansal tablolarında oynanan oyunlar ile şirketlerin karlı gösterildiği ve şirketlerin durumunun iyi olduğu kamuya düzenlenen bağımsız denetçi raporlarıyla açıklanmıştır. Ancak gizlenen gerçeklerin açığa çıkması sonrasında hem şirketler iflas etmiş, hem de denetim şirketleri (sistem olarak) çok büyük yara almıştır. Bunun üzerine şirket çalışanları ve yöneticilerinden yönetim kurullarına, denetim firmaları ve denetçilere kadar geniş bir yelpazede yer alan kişi ve kurulların görev ve sorumluluklarını yeniden düzenleyen, denetim sistemlerini reorganize eden, “Sarbanes – Oxley Yasası” olarak adlandırılan yasa 30.07.2002 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

Bu yasa bağımsız denetim ile ilgili çok önemli yenilikler getirmektedir. Bunların başında; “Public Company Accounting Oversight Board” isimli gözetim ve denetim kurulunun kurulması gelmektedir. ABD’de bağımsız denetim yapacak bütün kuruluşların bu kurula üye olmaları ve faaliyetlerini denetletmeleri zorunlu tutulmuştur. Genel olarak kurulun görevleri; denetim firmalarının faaliyetleri sonunda düzenledikleri raporlarla ilgili standartlar belirlemek, denetim firmaları ve bu firmalarla ilgisi olan kişilerle alakalı inceleme, soruşturma ve disiplin işlemleri yapmak ve gerekirse cezalandırmak, denetim hizmet kalitesini yükseltmek için gerekli her türlü tedbiri almak ve SEC’in uygun göreceği diğer görevleri yapmak şeklinde özetlenebilir.²⁶

Söz konusu yasanın şirket içi denetim sistemine büyük yenilikler getirdiği, yönetim ile denetim fonksiyonlarını ayırdığı, denetim fonksiyonunu yönetim organları ile hiçbir bağı olmayan kişiler tarafından yerine getirdiği gibi düzenlemeler görülmektedir. Bağımsız denetim ile ilgili getirilen düzenlemeler arasında ise; bağımsız denetçi ile denetim ilişkisi olan firma arasında bir takım faaliyetlerin yapılması yasaklanmıştır. Bunlar;²⁷

---

²⁶ Prof. Dr. Hilmi Kırlioğlu, Öğretim Gör. Nermin Akyel, “Enron Sonrası Bağımsız Denetimde Yaşananlar”, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, sayı: 23, Temmuz 2004, s.31

²⁷ Prof. Dr. Hilmi Kırlioğlu, Öğretim Gör. Nermin Akyel, a.g.m., s.32

- Şirketlerin muhasebe kayıtlarını tutmaya yönelik işlemler,
- Finansal bilgi sisteminin oluşturulması ve uygulanmasına yönelik işlemler,
- Kıymet takdiri, değerlemesi ve ekspertize yönelik işlemler,
- Şirketin iç denetim hizmetlerine yönelik işlemler,
- Yönetim ve insan kaynaklarına yönelik işlemler,
- Aracılık, satıcılık, yatırım danışmanlığı ve yatırım bankacılığına yönelik işlemler,
- Hukuk danışmanlığına yönelik işlemler,
- Muhasebe Denetim Kurulu tarafından belirlenerek yasaklanan diğer hizmetler.

Getirilen bir diğer yenilik ise; denetim hizmetini alan firmada denetim şirketinin sorumlu ortak baş denetçisinin 5 yıl üst üste denetleme yapmaması, denetimin gözetiminden sorumlu olmamasıdır. Ayrıca firmanın üst düzey yöneticisi eğer son bir yıl içinde denetim firmasında çalışmış ise bağımsız denetim şirketi o firmada denetim yapamayacaktır.

3.4. AB VE AB ÜYESİ ÜLKELERDEKİ BANKACILIK SİSTEMİ

Avrupa Birliği'nde kabul edilen, genel tabirle, mali hizmetlere ilişkin, özelde de bankacılık sektörüne yinelik direktiflerde Alman bankacılık sisteminin etkisi görülmekte²⁸ ve üç ana özelliği bulunmaktadır. Bunlar; ²⁹

- i) Orijin ülkeden izin alınması diğer ülkelerde faaliyet göstermesi için yeterli olmaktadır.

---

²⁸ İkinci Bankacılık Direktifi (89/646/EEC) ve Yatırım Hizmetleri Direktifi (93/22/EEC)

²⁹ Özge Kahraman, "Avrupa Birliği Dönemecinde Türk Bankalarının Sermaye Piyasasındaki Durumu ve Evrensel Bankacılığın Türk Sermaye Piyasalarında Uygulanması", SPK Yeterlilik Etüdü, 2002, Ankara, s.2

- ii) Temel düzenleyici standartlar uyumlaştırılmış olup, orijin ülkenin kabul ettiği düzenleme standartları diğer faaliyet gösterilen ülkelerdeki standartlar daha ağır da olsa geçerli olmaktadır.
- iii) Bankanın faaliyetleri orijin ülke tarafından kontrol edilmektedir.

AB ülkelerinde bankacılık sistemi uyumlaştırmalarının önemli başlıklarından biri de mevduat sigorta güvence sistemlerinin oluşturulması ve uyumlaştırılmasıdır. AB'deki mevduat sigorta sistemine yönelik temel düzenleme 30.05.1994 tarihinde AP ve Avrupa Konsey'i tarafından kabul edilen 94/19/EC sayılı direktif ile yapılmış olup, üye devletlerde kurulacak (O tarih itibarıyla kurulmamış üye ülke bulunmakta idi.) ve uygulanacak mevduat garanti sistemlerini teferruatlı bir şekilde düzenlemiştir. Getirilen düzenleme ile üye ülkelerde mevduat garantisi zorunlu kılınmış ve mudilerin korunması ve bankacılık sistemlerinin daha güvenilir hale getirilmesi amacı gözetilmiştir. Direktifte yer alan temel ilkeler şöyledir:³⁰

- Aynı ülkede bir yada birden fazla mevduat garanti sisteminin kurulması mümkün olup, sisteme katılım mecburi tutulmuştur.
- Kredi kurumları kendilerine faaliyet izni vermiş olan üye ülkelerdeki garanti sistemine/sistemlerinden birine katılmak zorundadır.
- Koruma kapsamı ölçülü olmak zorundadır. Ne mevduatın büyük bir kısmını korumasız bırakmalı ne de kurumun kötü ve basiretsiz yönetilmesini teşvik edecek kadar yüksek olmalıdır.
- Garanti hesap yerine kişiye verilmelidir.
- Garantinin kapsamı ve miktarı hesap sahiplerine önceden bildirilmelidir.
- Garanti sistemlerinin finansman maliyeti kural olarak kredi kurumlarınca karşılanacak olup, bunun nasıl ve ne şekilde yapılacağı hususunda bir düzenleme yapılmamıştır .

---

³⁰ Müge AYZİT, Dünyada ve Türkiye'de Mevduat Sigorta Sistemi Uygulamaları, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, 2004, s.35-37

- Ülkeler arasında sigorta tutarlarında farklılıklar olması halinde kural olarak orijin ülke uygulaması geçerli olmakla birlikte, rekabetin korunmasına özen gösterilecektir.
- Sigorta kapsamına alınması gerekli en az mevduat tutarı 20.000 Euro olarak belirlenmiş olup, her beş yılda bir yapılacak incelemeye bağlı olarak değiştirilecektir. Mevduat garanti sistemleri yetkili makamların ya da yargı organlarının zarar tarihini izleyen 3 ay içinde mudilerin mevduata ilişkin belgelenmiş taleplerini yanıtlamak ve ödemede bulunmakla yükümlüdür.
- Sisteme üye kurumların, yükümlülüklerini yerine getirmemeleri durumunda faaliyet iznini veren makamlar bilgilendirilir ve uygun görülen tedbirler alınır. Beklenen sonuç olumsuz olursa ilgili kurumun sistemden çıkarılması için gerekli çalışmalar başlatılır.
- Merkezleri Avrupa Birliği dışında olan yabancı banka şubeleri için garanti kapsamı, yönergede belirtilen miktar kadardır.
- Kurumun likidite sıkıntısına düşmesi, başka bir ifadeyle mevduatların çekilememesi mudiler arasında her hangi bir paniğe yol açmamak için garanti sistemini uygulamaya geçirir.

3.4.1. Almanya Bankacılık Sistemi

Almanya bankacılık sisteminde, kredi kurumlarının büyük bir çoğunluğu aynı çatı altında her türlü bankacılık faaliyetini gerçekleştirebilmektedir. Almanya'da faaliyet gösteren bankalar, yapısal, örgütsel ve yasal alanda sahip oldukları farklılıklara göre universal bankalar³¹ ve ihtisas bankaları olarak sınıflandırılmaktadır.³² Evrensel bankalar

³¹ Sigortacılık işlemleri, menkul kıymet işlemleri gibi bütün finansal hizmetlerin sunulduğu bankacılık türüdür. ABD'de bu tür bankacılığa izin verilmezken Avrupa'da İngiltere ve Almanya'da iki farklı türde yapılmaktadır. İngiltere'de bankacılık dışı hizmetler yan kuruluşlar aracılığıyla yapılırken, Almanya'da banka içerisinde ayrı bir departmanda görülmektedir. **Ayrıntılı bilgi için bakınız: Prof. Dr. İlhan Uludağ, Doç. Dr. Erişah Arıcan, a.g.e., s.198**

³² Pelin Ataman Erdönmez – Burçak Tulay, “Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri”, TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu Yayını, s.2

içinde özel ticaret bankaları, kamu tasarruf bankaları ve kooperatif bankaları (kredi kooperatif birlikleri) olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Bu grup içerisinde en büyük paya özel ticaret bankaları sahip olup, Deutsche Bank, Dresdner Bank, Commerzbank ve Post Bank en büyük olanlarıdır. Yabancı bankalardan şube açanlar da bu türde değerlendirilebilir. Yaklaşık 50 ülkeden 300 yabancı banka iştirakler, ortaklık, şube ve temsilcilik düzeyinde faaliyetlerini sürdürmektedir.

624 adet kamu tasarruf bankası, iş hacmi olarak ticaret bankalarının yarısına yaklaştığı, önceleri geleneksel olarak mevduat toplayıp gayrimenkul kredisi vermek şeklinde çalışırken, artık bütün bankacılık ürünlerine yönelik faaliyetlerini sürdürdüğü gözlenmektedir.

Kooperatif Bankaları ise kredi kooperatiflerinin ülke genelinde yaygın ağının olmasından yararlanmakta ve kırsal kesim veya kentleşmiş bölgelerde olmak üzere iki büyük birlik tarafından temsil edilmektedir. Bunlar 2.500'ün üzerinde kentsel merkezde faaliyet gösteren Volksbanken adlı kredi kooperatifleri ile kırsal kesimde görülen Raiffisenbank adlı kredi kooperatifleri önemli olanlarıdır.

Alman Bankacılık Sisteminde, 1961 tarihli Bankalar Kanunu ile kurulan Federal Bankacılık Gözetim Bürosu (BAKRED) sistemin düzenleme ve denetleme otoritesidir. Büro, Alman Merkez Bankası (Bundesbank) ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır.

3.4.2. İngiltere Bankacılık Sistemi

1980’li yıllara kadar “banka”, “bankacılık” kavramlarının kesin tanımlarının dahi yapılmadığı İngiltere’de mevduat toplama yetkisi olan kuruluşlarla bankalar 1979 yılında kabul edilen Bankalar Kanunu ile birbirinden ayrıştırılmış ve bankacılık sisteminde yer alan kuruluşlar daha belirgin hale gelmiştir. Sistemin en üstünde Bank of England olarak bilinen Merkez Bankası yer almaktadır. 1986 yılında kabul edilen "Finansal Hizmetler Yasası" ile getirilen düzenleme 1997 yılına kadar devam etmiştir. 1997 yılına kadar İngiltere’de bankacılık sisteminde yer alan kuruluşlar üzerinde denetim ve düzenleme yapan çok sayıda kuruluş bulunmakta idi. Bu yetki ve koordinasyonda zaman zaman kargaşaya neden olmakta idi. Ayrıca JMC (Johnson Matthey Bankers), BCCI (Bank of Credit and Commerce International) ve Barings’in sıkı denetime rağmen iflasları mali piyasalara olan güveni zedelemiş, denetim sisteminin tekrar gözden geçirilmesi tartışmaları başlamıştır. Bununla birlikte Avrupa Birliği’nin bankacılık mevzuatına yönelik standartlaştırma çalışmaları da çok sayıdaki düzenleyici ve denetleyici kurumların tek bir çatı altında toplanmasını gerektirmiş ve 1997 yılında 1986 yılından beri hizmet veren 9 farklı kurum birleştirilerek FSA (Financial Services Authority) oluşturulmuştur.³³

---

³³ Rüya Eser, a.g.e., s.13; FSA’ya devredilen kurumlar şunlardır:

1. Menkul Kıymetler ve Yatırımlar Kurulu (The Securities and Investment Board-SIB)
2. Yatırım Yönetim Düzenleyici Organizasyonu (Investment Management Regulatory Organization-IMRO)
3. Kişisel Yatırım Otoritesi (Personal Investment Authority-PIA)
4. Menkul Kıymetler ve Vadeli İşlemler Otoritesi (Securities and Futures Authority-SFA)
5. İngiltere Merkez Bankası’nın gözetim ve denetim birimi (Supervision and Surveillance Division of the Bank of England)
6. Gönüllü Kuruluşlar Komisyonu (Friendly Societies Commission)
7. Registry of Friendly Societies
8. Konut yapı Kooperatifleri (Building Societies Commission)
9. Sanayi ve Ticaret Bölümünün sigortacılık bölümü (Insurance Directorate of the Department of Trade and Industry)

İngiltere bankacılık sistemi, universal bir yapı içerisinde, ticari bankalar, mevduat bankaları, yatırım bankaları, kabul kuruluşları, iskonto kuruluşları, yabancı bankalar ve diğer İngiliz bankalarından oluşmaktadır.

Özellikle ticaret bankaları İngiltere bankacılık sisteminin temelini oluşturmaktadır. "Takas Bankaları" diye de adlandırılan bu bankalar iki alt gruptan oluşmaktadır: Londra takas bankaları ve İskoç takas bankaları. Londra takas bankaları esas olarak 6 özel İngiliz bankasından (National Westminster Bank, Barclays Bank, Midland Bank, Lyods Bank, Williams and Glyn's Bank ve Couttos and Co) meydana gelmektedir.

Kabul kuruluşları ticaret bankalarından daha geniş bir yelpazede (uluslararası bankacılık, ticaret ve yatırım bankacılığı) faaliyet göstermektedir. Faaliyetlerinin dış dünya ile bağlantılı olması nedeniyle dövizli işlemler büyük yer tutmaktadır. İsminden de anlaşılacağı üzere poliçelere kabul vererek işletmelere finansman desteği sağlamakta, özellikle dış ticareti desteklemektedir. Universal bankacılık anlayışının bir yansıması olarak da diğer finansal hizmetler (leasing, faktoring, portföy yönetimi gibi) verilmektedir.

İskonto kuruluşları ise, Bank of England ile bankalar arasında aracılık yapmaktadır. Fonksiyonları gereği sayı olarak çok değillerdir. En önemli işlevleri, DİBS (Devlet İç Borçlanma Senetleri) alarak devlete; kambiyo senetlerini de iskonto ederek özel sektöre finansman desteği sağlamalarıdır. Bunu özkaynaklarla birlikte gerek yurt içi gerekse yurt dışı kreditorlerden sağladıkları kredilerle yapmaktadırlar. Ülkemizde faktoring şirketlerinin büyük bir kısmının yaptığı işlevi İngiltere’de iskonto kuruluşları gerçekleştirmektedir. İskonto kuruluşları ve kabul kuruluşları arasındaki temel ayrım; iskonto kuruluşları kısa vadeli senetlere dayalı nakit kredi verirken, başka bir ifadeyle firmalar fonlanırken, kabul kuruluşları her hangi bir fonlama yapmamakta, işleme konu olan menkul kıymete (poliçe) “kabul” vermek suretiyle işletmenin borcunu garanti etmekte, bir nevi kefalet sağlamaktadır.

İngiltere finans dünyasında çok önemli ve büyük bir yere sahiptir. Uluslar arası parasal borç alıp vermelerde LIBOR olarak bilinen (London Interbank Offered Rate) faiz oranının kullanılması, yine uluslar arası altın işlemlerinin merkezi olması nedeniyle diğer devletlerin merkez bankaları ve yerel bankaları burada banka kurma veya şube açma şeklinde bankacılık yapma gereği duymaktadırlar. Faaliyetleri arasında klasik tüm bankacılık ürün ve enstrümanlarının kullanılması olan bu bankalar, kar güdüsünden çok uluslararası para piyasalarında ve özellikle Avrupa para piyasasında bankacılık işlemlerini yerinden izlemek, bilgi ve istihbarat sağlamak düşüncesiyle hareket etmektedirler.

Diğer İngiliz Bankaları da denizaşırı bankalar, bazı küçük mevduat bankaları, Kabul Kuruluşları Komitesi'ne üye olmayan ticaret bankaları şeklinde sınıflandırılabilir.³⁴ Fon maliyetlerinin yüksekliği ve şube ağlarının dar olması nedeniyle perakende bankacılık yerine toptan bankacılığa daha fazla yer veren bu bankalar, ağırlıklı olarak diğer kredi kuruluşları, yatırım bankaları ile çalışmaktadırlar.

İngiltere'de faaliyet gösteren bir banka ödeme güclüğü içerisine düşerse ve bu bankanın mevduatı koruma altına alınmış ise, Mevduat Koruma Kurulu (DPB) tarafından üç ay içerisinde mevduat sahiplerinin 20.000 GBP tutarına kadar olan mevduatları ödenir. FSA başkanı aynı zamanda DPB'nin de başkanıdır. Başkanın biri bank of England'ın mali istikrardan sorumlu Başguvernör yardımcısı diğeri ise bir FSA üyesi olmak üzere iki yardımcısı bulunmaktadır.³⁵

---

³⁴ Pelin Ataman Erdönmez – Burçak Tulay, a.g.e., s.5

³⁵ Cengiz Doğru, “İngiltere’de banka Yönetimlerinin Değerlendirilmesinde Uygulanan Yöntem ve kriterler İle Mali Bünyesi Zafiyete Uğrayan Bankalar İçin Alınan Önlemler”, T.C. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yurtdışı Araştırma Raporu, Ankara, 1999, s.10

3.4.3. Fransa Bankacılık Sistemi

1984 ve 1988 yıllarında Bankalar Kanunu ve Menkul Kıymetler Piyasası Kanunu'nda yenilikler yapan Fransa mali sisteminde önemli açılımlar sağlamış ve uluslar arası bir yapıya kavuşmuştur. Devletin sistem içerisindeki payının çok yüksek olması sisteminin en dikkat çekici özelliğidir. Yapılan değişikliklerle, finansal kurumlar üzerindeki denetim ve gözetim faaliyetleri tek çatı altında toplanmıştır.

1984 Bankalar Kanunu ile bankalarla mali kuruluşlar arasına ayırım getirilmiş olup, mali kuruluşların cari hesap veya iki yıldan az vadeli mevduat kabulüne izin verilmezken, diğer tüm bankacılık faaliyetlerini sürdürmelerine izin verilmiştir. Yaklaşık 400 ulusal ve 190 yabancı kuruluşun hizmet verdiği bankalar ise, en büyük kredi kurumlarıdır. Bunlar arasında dünya sıralamalarında üst sıralarda yer alan Societe Générale, Credit Lyonnais, Banque Nationale de Paris (BNP), Credit Agricole, Paribas, CIC ve Credit Commercial de France başlıcaları olarak söylenebilir. Yaklaşık 590 banka içerisinde 5-6 adedinin sektörün büyük kısmını oluşturması sektörde yüksek dereceli bir yoğunlaşmaya neden olduğu eleştirilerine neden olmaktadır.

Fransız bankacılık sistemi Bankalar Kanunu ve Mali Faaliyetlerin Modernizasyonu Kanunu ile düzenlenmiş olup, Merkez Bankası'na (Banque de France) kredi kurumlarının ve yatırım şirketlerinin denetimi görevi verilmiştir. Bankalar Kanunu'na göre kurumsal denetim ve gerekli mevzuatın hazırlanması ise Kredi ve Menkul Kıymet Ulusal Konseyi içinde oluşturulan ;

- Bankacılık ve Finansman İşleri Düzenleme Komitesi,
- Kredi Kurumları ve Yatırım İşletmeleri Komitesi,

- Bankacılık Komisyonu

olmak üzere üç farklı otoritenin sorumluluğuna bırakılmıştır. Bu otoriteler, Merkez Bankası ile Maliye ve Ekonomi Bakanlığı arasındaki işbirliğini sağlamakla ve her yıl Konseye rapor vermekle yükümlüdürler.³⁶

3.5. AB DÜZENLEMELERİNDE BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM

Avrupa Birliği banka denetim hukuku üç temel amaç üzerine kurulmuştur. Bunlar;³⁷

- i) Kamuoyunun bankacılık sistemine olan güvenini artırma,
- ii) Bankacılık sistemini güçlendirme ve koruma,
- iii) Rekabet ihlallerini ortadan kaldırma.

Kamuoyunun sisteme olan güveni, sistemin sıkı denetlendiği, mudilerin tasarruflarının güvenilir kişi ve kurumlar tarafından değerlendirildiği imajının sağlanması ile artırılabilir. Bir başka anlatımla, bankacılık sisteminde mevduat sahibinin etkin şekilde korunması güvenin tesisi ve artırılmasında en belirleyici etkindir. Bununla birlikte, birleşik Avrupa (ekonomik ve siyasi birliktelik) hedefi ancak, bütün üye devletlerde geçerli olan ve tek bankacılık pazarını sağlayan bir sistemle gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla sermayenin serbest dolaşımının yanında fonların da serbestçe dolaşabilmesi ve fon talep edenlerin her hangi bir coğrafi sınırla kısıtlanmaması gerekmektedir. Bu sağlanırken AB'nin bütün kredi kurumları arasında rekabet eşitliğinin de sağlanması gerekir.

---

³⁶ Pelin Ataman Erdönmez – Burçak Tulay, a.g.e., s.6

³⁷ TBB, “AB Banka Denetim Hukuku ve Üye Devletlerde Denetimin Kurumsal Yapısı” Konulu Rapor, s.12, www.tbb.org.tr

3.5.1. Avrupa Birliği’nde Bağımsız Dış Denetim

AB’de üye ülkeler arasındaki yasal düzenlemelerin uyumlaştırılması amacıyla, tek bir düzenlemeye kavuşabilmek ve sistemde homojenliği sağlayabilmek için “Direktif” adı altında düzenlemeler yayınlanmaktadır. Bu düzenlemelerle üye devletler belli bir tarihe kadar kendi yasal mevzuatlarını direktiflerde belirtilen kriterlere uygun hale getirmek zorundadırlar. Muhasebe ve denetim konusunda bu zamana kadar çeşitli direktifler yayımlanmış olup, Dördüncü, Yedinci ve Sekizinci Direktifler bu alanda önemli olanlarıdır. Ancak, Birliğin bu direktiflerin tam harmonizasyonunu sağlamak konusunda yetersiz kaldığı söylenebilir. Söz konusu direktifler aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

3.5.1.1. Dördüncü Direktif

1978 yılında kabul edilen Dördüncü Direktif³⁸ Şirketler Kanununun ilk önemli düzenlemesi olup, şahıs ve halka açık şirketlerde uyulması gerekli muhasebe ve kayıt düzenini, değerlendirme sistemlerini ve raporlama düzenini içerir. Raporlama düzeni, bilanço, gelir tablosu ve bunlarla ilgili dipnot ve karşılaştırmaları, yıllık hazırlanan raporları kapsar. Bilanço ve gelir tablosunun formu Direktifte belirlenmiş ve kullanılacak terimler tanımlanmıştır.³⁹ Finansal tabloların yıllık faaliyet raporu yolu ile yayımlanması zorunlu hale getirilmiş ve içeriği Direktifte düzenlenmiştir. Faaliyet raporunda, bir yıl içinde yaşanan gelişmeler ve meydana gelen önemli olaylar, gelecek yıllardaki beklentiler, araştırma ve geliştirme faaliyetleri, şirketin kendi hisse senetlerini alıp

---

³⁸ 25.07.1978 tarih, 78/660 EEC s.1 Konsey Direktifi

³⁹ Onur VURAL, a.g.e., s.24; Gülден TÜRKÜTAN, Çağdaş Bağımsız Denetim ve Türkiye’deki Durum, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1989. a.g.e., s.58.

almadığı konusu ve geçmiş yıllar ile kıyaslamalı olarak hazırlanan bilanço ve gelir tablolarının bulunması zorunlu tutulmuştur.

1984 yılında bazı revizyonlara tabi tutulan Direktifte, küçük işletme/büyük işletme ayrımı belirlenmiş ve küçük işletmelere bağımsız denetim zorunluluğundan muafiyet getirilmiştir.

3.5.1.2. Yedinci Direktif

1983 yılında kabul edilmiştir.⁴⁰ Bu Direktifin konusu, bir çok bankanın holding topluluklarının üyesi olması nedeniyle topluluğun finansal durumu hakkında topluluğa dahil ortaklıklara ve üçüncü kişilere bilgi verilebilmesi için bankanın bağlı olduğu grubun konsolide mali tablolarını, açıklayıcı notlarını, tabloların formunu, yıllık faaliyet raporunun yayınlanmasını ve denetimini içermektedir. Direktif 4 bölüm ve 46 maddeden oluşmaktadır. Belirli bir büyüklüğü aşmayan ortaklıklar, konsolide mali tablo hazırlama yükümlülüğünün dışında tutulabilirler. Hazırlanan konsolide tablolarda, bütün ortaklıkların varlık, kaynak, finansal durum ve kar/zarar durumu gerçeğe uygun ve doğru olarak yansıtılmak zorundadır.

Konsolide tabloların hazırlanmasında, hesap gruplandırılma ve sıralanmasında 4. Direktifte belirtilen hükümler uygulanır. Direktifin 4. Bölümünde konsolide mali tabloların denetimi ele alınmış ve tabloları hazırlayan ortaklığın orijin ülke hukukuna göre tabloların ve yıllık faaliyet raporunun denetim şirketleri tarafından denetlenmesi, uyumlu olup olmadıklarının incelenmesi hususu karara bağlanmıştır. Denetim raporu düzenlendikten sonra uygunluğu onaylanmış ilgili tablolar, faaliyet raporu ve denetçi

---

⁴⁰ 13.06.1983 tarih, 83/349/EEC s.lı Konsey Direktifi

raporunun kamuya açıklanacağı hususu da başka bir bölüm olarak Direktifte yer almaktadır.

3.5.1.3. Sekizinci Direktif

Avrupa Birliği'nin "Bağımsız Denetim" ile ilgili olan Direktifi 1984 yılında kabul edilen Sekicinsidir. Bu Direktif, belli bir türdeki ortaklıkların mali tablolarının, denetim faaliyetlerini yürütmekle yetkili kişi veya kişiler tarafından denetlenmesini öngörmüş olup, denetçilerin sahip olması gereken özellikleri ve denetim faaliyetleri ile ilgili üye devletler için öngörülen uyumlaştırma ilkelerini içerir.⁴¹

Direktifte; mali tablolarda yer alan hesapların denetimi ve bu denetim sonucunda tablolarla yıllık raporların tutarlı olup olmadığının anlaşılması için yapılacak çalışmaların, sadece üye devletlerin yetkili meslek kuruluşlarınca onaylanmış denetçiler tarafından yapılabileceği,

Denetçilerin, üniversite mezunu olan, teorik ve pratik eğitim süreçlerinden geçmiş ve üniversitenin mesleki yeterlilik sınavını ve devlet tarafından organize edilen sınavı geçmiş olan ve üye devletlerin mesleki kuruluşları tarafından yetki verilmiş kişilerden olması gerektiği, Denetim şirketlerinin yönetim kadrosunu teşkil eden kişilerin veya ortaklıkların çoğunluğunun, denetçilerde aranan şartları taşımaları gerektiği,

Denetim elemanlarının, toplum içinde sisteme olan güveni zedelememek ve tasarruf sahiplerinin haklarını en üst düzeyde koruyabilmek için, saygın, bağımsız ve mesleki sorumluluğu olan, gerekli dikkat ve özeni görevlerinde yerine getirebilecek kişiler arasından seçilmesi gerektiği,

---

⁴¹ Yüksel Koç Yalkın, "Avrupa Birliği Yolundaki Türkiye'de Beklenen Muhasebe Harmonizasyon Sorunları ve Çözüm önerileri", II. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMMO Yayınları 19, İstanbul, s.25-26

Üye devletlerin, denetim firmalarında çalışan, yıllık hesap ve raporların denetimini yapan denetçi niteliğindeki kişilerin, denetleme tarzının bağımsızlığını herhangi bir şekilde tehlikeye düşürecek müdahalelerde bulunmasının engelleneceğini garanti altına almaları gerektiği hususlarının düzenlendiği görülmektedir.⁴²

3.6. JAPONYA'DAKİ BANKACILIK SİSTEMİ

Japonya bankacılık sistemi, kent bankaları, kendi bölgelerindeki küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet veren bölgesel/yerel bankalar ve uzun vadeli krediler sağlayan daha büyük ölçekli bankalardan oluşmaktadır.

Üçüncü grup bankaların diğer finansal kurumlardan farklı olarak uzun vadeli fon kullandırımı veya temini gibi işlemleri içeren finansal hizmetlere ağırlık verdikleri, bunlara örnek olarak özel emeklilik ve gayrimenkul sektörüne yönelik hizmetler söylenebilir. Bilişim sektöründeki gelişmelere bağlı olarak, ana faaliyet konusu bankacılık olmayan SONY gibi büyük şirketler de internet bankacılığı yapmaya başladıkları görülmektedir.⁴³

Japon bankacılık sektörünün bir özelliği ise, “Ana Banka Sistemi” (Main Bank System) olarak bilinen sistemdir. Şirketler doğal olarak sistem içerisindeki bütün bankalarla ilişki içerisinde olabilir. Bu ilişki gerek kredi ilişkisi gerekse diğer bankacılık işlemleri düzeyinde olabilir. Kredi ilişkisi içerisinde bulunan bankalar kendi aralarında vardıkları bir konsensüs ile bir bankayı yetkilendirilmektedir. Bu bankaya “ana banka” denmekte ve bu banka kredi kullanan firmayı izlemekte ve firma finansal sıkıntıya

---

⁴² Onur VURAL, a.g.e., s. 26; Ayrıntılı bilgi için bkz. Avrupa Topluluğu Dördüncü Yönerge, Yedinci Yönerge, Sekizinci Yönerge, Çevirenler: Yüksel Koç YALKIN, Nalan AKDOĞAN, TÜRMÖB yayınları No:9 Ankara, 1994

⁴³ DEİK, Japonya Ülke Bülteni, Ekim 2004, s.8

düştüğünde bir arabulucu gibi çalışmaktadır. Ana bankalar, firmaların finansal sıkıntıya düşmeden önce problemlerini tespit etme ve şirketin bu durumdan çıkışını kolaylaştıracak yöntemleri bulma, önerme, yeniden yapılandırma sürecinde onlara yardımcı olma sorumluluğunu taşımaktadırlar. Böylece asimetrik enformasyondan kaynaklanan riskleri azaltmak ve etkin maliyet yönetimini sağlamak olan bu sistemde şirketler bankalar arasında sıkışmaktan, kısa vadeli mali baskılardan uzak kalmaktadır. Bu sistem aslında ⁴⁴ Japon kültürünün bir sonucudur. Japon Keiretsu'sunun üyeleri birbirlerine ortak olmakta (*çapraz ortaklık-cross-shareholdings*) ve yabancıların sistem içerisine girmesine izin vermemektedir. Finansman ihtiyaçlarını da gerek duyduklarında Keiretsu içindeki ana bankadan sağlamaktadırlar. Ancak, bu yardımlaşma güdüsü bankaların faaliyet alanlarının dışındaki sektörlerden oldukça fazla miktarda şirket hissesi bulundurmalarına, böylece yüksek oranda piyasa riski ile karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur. Bu durum bankaların etkin yönetilmesini, esnekliklerini, globalleşen dünyada oluşan finansal değişim ve akımlara uyumlarını olumsuz etkilemiş, özellikle ekonominin durgunluğa girdiği ve hisse fiyatlarında önemli boyutlarda düşüşlerin yaşandığı dönemde kendini göstermiş ve finansal sistemin dengeden uzaklaşmasına neden olmuştur.⁴⁵

Dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olan Japonya, 1980'lerden sonra genel olarak ekonomisi buna bağlı olarak da özelde bankacılık sistemi ciddi kriz içerisine girmiş ve bundan henüz çıkmış değildir. Söz konusu kriz ortamına gelinmesinde birçok faktör etkili olmuştur. Bunları genel olarak sıralanacak olursa; ⁴⁶

- Ana banka sisteminin fonksiyonunu yerine getirememesi,
- Bankacılık sektöründe aşırı rekabet ve risk alınması,

---

⁴⁴ Japon dilinde düzen-sistem anlamına gelen keiretsu, aynı endüstri grubunda birbirine bağlı şirketlerin, finansman sağlayıcı bir banka etrafında karşılıklı ve uzun dönemli oluşturdıkları bir şirketleşme tipidir.

⁴⁵ Serdar Çokaklı, "Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Japonya Örneği", BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları Rapor No: 2002/2, Temmuz 2002, s.4

⁴⁶ Serdar Çokaklı, a.g.e., s.24-25

- Özellikle ekonominin genişlediği dönemlerde bankaların kredilendirme süreçlerinde, nakit akım analizleri yerine firmaların stok değerleri, aktif büyüklükleri ve kredi teminatlarının değerliliğine göre karar verilmesi,
- Etkin bir kurumsal yönetişimin sağlanamaması,
- Büyüme stratejilerinde ekonomide oluşabilecek finansal krizler karşısında yeterli özkaynak bulundurma politikasının göz ardı edilmesi,
- Bankaların “keiretsu” sisteminden kaynaklanan yüksek piyasa riskine maruz kalmaları,
- Muhasebe standartlarının oluşmasında ve denetiminde sisteminde zafiyet gösterilmesi,
- Bankacılık sistemine krize girildikten sonra müdahale edilmesi ile krizden çıkma noktasında geç kalınmasıdır.

Söz konusu kriz ortamından çıkmak için Japonya, bankacılık sisteminde köklü deregülasyonlara gitmiş ve düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar nezdinde önemli değişiklikler yapmıştır. Daha önce tüm finansal piyasalar Maliye Bakanlığı’nın (The Ministry of Finance-MOF) gözetimi altında bulunurken, Finansal Düzenleyici Sistem Reformu olarak adlandırılan değişikliklerle, 22 Haziran 1998 tarihinde Başbakanlığa bağlı çalışacak olan Finansal Gözetim Kurumu (Financial Supervisory Agency-FSA) kurulmuştur. Kurum bankalar, menkul kıymet şirketleri ve sigorta şirketleri dahil finansal piyasaların ve finansal kuruluşların tümünün gözetim ve denetimini yürütmek, ve bundan tam sorumlu olmak suretiyle kurulmuştur.

Ayrıca, Maliye Bakanlığı bünyesindeki Menkul Kıymetler Bürosu ve Bankacılık Bürosu elimine edilerek bunun yerine 1998 yılında, tüm mali sisteme ilişkin planlama ve politika oluşturmaya yetkili olan Finansal Planlama Bürosu (Financial System Planning Bureau) kurulmuştur. Aralık 1998’de Financial Reconstruction Commission-FRC, kuvvetli ve rekabetçi bir finansal sistem oluşturabilmek, finansal kuruluşların içinde bulundukları mali krizin çözülebilmesi ve iflas eden finansal kuruluşlara çözüm

getirilebilmesi amacıyla kurulmuştur. Haziran 2000'de de Maliye Bakanlığının Finansal Sistemi Planlama Bürosu (Financial System Planning Bureau) ve FSA birleştirilerek Financial Services Agency yaratılmıştır.⁴⁷

3.7. JAPONYA'DAKİ BANKACILIK SİSTEMİNDE BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM

Japon bankalarında modern dünyada olduğu gibi hem iç hem de dış denetim birimlerinin olmasına rağmen, yukarıda belirtildiği gibi sistem kriz ortamına çekilmiş ve bunun ön sinyalleri denetim mekanizmaları tarafından verilememiştir. Denetçilerin sistem içindeki rolleri oldukça sınırlı düzeyde tutulmuş, iç denetim birimleri banka çalışanları arasından atanması nedeniyle Japon kültürünün de etkisiyle etkili kurumsal yönetim gösterilememiş, bağımsızlıkları bundan dolayı önemli ölçüde sınırlı kalmıştır. Dış denetim mekanizmaları ise birçok ülkede olduğu gibi bankaları birer müşteri olarak görmüş ve onları kaybetmemek için, şiddetli rekabetin de etkisiyle bankaların finansal durumları hakkında denetimden çekilme veya olumsuz görüş bildirme hususunda çekimser kalmışlardır. Muhasebe ve denetim standartlarında görülen eksikliklerin de, geline duruma katkıda bulunduğu, banka yöneticilerinin farkında oldukları sorunları çözme ve yüksek sesle dile getirme konusunda cesaretlerini kırmış, “bekle gör” taktiği uygulamalarına neden olmuştur. Bu durum, banka yönetiminin tahsili gecikmiş alacakların çözümlenmesinde pasif bir tutum izlemesine yol açarak ciddi bir problemlerin doğmasına zemin hazırlamıştır.⁴⁸ Yeniden yapılandırma sürecinde uluslararası genel kabul görmüş muhasebe standartlarının oluşturularak uygulanması, bağımsız denetim mekanizmasının daha etkin kullanılması ve denetim fonksiyonunun görevini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için kurumsal - sosyal sorumluluk ve bilincinin oluşması yönünde tüm taraflar önemli dersler almışlardır.

---

⁴⁷ Rüya Eser, a.g.e., s.15

⁴⁸ Serdar Çokaklı, a.g.e., s.5

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM KURULUŞLARININ BANKACILIK YASASI VE BDDK DÜZENLEMELERİ KAPSAMINDA FAALİYETLERİNİN DAYANAKLARI, FAALİYETLERİNDE BELİRLEYİCİ VE SINIRLAYICI DÜZENLEMELER

Bu bölümde bağımsız denetim ile ilgili olan yasal ve yönetsel mevzuatta yer alan düzenlemeler, konu başlıkları altında ele alınacak olup, düzenlemelerin yürürlükten kaldırılmış olan yasalardaki şekli, yasa maddelerinin gerekçeleri, yönetmelikler birlikte ele alınacaktır. Bağımsız denetimin ilgili olduğu yönetsel mevzuat aslında neredeyse tüm uygulamaya ilişkin mevzuattır. Çünkü denetim şirketi bankanın tabi olduğu yönetsel mevzuat çerçevesinde gerçekleştirdiği faaliyetlerinin sonuçlarını denetler. Bu bağlamda burada tüm mevzuatı ele alacak açıklamalara yer vermek hem fiziksel açıdan hem de akademik açıdan mümkün olmamıştır. Bağımsız denetimin ele alındığı yasa ve yönetmelikler, bankaların finansal raporlarında yer alan temel başlıklar ve özellikle Türk Bankacılık Sistemine yeni girmiş diyebileceğimiz uygulamalara ilişkin yönetsel düzenlemeler bu bölümde ele alınacaktır.

4.1. BAĞIMSIZ DENETİM VE BAĞIMSIZ DENETİM ŞİRKETLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

1 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nda Bağımsız Denetim ve Bağımsız Denetim Kuruluşları ile ilgili düzenlemeler aşağıda maddeler halinde açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1.1. Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Yetkilendirilmesi ve Yetkili Kuruluşlar

Bağımsız denetim kuruluşlarının bankalarda denetim yapabilmelerine yönelik yetki verilmesi, geçici veya sürekli kaldırılması 5411 Sayılı yasanın 15. maddesinde düzenlenmiş olup, bu yetki BDDK’na verilmiştir. “Buna ilişkin usûl ve esaslar ilgili meslek birliklerinin görüşü alınarak Kurulca belirlenir.” Denilerek TURMOB, Merkez Bankası veya Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun görüşlerinin de bu kararlarda etkili olduğu vurgulanmıştır. Yasa maddesinin gerekçesinde; “...*Bankalar tarafından dışarıdan destek hizmeti alınması suretiyle birtakım faaliyetler gerçekleştirilmekte olduğu, ancak gerekli kontrollerin sağlanamaması hâlinde, destek hizmeti kuruluşlarının verdiği hizmetlerde suiistimaller gözlenebildiği veya bu tür hizmetlerdeki aksaklıklar birer itibar müessesesi olan bankaların itibar kaybına neden olabildiği, bankaların finansal tabloları ile ilgili olarak yatırımcılar ve tasarruf sahipleri ile yönetim arasındaki bilgi eşitsizliğinin giderilmesini sağlayacak mekanizmaların temininin gerektiği, Uluslararası uygulamalarda bu hususun bağımsız denetim kuruluşlarının yaptıkları denetimler ile sağlandığı, bağımsız denetim kuruluşlarının yetersizliği veya kuruluşla aralarında bir takım menfaat ilişkilerinin varlığından kaynaklı olarak görevlerini kötüye kullanmaları, yatırımcılar ile tasarruf sahiplerinin yanıltmalarına ve zarar görmelerine neden olabildiği, bu tür*

istenmeyen hususların önlenmesi amacıyla, çalışma usûl ve esasların belirlenmesi yetkisi, ilgili meslek birliklerinin de görüşlerinin alınması suretiyle Kurula verilmiştir.” denilmektedir.

23.06.1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 13. maddesinin 2. fıkrasında *“Bankaların genel kurullarına sunacağı yıllık bilançoları ile kâr ve zarar cetvellerinin bağımsız denetim kuruluşlarınca onaylanması şarttır. Bağımsız denetim kuruluşlarının kurulmasına, çalışmalarına, faaliyetlerinin geçici veya sürekli olarak durdurulmasına ilişkin esaslar Merkez Bankası ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği’nin görüşü alınarak Kurulca düzenlenir. Bağımsız denetim kuruluşları, bu Kanun uyarınca yaptıkları faaliyetler dolayısıyla üçüncü kişilere verecekleri zararlardan sorumludurlar.”* hükmü yeralmaktaydı. Kanun hükmüne istinaden Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici Veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik¹ ve Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmelik² yürürlüğe konulmuştur. Halen söz konusu Yönetmelikler geçerliliğini korumakla birlikte 5411 sayılı Kanunla birlikte BDDK’ca yeni düzenlemeye gidilecektir. 4389 Sayılı Yasa’nın 13. maddesinde ilgili kurumlar sayılmış ancak yeni Yasada daha detaylı düzenleme ileriki maddelere bırakılmıştır.

Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliğe göre bağımsız denetim *“denetlenenler ile bunlarla konsolidasyon kapsamında bulunan ortaklıkların hesap ve kayıtlarının kuruluşlarca bu Yönetmelikte düzenlenen denetim ilkelerine göre incelenmesi ve bu inceleme sonuçlarına dayanılarak hesap ve kayıtların Kanunun 13 üncü maddesine göre yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzenine ilişkin mevzuata uygunluğu hususunda*

---

¹ 31.01.2002 tarih ve 24657 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

² 31.01.2002 tarih ve 24657 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

oluşturulan görüş çerçevesinde konsolide ve konsolide olmayan mali tabloların onaylanması ve rapora bağlanmasıdır” şeklinde tanımlanmıştır.³

Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici Veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelikte⁴ yetkilendirilecek kuruluşların ve bunların ortaklarının nitelikleri (Md. 4), başvuru sırasında verilecek bilgi ve belgeler (Md. 5) meslek mensubu unvanları (Md.6) Merkez Bankasının görüşü alınarak yapılacak değerlendirmeler sonucu bankalarda bağımsız denetim yapma yetkisinin verilmesi (Md. 7); bankalarda faaliyet esasları (Md. 7), banka ve özel finans kurumlarının yükümlülükleri (Md.9), banka ve özel finans kurumları ile kuruluşların ilgileri (Md.10) yetkinin kaldırılması (Md.11) düzenlenmektedir.

Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmeliğin amacı ise yetkili bağımsız denetim kuruluşlarınca, Bankalar Kanunu kapsamındaki bankaların ve özel finans kurumlarının, bu 4389 sayılı kanunun 13. maddesine göre yürürlüğe konulan hesap ve kayıt dönemine ilişkin mevzuata uygunluğunun denetlenmesine ve yapılan denetim sonucunda oluşturulan görüş çerçevesinde yayımlanacak bilanço ve kâr ve zarar cetvelleri ile konsolide mali tabloların onaylanmasına ilişkin esas ve usullerin belirlenmesi olarak tanımlanmıştır.

5411 Sayılı kanunun 33 üncü maddesinde ise bağımsız denetim kuruluşlarının çalışma esaslarının dayanağı ifade edilmiştir. Buna göre çalışma usul ve esasları Türkiye Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları Birliği, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, Merkez Bankası ve kuruluş birliklerinin görüşü alınarak düzenleneceği, bağımsız denetim kuruluşlarının, faaliyetleri dolayısıyla üçüncü kişilere verdikleri zararlardan sorumlu oldukları, bağımsız denetim kuruluşları denetim esnasında,

---

³ Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliği, Md. 5

⁴ Bu kapsamda BDDK’nın bankalarda bağımsız denetim yapma yetkisi ve izni verdiği bağımsız denetim şirketi sayısı 41 adet olup, firma bilgilerine <http://www.bddk.org.tr/turkce/linkler/denetim.htm> adresinden erişilebilir.

bankanın varlığını tehlikeye sokabilecek veya yöneticilerin Kanun veya banka esas sözleşmesini ihlâl etmiş olduklarını gösteren hususları tespit etmeleri halinde, durumu derhal BDDK’ya bildirmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Maddenin gerekçesinde, yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanununun 13. maddesinin (2) numaralı fıkrası hükmünün esas alındığı belirtilmiştir. 4389 sayılı Bankalar Kanunu’nun 13. maddesinin 2. fıkrasında “*Bankaların genel kurullarına sunacağı yıllık bilançoları ile kar ve zarar cetvellerinin bağımsız denetim kuruluşlarınca onaylanması şarttır. Bağımsız denetim kuruluşlarının kurulmasına, çalışmalarına, faaliyetlerinin geçici veya sürekli olarak durdurulmasına ilişkin esaslar Merkez Bankası ve Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliğinin görüşü alınarak Kurulca düzenlenir. Bağımsız denetim Kuruluşları, bu Kanun uyarınca yaptıkları faaliyetler dolayısıyla üçüncü kişilere verecekleri zararlardan sorumludurlar.*” ifadeleri yer almaktaydı.

Banka ve özel finans kurumları, her yılın Kasım ayı sonuna kadar o yıl için denetim yaptıracakları kuruluşla yaptıkları sözleşmeler ile ek ve değişikliklerini Kuruma göndermelidirler. Banka ve özel finans kurumları aynı kuruluşla birbirini izleyen azami dört hesap dönemi için sözleşme yapabilirler.

Banka ve özel finans kurumları sözleşme süresi içinde denetim yaptırdıkları kuruluşu değiştirmek istediklerinde, durumu gerekçesiyle birlikte Kuruma bildirmek ve Kurumun onayını almak zorundadırlar.⁵

---

⁵ Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici Veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik, Md.9

Bağımsız denetim kuruluşları ve bu kuruluşlarda her ne nam altında olursa olsun görev yapanlar ile ortakları, denetledikleri banka ve özel finans kurumlarında veya iştiraklerinde yönetim ve danışmanlık işleriyle iştigal edemez ve bu banka ve özel finans kurumlarıyla doğrudan veya dolaylı ortaklık ve nakdi veya gayri nakdi kredi ilişkisine giremezler. Bu kişiler, denetledikleri banka ve özel finans kurumlarının defterlerini tutamaz, mali tablolarını düzenleyemezler.

Kuruluşlarda denetimle ilgili her ne nam altında olursa olsun görev yapanlar ile ortakları, üçüncü derece dahil kan ve ikinci derece dahil sihri hısımları ile eşlerinin, ortağı, yönetim kurulu başkanı, üyesi, genel müdürü, genel müdür yardımcısı ile genel müdürlük merkez teşkilatında yer alan seksiyon, kısım, grup, yönetmenlik ve benzeri isimler altında faaliyet gösteren birimlerinin müdürü bulundukları banka ve özel finans kurumlarında denetleme faaliyetinde bulunamazlar.⁶

Ana ortaklık niteliğindeki banka ve finans kurumlarınca hazırlanan konsolide mali tabloların denetlenmesi ve görüş oluşturulması amacı ile sınırlı olmak üzere, konsolidasyon kapsamında bulunan ortaklıkların hesap ve kayıt düzeni de bu Yönetmelik kapsamında denetlenecektir.

Yönetmelikte “*Mali Tablolar*” kavramı ise 4389 sayılı Kanunun 13. maddesinin (1) numaralı fıkrasına göre yürürlüğe konulan hesap ve kayıt düzenine ilişkin düzenlemeler kapsamında belirlenen konsolide ve konsolide olmayan bilanço, gelir tablosu (kâr ve zarar cetveli), nakit akım tablosu, öz kaynak değişim tablosu ve bunların ek, açıklama ve dipnotlarını ifade etmektedir.

---

⁶ Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliği, Md.6

Bağımsız denetim yıllık denetim, ara denetim ve özel denetim olarak üç şekilde gerçekleşmektedir.⁷

Hata ve Suiistimal; Muhasebe politikalarının yorum hatası nedeniyle yanlış uygulanması, muhasebe verilerinde ve kayıtlarındaki hesap yanlışlıkları ve bunlara benzer uygulamalar hata olarak kabul edilir.

Belge veya kayıtların manipülasyonu, değiştirilmesi veya tahrif edilmesi, varlıkların yanlış tahsis edilmesi, kayıtlarda ve belgelerde yer alan işlemlerin sonuçlarının hesaplara yansıtılmaması ve muhasebe politikalarının belirli bir amaca yönelik olarak kasten yanlış uygulanması ve bunlara benzer uygulamalar suiistimal olarak değerlendirilir.⁸

Denetim faaliyeti sırasında bankacılık mevzuatı hükümlerine aykırı işlemlerin, suiistimal ve hataların ve denetlenenin bunları gidermemesi hallerinde, bu husus denetçi tarafından ivedilikle Kuruma ve denetlenenin yönetim kuruluna bildirilir ve denetçi görüşü bu çerçevede oluşturulur. Adli yargıya intikali gerekli olan ve suç teşkil eden hallerin de Kuruma yazılı olarak bildirilmesi zorunludur.⁹

Banka veya özel finans kurumu ile bağımsız denetim kuruluşu arasında "*bağımsız denetim sözleşmesi*" yapılır ve tarafların yönetim kurulları tarafından onaylanarak yürürlüğe girer ve bir örneği altı iş günü içinde BDDK'na iletilir.¹⁰

---

⁷ Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliği, Md.5

⁸ Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliği, Md.10

⁹ Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliği, Md.11

¹⁰ Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliği, Md.13

Bağımsız denetim sözleşmesi, bağımsız denetim kuruluşunun çalışma alanının önemli ölçüde sözleşme hükümlerine aykırı olarak sınırlandırılması, mali tablolara ilişkin bilgi ve belgelerin elde edilememesi veya benzeri durumların oluşması halinde, yazılı gerekçe göstermek ve Kuruma önceden bildirimde bulunulmuş olması koşuluyla, kuruluş tarafından sona erdirilebilir. Kuruluş bu durumu, denetimden çekilme gerekçeleriyle birlikte derhal Kuruma bildirir. Çekilme halinde, kuruluşun çalışma kâğıtlarını ve gerekli tüm bilgileri, yerine geçecek olan kuruluşa devretmek üzere Kuruma vermesi zorunludur. Çekilen kuruluşun yerine geçecek kuruluşun Kurum tarafından uygun görülmesi şarttır.¹¹

Banka veya özel finans kurumu, bağımsız denetim sözleşmesine aykırı hareket edildiği ve/veya denetimin denetim ilkelerine göre yapılmadığı hallerde gerekçe göstererek, kanıtlarıyla birlikte Kuruma başvurmak suretiyle sözleşmeyi feshedebilir.

Bağımsız denetim raporu: Bağımsız denetim raporunda, önemlilik kavramı da dikkate alınarak denetimi yapılan mali tabloların, ilgili düzenlemelerle belirlenen muhasebe ilke ve standartlarına uygun hazırlanmış olup olmadığına karar verilir. Bağımsız denetim kuruluşu tarafından bu yönetmelikte belirlenen esaslar çerçevesinde hazırlanacak rapor, kamuya açıklanacak mali tabloları, bunlara ilişkin açıklama ve dipnotları ile ayrıca Yönetmelikte sayılan hususları kapsar.

Bağımsız denetim kuruluşları, aleyhte olması durumunda sonuçları bankayı etkileyebilecek davalar, anlaşmazlıklar gibi muhtemel belirsizlikleri de dikkate almak ve değerlendirmede bulunmak zorundadırlar. Belirsizlikler önemli düzeyde ise denetlemenin mali tablolarına ilişkin dipnotlarda açıklanır.

---

¹¹ Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliği, Md.14

Kuruluşlar, Kuruma gönderilen denetim raporlarında açıkladıkları görüşlerden başka görüşleri içeren denetim raporları düzenleyemezler.¹²

Bağımsız denetim raporlarının bildirimi: Düzenlenen bağımsız denetim raporunun birer örneği bankaya, T.C. Merkez Bankasına ve BDDK'na iletilir.

Yıllık denetim sonucu düzenlenen bağımsız denetim raporları, Türk Ticaret Kanununun 362. maddesi uyarınca, ilgili bulunduğu yıla ilişkin denetime esas mali tabloların görüşüleceği genel kurul toplantısından en az on beş gün önce pay sahiplerinin emrine hazır bulundurulur ve genel kurulda okunur.

Yıllık denetim sonucu hazırlanan bağımsız denetim raporları bankanın genel kurul tarihini izleyen otuz gün içinde, ara dönemler itibariyle düzenlenen bağımsız denetim raporlarından konsolide olmayanlar dönemi izleyen kırk beş gün içinde, konsolide olanlar ise altmış gün içinde ilgili kuruluş tarafından Kuruma gönderilir.¹³

Bağımsız denetim kuruluşları Bankalar kanunu uyarınca yaptıkları faaliyetler dolayısıyla üçüncü kişilere verecekleri zararlardan sorumludurlar. Burada söz konusu olan, bağımsız denetim kuruluşlarının haksız fiillerinden ötürü üçüncü kişilere verdikleri zararlardan doğacak sorumluluklarıdır. Örneğin bağımsız denetim kuruluşları hukuka aykırı biçimde ve kusurlu olarak üçüncü kişilere -özellikle hazırladıkları raporlar nedeniyle- maddi veya manevi zarar verirlerse, onların kredi alamamalarına veya itibarlarının kırılmalarına neden olurlarsa bunu tazmin zorundadırlar. Bağımsız denetim kuruluşunun olumlu rapor verdiği bir bankanın iflasına karar verilmesi halinde, bundan zarar gören bankanın mevduat müşterileri veya bankaya kredi veren yahut bankadan

---

¹² Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliği, Md.25

¹³ Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmeliği, Md.38

teminat mektubu alan kişiler de üçüncü kişi tanımına girecekler, bankanın iflasından ötürü bunların uğradığı zarar ile bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetleri arasında illiyet bağı kabul edildiği takdirde bağımsız denetim kuruluşları tazminat davalarıyla karşı karşıya kalacaklardır.

Ancak belirtmek gerekir ki, bu maddede bu şekilde bir düzenleme yer almasaydı dahi haksız fiil unsurlarının bulunması halinde sorumluluk ortaya çıkacak, buna karşılık bu ilâvenin bağımsız denetim kuruluşlarının durumlarını ağırlaştırmayacağı ve bu fıkra da bağımsız denetim kuruluşlarının kusurlarından söz edilmemekle beraber, burada kusura dayanmayan objektif sorumluluğun ortaya çıkmayacağı sonucuna varılacaktır.

4.1.2. Sorumluluk Sigortası

5411 Sayılı Kanunun 36. maddesi bağımsız denetim şirketlerinin verdikleri hizmetlerden doğabilecek zararları karşılamak amacıyla sorumluluk sigortası yaptırmak zorunda olduğunu ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasların BDDK'nca belirleneceğini düzenlemiştir. Yasa gerekçesinde, bağımsız denetim kuruluşlarının sahip oldukları yetkileri amacına uygun olarak kullanmaları ve icra ettikleri faaliyetin sonuçlarına katlanmaları bakımından hakkaniyete uygunluğun sağlanmasının amaçlandığı, bu sigorta sistemi sayesinde mezkur kuruluşların faaliyetleri nedeniyle yarattıkları riskin boyutunu hesaplamalarının beklendiği belirtilmiştir. Öte yandan Kanun koyucu söz konusu sigortanın bankaların maliyetlerine yansımaları da olası kabul etmiş fakat bunun yanında sorumluluk sigortası yaptıracak kuruluşlarla Kanun kapsamındaki kuruluşlar arasındaki ilişkilerde piyasa koşullarının oluşması açısından sorumluluk sigortasının gerekli olduğunu vurgulamıştır.

Sorumluluk Sigortası 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer almamakta ve yeni Kanun'la gündeme getirilmiş bulunmaktadır. Yeni düzenlemeye göre bağımsız denetim kuruluşları verdikleri hizmetlerden doğabilecek zararları karşılamak amacıyla 31.12.2006 tarihine kadar sorumluluk sigortası yaptıracaklardır.¹⁴

BDDK'nın yapacağı düzenlemede sigorta şirketlerinin niteliklerinin belirlenmesi gerektiği, sistemin sağlıklı işlemesi açısından önemlidir. Denetim şirketi ile denetledikleri bankanın dolaylı veya dolaysız iştirak bağının bulunmaması, sigorta şirketinin Uluslar arası derecelendirme kuruluşlarından belirli düzeyde reyting notunu almış olması veya oluşturulacak mali yeterlilik kriterlerini taşıması gibi kriterlerin düzenlemede yer alması gerektiğini düşünmekteyim.

Sorumluluk sigortası uygulaması gelişmiş ekonomilerde olan bir uygulamadır. Ancak sorumlu olunan tutarın sınırlarının iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bu durum sigorta şirketlerinin konuya isteksiz davranmalarına da neden olmaktadır. Yapılacak düzenlemede tazmin edilecek miktarın üst sınırının belirlenmesi denetim şirketi ve sigorta şirketinin değerlendirilmesinde önem arz etmektedir. Ayrıca, sorumluluk sigortası yaptırılacak sigorta şirketinin mutlaka BDDK'nın izni ile belirlenmesi gerekmektedir. Zira aynı sigorta şirketinde sektördeki bankalarla ilgili sorumluluk sigortaları yaptırılabilir. Bu nedenle BDDK'nın izni ile yapılmasında büyük fayda vardır. Sorumluluk sigortası genel olarak sigortalı olan tüzel/gerçek şahsın faaliyetleri sırasında üçüncü şahıslara vereceği zarar nedeniyle ödemek zorunda kalacağı mali yükümlülükleri karşılamaktadır.

Sorumluluk sigortası uygulamada “Mesleki Sorumluluk Sigortası” olarak da adlandırılmaktadır. Mesleki sorumluluk sigortası muhasebeci, mali müşavir, mühendis, mimar, doktor, eczacı, vb. meslek sahibi kişiler için, mesleki faaliyetleri sırasındaki

---

¹⁴ 5411 Sayılı Kanun, Geçici Madde 4.

yetersiz ve/veya hatalı işlemleri sonucunda, üçüncü kişilere verebilecekleri zararlar nedeniyle ödemek zorunda kalacakları yasal tazminatlara karşı koruma sağlar.

Söz konusu sigorta oda, birlik, dernek, vb. mesleki kuruluşlara üye olan meslek grupları için yapılır.¹⁵ Mesleki sorumluluk sigortası aşağıdaki zararları karşılamaktadır:

- Profesyonel görevin, tedbirsizlik, hata ve ihmâl sebebi ile ve kötü niyetle olmaksızın, sigortalı şirket ya da çalışanları, bağlı kuruluşları ya da sigortalı adına faaliyette bulunan tüm taraflarca kötüye kullanılması,
- Güvenin kötüye kullanılması, yanlış temsil,
- Gizli bilgilerin kötüye kullanılması,
- Çalışan ya da bağlı kuruluşların dürüst olmayan, ihmalkar davranışları,
- Tescil, patent ve marka hakları gibi hassas ve değerli varlıkların kötüye kullanılması.¹⁶

Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde sigortacılık mevzuatının AB'ye uyumlu hale getirilmesi maksadıyla genel olarak sigortacılık sektöründe görülen değişim ve düzenlemelerin, bankacılık sektörüne yansımaları bağımsız denetim kuruluşlarının görevlerini yaparken verebilecekleri zararları karşılamaları amacıyla getirilen sorumluluk sigortası müessesesi olmuştur. Açıktır ki bağımsız denetim şirketlerine böyle bir yükümlülük getirilmesi, faaliyetlerinin ileriki dönemlerde daha sağlıklı ve güvenilir olması adına atılmış önemli bir adımdır.

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda sorumluluk sigortasına ilişkin herhangi bir yükümlülük bulunmasa da bağımsız denetim kurumlarının anılan kanun uyarınca yaptıkları

¹⁵ <http://www.anadolusigorta.com.tr/Sorumluluk&havacilik/UcuncuKisiSorumluluk.htm>

¹⁶ http://www.marsh.com.tr/pls/marsh/Home.homepage?page_id=10185&lang=1

faaliyetler dolayısıyla üçüncü kişilere verecekleri zararlardan sorumlu olduğunu kabul etmek gerekecektir. Ancak burada söz konusu olan bağımsız denetim kuruluşlarının haksız fiillerinden ötürü üçüncü kişilere verdikleri zararlardan doğacak sorumluluklarıdır. Sorumluluk sigortası kapsamında değerlendirilemeyecek olan bu husus, bağımsız denetim kuruluşlarının hukuka aykırı bir biçimde ve kusurlu olarak üçüncü kişilere -özellikle hazırladıkları raporlar nedeniyle- maddi veya manevi zarar vermeleri, dolayısıyla incelenen kuruluşların kredi alamamalarına veya itibarlarının kırılmalarına neden olması durumunda söz konusu olacaktır. Öte yandan bağımsız denetim kuruluşunun olumlu rapor verdiği bir bankanın iflasına karar verilmesi halinde, bundan zarar gören bankanın mevduat müşterileri veya bankaya kredi veren yahut bankadan teminat mektubu alan kişiler de üçüncü kişi tanımına girecekler, bankanın iflasından ötürü bunların uğradığı zarar ile bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetleri arasında illiyet bağı kabul edildiği takdirde bağımsız denetim kuruluşları tazminat davalarına muhatap olabilecektir. Bununla birlikte 4389 sayılı Kanun çerçevesinde mevcut olan bu düzenlemelere takviye niteliğinde olan sorumluluk sigortası müessesesi çok daha kapsamlı ve daha net bir sorumluluk düzenlemesi getirmiş bulunmaktadır.

Öte yandan bağımsız denetim kuruluşlarının yaptıkları denetim faaliyetleri neticesinde üçüncü kişilere verdikleri zararlardan dolayı sorumluluğun kimleri kapsadığı önceki Kanun döneminde açıkça belirlenmemiştir. Banka ortakları, banka ile denetim kuruluşu arasındaki ilişkiye nazaran üçüncü kişi durumundadır. Dolayısıyla bu kişiler genel kurulda denetim kuruluşunun raporu ile edindikleri yanlış ve yanıltıcı bilgiler nedeniyle banka yöneticilerini ibra etmişlerse ve bunun sonucunda bir zarar ortaya çıkmışsa, bu zararın sorumlusu bağımsız denetim kuruluşu da gösterilebilecektir.

4.1.3. İşlemlerin Kayıt Dışı Bırakılması ve Gerçeğe Aykırı Muhasebeleştirme

5411 Sayılı Kanunun 156. maddesinde banka işlemlerinin kayıt dışı bırakılması ve gerçeğe aykırı muhasebeleştirilmesine yönelik düzenleme yapılmıştır. Maddede; “kapsamdaki kuruluşların işlemlerinin kayıt dışı bırakılmasından, gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen bir şekilde muhasebeleştirilmesinden, kanunî ve yardımcı defter ve kayıtları, şubeleri, yurt içi ve yurt dışındaki muhabirleri ile hesap mutabakatı sağlanmadan yıl sonu bilançolarını kapatmalarından dolayı, bunları ve bunların düzenlenmesine esas olan her türlü belgeleri imza edenler bir yıldan üç yıla kadar hapis ve 1500 günden az olmamak üzere adlî para cezası ile cezalandırılır. Gerçeğe aykırı olarak düzenlendiğini bildiği halde bu belgeleri onaylayan bağımsız denetim kuruluşu görevlileri de aynı şekilde cezalandırılır.” denilerek bağımsız denetim kuruluşunun da bilinçli olarak gerçekleri çarpıtan, Genel Kabul Görmüş Muhasebe ilke ve uygulamalarına aykırı muhasebe kayıtlarını onaylaması halinde yasada belirtilen cezai sorumluluğa ortak olduğu ifade edilmiştir.

Bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanununun 22. maddesinin 6 numaralı fıkrasında hüküm altına alınan suçlardan, gerçeğe aykırı beyanda bulunma dışında kalan suçlar bu maddede düzenlenmiştir. Eski Kanun’un ilgili fıkrası aşağıda verilmiştir:

“Bankaların bu Kanunda gösterilen merciler ile denetim görevlilerine, mahkemelere ve diğer resmi dairelere hitaben düzenledikleri belgelerle yayımladıkları belgelerde yapılan gerçeğe aykırı beyanlardan, işlemlerin kayıt dışı bırakılmasından veya gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen bir şekilde muhasebeleştirilmesinden, kanuni ve yardımcı defterler ile kayıtlar, şubeler, yurt içi ve yurt dışındaki muhabirler ile hesap uygunluğu sağlanmadan bilançolarının kapatılmasından dolayı bunları veya bunların düzenlenmesine esas olan her türlü belgeleri imza edenler görev ve ilgililerine ve fiile katılma derecelerine göre bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üç milyar liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası ile cezalandırılırlar.”

Maddenin ikinci cümlesi ile bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanununda yer almayan bir suç ihdas edilmiştir. Bu cümle ile bağımsız denetim kuruluşlarının gerçeğe aykırı olduğunu bildikleri belgeleri onaylamaları da müeyyidelendirilmektedir.

Maddenin bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanunundaki metninde geçen "görev ve ilgilerine ve fiile katılma derecelerine göre" ifadesi, Türk Ceza Kanununda zaten düzenlenmiş ve dolayısıyla mahkemece re'sen uygulanacak olan iştirake ilişkin hükümlerin tekrarı mahiyetinde olduğundan metinden çıkarılmıştır.

Maddede öngörülen cezalar 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu paralelinde düzenlenmiştir.

Kanun'un bu maddesinde üç ayrı suç düzenlenmiştir.

4.1.3.1. İşlemlerin Kayıt Dışı Bırakılması

Bu suç, gerçekleşen bir işlemin, örneğin yurtdışına yapılan havalenin kasten muhasebeleştirilmeyerek kayıt dışı bırakılmasıyla oluşur. İşlemin hesaplarda gösterilmemesinde alacaklıların, bankayı denetleyenlerin ve hatta banka yöneticilerinden bazıları ve ortakların, bankanın veya işlemle ilgili hususların gerçek durumu hakkında bazı bilgilerin gizlenmeye çalışma hedefi vardır.¹⁷ Kayıt dışı bırakılan işlemler çok farklı boyutlarda gerçekleşebilir. İşlem bankanın lehine olabileceği gibi aleyhine de olabilir. Yine banka, gerçekleştirilen işlemin muhasebe kayıtlarına alınmaması sonucu daha kârlı görünebileceği gibi zarara uğramış gibi de görünebilir. Diğer taraftan kayıt dışı bırakılan

---

¹⁷ Servet Taşdelen, Bankalar Kanunu Şerhi, Ankara, Nisan 2002, s.644

işlemlerin bankanın mali bünyesini, olduğundan ne derece farklı göstereceği de tartışılması gereken bir husustur. Bu farkın çok yüksek olmasına neden olabilecek, dolayısıyla hissederları, yatırımcıları ve düzenleyici ve denetleyici otoriteyi yanıltacak bir kayıt dışılıkla, önemsenmeyecek derecede gerçekleşecek bir farka dayalı kayıt dışılığın aynı müeyyidelere tabi olması kanunun amacı ile ters düşmektedir.

Ayrıca bu madde ile ihdas edilen suç, 6762 sayılı TTK'nın defter tutmak ve mesuliyeti ile ilgili maddeleri gereğince de suç sayılabilir. Bu halde 160. madde hükmü gereğince bu Kanuna göre ceza uygulanır.

4.1.3.2. İşlemlerin Gerçek Mahiyetlerine Uygun Düşmeyen Bir Şekilde Muhasebeleştirilmesi

Burada, yukarıdaki durumdan farklı olarak, gerçekleştirilen herhangi bir işlem bu Kanun kapsamındaki kuruluş tarafından muhasebe kayıtlarına intikal ettirilmiştir. Fakat bu kayıtlar, farklı saiklerle ve kasten gerçek mahiyetlerine uygun düşmeyen bir şekilde muhasebeleştirilmiştir.

4.1.3.3. Kanunî ve Yardımcı Defter ve Kayıtları, Şubeleri, Yurt içi ve Yurt dışındaki Muhabirleri ile Hesap Mutabakatı Sağlanmadan Yıl Sonu Bilançoların Kapatılması

Buna göre, Kanun kapsamındaki kuruluşlar yıl sonu bilançolarını, kanunî ve yardımcı defter ve kayıtları, şubeleri, yurt içi ve yurt dışı muhabirleri ile hesap mutabakatlarını sağlamadan kapatamazlar.

Görüleceği üzere üç farklı suç içinde aynı yaptırım öngörülmüştür. Halbuki burada sayılan suçlar bu Kanun kapsamındaki kuruluşlar tarafından aynı önem ve mahiyette işlenmeyebilir.

4.2. RİSK YÖNETİMİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Bağımsız denetim faaliyetleri çerçevesinde, bağımsız denetçi denetim riskini ve önemlilik düzeylerini hesaplarken, hata ve suiistimal riskini minimize etmek için, toplanacak kanıtların sayısı, kapsamı ve bu iş için ayrılacak zaman belirlenirken o bankanın etkin bir iç kontrol ve denetim sisteminin olup olmadığı konusunda karar vermesi gerekmektedir. İç kontrol ve denetim sisteminin güçlü veya zayıf olmasına göre uygulanacak denetim teknikleri, kanıt türleri ve buna bağlı olarak denetim iş akışı ve zaman planlaması değişmektedir.

Bu nedenle 5411 Sayılı Kanunun 29. maddesinde bu yönde bir düzenleme yapılmıştır. Maddede “*Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler. İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kuruluşuna, işleyişine, yeterliliğine, oluşturulacak birimlere, icra edilecek faaliyetlere, üst yönetimin görev ve sorumlulukları ile Kuruma yapılacak raporlamalara ilişkin usûl ve esaslar Kurulca belirlenir.*” denilmektedir

Mülga 4398 Sayılı Kanun'da 9. maddenin 4. fıkrasında yer alan düzenleme bu Kanun'da “iç sistemlere ilişkin yükümlülükler” başlıklı 29 uncu maddede düzenlenmiştir. Yeni Kanun'la bankaların gözetim ve denetim faaliyetlerine verilen ehemmiyetin bir

uzantısı olarak iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin kapsamı genişletilmiş ve bankalara konsolidasyona tabi ortaklıklarını da kapsayacak şekilde sistem kurma ve işletme yükümlülüğü getirilmiştir. Eski düzenlemede iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimine ilişkin olarak oluşturulan sistemlerin konsolidasyon kapsamındaki kuruluşları da kapsayacak şekilde oluşturulması yönetmelik ile hüküm altına alınmışken, yeni düzenlemede bu konu Kanun'da yer almıştır.

Maddenin yasa gerekçesinde, yönetim kurulunun denetim ve gözetim fonksiyonunun önemi vurgulanmış, bu fonksiyonun icrası için bankada gerekli sistemlerin oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Gerekçede ayrıca, bankaların faaliyetlerinin karmaşıklığı, çeşitliliği ve gerçekleştirilen işlem hacmi nedeniyle yönetim kurulu üyelerinin bu fonksiyonu tek başına yapamayacağı, kuruluşun faaliyetlerinin denetimi ve gözetimi amacıyla yönetim kurulunun kendisine yardımcı olacak birimler oluşturmasının gerekli olduğu ifade edilmiştir.

Kanun'da bankaların faaliyetlerinin emin ve güvenilir bir şekilde icra edilmesini teminen faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kurulması ve işletilmesi hüküm altına alınmıştır. Uluslar arası uygulamaların ve teknolojik gelişmeleri takip edilebilmesi açısından çerçevesinde usûl ve esasların belirlenebilmesi için Kurula düzenleme yetkisi verilmiştir.

4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 9. maddesinin 4. fıkrasında **“Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Bankaların, işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve**

mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur.” ifadeleri yer almaktaydı. 5411 ile bankaların müfettiş çalışma zorunlulukları 32. maddede düzenlenmiştir.

Bankalar, BDDK, TCMB ve bağımsız denetçi kuruluşlarının dış denetimine tabi olurken, bu maddede belirtilen iç kontrol ve denetim organları ile TTK'dan gelen hüküm uyarınca 1-5 arasında denetçi tarafından da denetlenmektedirler.

Mülga 4389 sayılı Kanun döneminde **"Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliği"**¹⁸ yürürlüğe koymuştur. 5411 sayılı Kanun döneminde 29-32. maddelerde yer alan iç denetim ve risk yönetimi sistemleri ilk olarak anılan yönetmelikle düzenlenmiştir. Yönetmeliğin amacı, bankaların karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usullerin tespit edilmesidir.

Bankalar kendi iç organizasyonlarında, çalışmalarının boyutlarıyla ve yapısıyla uyumlu tüm şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan;

- iç denetim ve
- risk yönetimi sistemlerini kurmak zorundadırlar.

Dört kısım halinde düzenlenen Yönetmelik'in birinci kısmı genel hükümleri, ikinci kısmı iç denetim sistemini, üçüncü kısmı risk yönetimi sistemini, dördüncü kısmı diğer hükümleri konu edinmiştir.

---

¹⁸ 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Bankaların, yapacakları yazılı risk değerlendirmesini, değerlendirmenin yapıldığı tarihi izleyen 2 ay içinde bir rapor halinde Kuruma gönderecekleri hükmü BDDK'nın konuya verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir.

Yönetmeliğin 44. maddesinde “*Kurum, ilgili bankalar nezdinde yerinde denetim teknikleri de uygulamak suretiyle iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerini inceler ve değerlendirir. Yerinde denetim incelemeleriyle banka faaliyetlerini test ederek bankanın söz konusu sistemlerine ilişkin kontroller ile iç denetimin ve risk yönetiminin bütünü hakkında bilgi verebilen özel kontrollerin güvenilirliği araştırılır. Kurum, bankaların taşıdığı riskler açısından bu Yönetmelikte yer alan usul ve esaslara göre yeterli ve etkin iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin bulunmadığını belirlerse, Bankalar Kanununun 14. maddesi hükümlerine istinaden bankanın faaliyetlerinin kısıtlanması da dahil, gerekli tedbirleri alır.*” denilerek iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin önem boyutu ortaya konmuştur. Bağımsız dış denetim faaliyetleri kapsamında da denetim şirketinin denetim planlaması ve programlamasında iç kontrol ve denetim ile risk yönetim sistemlerinin etkinliğine göre hareket edilmektedir.

4.2.1. İç Kontrol Sistemi

5411 Sayılı Kanunun 30. maddesinde de iç kontrol sistemine yönelik bir düzenleme getirilmiştir. Maddede “Bankalar, iç kontrol sistemi kapsamında, faaliyetlerinin mevzuata, iç düzenlemelerine ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin bütünlüğünü, güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini her seviyedeki personeli tarafından uyulacak ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlamak, görevlerin fonksiyonel ayrımlarını, yetki ve sorumlulukların paylaşımını, fon ödemelerini, banka işlemlerinin mutabakatını, varlıkların korunmasını ve yükümlülüklerin kontrol altında tutulmasını temin etmek, maruz kalınan her türlü riskin

tanınması, değerlendirilmesi ve yönetimi için gerekli alt yapıyı hazırlamak ve yeterli iletişim ağını oluşturmak zorundadır. İç kontrol faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülür.” denilerek iç kontrol faaliyetleri kapsamlı şekilde açıklanmıştır.

İç kontrol sistemine ilişkin önceki Kanun'da her hangi bir düzenleme yer almamakta iken, mülga kanuna dayanılarak çıkarılan **Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik**'te yer almakta idi. Yeni düzenleme ile söz konusu hususa Kanun'da değinilmiştir.

Maddenin yasa gerekçesinde, uluslararası alanda yaşanan banka iflâslarının bankalar içerisinde etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulmasının önemini gösterdiği, iç kontrol sistemi çerçevesinde, bankaların hedeflerine ulaşım düzeylerini ve icra edilen faaliyetlerin sürekli izlenmesi suretiyle gereksiz veya aşırı maliyetlere sebebiyet veren işlemleri tespit edebildiği, organizasyonun bir bütün içinde hareket etmesini sağlayabildiği ve bu suretle etkinlik ve verimlilik temin edilebildiği vurgulanmıştır. Gerekçenin devamında; *“Bu maddede, iç kontrol sistemleri kapsamında icra edilmesi gereken faaliyetlere genel olarak yer verilmiş ve bu suretle iç kontrol sistemlerinden anlaşılması gereken husus konusunda genel bir bakış açısı sağlanması amaçlanmıştır. Maddenin düzenlenmesinde Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi tarafından bu kapsamda geliştirilen ilkeler esas alınmış ve iç kontrol sistemine ilişkin temel unsurlara yer verilerek 29. maddenin ikinci fıkrası hükmüne istinaden yapılacak düzenlemelere dayanak oluşturulmuştur.”* denilmiştir.

İç kontrol sistemi, *“Banka faaliyetlerinin, yönetim stratejisi ve politikalarına uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde mevcut mevzuat ve kurallar çerçevesinde yürütülmesini, hesap ve kayıt düzeninin bütünlüğünü ve güvenilirliğini, veri sistemindeki bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, banka yönetim kurulu ve*

üst düzey yönetimi tarafından tesis edilen yönetim tarzı ve organizasyon yapısı kapsamında yürütülen her seviyedeki personel tarafından uyulması ve uygulanması gereken kontrol faaliyetlerinin tümünü" ¹⁹ ifade etmektedir.

Bankalar iç kontrol işlevini etkin bir şekilde yerine getirmek amacıyla, asgari olarak,

- Karar alma sürecine ilişkin usul ve esasları,
- Risk yönetimi kapsam ve uygulaması,
- Risklerle ilgili limit ve standartları belirleme ve uygulama süreçleri,
- Bilgi işlem altyapısı üzerinde oluşturulacak kontroller,
- Finansal ve yönetsel raporlama,
- Personel politikası,
- Sorumlulukların belirlenmesi,
- Denetim ve kurallara riayet,
- Usulsüz işlemlerin önlenmesi

hususlarında yazılı iç kuralları bu Yönetmelik hükümlerine uygun olarak tesis etmek ve uygulamak zorundadırlar. ²⁰

İç kontrol işlevi kapsamındaki faaliyetler;

- Yönetim kurulu
- Üst düzey yönetim (banka genel müdür, genel müdür yardımcıları ile diğer icra birimlerinin yöneticileri ve bankanın her seviyedeki personeli)

---

¹⁹ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 2

²⁰ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 4

- Teftiş kurulu
- İç kontrol merkezi
- Risk yönetim grubu tarafından yürütülür.

İç denetim ve risk yönetimi düzenlemeleri bu birimlerin idari bakımdan birbirinden bağımsız, iç kontrol işlevi kapsamında banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetimine karşı ayrı ayrı sorumlu olmalarını sağlayacak şekilde yapılır.

Teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetim grubunun yetki ve sorumluluk alanları, eleman sayısı ve bunların aralarındaki işbirliği, yönetim kurulunca belirlenir.²¹

Yönetim kurulunun görevleri olarak da ;

- Bankanın kontrol faaliyetine ilişkin önemli strateji ve politikaları oluşturarak onaylaması,
- Uygulanmasını dönemsel olarak incelemesi,
- Etkin bir iç denetim sistemi ve risk yönetiminin kurulmasını sağlaması,
- İç kontrol işlevini yürütecek birimlerin ve bağımsız denetim kuruluşlarının değerlendirmelerini düzenli olarak inceleyip ve kontrol etmesi,
- Banka stratejileri ve politikaları ile mevcut risk sınırlarının uygunluğunu periyodik olarak değerlendirmesi sıralanmıştır.²²

Üst Düzey Yönetiminin iç kontrol işlevini ifa edecek organlarla eş güdümlü olarak, yönetim kurulunca onaylanan iç kontrol stratejilerin uygulanmasından, bankanın taşıdığı risklerin izlenmesinden ve geliştirilmesinden yönetim kuruluna karşı sorumlu olduğu, burada görev alanların risk yönetim grubuna dahil komitelerde, denetim komitesinde, iç kontrol merkezinde görev alamayacakları da sınırlamalar arasında

---

²¹ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 5

²² Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 6

sayılmıştır. Burada çapraz kontrol sistemi oluşturulması amaçlanmış olup, etkinliği artırıcı bir özellik olarak görülmüştür.²³

I- Üst Düzey Risk Komitesi, bankanın konsolide ve konsolide olmayan bazda izleyeceği risk yönetimi stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından ve yönetim kurulunun onayına sunulmasından uygulamaların izlenmesinden sorumludur.²⁴

İç Kontrol Faaliyetleri: İç kontrol faaliyetleri, risk değerlendirme işlevi çerçevesinde tespit edilen risklerin de izlenmesine olanak verecek şekilde günlük faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olarak düzenlenir. İç kontrol süreci ve faaliyetlerinde;²⁵

- Yönetim kurulu ile banka üst düzey yönetiminin gözetim ve incelemeleri,
- Faaliyet kontrolleri (olağanüstü durumlar hakkında günlük, haftalık, aylık raporlar ile genel performans raporlarının incelenmesi),
- Maddi unsurlara ilişkin kontroller,
- Limitlere uygunluk incelemeleri,
- Onay ve yetki sistemi,
- Sorgulama ve mutabakat sistemine yer verilir.

İç kontrol mekanizmalarının sağlıklı ve etkin biçimde kurmak ve çalıştırabilmek için;²⁶

---

²³ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 7

²⁴ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 8

²⁵ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 12

²⁶ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 13

- Bankanın temel faaliyet alanlarına ilişkin olarak; menkul kıymet ve türev ürün alım-satım faaliyetleri ile kredi açma ve diğer bankacılık işlemlerinin gerçekleştirilmesi;
- Kredilendirme sürecinde; kredi dokümantasyonunun yeterliliğinin tespiti ile kredinin onaylanmasından sonra müşterinin takibi; talep sahibinin kredi değerliliğinin incelenmesi ile kredinin pazarlanmasına yönelik faaliyetler;
- Ödemelere ilişkin işlemlerde; ödemenin onaylanması ile fiili olarak gerçekleştirilmesi;
- Menkul kıymet alım-satım işlemlerinde; işlemin fiilen gerçekleştirilmesi ile kaydedilmesi,

gibi değişik işlevler için tanınan yetkiler ve sorumluluklar birbirinden ayrılır ve çakışmaması sağlanır.

İç kontrol sistemi:

- İç kontrol sistemi, banka bünyesinde tesis edilen, finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünü,
- İdari kontrolleri,
- Yönetim, finans ve muhasebe kontrollerini,
- Operasyonel kontrolleri,
- Finansal izin ve hizmetlere ilişkin kalite kontrollerini ve
- Diğer kontrolleri kapsar.

İç kontrol süreci ile iç kontrol faaliyetleri, bankanın gerçekleştirdiği operasyonların nitelikleri dikkate alınarak,

İç kontrol merkezi

- Teftiş kurulu

- Banka risk komitesi ve
- Üst düzey yönetimi ile beraberce tasarlanır, planlanır ve eş güdümlendirilir.

4.2.2. Risk Yönetimi Sistemi :

5411 Sayılı Kanunun 31. maddesinde de bankaların risk yönetimleriyle ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Maddede *“Bankalar risk yönetimi sistemi kapsamında, risk politikalarını Kurulca belirlenen esaslar çerçevesinde oluşturmak, uygulamak ve raporlamak zorundadır. Risk yönetimi faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak risk yönetimi birimi ve personeli tarafından yürütülür.”* denilmektedir.

Daha önce Yönetmelik'te yer alan hükümlere bu kez Kanun'da yer verilmiştir. Maddenin yasa gerekçesinde; bankalar dışında finansal ve gayrifinansal tüm ekonomik kurumların üstlenmedikleri riskleri bankaların aldıkları ve bu risklerin kendi politikaları çerçevesinde yönetmelerinin beklendiği, Risk yönetimi sistemi kapsamında, risk politikalarının oluşturulması ve uygulanması, kredi riski, piyasa riski, likidite riski ve operasyonel risk başta olmak üzere maruz kalınan risklerin tanımlanması, ölçülmesi, analiz edilmesi ve öz kaynaklar ile ilişkilendirilmesi, sınırlandırılması, izlenmesi, raporlanması, teyit edilmesi ve denetlenmesi gerektiği belirtilmiş ve Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi tarafından belirlenen ilkelere uyum çerçevesinde, BDDK'ca belirlenecek esaslar çerçevesinde, bankalara risk politikalarını oluşturmak, uygulamak ve raporlamak zorunluluğu getirilmiş ve risk yönetimi konusunda iç kontrol uygulamalarında olduğu gibi yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak bir birimin tesisi öngörülmüştür.”

Risk yönetim sistemi, "Yönetim kurulunun, bankanın gelecekteki nakit akımlarının ihtiva ettiği risk-getiri yapısını, buna bağlı olarak faaliyetlerin niteliğini ve düzeyini izlemek, kontrol altında tutmak ve gerektiğinde değiştirmek amacıyla uygulamaya

koyduğu standart belirleme, bilgilendirme, standartlara uygunluğu tespit etme, karar alma ve uygulama sürecine ilişkin mekanizmaların tümünü" ifade eder.²⁷

Mezkur Yönetmelikte risk yönetim sürecinde izlenmesi gereken aşamalar sıralanmış ve başka riskler, kredi riski, işlemin sonuçlandırılmama riski, işlemin sonuçlandırılması öncesi oluşan risk, ülke riski, transfer riski, likidite riski, piyasa riski, faiz oranı riski, operasyonel risk, mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski, itibar riski, düzenlemelere uyulmama riski yönetmelikte tanımlanmıştır.²⁸

- **Risk Politikaları:** Risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usulleri, risk yönetimi grubunun önerilerinin de dikkate alınması suretiyle yönetim kurulu tarafından oluşturularak yürürlüğe konulan ve üst düzey tarafından uygulanan yazılı standartları ihtiva eder. Banka personeli risk politikaları ve bunlara ilişkin uygulama usullerinden haberdar edilir. Yönetim kurulu risk politikalarını üst düzey risk komitesinin görüşünü alarak oluşturur.²⁹

- **Risk Analizi:** Risk analizi, tüm riskleri ve bu risklerin yönetilebilmesine ilişkin kâr ve maliyet hesaplamalarını kapsar. Risk değerlendirmesi risklerin kontrol edilebilirlik derecesinin belirlenmesini de içerir. Kontrol edilebilir risklerin ne ölçüde azaltılabileceği hususu banka tarafından değerlendirilir. Kontrol edilemeyen risk yaratma ihtimali olan işlemler yapan bankalar, bunun hacmini öz kaynaklarının gücünü dikkate alarak belirler, ya da bu risklerin etkilediği banka faaliyetlerini azaltır ya da sona erdirir.³⁰

---

²⁷ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 2

²⁸ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 38

²⁹ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 32

³⁰ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 37

- **Risklerin Ölçülmesi, İzlenebilmesi ve Yönetimi:** Bankalar, taşıdıkları tüm riskleri tespit edecek, ölçecek, kontrol edecek, yönetecek ve bu riskler için yeterli sermayeyi bulunduracak şekilde yönetim kurulunun ve üst düzey yönetimin izleme işlevini de içeren geniş kapsamlı bir risk yönetimi sistemini tesis ve idame ettirirler.³¹
- **Banka iştiraklerinin Risk Yönetiminde Dikkate Alınması:** Banka ile bankanın üzerinde kontrol gücüne sahip bulunduğu doğrudan ve dolaylı iştiraklerinin konsolide bazda finansal performansları, kâr ve zarar durumu izlenir; risk yönetimi konsolide bazda tesis edilir ve uygulanır. Risk yapısı ve finansal performans, konsolidasyon muhasebesi uygulamalarına dahil edilmemiş bulunan iştiraklerin durumlarının da dikkate alınmasıyla değerlendirilir. Bankanın tüm iştiraklerinin faaliyetlerinin izlenmesinden sorumlu ayrı bir birim tesis edilir.³²
- **Risk Tanıma ve Değerlendirme Süreci:** Risk yönetim sistemi, idari bakımdan bağımsız bir şekilde örgütlenir. Risklerin tanımında ve değerlendirilmesinde bankanın ve kontrol ettiği iştiraklerinin oluşturduğu grubun karşı karşıya olduğu tüm riskler konsolide bazda dikkate alınır.

4.2.3. İç Denetim Sistemi

5411 Sayılı Kanunun 32. maddesi bankaların iç denetim sistemleri ile ilgili düzenlemelere yer vermiştir. “Bankalar bütün birim, şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan bir iç denetim sistemi kurmak zorundadır. Bu çerçevede, faaliyetlerin mevzuata, ana sözleşmeye, iç düzenlemelere ve bankacılık ilkelerine uygunluğu, banka müfettişleri tarafından denetlenir. İç denetim faaliyetleri, tarafsız ve

---

³¹ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 38

³² Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 41

bağımsız bir şekilde, gerekli meslekî özen gösterilerek, yeterli sayıda müfettiş tarafından yerine getirilir. Ana ortaklık niteliğindeki bankanın iç denetiminde görev alanlar konsolidasyona tâbi ortaklıklarda iç denetim görevini ifa edebilir. İç denetimle görevli birimce veya yetkili müfettişlerce bu Kanunun 29. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında düzenlenecek iç denetim raporunun, en az üçer aylık dönemler itibarıyla ve denetim komitesi aracılığıyla yönetim kuruluna tevdi zorunludur.” denilerek denetim sistemi hakkında bu zamana kadar yapılan düzenlemelerin aksine ayrıntılı bir şekilde düzenlemeye gidilmiştir.

32. maddenin yasa gerekçesinde “İç denetim birimlerinin görevlerini gereğince yerine getirebilmesi, bu birimlerin yetki ve görevlerinin fonksiyonlarına uygun olarak belirlenmesine, görev yapacak personelin meslekî yeterliliğine, yeterli sayıda denetçinin bulunmasına ve yönetimin etkisinden uzak olmasına bağlıdır. Organizasyon yapısı; muhasebe uygulamaları, "dört göz" prensibi, fonksiyonel ayrımlar, karşılıklı kontrol, çift taraflı kontrol ve imza, varlıkların ve yatırımların fiziki kontrolü, bankaların yeterli, etkin ve verimli bir kontrol sisteminin bulunduğu etkin ve bağımsız iç denetim sistemi ile desteklenmelidir. Müfettişlerin kuruluşlarda uygun ve bağımsız statüsü ve bu statünün korunması için gerekli raporlama kanalları olmalıdır.” denilerek banka içi uygulamalarda sıkı kontrol ve çapraz kontrol mekanizmalarının kurulması gerektiği, müfettişlerin etik davranmama, bilinçli olarak yasal mevzuata aykırı riskli işlemlerde bulunma veya üst ve orta kademe yöneticilerin hileli işlemlerinde rapor düzenleyebilmeleri için bağımsız statülerinin sağlanması hususlarında yasa koyucu iradesini açıklamıştır.

İç denetim sistemi, iç kontrol sistemi ile teftiş sisteminden oluşan bütünleştirilmiş süreci ifade eder. İç denetim sistemi faaliyetlerin verimliliğinin ve etkinliğinin sağlanmasını, finansal ve idari konulara ait bilginin güvenilirliğinin, bütünlüğünün ve

zamanında elde edilebilirliğinin, banka faaliyetlerinin yürürlükteki yasalara ve düzenlemelere tam anlamıyla uygunluğunun sağlanmasını amaçlar.³³

Yönetim kurulu, banka ve konsolidasyon kapsamındaki kuruluşlarda kendisine bağlı operasyonel ya da icrai birimler bulunmayan bir üyesini iç denetim işlevini sürdürmesi için görevlendirir.³⁴ Bankalar, iç denetim işlevinin idame ettirilmesiyle yetkili kılınan yönetim kurulu üyesinin ve risk yönetimi grubu içinde yer alan komitelerin üyelerinin görevlendirilmelerini ve görevden ayrılmalarını, bu konudaki kararların alınmasını izleyen 10 gün içinde Kuruma yazılı olarak bildirmek zorundadır.³⁵

Görevlendirilen yönetim kurulu üyesi,³⁶

- Kendisine sunulan risk değerlendirmelerini
- Denetim programlarını, raporlarını ve belgelerini yönetim kurulu adına kontrol eder.
- Bunlarla ilgili işlemlerde:
- Teftiş kurulunun,
- İç kontrol merkezinin ve
- Risk yönetim grubunun ilişkilerinin eş güdümünü gözetir.
- Yönetim kuruluna bilgi akışını temin eder.
- Oluşturulacak politikaları, usul ve esasları hazırlar ve yönetim kuruluna sunar.

---

³³ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 19

³⁴ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 21

³⁵ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 45

³⁶ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 21

Teftiş, bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsar. İç kontrol sisteminin işleyişi banka müfettişleri tarafından incelenir. Tespit ve inceleme ya da teftiş sonuçlarını ihtiva eden raporlar önemine ve öncelik sırasına göre,³⁷

- Doğrudan banka yönetim kuruluna ya da
- Üst düzey yönetime intikal ettirilir.

Müfettişlerin maaş ve ödenekleri yönetim kurulu tarafından belirlenir. Bankalarda personelin ücretleri genelde toplu iş sözleşmeleri ile belirlenmekte ise de, müfettişler yasa gereği kapsam dışı olduklarından, bunların maaş ve ödemelerinin doğrudan yönetim kurulunca belirlenmesi mümkün bulunmaktadır. Banka Teftiş Yönetmeliğinde müfettişlerin görevleri belirlenir.³⁸

Müfettişler tarafından tespit edilen

- İç kontrole ilişkin hata ve eksiklikler
- Etkin bir şekilde kontrol edilmeyen tüm riskler

Üst düzey risk komitesi ve uygun yönetim birimlerine zamanında rapor edilir. Söz konusu tespitlerden ilgili banka personeli de haberdar edilir.

Sorumlu birimin, teftiş kurulunun talep ve önerilerini tespit edilen bir sürede uygulamaması ya da yerine getirmemesi durumunda bu aksaklığın, alınması gereken ilave tedbirler ile beraber yönetim kuruluna ve varsa yönetim kurulunca oluşturulan denetim komitesine ivedilikle bildirilmesi sağlanır.

---

³⁷ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 26

³⁸ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 27

Banka kendi Teftiş Kurulunun, kontrol gücünü elinde bulundurduğu konsolidasyon kapsamındaki iştiraklerinin bütün faaliyetlerini ve birimlerini sınırlama olmaksızın incelenmesini sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alır.³⁹

Yurt dışı şubeler açısından denetim ilkeleri şubenin bulunduğu ülke mevzuatının elverdiği ölçüde merkezden tesis edilecektir.

4.3. BİLGİ SİSTEMLERİ DENETİMİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Bankaların bilgi sistemleri ile finansal veri üretimine ilişkin süreç ve sistemlerinin denetlenmesi amacıyla BDDK tarafından 19.10.2005 tarihli Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır.⁴⁰ Bu yönetmelikle bankalar ile bilgi sistemi denetimi raporu oluşturulması amacıyla sınırlı olmak üzere konsolidasyon kapsamındaki ortaklıkların ve bankalara bilgi sistemleri hizmeti veren destek hizmeti kuruluşlarının yetkilendirilmiş bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmesi amaçlanmış, çeşitli düzenleme ve tanımlamalar yapılmıştır.

Yönetmelikte Bilgi Sistemleri Denetimi, denetlenenlerin faaliyetlerini gerçekleştirmekte kullandıkları yazılım ve donanım gibi tüm bilgi sistemi unsurlarının, bilgi sistemi süreçlerinin, finansal veri üretiminde kullanılan bilgi sistemi ve süreçlerinin

---

³⁹ Bankaların İç Denetim Ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Md 28

⁴⁰ Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik, 19.10.2005 tarihinde yayınlanmıştır.

ve bunlarla ilgili olarak tesis edilen iç kontrollerin nitelik, işleyiş, yeterlilik, bütünlük, güvenlik ve güvenilirliklerinin değerlendirilmesi ve rapora bağlanması aşamalarından oluşan, esas ve usulleri sözleşme ile belirlenen süreç, olarak tanımlanmıştır.⁴¹

Yeni düzenlemeye göre; Bankalarda bağımsız denetim yapma yetkisine haiz olan ve bilgi sistemleri denetimini gerçekleştirmeye yeterli sayıda ve nitelikte denetçi istihdam eden kuruluşlar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'ndan yetki alarak denetim yapabilirler. Bilgi sistemleri denetimi yetkili kuruluş tarafından görevlendirilmiş yetkili meslek personeli yani “Denetçiler” eliyle gerçekleştirilecektir. Aynı zamanda bu kuruluşlardaki Yetkili kuruluş ortaklarının, BDDK tarafından çıkarılan Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik ve Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik hükümlerinde yer alan şartlara ilave olarak; denetlenende veya 28/7/1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa tabi şirketlerde denetim yapma yetkisi iptal edilmiş olan bağımsız denetim kuruluşlarında ortak veya yetki iptaline neden olan denetim faaliyetinde bağımsız denetçi veya denetçi sıfatıyla yer almamış olma şartı da aranacaktır.⁴²

Yetki belgesi alan kuruluşlar, denetlenenin faaliyetlerinin kapsam ve yapısını dikkate alarak bilgi sistemlerini önemlilik ilkesi çerçevesinde denetlemek, değerlendirmek; bilgi sistemleri yönetim süreçlerinin düzeyini ortaya koyan olgunluk modeline göre durumlarını belirlemek ve raporlamak zorunda olacaklardır. Bilgi sistemleri denetiminin gerçekleştirilebilmesi için bağımsız denetim kuruluşunun bilgi sistemleri denetimi yetkisini haiz olması ve Yönetmelik kapsamında, denetlenenle bilgi sistemleri denetimi sözleşmesi yapmış olması gereklidir.

---

⁴¹ Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik, Md.4

⁴² Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik, Md.6

Ayrıca bilgi sistemleri denetimi sözleşmelerinde, asgari olarak hangi unsurların bulunacağı aşağıdaki gibi sayılmıştır;⁴³

- a) Denetçinin uymakla yükümlü bulunduğu düzenlemeler,
- b) Bilgi sistemleri denetiminin amacı, kapsamı, varsa özel nedenleri,
- c) Yetkili kuruluş tarafından anlaşma kapsamında sunulacak hizmetler,
- ç) Tarafların sorumluluk ve yükümlülükleri,
- d) Denetimde görevlendirilecek denetçiler ile bunların yedekleri,
- e) Denetim ekibinde görevlendirilenlerin unvanları, öngörülen çalışma süreleri ve her biri için uygun görülen ücret tutarının ayrıntılı dökümü,
- f) Denetimin başlama ve bitiş tarihleri,
- g) Bilgi sistemleri denetimi raporunun ve istenmesi halinde özel amaçlı denetim raporunun şekli ve bu raporların hazırlanma nedenleri,
- ğ) Denetim raporunun teslim edileceği tarih.

Denetlenen, bilgi sistemleri denetimi sözleşmesine aykırı hareket edildiğini veya denetimin bilgi sistemleri denetimi ilkelerine göre yapılmadığını gerekçe göstermek suretiyle, denetleyen de denetçinin çalışma alanının önemli ölçüde sözleşme hükümlerine aykırı olarak sınırlandırılması, bilgi sistemlerine ilişkin bilgi ve belgelerin elde edilememesi veya benzeri durumların oluşması halinde sözleşmeyi feshedebilecektir.⁴⁴

Mevcut düzenlemeyle bilgi sistemleri denetimi, kapsam bakımından üçe ayrılmaktadır. Bunlar uygulama kontrollerinin denetimi, genel kontrol alanlarının denetimi ile uygulama kontrolleri ile genel kontrol alanlarının birlikte gerçekleştirildiği geniş kapsamlı denetimdir.⁴⁵

---

⁴³ Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik, Md.20

⁴⁴ Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik, Md.20

⁴⁵ Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik, Md.13

Düzenlemede hükme bağlanan bir başka konu ise, denetlenenin faaliyet yapısını dikkate alarak bağımsız denetim kuruluşunun bilgi sistemleri denetimini dış hizmet alımı ile gerçekleştirebilecek olmasıdır. Dış hizmet sağlayıcı kuruluşun bilgi sistemleri denetimini gerçekleştirebilmesi için Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik kapsamında, bağımsız denetim kuruluşu ile sözleşme yapacaktır. Bu sözleşme ile bağımsız denetim kuruluşu, dış hizmet sağlayıcı kuruluşun denetim ilkelerine bağlılığını; yönetmelik ve ilgili diğer düzenlemeler kapsamında denetçiler için düzenlenen tüm şartları taşımasını ve ilgili maddelere uymasını sağlamak zorundadır.⁴⁶

Ayrıca yönetmeliğe göre, denetim çalışmaları sonrasında kuruluşu denetleyen denetçi veya denetçiler tarafından bilgi sistemleri denetimi raporu düzenlenmesi zorunludur. Bilgi sistemleri denetimi raporu, bilgi sistemleri denetiminin gerçekleştirildiği döneme ait faaliyetlerin tamamını kapsayacaktır.⁴⁷

4.4. SERMAYE YETERLİLİĞİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Bankalara tasarruflarını yatıran mudilerin istediklerinde paralarını çekebilme hakkı sisteme olan güvenin en temel özelliğidir. Bu nedenle bankaların topladıkları mevduatları rahatlıkla ödeyebilmek ve üzerlerinde taşıdıkları riskleri karşılayabilmeleri için mevzuatımız bir takım mekanizmalar oluşturmuştur. Bunlar; kuruluş sermayesinin güçlü tutulması, kurucu ortaklar ve nitelikli pay sahibi ortakların yeterli mali güç ve itibara sahip olmaları, hisse senetlerinin nakit karşılığı olması, aynı sermaye koyulamaması gibi

---

⁴⁶ Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik, Md.27

⁴⁷ Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik, Md.28

şartlardır. Uygulamadaki en önemli sınırlama ise “**sermaye yeterlilik oranıdır**”. Esas amaç konulan sermayeyle orantılı risk alınmasının sağlanmasıdır.

5411 Sayılı kanunda sermaye yeterliliği hususu 45. maddede düzenlenmiş olup, sermaye yeterliliği, “**maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli öz kaynak bulundurulması**” olarak tanımlanmıştır.⁴⁸ Bankaların düzenlenecek yönetmelikte yer alacak usul ve esaslara göre asgari % 8 oranından az olmamak üzere sermaye yeterliliği oranını tutturmak ve bu oranı devam ettirmek zorundadır. Söz konusu oran bankaların özel durumlarına göre değişebilecektir. Bu konuda BDDK yetkilidir.

4389 sayılı Bankalar Kanunu’nda sermaye yeterliliğine ilişkin olarak ayrı ve özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak 4389 sayılı Kanun’un 13. maddesine dayanılarak çıkarılan “*Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik*”⁴⁹ te sermaye yeterliliği ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Sermaye yeterliliği oranı şu formüle göre hesaplanmaktadır:

$$\text{Sermaye Yeterliliği Oranı} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayri Nakdi Kredi ve Yükümlülükler Ve Piyasa Riskine Esas Tutar}}$$

Öz kaynaklar; ana sermaye, katkı sermaye ve üçüncü kuşak sermayenin toplamından sermayeden indirilen değerlerin düşülmesiyle hesaplanır.

Risk ağırlıklı varlıklar, gayri nakdi kredi ve yükümlülükler ise bankanın taşıdığı kredi riskini temsil etmektedir.

⁴⁸ 5411 Sayılı Kanun Md. 45

⁴⁹ 31 Ocak 2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Piyasa riskine esas tutar ise bankanın taşıdığı piyasa riskini temsil etmektedir. Hesaplanmasında ticari portföy olarak kayıtlı varlık ve pozisyonlar esas alınır. Alım-satım amaçlı veya satılmaya hazır menkul kıymetler ve ticari hesaplarla ilgili türev sözleşmeler bu kapsamda değerlendirilir.

Sermaye yeterlilik oranını oluşturan değişkenlerin karmaşık ve çok farklı kalemlerden oluşmasının esas amacı bankaların ya üstlenmek istediği risk kadar sermayesini artırması, ya da ancak sermayesinin izin verdiği kadar risk üstlenmesi veya üstlenilen risklerin katsayısı düşük riskler olanlardan seçilmesi olup, risk yönetiminin önemi dolaylı olarak hükme bağlanmıştır.

4.5. KARŞILIKLARA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Bankalar kredi alacaklarında meydana gelmiş ve/veya gelmesi muhtemel zararlar için karşılık ayırırlar. Bu genel ve özel karşılık şeklinde ikiye ayrılır. Özel karşılık hali hazırda ortaya çıkmış ancak henüz tam olarak tespit edilememiş ya da kesinleşmemiş zararlar, genel karşılık ise gelecek dönemlerde ortaya çıkması muhtemel zararlar karşı ayrılmaktadır.

Genel karşılıklar, Basel Sermaye Uyumlu Anlaşması doğrultusunda katkı sermaye olarak kabul edilmektedir. Karşılık uygulamasında kredilerin belirli sınıflara ayrılması ve her sınıfa uygulanacak karşılık oranının farklı olması karşılık ayırma yönteminin etkinliği açısından çok önemlidir. Krediler çeşitli biçimlerde sınıflandırılabilirlerse de, “standart krediler”, “standart altı krediler”, “şüpheli alacaklar” ve “zarar yazılacak krediler” şeklindeki bir ayırım alacakları nitelikleri açısından iyiden kötüye doğru sıralaması ile genel kabul görmüş bir yöntemdir.⁵⁰

---

⁵⁰ Özgür Acar, “Bankalarca Ayrılan Karşılıklar: Teorik Yaklaşım ve Uluslararası Uygulamalar”, Bankacılar Dergisi, 2000 , Sayı: 34,

5411 Sayılı Kanunun 53. maddesinde “Bankalar, krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak, doğmuş veya doğması muhtemel zararların karşılanması ve bunlar dışında kalan varlıkların değer azalışları için yeterli düzeyde karşılık ayrılmasına, aktiflerin kalitesine ve sınıflandırılmasına, garantilerin ve teminatların alınmasına, bunların değerinin ve güvenilirliğinin ölçülmesine, takibe alınan kredilerin izlenmesine ve vadesi dolmuş kredilerin geri ödenmesine ilişkin politikaları oluşturmak ve uygulamak, bunları düzenli olarak gözden geçirmek, tüm bu hususları icra edebilecek gerekli yapıları tesis etmek ve işletmek zorundadır...Bu madde uyarınca ayrılan özel karşılıkların tamamı, ayrıldıkları yılda kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak kabul edilir.” hükümlerine yer verilmiştir.

Uygulamada bu zamana kadar muhtelif tarihlerde düzenlemeler olmuştur. En son olarak “*Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin Ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi Ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas Ve Usuller Hakkında Yönetmelik*” yayımlanmıştır.⁵¹ Buna göre; genel karşılıklar, standart nitelikli nakdi krediler ve yakın izlemedeki nakdi krediler toplamının yüzde 0,5’i ve aval ve kefaletleri ile diğer gayri nakdi krediler toplamının yüzde 0,1 olarak belirlenmiştir.

Özel karşılıklar ise;

- I. Grup, Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar;
- II. Grup, Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar;
- III . Grup, Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar;
- IV. Grup, Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar;
- V. Grup, Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar

---

⁵¹ 06 Ocak 2005 Tarih ve 25692 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Şeklinde sınıflandırılmış olup, kredi ve alacağın III. Gruba alındığı tarihten itibaren en az yüzde 20'si, IV. Gruba alındığı tarihten itibaren en az yüzde 50'si, V. Gruba alındığı tarihten itibaren yüzde 100'ü, oranında özel karşılık ayrılması hükme bağlanmıştır.

Kredinin III. gruba girmesi için, ödemesinin diğer koşulların yanı sıra vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 günden fazla gecikmesi, IV. ve V. gruba girmesi içinse sırası ile 180 günden ve 1 yıldan fazla gecikmiş olması gerekmektedir.

Yönetmeliğe göre, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Gruplarda sınıflandırılan ve ana paranın veya faizin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren tahsilinin 90 günden fazla gecikmiş olduğu tüm alacaklar, tahakkuk ettirilen faizlerin ve borçlu üzerindeki faiz benzeri yüklerin ana paraya ilave edilip edilmediğine veya yeniden finanse edilip edilmediğine bakılmaksızın, donuk alacak olarak kabul edilir.

Kredi müşterisinin aynı banka tarafından verilmiş birden çok kredisinin mevcut bulunması ve bu kredilerden herhangi birinin yapılan sınıflandırma gereği donuk alacak olarak kabul edilmesi durumunda, söz konusu kredi müşterisinin bankaya olan tüm borçları donuk alacak olarak aynı grupta sınıflandırılır. Donuk alacak haline gelen ilk kredinin tamamen geri ödenmesi durumunda, kredi müşterisinin diğer kredileri de Yönetmeliğin ilgili maddesi çerçevesinde değerlendirilerek yeniden sınıflandırılabilir.

Özel karşılık olarak ayrılacak miktarlar, sorunlu alacaklar ilgili gruplara girdikleri andan itibaren, kendileri için alınmış olan teminatlar her bir teminat grubu için ayrı ayrı belirlenmiş olan oranlarla çarpıldıktan sonra bulunan değer kendilerinden çıkartılması ile belirlenecektir.

4.6. YABANCI PARA POZİSYON AÇIĞINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Bankaların yabancı para net genel pozisyonu (döviz pozisyon açığı), döviz cinsinden toplam varlıklarından döviz cinsinden toplam yükümlülükleri çıkarılarak elde edilmektedir.

Döviz varlıkları toplamı ile döviz yükümlülükleri toplamının arasındaki fark Yeni Türk Lirası karşılığı olarak hesaplanır. Eğer fark pozitif ise yabancı para pozisyon fazlası, fark negatif ise yabancı para pozisyon açığı var demektir.

Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Öz kaynak Standart Oranı, yabancı para net genel pozisyon tutarının, öz kaynağa bölünmesi suretiyle bulunur. Yabancı para net genel pozisyon/sermaye tabanı standart oranı 31 Ocak 2002 tarihinde yabancı para net genel pozisyon/öz kaynak standart oranı olarak değiştirilmiştir. Yabancı para net genel pozisyon/sermaye tabanı standart oranı hesaplanırken, bilançoda yer alan ve döviz cinsinden yapılan bütün kalemler ve nazım hesaplar yer almaktadır. Bu hesaplamada, yurtdışı şubeler ve dövize endeksli kalemler de dahil edilmektedir.

Yabancı para net genel pozisyon/sermaye tabanı standart oranı, 1 Mart 1995 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yabancı para net genel pozisyon/sermaye tabanı standart oranına göre yabancı para net genel pozisyon hesaplamasının amacı, bankaların yabancı para cinsinden olan varlık ve yükümlülükleri arasındaki dengenin kurulması ve bunların sermaye tabanları ile uyumlu bir seviyede yabancı para pozisyon tutmalarının sağlanmasıdır. Yabancı para net genel pozisyon/öz kaynak oranının takibi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yapılmaktadır.

Yabancı para net genel pozisyon/sermaye tabanı standart oranı, ilk yürürlüğe girdiğinde azami oran yüzde 50 olarak belirlenmiştir.⁵² Daha sonra 1998 yılında yapılan bir düzenleme ile yabancı para net genel pozisyon/sermaye tabanı standart oranı yüzde 50'den yüzde 30'a indirilmiştir.⁵³ Bir yıl sonra yine yapılan bir düzenleme ile söz konusu oran yüzde 30'dan yüzde 20'ye indirilmiş ve uyum sağlanması için bankalara 2 aylık geçiş süresi tanınmıştır.⁵⁴ Söz konusu oranın resmi tatiller dışında kalan iş günleri üzerinden günlük olarak hesaplanması ve mutlak değerlerinin basit aritmetik ortalamasıdır $\pm$ % 20 den küçük olması istenmektedir.⁵⁵

Meydana gelen aşımaların iki hafta içerisinde giderilmesi ve bir yılda 6'dan fazla aşım gerçekleştirilemeyeceği yönetmelikte düzenlenmiştir. Ayrıca mevcut oran konsolide tablolar(3 ayda bir düzenlenen) içinde uygulanmakta burada meydana gelen aşım bir sonraki dönemde düzeltilmeli ve birden fazla aşım yapılamayacağı belirtilmiştir.

Yabancı para net genel pozisyon/öz kaynak standart oranı hesaplanırken kullanılan döviz varlık ve yükümlülükleri şu kalemleri içermektedir:

Döviz Varlıkları: Bankaların, yurtdışı şubelerine ilişkin hesapları da dahil olmak üzere, tüm yabancı para aktif hesaplarını, dövizde endeksli varlıklarını, vadeli döviz alım taahhütlerini,

Döviz Yükümlülükleri: Bankaların, yurtdışı şubelerine ilişkin hesapları da dahil olmak üzere, tüm yabancı para pasif hesaplarını, dövizde endeksli yükümlülüklerini, vadeli döviz satım taahhütlerini,

---

⁵² 1 Mart 1995 tarihli Resmi Gazete

⁵³ 30 Haziran 1998 tarihli Resmi Gazete

⁵⁴ 5 Ağustos 1999 tarihli Resmi Gazete

⁵⁵Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Öz kaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide Ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanması Ve Uygulanması Hakkında Yönetmelik, 19 Şubat 2006 tarih ve 26085 sayılı Resmi Gazete, Md.4

Vadeli Döviz Alım Taahhütleri: Hesaplarda gayri nakdi bir taahhüt olarak yer alan ve takas işlemi ileri bir tarihte gerçekleşecek olan, vadeli döviz alım, swap para alım, futures para alım, alıcı (lehdar) taraf para alım opsiyonları, satıcı (keşideci) taraf para satım opsiyonları ve benzeri para alım işlemleri ile iki güne kadar valörlü döviz alım işlemlerini,

Vadeli döviz satım taahhütleri: Hesaplarda gayri nakdi bir taahhüt olarak yer alan ve takas işlemi ileri bir tarihte gerçekleşecek olan, vadeli döviz satım, swap para satım, futures para satım, satıcı (keşideci) taraf para alım opsiyonları, alıcı (lehdar) taraf para satım opsiyonları ve benzeri para satım işlemleri ile iki güne kadar valörlü döviz satım işlemlerini ifade eder.⁵⁶

Yabancı para net genel pozisyon/öz kaynak standart oranına göre yabancı para net genel pozisyon hesaplanırken, yurtiçi-yurtdışı ve bilanço içi-nazım hesap ayrımı yapılmaksızın bilanço kalemlerinin bütünü dikkate alınmaktadır. Yabancı para net genel pozisyon/öz kaynak oranı hesaplanırken dövize endeksli varlıkların da hesaplamaaya dahil edilmesi nedeniyle kur riskini tam olarak yansıttığı söylenemez.

Yönetmeliğin uygulamasında iki önemli problem görülmektedir. Bunlardan ilki Dövizde **endeksli** aktif ve pasiflerin dikkate alınıp alınmayacağıdır. İlk düzenleme % 50 oranında dikkate alınması yönündeydi. Bu enstrümanlar döviz varsayıldığında sektörde büyük bir açık oluşmakta, sayılmazsa kur riski meydana gelmektedir. Bir taraftan YP pozisyon açığı, diğer taraftan kur risk sistemi baskı altında tutmakta idi. Son düzenleme ile dövize endeksli aktif ve pasifler döviz olarak varsayılmakta olup, değerlerinde değerinde meydana gelen değişimlerin sonucunda kambiyo geliri/gideri yerine faiz dışı gelir/gider kaydı oluşturulmaktadır (muasebeleştirilmektedir). Ancak yönetmelikte döviz olarak

---

⁵⁶ Aynı Yönetmelik, Md.3

kabul edilmesine karşın bankaların muhasebe işlemlerinin ana kurallar manzumesi olan M.U.Y (Muhasebe Uygulama Yönetmeliği) tebliğlerinde değer değişiklikleri bir döviz aracı gibi muhasebeleştirilmemektedir. Burada bir çelişki oluşturmaktadır.

Diğer bir sorun ise; türev ürünlerle ilgilidir. Bankalar, bilanço içi oluşan döviz açıklarını vadeli işlem pozisyonlarıyla maskeleyebilmektedir. Vadeli piyasaların ülkemizde sağlıklı bir biçimde gelişmemesi nedeniyle bu tür fiktif işlemler doğabilmektedir. Bu da standart oranın doğru sonuç verebilmesini engellemektedir.

Yapılacak denetimlerde, YP aktif ve pasiflerin doğru kurlarla değerlendirilip değerlendirilmediği, mali tablolarda bahsedilen nitelikte fiktif işlemlerin olup olmadığı, döviz/efektif vaziyet ve döviz/efektif alım-satım hesaplarının gerçeği yansıtması hususlarında yeterli kanıt toplanması gerekmekte olup, mali tabloların gerçeği yansıtması açısından önemli bulunmaktadır.

4.7. MUHASEBE UYGULAMA YÖNETMELİĞİ⁵⁷

Muhasebe Uygulama Yönetmeliğinde muhasebe ve muhasebecilik mesleğinin temel felsefesi, ana ilkeleri, bakış açıları açıklanmıştır. Bu bağlamda;

Temel muhasebe ilkeleri olarak süreklilik, dönemsellik ilkesi ve tahakkuk esası, tutarlılık, sosyal sorumluluk, kişilik, parayla ölçülme, maliyet esası, tarafsız ve güvenilir belge, ihtiyatlılık, özün önceliği ilkeleri sayılmıştır.

Mali tablo ilkeleri olarak da anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygunluk ve önemlilik, güvenilirlik, karşılaştırılabilirlik ilkeleri sıralanmıştır.

---

⁵⁷ 22.06.2002 tarih ve 24793(Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.)

Mali tablolardan bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, öz kaynak değişim tablosunun içeriği ve taşınması gereken nitelikler anlatılmıştır.

BDDK, MUY’de muhasebe işlemleri ve kayıtlara temel bakış açısını verdikten sonra daha teknik olan ve bankacılık işlemlerinin muhasebe ve kayıt esaslarına ilişkin tebliğler yayınlamıştır. Toplam 19 adet tebliğ yayınlanmış olup, bağımsız dış denetim kuruluşlarının denetimlerinde bu tebliğlere göre denetim plan ve programlarını yapmaları gerekmektedir.

Aşağıda söz konusu tebliğler konu başlıkları olarak sıralanmıştır:

- 1 Sayılı Tebliğ - **Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi Standardı**
- 2 Sayılı Tebliğ - **Maddi Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı**⁵⁸
- 3 Sayılı Tebliğ - **Maddi Olmayan Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı**
- 4 Sayılı Tebliğ - **Kiralama İşlemlerine İlişkin Muhasebe Standardı** :

Bu Tebliğ ile kiralama işlemlerinde, kiracı banka ve kiralayan banka açısından uygulanacak muhasebe politikalarının ve raporlama esaslarının açıklanması amaçlanmıştır.

- 5 Sayılı Tebliğ - **Bankanın Dahil Olduğu Risk Grubuyla Yaptığı İşlemlerin Muhasebeleştirilmesi Standardı** :

Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik’in 25 ve devamı maddelerine göre bağımsız denetim raporunda, önemlilik kavramı da dikkate alınarak, denetimi yapılan mali tabloların ilgili düzenlemelerle belirlenen muhasebe ilke ve standartlarına uygun şekilde hazırlanmış olup olmadığına yer verileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda bankanın dahil

---

⁵⁸ 2, 3 ve 7 Sayılı Tebliğler Duran varlıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili olup, birlikte değerlendirilebilir.

olduğu risk grubuyla yaptığı işlemlerin muhasebeleştirilmesine ilişkin standartların belirlenmiş olduğu 5 sayılı tebliğ de bağımsız denetimin önemle üzerinde durması gereken başlıklardandır.

Bankanın dahil olduğu risk grubu Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik'in 20. maddesinin (2) numaralı fıkrasında tanımlanmış olup, ilgili dönemin denetim raporlarında bu tür işlemler belirtilmelidir. Söz konusu işlemler Tebliğ'de aşağıdaki şekilde sıralanmıştır;

- a) Gayrimenkul ve diğer varlıkların alım-satımı,
- b) Hizmet alımı-satımı,
- c) Acente sözleşmeleri,
- d) Finansal kiralama sözleşmeleri,
- e) Araştırma ve geliştirme sonucu elde edilen bilgilerin aktarımı,
- f) Lisans anlaşmaları,
- g) Krediler ve nakdi veya ayni sermaye dahil finansman destekleri,
- h) Garanti ve teminatlar,
- i) Yönetim sözleşmeleri

Bunun yanında Bankanın dahil olduğu risk grubuyla yapılan bir işlem varsa, ilişkinin yapısının yanında işlemin türü ve mali tablolarının anlaşılması için; tutar ya da oran olarak işlemin hacmi, yapılan işlem sonucunda elde kalan, açıkta kalan, tahsil edilememiş veya alınamamış tutarlar veya bunların ana kalem içindeki oranı ve fiyatlandırma politikası hususları da açıklanmalıdır.

- **6 Sayılı Tebliğ - Banka Birleşme ve Devirleri ile Bankalarca İktisap Edilen Ortaklıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı**
- **7 Sayılı Tebliğ - Varlıklardaki Değer Azalışının Muhasebeleştirilmesi Standardı**
- **8 Sayılı Tebliğ - Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Varlıkların Muhasebeleştirilmesi Standardı:**

4.5. başlıklı bölümde kısmen açıklanmış olmakla birlikte, bu tebliğde şarta bağlı yükümlülük ve varlıkların muhasebeleştirilmesi açıklanmıştır. Bağımsız denetime ilişkin uygulamalarda tebliğe ilişkin hükümlerin dikkate alınması gerekmektedir.

- **9 Sayılı Tebliğ - Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Dipnotlarda Açıklanması Standardı**
- **10 Sayılı Tebliğ - Banka Çalışanlarının Haklarının Muhasebeleştirilmesi Standardı**
- **11 Sayılı Tebliğ - Kur Değişim Etkilerinin Muhasebeleştirilmesi Standardı**
- **12 Sayılı Tebliğ - Dönem Net Kâr/Zararı, Temel Hatalar ve Muhasebe Politikalarında Yapılan Değişikliklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı :**

Bu tebliğde, bankaların gelir tablolarını hazırlarken, gelirin kaynağına göre tasnif edilmesi, bankanın ana faaliyet konusunu oluşturan işlemleri sırasında ortaya çıkan olağan ve olağandışı kar ve zararlarının gelir tablosuna aktarılması ve muhasebeleştirilmesinde “*Tam Açıklama*” ve “*Tutarlılık*” ilkelerine uyularak düzenlenmesi amaçlanmıştır.

Gelir tablosu kalemlerinin nihai kalemi olan Dönem Net Kâr/Zararı hesabı, döneme ait bütün gelir ve giderlerin mahsuplaşması sonucunda ortaya çıkan hesabı ifade eder. Bu hesapta bankanın faaliyetleri dolayısıyla çıkan işlemlerin yanı sıra faaliyet dışı işlemleri dolayısıyla ortaya çıkan olağandışı hesaplar da yansıtılır.

Olağandışı kar ve zararlar, gelir ve harcamaların niteliği ve miktarına bağlı olarak ayrı bir şekilde gösterilir. Bu şekilde gösterilmesinin temel amacı bu kalemin olağan faaliyetlerle ilişkisinin belirlenmesidir. Olağan kar ve zararlar hesabında gösterilen, bankanın dönem içindeki performansının anlaşılması bakımından önemli olduğu düşünülen kalemlerin niteliği ve tutarı ayrıca açıklanır.

Muhasebeleştirmede kullanılan tahminlerin değişmesi sonucunda kar ve zararı değiştiriyorsa cari döneme ait olan net kar/zarar cari döneme, gelecek dönemlere ait olanlar da ilgili döneme yansıtılırlar. Toplam değişikliklerin niteliği ve tutarı da ayrıca açıklanır.

Temel hatalar, cari dönemde fark edilip faaliyet sonuçlarını önemli ölçüde etkileyebilen ve dolayısıyla bu hataların geçmişte yayınlanmış olan finansal verilerin ve mali tabloların güvenilirliğine şüphe düşüren hataları ifade etmektedir. Yapılan hataların gelir tablosunda düzeltilmesi sırasında, düzeltilmiş tutar, cari dönem net kar/zararının belirlenmesinde dikkate alınır. Düzeltme hangi döneme aitse, düzeltmenin niteliği ve tutarı ayrıntılı bir şekilde açıklanmalıdır.

Muhasebe politikaları, bankalar tarafından çok sık şekilde değiştirilmez. Tutarlılık ilkesi gereği, bankalar politikalarını tutarlı bir şekilde uygularlar ve sadece düzenlemelerin gerektirmesi, Kurumca talep edilmesi veya değişikliğin işlemlerin ve olayların daha sağlıklı bir biçimde sunulmasını sağlayacak olması hallerinde değiştirilebilir.

• **13 Sayılı Tebliğ - Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Hususların Muhasebeleştirilmesi Standardı :**

Tebliğden de anlaşılabacağı gibi bankalar bilanço tarihi ile mali tabloların kesinleşme tarihleri arasında ortaya çıkan ve mali tablolarda yer alan tutarları veya banka faaliyetlerini önemli ölçüde etkileyen veya bilanço tarihinde varolan şartları değiştiren hususları, mali tablolara değişiklik veya açıklama yapılmak suretiyle yansıtmak zorundadır. Banka mali tabloları her yıl sonunda kurum tarafından yetkilendirilen denetim firmaları tarafından denetlenmekte ve mali tabloların içerdikleri bilgilerin doğruluğu saptanmaktadır. Denetim süreci genelde yılın ilk üç ayı olmaktadır (bir önceki yılın tabloları için). Bilanço tarihiyle bilançoların kesinleşme tarihleri arasında yönetmelikte değinildiği gibi gelişmeler olabilmektedir. Bu gelişmeler banka tarafından

mali tablolara düzeltme kaydı ve dip not ekleme şeklinde yansıtılırken, denetim firmalarının da aynı dönemde yaptıkları denetimin doğru ve güncel olması için bu değişimleri takip etmeleri ve denetimlerinde dikkate almaları gerekmektedir.

- **14 Sayılı Tebliğ - Mali Tabloların Yüksek Enflasyon Dönemlerinde Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı :**

Düzeltilmesi gereken mali tablo kalemlerinin gerekli ayarlamalar yapıldıktan sonraki tutarlarına düzeltme katsayısı uygulanmak suretiyle, mali tabloların paranın cari satın alma gücü cinsinden ifade edilmesini sağlamaya yönelik hükümler içermektedir. Bağımsız Denetim Şirketleri denetimleri sırasında Enflasyon dönemlerinde hazırlanan mali tablo kalemlerinin düzeltilmesinin bu Tebliğde belirtilen hususlar çerçevesinde yapılıp yapılmadığını dikkate almalıdırlar.

- **15 Sayılı Tebliğ - Konsolide Mali Tabloların Düzenlenmesi, Bağlı Ortaklık, Birlikte Kontrol Edilen Ortaklık ve İştiraklerin Muhasebeleştirilmesi Standardı :**

Bankaların finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bir bütün olarak bilgi edinilebilmesini teminen konsolide mali tabloların düzenlenmesine, bağlı ortaklıkların, iştiraklerin ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların muhasebeleştirilmesine ilişkin esas ve usullerin belirlenmesi amacıyla yayınlanmış olan bu tebliğde ana ortaklık niteliği taşıyan bankaların Mart, Haziran, Eylül ve Aralık sonları itibarıyla konsolide mali tablolar düzenlemek zorunda oldukları, tebliğde belirtilen istisnalar dışında gruba dahil tüm bağlı ve birlikte kontrol edilen ortaklıkların mali tablolarını konsolide etmekle yükümlü oldukları hüküm altına alınmıştır.

- **16 Sayılı Tebliğ - Nakit Akım Tablosunun Düzenlenmesine İlişkin Muhasebe Standardı:**

MUY'un 23. maddesinde Nakit Akım Tablosu "Nakit akım tablosu, belirli bir muhasebe döneminde bankaların nakit ve nakit benzeri varlıklarında meydana gelen

değişiklikleri ifade eden nakit akışlarını (nakit tahsilat ve ödemelerini), kaynakları ve kullanım yerleri bakımından bankacılık faaliyetleri, yatırım faaliyetleri ve finansman faaliyetleri itibarıyla sınıflandırarak gösteren tablodur. Nakit akım tablosu, bankanın nakit ve nakde eşdeğer varlık yaratma kabiliyetinin, bunların tutarının, zamanlamasının ve kesinliğinin değerlendirilmesine yönelik finansal bilgileri içerir ve bu tablonun düzenlenmesinde nakit esası benimsenir.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu Tebliğ de MUY çerçevesinde nakit akım tablolarının düzenlenme esas ve usullerini açıklamaktadır.

• **17 Sayılı Tebliğ - Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar İle Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardı⁵⁹:**

Bankaların düzenleyecekleri konsolide ve konsolide olmayan mali tabloların biçim ve içerikleri ile bunların açıklama ve dipnotlarıyla birlikte kamuya açıklanmasına ilişkin esasların belirlenmesini amaçlamaktadır. Dolayısı ile ilgili Banka’yı denetlemekle yükümlü bağımsız denetim şirketleri de bu tebliğ kapsamında düzenlenen hükümlere uymakla yükümlüdürler.

Tebliğ incelendiğinde aşağıdaki ana başlıkları bölümler olarak ele aldığı görülmektedir.

- 1- Muhasebe Politikaları
- 2- Mali Bünyeye İlişkin Bilgiler
- 3- Aktif Kalemlere İlişkin Açıklama ve Dipnotlar
- 4- Pasif Kalemlere İlişkin Açıklama ve Dipnotlar
- 5- Gelir Tablosuna İlişkin Açıklama ve Dipnotlar
- 6- Nazım Hesaplara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar
- 7- Öz kaynak Değişim Tablosuna İlişkin Açıklama ve Dipnotlar
- 8- Nakit Akım Tablosuna İlişkin Açıklama ve Dipnotlar

---

⁵⁹ Konusu itibarıyla 19 Sayılı Tebliğ ile aynı hükümleri içerir.

- 9- Banka Birleşme ve Devirleri ile Bankalarca İktisap Edilen Ortaklıkların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Açıklama ve Dipnotlar
- 10- Bankanın Dahil Olduğu Risk Grubu İle İlgili Açıklama ve Dipnotlar
- 11- Enflasyon Muhasebesine İlişkin Açıklama ve Dipnotlar
- 12- Banka'nın Yurtiçi, Yurtdışı, Kıyı Bankacılığı Bölgelerindeki Şubeleri ile Yurtdışı Temsilciliklerine İlişkin Bilgiler
- 13- Bilanço Sonrası Hususlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar
- 14- Bağımsız Denetim Raporu
- 15- Ara Dönem Mali Tablolara İlişkin Hükümler

Bu tebliğin 16. bölümünde yer alan 48. maddesi incelediğinde; bankaların, kamuya açıklayacağı mali tablolar ile bunlara ilişkin açıklama ve dipnotlara ilaveten bu Tebliğ kapsamında düzenlenen mali tablolar hakkında bağımsız denetçi hazırlayacağı raporunda görüşünü açıklamak zorunda olduğu görülmektedir. Ayrıca aynı maddenin ikinci fıkrasında ise Bağımsız denetçinin, söz konusu mali tablolara ilişkin açıklama ve dipnotları yeterli bulmadığı durumlarda, bu husus gerekçeleriyle birlikte mali tabloların açıklama ve dipnotların düzenini bozmadan görüşüne ilave edebileceği belirtilmiştir.

27 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 19 sayılı Özel Finans Kurumlarınca Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardı tebliği ise aynı başlıkları özel finans kurumları açısından düzenlemektedir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda ise özel finans kurumları katılım bankaları olarak değiştirilmiştir.

- **18 Sayılı Tebliğ - Vergilerin Muhasebeleştirilmesi Standardı**
- **19 Sayılı Tebliğ - Özel Finans Kurumlarınca Kamuya Açıklanacak Mali Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Standardı**

BEŞİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİMDE SORUMLULUK KAVRAMI VE BİR ANKET ÇALIŞMASI

5.1. GİRİŞ

Ülkemizde banka başarısızlıkları son 22 yıl dikkate alındığında bankaların, hakim ortaklarının kendi şirketlerine banka kaynaklarını kullandırılmaları, kötü yönetim, özkaynak eksikliği, risk yönetiminin yetersizliği, makro ekonomik gelişmelere (şoklara) hazırlıksız yakalanmalarına ve daha da önemlisi; sistemde denetim enflasyonu şeklinde ifade edilebilecek derecede denetim mekanizmalarının olmasına karşın yetersiz, zayıf, aslından uzak, sübjektifliğe açık ve gerek kamusal gerekse sivil otoriteye bağımlı bir denetim mekanizmasının olması nedeniyle 1999 yılında başlayıp 2000 ve 2001 yıllarında krize yakalanmış ve toplam 22 adet banka TMSF’ a devredilmiş veya faaliyet izni iptal edilerek sistemden çıkarılmıştır. Bunlar içerisinde Cumhuriyetimiz ile özdeşleşmiş, markalaşmış bankalar dahi bulunmaktadır.

7 ayrı denetim biriminin süzgecinden geçen bankalardan 22 adedinin sistem dışına çıkması hem düşündürücü hem de bu anlamda denetim yetersizliğinden bahsetmek mümkün değildir.¹ Denetim türleri ve fonksiyonlarına geçmiş bölümlerde değinilmiş olmakla birlikte, bağımsız denetimin bankaların güvenilirlikleri açısından çok büyük önemi bulunmaktadır. Bu önem “bağımsızlık” özelliğinden gelmektedir. O nedenle diğer denetim organ ve kurullarının fonksiyonlarında oluşan bir zafiyet karşısında gösterilen reaksiyon ile bağımsız denetim kurumlarının zafiyeti karşısında gösterilen reaksiyon çok farklı olmaktadır.

---

¹ Yrd. Doç. Dr. Türkan ÖNDER, Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı, Beta Basın Yayın Dağıtım, İstanbul, 2001, s.2

“Muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ile sunulmasında, kamuyu aydınlatma anlamında tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve muhasebenin işlevini yerine getirmesi konusunda yöneticilerin görevlerini dürüst, adil ve tarafsız olarak yapmaları gereği” şeklinde tanımlanabilen **SOSYAL SORUMLULUK İLKESİ**’nin temel ölçütü “muhasebenin ürettiği bilgilere dayanılarak doğru yargılara varılabilmesi ve akılcı karar alınabilmesinin sağlanması”dır.²

Yaşanılan banka başarısızlıklarında sosyal sorumluluk ilkesinin göz ardı edildiği tüm toplumda oluşan yaygın bir kanaattir. Nitekim bu kanıyı destekleyen rakamsal veriler aşağıda gösterilmiştir. TMSF’ a devredilen bankaların hakim ortakları, devir tarihleri, devir zararı ve hakim ortakların gerek kendi bankasından gerekse diğer devrolunan bankalardan kullandıkları krediler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

---

² Muhasebe Uygulama Yönetmeliği (22 Haziran 2002 tarih ve 24793 mükerrer sayılı Resmi Gazete)

Tablo 5.1: TMSF'ye Devredilen Bankalar

Milyon USD		TMSF'na Devredilen Bankanın		Hakim Ortaklardan Alacaklar		
				Kullandıkları Kaynaklar		
BANKA	Hakim Ortak	Devir Tarihi	Devir Zararları	Kendi Bankasından	Diğer TMSF Bankalarından	Toplam
3182 Sayılı Kanun Kapsamında TMSF'ye Alınan Bankalar						
T.Ticaret B.	Türk Ticaret	06.11.1997	777	56	0	56
Bank Ekspres	Korkmaz Yiğit Gr.	12.12.1998	435	310	113	424
İnterbank	Nergis Grubu	07.01.1999	1.269	1.170	270	1.440
4389 Sayılı Kanunun 14/3m. kapsamında TMSF'ye Alınan Bankalar						
Yaşarbank	Yaşar Grubu	22.12.1999	1.149	103	41	144
Demirbank	Cıngıllıoğlu Holding	06.12.2000	648	58	52	110
Ulusal Bank	Epehesus Ltd.	27.02.2001	524	0	0	0
Tarişbank	Tarişbank	09.07.2001	74	0	0	0
Siterbank	Sürmeli Grubu	09.07.2001	53	7	0	7
4389 Sayılı Kanunun 14/3-4m. Kapsamında TMSF'ye Alınan Bankalar						
Egebank	Demirel Grubu	22.12.1999	1.220	344	154	498
Yurtbank	Balkaner Grubu	22.12.1999	656	820	200	1.020
Esbank	Zeytinoğlu Grubu	22.12.1999	1.113	478	190	668
Sümerbank	Garipoğlu Grubu	22.12.1999	470	293	66	359
Etibank	Medya Grubu	27.10.1999	698	588	254	842
Bank Kapital	Ceylan Grubu	27.10.1999	393	250	159	409
İktisat Bankası	Erol Aksoy Grubu	15.03.2001	1.954	879	43	922
Bayındırbank	Bayındır Holding	09.07.2001	116	95	66	161
EGS Bank	EGS Grubu	09.07.2001	545	299	1	300
Kentbank	Süzer Grubu	09.07.2001	681	251	37	288
Toprakbank	Toprak Grubu	09.07.2001	880	485	61	546
Pamukbank	Çukurova Grubu	18.06.2002	3.618	2.627	212	2.839
	TOPLAM		17.273	9.114	1.919	11.033

Tablodan da görüleceği üzere söz konusu bankaları üç gruba ayırmak gerekmektedir. Bunlar;

- i) 3182 Sayılı Bankalar Kanunu kapsamında TMSF'a alınan bankalar,
- ii) 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 14/3m. kapsamında TMSF'a alınan bankalar,
- iii) 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 14/3-4m. kapsamında TMSF'a alınan bankalar.

TMSF'ye devredilen bankaların devrine ilişkin yasal dayanağa bakıldığında büyük kısmının 23.06.1999 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4389 Sayılı bankalar Kanunu'nun 14/3 ve 4 numaralı maddeleri uyarınca devredildiği görülmektedir.³ 14/3 numaralı madde daha sonra 19.12.1999 tarih ve 4491 Sayılı Kanunun 7. maddesi ile değiştirilmiştir. Yeni hali "*Kurum, bir bankanın;*

---

³ **Madde:14/3** "Bir bankanın gelir-gider dengesinin bozulduğunun ve bu durumun süreklilik kazandığının tespiti halinde Kurum, uygun bir süre vererek bankadan durumun düzeltilmesi için sermayenin artırılması da dahil olmak üzere gider azaltıcı ve gelir artırıcı tedbirlerin alınmasını ister. Bankaca alınan bu tedbirlerin mahiyet ve kapsamına göre Kurul, mali bünyenin güçlendirilmesi için Merkez Bankasının görüşü alınarak bankanın kanuni karşılık yükümlülüklerini gerektiğinde cezai faizlerini de kaldırmak suretiyle ertelemeye veya düşürmeye yetkilidir. Verilen süre içinde gerekli tedbirlerin alınmaması veya zararların özkaynakları aşarak yabancı kaynaklara sirayet ettiğinin veya bu durumun gerçekleşmek üzere olduğunun tespiti halinde, banka sermayesi Kurul tarafından re'sen artırılarak, verilecek süre içinde hissedarlar artırılan sermayeyi taahhüde davet edilir. Sermayenin artırılmasına Kurul tarafından re'sen karar verilmesi halinde 29/6/1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri uygulanmaz. Re'sen artırılan sermayenin verilen süre içinde hissedarlar veya bunların rüçhan haklarını devrettikleri Kurulca uygun görülecek kişiler tarafından taahhüt edilmemesi halinde, Kurul;

a) Artırılan sermayenin Fon tarafından taahhüt edilerek ödenmesi,

b) İsteklisi bulunduğu takdirde, bankanın gerektiğinde Fondan da mali destek sağlamak suretiyle bir başka bankayla birleştirilmesi veya bu bankaya devredilmesi,

Dahil olmak üzere, mali bünyenin güçlendirilmesi ve bankanın yeniden yapılandırılması ile ilgili her türlü önlemi almaya ve uygulanmasını istemeye yetkilidir. Kurul, mali bünyenin güçlendirilmesi amacıyla zorunlu hallerde iştirak ve gayrimenkullerin sermaye olarak konulmasına izin verebilir.

Madde : 14/4 a) Bir bankanın yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortakların, banka kaynaklarını bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde kendi lehlerine kullandıkları veya bankayı bu suretle zarara uğrattıkları tespit edildiği takdirde, Kurul bunların temettü hariç ortaklık haklarını ve bankanın yönetimini Fona devretmeye yetkilidir. Bu şekilde kullanılan kaynaklar veya uğranılan zarar, Kurum tarafından verilen süre içinde iade veya tazmin edilmediği veya Kurumca uygun görülecek biçimde teminatlandırılmadığı ve bu şekilde kullanılan kaynaklar ve uğranılan zarar özkaynakları aştığı takdirde, bunlara ait hisseler başkaca bir işleme gerek kalmaksızın Fona intikal eder. Bankanın yönetiminin Fona devredilmesi halinde, Kurumun yazılı bildirimi üzerine bankanın yönetim ve denetimini doğrudan veya dolaylı olarak, tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortaklar ile tüzelkişi ortakların sermayesinin yüzde onundan fazlasına sahip gerçek kişi hissedarları en geç yedi gün içinde kendilerine, eşlerine ve velayet altındaki çocuklarına ait taşınmaz mal ve iştiraklerini, haczi caiz olan taşınır mal, hak ve alacaklarını ve menkul kıymetlerini ve her türlü kazanç ve gelirleri ve ayrıca bildirimden önceki iki yıl içinde ivazlı veya ivazsız olarak iktisap ettikleri veya devrettikleri taşınmaz mal, haczi caiz taşınır mal, hak, alacak ve menkul kıymetlerini gösterir birer mal

a) Bu maddenin (2) numaralı fıkrası kapsamında alınması istenen tedbirleri kısmen ya da tamamen almadığını, bu tedbirlerin kısmen veya tamamen alınmış olmasına rağmen mali bünyesinin güçlendirilmesine imkan bulunmadığını ya da mali bünyesinin bu tedbirler alınsa dahi güçlendirilemeyecek derecede zayıflamış olduğunu,

b) Yükümlülüklerini vadesinde yerine getiremediğini,

c) Bu madde hükümlerinin uygulanmasında Kurulca belirlenecek değerlendirme esasları çerçevesinde yükümlülüklerinin toplam değerinin varlıklarının toplam değerini aştığını,

d) Faaliyetine devamının mevduat sahiplerinin hakları ve mali sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz ettiğini,

Tespit ettiği takdirde, Kurul, en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla temettü hariç ortaklık hakları ile bankanın yönetim ve denetimini Fona devretmeye veya bankacılık işlemleri yapma ve/veya mevduat kabul etme iznini kaldırmaya yetkilidir.” Şeklinde yürürlüğe girmiştir.

---

beyannamesini Fona vermek zorundadırlar. Bu mal beyanının hüküm ve sonuçları hakkında 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun ilgili hükümleri (Bknz.: İİK 74 vd.mdl.ve cezai sonuçları hakkında bknz.337.mdl.) geçerlidir. Bu hükmün uygulanmasında, Kurumun başvurusu üzerine bankanın yönetim ve denetimini doğrudan veya dolaylı olarak, tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortakların malvarlıkları üzerine mahkemece teminat aranmaksızın ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz kararları ile ilgililerin yurtdışına çıkmasına yasaklama dahil, alacaklıların menfaati için zorunlu olan her türlü muhafaza tedbirinin alınmasına karar verilir. Bu şekilde alınan tedbir ve hacizler, karar tarihinden itibaren altı ay içinde dava veya icra-iflas takibine konu olmazsa kendiliğinden ortadan kalkar. Kurumun ilgililer hakkında 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun Onbirinci Bab hükümlerine göre açacağı iptal davasında aciz vesikası şartı aranmaz.

b) Bu Kanun hükümleri çerçevesinde yönetim ve denetimleri Fona intikal eden bankaların, alacaklarını dava veya takip yoluyla tahsil etme cihetine gitmeleri halinde 492 sayılı Harçlar Kanununun 2 nci maddesi hükümleri uygulanmayacağı gibi, her türlü ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz taleplerinde teminat şartı aranmaz. Fonun ve Fona intikal eden bankaların alacaklarına ilişkin davalarda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun seri muhakeme usulü hükümleri uygulanır.

c) Kurul, bu madde hükümleri çerçevesinde yönetimi veya hisseleri Fona intikal eden bankalar hakkında bu maddede belirtilenler de dahil olmak üzere, bankanın mali bünyesinin güçlendirilmesi ve yeniden yapılandırılması için gerekli her türlü tedbiri almaya yetkilidir.

14/4. madde de “Kurum, bir bankanın yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak, tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortakların, banka kaynaklarını bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde doğrudan veya dolaylı olarak kendi lehlerine kullandıklarını veya bankayı bu suretle zarara uğrattıklarını tespit ettiği takdirde Kurul, en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla bunların temettü hariç ortaklık hakları ile bankanın yönetim ve denetimini Fona devretmeye yetkilidir.” şeklinde değişikliğe uğramıştır. Bu sınıflandırma aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5.2 : Bankaların TMSF’ye Devredilmesinin Yasal Dayanağı ⁴

Mülga 3182 Sayılı Bankalar Kanunu Uyarınca İntikal Edenler	4389 Sayılı Bankalar Kanunu Md. 14/3	4389 Sayılı Bankalar Kanunu Md. 16/1	4389 Sayılı Bankalar Kanunu Md. 14/3 ve 4
Türkbank Bank Ekspres Interbank	Yasarbank Demirbank Sitebank Ulusbank Tarişbank İmar Bankası	Kıbrıs Kredi Bankası * İmar Bankası *	Egebank Yurtbank Sümerbank Esbank Etibank Bank Kapital İktisat Bankası Bayındırbank Kentbank Toprakbank Pamukbank

* Yönetim ve denetimi TMSF’ye intikal etmiştir.

4389 Sayılı Kanunun 14/3 ve 4. maddelerinin uygulanmasından söz konusu bankalarda (hepsi için geçerli olmamakla birlikte) aşağıdaki çıkarsamalar yapılabilir:

⁴ <http://www.tmsf.org.tr/content.aspx?tabid=136&long=tr> 11.06.2006

Bankaların

- Kötü yönetildikleri,
- İçinde bulundukları durumdan çıkmak için bilinçli olarak isteksiz davrandıkları,
- Kendilerinden yapmaları istenen iyileştirici politikaları yeterince uygulamadıkları,
- Yönetim ve danışmanlık zafiyeti gösterdikleri,
- Öz kaynaklarını güçlendirmedikleri,
- Hakim ortakların banka kaynaklarını lehlerine kullanmak suretiyle bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürdükleri veya bu yolla bankayı zarara uğrattıkları.

Bu hipotezler; banka hakim ortakları, yöneticiler ve onlara danışmanlık yapanları taraf alan hipotezler olup, kamusal düzenleme ve denetim yapmakla görevli kesim ile bankaya güvenerek iktisadi karar verenleri aydınlatma görevi olan bağımsız dış denetim sistemi gelinen noktada hiç mi pay sahibi değildir? Zira TMSF’ a devir bir anda olmamış ve belli bir süreç sonunda gerçekleşmiştir. 17.273 Mio USD olan toplam devir zararının Hazine tarafından ödenmesi nedeniyle tüm toplum zarar görmüştür. Ayrıca bu bankalardan Yaşarbank, Demirbank ve Esbank’a ait hisse senetleri ise İMKB’ da işlem görmekte iken TMSF’ a devredilmişlerdir. Dolayısıyla sürekli SPK denetiminde olan ve mali tabloları bağımsız denetimden geçerek kamuya duyurulan bu bankaların hisse senedine yatırım yapan yatırımcıların sahip oldukları senetler değersiz hale gelmiştir. Bu noktada bağımsız denetim raporlarının ve firmalarının güvenilirliği sorgulanır olmuştur.⁵ Bağımsız denetim firmalarının denetimlerinde ihmallerinin olup olmadığının iddia edilebilmesi için çalışma kağıtlarının incelenmesi gerekmektedir.

Bu bölümde; bankacılık sektöründe yaşanmış başarısızlıklar ve krizlerde bağımsız dış denetimin rolünün ve buna bağlı olarak sorumluluğunun bulunup bulunmadığı,

---

⁵ Türkan ÖNDER, Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı, Beta Basın Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001.s.3

BDDK ve meslek örgütü yasası çerçevesinde (3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu) çizilen sorumluluk sınırları ve bağımsız denetim şirketleri, düzenleyici otorite ve her ikisinin de aslında esas sorumlu olduğu kamu (ilgili 3. kişiler) üçgeninde tarafların üzerlerine düşen görevleri daha mükemmel yerine getirebilmek için ne tür düzenlemeler yapılabileceği gibi hususlar, toplam 39 sorudan oluşan ve bağımsız denetim şirketlerinde değişik unvanlarda görev yapan denetçilere yapılan bir anketle irdelenmeye çalışılacaktır.

Anket ile ilgili açıklamalara geçmeden evvel BDDK, TURMOB, SPK ve Bağımsız Denetim Şirketlerinin kamuya duyurulan yanlış bilgilere dayanarak yatırım kararı veren mağdurlara karşı taşıdıkları sorumlulukları ve bu konudaki düzenlemelerin açılmasında fayda bulunmaktadır.

Bağımsız dış denetim, işletmelerce kamuya duyurulan bilgilerinin (mutlak olmasa da) doğru ve güvenilir olduğunu teyit eden, başka bir ifadeyle; işletmelerin ürettiği bilgileri kullanacak olan aktörlerin ekonomik kararlarında etkili olabilecek tüm bilgilerin mali tablolarla yer almasını sağlayan bir denetim türü olduğuna göre sorumlulukları da tanımı içerisinde gizli taraflarla sınırlı olmalıdır. Yani;

- Denetim sözleşmesi ile iş ilişkisine girdiği firmaya karşı sözleşmeden doğan ve mesleki standartlardan kaynaklanan sorumlulukları,
- Denetim yaptığı firma ile ilişkide olan üçüncü kişilere karşı sorumlulukları,
- Denetim yaptığı firma ile ilişkide olan kamuya karşı sorumlulukları,

Şeklinde sorumlu olduğu taraflar sıralanabilir.

Geçen bölümde BDDK tarafından yapılan düzenlemelerde bağımsız denetim firmalarının sorumlulukları hakkında bilgi verilmişti. Meslek örgütü olan TURMOB

yasal dayanağı olan 3568 Sayılı yasa ile bağımsız dış denetçilerin SMMM veya YMM olmalarını zorunlu tutmaktadır.

5.2 3568 SAYILI KANUN ÇERÇEVESİNDE BAĞIMSIZ DENETÇİNİN SORUMLULUĞU

3568 sayılı kanunun 12 nci maddesinde ymm'lerin sorumluluk sınırları belirlenmiş ve işletmelerin mali tablolarının ve beyannamelerinin muhasebe ilke ve prensiplerine, muhasebe standartlarına, denetim standartlarına göre inceleyip tasdik etme görevi ve yetkisi verilmiştir. tasdik etme, tasdik konusu olan rapor ve belgelerin gerçeği yansıtır yansıtmadığının imza ve mühür kullanmak suretiyle tespit ve rapora bağlanması olarak tanımlanabilir.⁶ tasdikten söz konusu belgelerin ve dayanak teşkil ettikleri mali tabloların gerçeği yansıtmaması ve bunun kamuya duyurulması amaçlanmaktadır. ancak tasdik kapsamında yer alan belge ve işlemlere bakıldığında ağırlıklı olarak vergi mevzuatı ve uygulamaları ile karşılaşmaktadır. nitekim 12. maddede “*yeminli mali müşavirler yaptıkları tasdik doğruluğundan sorumludurlar. yaptıkları tasdik doğru olmaması halinde, tasdik kapsamı ile sınırlı olmak üzere, ziya uğratılan vergiden ve kesilecek cezalardan mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu olurlar.*” denilerek tasdik işleminden kaynaklanan sorumluluk vergi kaybı ve vergi cezası ile ilişkilendirilmiştir. dolayısıyla ymm'in gerçeği yansıtmayan belge ve mali tabloya dayanarak işlem yapan ya da firma ile iş ilişkisi olan üçüncü kişilerin (hisse senedi sahipleri, bankalar vs.) zararını tazmine yönelik bir düzenlemeden söz etmek mümkün değildir.

---

⁶ Yard. Doç. Dr. Şaban Uzay, “Yosuzlukların Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesinde Denetçilerin Sorumluluğu”, V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu (21.yy'da Türk Muhasebe Mesleğinin Vizyonu ve Misyonu), İSMMMO Yayınları Yayın No: 32, TURMOB Yayınları Yayın No: 172, ANTALYA 2001, s.238

3568 sayılı kanunun 48. maddesinde meslek mensuplarına uygulanacak disiplin cezaları düzenlenmiş ve görevlerini yapmayan veya kusurlu yapan yahut görevinin gerektirdiği güveni sarsıcı hareketlerde bulunan meslek mensuplarına durumun niteliği ve ağırlık derecesine göre

- Uyarma
- Kınama
- Geçici olarak mesleki faaliyetten alıkoyma
- Yeminli sıfatını kaldırma
- Meslekten çıkarma

Şeklinde disiplin cezası verilmesi hükmüne bağlanmıştır.

SM, SMMM ve YMM’lerin çalışma usul ve esasları hakkında yönetmelik’in 8. Maddesinde de “sorumluluk” kısmı düzenlenmiş ve

“a) sosyal sorumluluk: meslek mensupları; mesleği ifa ederken toplum ve devlete karşı sorumluluk taşırlar.

b) işletme sahip ve yöneticilerine karşı sorumluluk: meslek mensupları, işletme sahip ve yöneticilerine, isabetli karar alabilmeleri için doğru ve güvenilir bilgiler söylerle.

c) meslektaşlara karşı sorumluluk: meslek mensupları, ilgili yönetmelikler çerçevesinde ve mesleki eğitimde birbirlerine her türlü bilgiyi vermek ve aktarmak sorumluluğunu taşırlar. Mesleğin gelişmesi ve sağlam temellere oturtulması için gerekli dayanışmayı kurarlar.” Şeklinde sorumlulukları ifade edilmiştir.

Görüldüğü üzere 3568 sayılı kanun'da bağımsız dış denetimle ilgili özel hükümler bulunmadığı, bağımsız dış denetim yapan meslek mensuplarına bağımsız dış denetimle ilgili ayrı bir sorumluluk bulunmamaktadır. Bununla birlikte söz konusu denetim şirketleri hakkında TURMOB’a BDDK veya SPK’dan her hangi bir şikayet veya meslek

örgütü olarak inceleme soruşturma yapılmasını gerektirecek bir husus iletilmesi halinde ilgili meslek mensuplarına yönelik disiplin işlemlerinin yapılacağı doğaldır.

5.3. SERMAYE PİYASASI KANUNU ÇERÇEVESİNDE BAĞIMSIZ DENETÇİNİN SORUMLULUĞU

SPK, bağımsız denetim uygulaması ile en çok ilgili olan ve düzenleme yapmış bulunan kurumdur. halka açık şirketlerin kamuya ilan edilen mali tablolarının bağımsız denetimden geçmesi sermaye piyasalarının güven, açıklık hesap verilebilirlik açılarından çalışabilmesi için zorunluluktur. bağımsız dış denetim ile ilgili olarak “sermaye piyasasındaki bağımsız dış denetleme hakkında yönetmelik”⁷ ve konuyla ilgili 17 tebliğ yayımlanmıştır. bu tebliğlerden 9 tanesi yürürlükten kaldırılmıştır. halen yürürlükte olan tebliğler seri: x ve 7,12,13,15,16 ve 17 numaralı tebliğlerdir. söz konusu yönetmelikte bağımsız denetime tabi olan ortaklıkların mali tablo ve raporlarının denetlenmesine ilişkin esaslar belirlenmiştir.

2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun “Denetim ve Cezai Sorumluluk” başlıklı VI bölümünde denetim ve cezai sorumluluğa ilişkin hükümler düzenlenmiştir. 47/B-3 üncü maddesinde “*Kasıtlı olarak gerçeğe aykırı bağımsız denetim raporu düzenleyenler ve bu raporun düzenlenmesini sağlayanlar, 1 yıldan 3 yıla kadar hapis ve 8 milyar liradan 20 milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar*”. hükmü getirilmiştir.

---

⁷ 13 Aralık 1987 tarih ve 19663 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Ancak, 04.04.1996 tarih ve 19/483 sayılı Kurul kararı ile Yönetmeliğin uygulanmamasına karar verilmiş olup, bu karar 1996/14 sayılı (01-05.04.1996) Kurul Haftalık Bülteninde yayınlanmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu seri: x ve 16 numaralı tebliğin 44 ve 45. maddesinde de, bağımsız denetçilerin hukuki ve cezai sorumlulukları belirlenmiştir. 44. maddede yapılan denetimin denetim şirketinin kusurundan dolayı geçersiz sayılması halinde her türlü masraf ve diğer zararlardan, 45. maddesinde ise, denetim ilke ve kurallarına göre yapılmaması nedeniyle müşteriler veya üçüncü kişilere karşı oluşacak zararlardan, bağımsız denetim kuruluşu ve söz konusu raporlara ve denetim sözleşmesine imza atan sorumlu ortak baş denetçi birlikte sorumlu tutulmuşlardır. 45. maddede ayrıca “*Bağımsız denetim kuruluşlarının ortakları, yöneticileri ve çalışanlarının cezai sorumluluğu hakkında kanunun 47/b-2 (defter ve kayıt tutmayanlar, defter ve kayıtlarda gerçeğe aykırı hesap açan veya kayıt tutanlar ve bunlarda her türlü muhasebe hilesi yapanlar), 48 (cezaların artırılması) ve 49. (usul hükümleri) madde hükümleri uygulanır.*” şeklinde düzenlemeye de gidilmiştir.

Bir denetim şirketinin veya sorumlu ortağının faaliyetlerinden doğan zararlardan sorumlu olması mali sorumluluğunu ifade eder. Ancak bu şirketin denetim faaliyetlerinden yoksun olması anlamına gelmez. Ancak böyle bir durumu da gerektirecek eylemler bulunabilir. bu durum 46/g numaralı maddede düzenlenmiş olup, aşağıda SPK’nın izin verdiği denetim şirketleri listesinden çıkarılmayı gerektirecek eylem ve davranışlar sıralanmıştır.

- Kuruluş şartlarının kaybedilmesi,
- Görev kabulüne ve değişimine ilişkin denetim ilke ve kurallarına uyulmaması,
- Yapılan denetimlerde kurula bildirilenler dışında denetçi görevlendirilmesi,
- Denetim program ve çalışma kağıtlarının yapılan denetim çalışmalarını kanıtlayacak düzeyde bulunmaması,
- Uygun denetim tekniklerinin kullanılmaması nedeniyle gerekli denetim kanıtlarının elde edilememesi,

- Mali tabloların güvenilirliğini önemli ölçüde etkileyecek hususların tespiti halinde, bağımsız denetim kuruluşunun denetim ilke ve kurallarına tam olarak uyulduğunu kanıtlanamaması,
- Yapılan denetim çalışmalarında sorumlu ortak baş denetçinin gerekli mesleki özen ve titizliği göstermemesi,
- Raporlamaya ilişkin temel ilkelere uyulmaması,
- Bu tebliğin 5. Maddesinin son fıkrasında belirtilen hususlarla ilgili olarak bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi ile kurulca ve kurul tarafından görevlendirilenlerce istenen bilgi ve belgelerin verilmemesi,
- Hatalı, eksik, yanıltıcı ve gerçeğe aykırı rapor düzenlenmesi veya bilgi verilmesi,

5.4. ANKET ÇALIŞMASI

TMSF’ a devredilen bankaların devir nedenlerinden aşağıdaki hipotezleri çıkarabileceğimizi belirtmiş idim.

- Kötü yönetildikleri,
- İçinde bulundukları durumdan çıkmak için bilinçli olarak isteksiz davrandıkları,
- Kendilerinden yapmaları istenen iyileştirici politikaları yeterince uygulamadıkları,
- Yönetim ve danışmanlık zafiyeti gösterdikleri,
- Öz kaynaklarını güçlendirmedikleri,
- Hakim ortakların banka kaynaklarını lehlerine kullanmak suretiyle bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürdükleri veya bu yolla bankayı zarara uğrattıkları.
- Bağımsız Denetim kuruluşlarının denetimlerinde ihmalleri olup olmadıkları.

Dolayısıyla anketimizde, yukarıda ifade edilen düşüncelerin doğruluk payının tespitine yönelik sorular sorulmuştur. Sorularımız bankalarda bağımsız denetim yapan bağımsız denetçi yardımcısı unvanından başlayıp sorumlu ortak baş denetçiye kadar uzanan yelpazedeki kişilere yöneltilmiştir. Onların denetim faaliyetlerine, bankacılık sektöründe geçmişte yaşanan olumsuzlukların temelinde yatan nedenlere ve bunların içinde bağımsız dış denetimin payına, daha etkin ve sağlıklı bir bağımsız denetim sisteminin oluşturulabilmesi için mevcut uygulamadaki bazı hususlara ve getirilmesinde fayda olabilecek bir takım yenilikçi fikirlere yönelik görüşlerine başvurulmuştur. Anketimizin ana kütlesi BDDK' nın bankalarda bağımsız denetleme yapma izni verdiği 41 adet bağımsız dış denetim kurumunda çalışan kişilerdir. Bu kuruluşlarda denetçi, kıdemli denetçi ve baş denetçi unvanlarında toplam 614 kişinin çalıştığı BDDK yetkililerince ifade edilmiştir. Yine aynı kaynak denetçi yardımcıları ile sorumlu ortak baş denetçi unvanlarında çalışanların sayısına yönelik bir çalışmanın bulunmadığını belirtmiştir.

örnek kitle tarafından doldurulan ve değerlendirilebilir niteliklere sahip olan anket formlarının analizinde sosyal bilimler için istatistik paketi (Statistical Package For Social Science- SPSS 11.5 for Windows) kullanılmıştır. İşletme, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve pazarlama gibi birçok alanda yaygın olarak kullanılan paketi biz de çalışmamızda tercih ettik. Analizde her hangi bir karışıklığı yol açmaması için, veriler önceden ayrı ayrı numaralandırılarak kodlanmıştır. Araştırma sonuçlarını değerlendirmede sıklık (frekans) ve yüzde oranları ile bazı bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri tespit edebilmek için de çapraz analiz teknikleri kullanılmıştır.⁸

Sorumlu ortak baş denetçilerle görüşmemiz bir hayli zor oldu. Bir çok denetim şirketi üst düzey yöneticisi kendilerine bu yönde çok fazla talep geldiğini ve zamanlarının

---

⁸ Anketin değerlendirilmesinde Remzi ALTUNİŞİK ve Diğerleri, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitabevi, 3.baskı, Sakarya, 2004 ve Kazım ÖZDAMAR, Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, İkinci Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir, 1999 isimli kitaplardan yararlanılmıştır.

bulunmadığını belirtmişlerdir. Bir kısım yetkililer de anketimizi sadece bankalarda denetim yapan denetçilere vereceklerini, diğer alanlarda denetim yapanların konuya hakim olmadıklarını belirterek örnek kütlemizi daraltmışlardır. Oysa bddk'ya bildirilen listelerde tüm denetçi kadroları beyan edilmektedir. Bu nedenle anketimizi kolay cevaplanabilecek şekilde oluşturmaya çalıştık. Sorularımız veya cevap şıklarımız bazen uzun olmak zorunda kaldı. Ancak konu daha kısa açıklanamazdı. Anketimizi ağırlıklı olarak internet üzerinden denetim firmalarına gönderip onlardan cevaplar da aynı yolla alma şeklinde oldu. Bir kısmı da bizzat elle doldurma şeklinde cevaplandı.

5.4.1. Sıklık Dağılımı Analizi

Tablo 5.3: Katılımcıların unvanı

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Sorumlu ortak baş denetçi	9	8,8	8,8
Baş denetçi	8	7,8	16,7
Kıdemli denetçi	20	19,6	36,3
Denetçi	27	26,5	62,7
Denetçi yardımcısı	38	37,3	100,0
Toplam	102	100,0	

Anketimize katılan 102 denetçiden; dokuzunun sorumlu ortak baş denetçi, sekizinin baş denetçi, 20'sinin kıdemli denetçi, 27'sinin denetçi ve 38'inin denetçi yardımcısı olduğu, toplam örnek kütle içinde en yüksek yüzde ile denetçi yardımcısının katıldığı ve yüzde dağılım ile unvanın ters orantılı olduğu, bunun da normal bulunduğu, denetim sürecinde denetsel faaliyetlerin büyük kısmının denetçi yardımcısı ve kıdemli denetçi arasındaki unvanlarda bulunan kişilerce yapıldığı dikkate alındığında bu dağılımın ana kütle ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 5.4: Katılımcıların meslekteki deneyim süresi

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
1-3 yıl	41	40,2	40,2
4-7 yıl	20	19,6	59,8
8-10 yıl	19	18,6	78,4
11-15 yıl	15	14,7	93,1
15 yıl ve üzeri	7	6,9	100,0
Toplam	102	100,0	

Ankete katılanların deneyim sürelerine göre dağılımları ise yine unvan dağılımına paralellik göstermekte ve en düşük deneyim süresinden başlayarak azalan bir trend izlemektedir. En büyük sıklık 1-3 yıl deneyime sahip olanların olup %40.2 ile ifade edilmiştir. 4-7 yıl deneyime sahip olanlar 20 sıklıkla %19.6, 8-10 yıl olanlar 19 sıklıkla %18.6, 11-15 yıl olanlar 15 sıklıkla %14.7 ve 16 yıl üzeri olanlar ise 7 sıklıkla %6.9 oranında ankete katılım sağlamışlardır.

Denetim faaliyeti, yapılacak denetim sözleşmesi ve bunun üçlü onay görmesi ile başlamaktadır. Denetim ücreti başka faktörlerin de etkisi olmasının yanında esas itibariyle harcanacak mesai saatine göre belirlenir. Bağımsız denetim kuruluşu denetim sözleşmesinde faaliyetlerini belli bir mesai saati ile sınırlaması kendi iş plan ve programlarına göre yapılır. Toplam 102 kişinin cevapladığı sorumuza %25,5 oranında her zaman, %34 oranında genelde, %15 oranında bazen ve %27 oranında hiçbir zaman cevaplar alınmıştır. Sözleşmede denetim faaliyetlerini belli bir mesai saati ile sınırlıyor musunuz? Sorusuna %58.8 oranında esas itibariyle sınırladığı, %41.2 oranında da sınırlamadığı görülmektedir.

Tablo 5.5:
Denetim anlaşmalarında denetim faaliyetlerinin belli bir mesai saati miktarı ile sınırlanıp sınırlanmamasına ilişkin tablo

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Her zaman	26	25,5	25,5
Genelde	34	33,3	58,8
Bazen	15	14,7	73,5
Hiçbir zaman	27	26,5	100,0
Toplam	102	100,0	

Mesai saatinin ücretin bir fonksiyonu olup olmadığının tespiti amacıyla sorulmuş olan bu soruya ankete katılan 102 kişiden 101'i cevap vermiş ve %33.3'ü her zaman, %33.3'ü genelde, %8.8'i bazen ve %23.5'i hiçbir zaman cevabını vermişlerdir. Buradan toplan 68 kişinin (%66.6 oranında) mesai saatinin denetim ücretinin belirlenmesinde etkili olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Mesai saatinin denetim ücretinin bir fonksiyonu olmadığı sonucuna ulaştıracak cevapların ise toplam 33 kişiden geldiği ve bunun toplam içinde % 32.3 oranında bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5.6:
Harcanılan mesai saatinin miktarının ücrete etkisi

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Her zaman	34	33,3	33,7
Genelde	34	33,3	67,3
Bazen	9	8,8	76,2
Hiçbir zaman	24	23,5	100,0
Toplam	101	99,0	
Boş	1	1,0	
Toplam	102	100,0	

Denetçilere çalışma ortamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgelerin yazılı veya bilgisayar ortamında verilip verilmediği sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu sormamızdaki amacımız, bilgi işlem sistemlerinin ileri düzeylerini kullanan bankalarda denetçilere

denetim faaliyetlerinde bilgi ve belgelerin nasıl ulaştırıldığını tespit etmektir. Ankete 102 kişi katılmış ve bunların %95.1'i hem yazılı hem de bilgisayar ortamında istenilen dokümanların ulaştırıldığını ifade etmişlerdir. Sadece bir kişi yazılı olarak ulaştırıldığını belirtmiş olup, bu kişinin kıdemli denetçi unvanında ve 11 ile 15 yıl arasında deneyime sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 5.7
Çalışma ortamında ihtiyaç duyulan bilgi ve belgelerin yazılı veya bilgisayar ortamında verildiğine ilişkin tablo

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Yazılı	1	1,0	1,0
Bilgisayar ortamında	4	3,9	4,9
İkisi birden	97	95,1	100,0
Toplam	102	100,0	

Denetim faaliyetleri çerçevesinde sunulan belgelerin fazla olmasının denetim sürecini engelleyip engellemediği, belge sayısının denetim sürecinin (zamanın) bir fonksiyonu olup olmadığını görmek amacıyla böyle bir soru yöneltilmişti. Alınan 102 cevaptan sadece %2.9'u çok zorlaştırdığı, %21.6'sı zorlaştırdığı, %56,9'u bazen zorlaştırdığı ve %18.6'sı hiç zorlaştırmadığı şeklinde cevap vermişlerdir. Çok zorlaştırıyor ve zorlaştırıyor seçeneklerinin birikimli yüzdesi %24.5'dir. Çok zorlaştırıyor diyen katılımcıların unvan ve deneyimlerine bakıldığında farklı unvan ve deneyim süresine sahip oldukları, birisinin baş denetçi ve 11-15 yıl deneyime sahip olduğu, diğerinin sorumlu ortak baş denetçi ve 16 yıl üzeri deneyime sahip olduğu ve üçüncü kişinin de denetçi yardımcısı ve 1-3 yıl deneyime sahip olduğu görülmüştür. Aralarında çok fazla ilişki kurulamamış ve zaten sayıca da çok az olduğu için istatistiki açıdan böyle bir ilişki kurmak anlamlı değildir.

“Belgelerin fazlalığı **bazen** denetim faaliyetlerini **zorlaştırıyor**.” Cevabı %56,9 oranında cevap bulmuş idi. Buradan bankaların tutmak zorunda oldukları defter, kayıt, belge, denetim kanıtları, tutanaklar, tablolar, ara raporlar, bilanço ve gelir tablosu dipnotlarının çok fazla olduğu, bunların işi bazen zorlaştırdıkları anlamı çıkarılabilir.

Nitekim anketimizin 8. sorusunda şu anki bankacılık mevzuatımızın çok kısıtlayıcı ve teferruatlı olup olmadığı sorulmuş ve cevap verenlerin % 62.7'si çok teferruatlı ve kısıtlayıcı veya teferruatlı ama kısıtlayıcı değil şeklinde cevap vermişlerdir. Buradan bankacılık mevzuatının teferruatlı olduğu buna bağlı olarak da yapılan denetimlerde sunulan belgelerin denetim faaliyetlerini bazen zorlaştırdığı genellemesine ulaşabiliriz.

Tablo 5.8: Sunulan belgelerin sayısının işi zorlaştırıp zorlaştırmadığına ilişkin tablo

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Çok zorlaştırıyor	3	2,9	2,9
Zorlaştırıyor	22	21,6	24,5
Bazen zorlaştırıyor	58	56,9	81,4
Hiç zorlaştırmıyor	19	18,6	100,0
Toplam	102	100,0	

Denetim faaliyetlerinde banka bilgi işlem sistemlerinden ne ölçüde yararlanıldığı sorusuna toplam 102 kişi katılmış ve sadece 8 kişi hemen hemen hiç cevabını vermiş, 26 kişi kısmen, 41 kişi çoğunlukla ve 27 kişi de her zaman cevaplarını vermişlerdir. “Hemen hemen hiç” diyen 8 kişinin unvan ve deneyim sürelerine bakıldığında 4 kişinin denetçi yardımcısı, 2 kişinin denetçi, bir kişinin kıdemli denetçi ve sonuncusunun da baş denetçi oldukları, deneyim süreleri olarak üçünün 1-3 yıl, üçünün 4-7 yıl, ikisinin de 11-15 yıl deneyime sahip oldukları görülmektedir. Deneyim süresi kısa olanların bilgi işlem sistemleri ve muhasebe konusunda fazla bilgi sahibi olmaması, 11-15 yıl arası deneyime sahip olanların ise kendilerine alt unvanlardaki denetçilerden gelen verileri değerlendirdikleri ve bu nedenle hemen hemen hiç yararlanmadıkları cevabını vermiş olabilecekleri kanısına ulaşılmıştır.

Katılımcı gruplarının kendi içindeki oransal ağırlıklarına bakıldığında ankete katılan toplam 9 sorumlu ortak baş denetçinin %44.4'ünün, 8 baş denetçinin %50'sinin, 27 kıdemli denetçinin %70'inin, 27 denetçinin %66.7'sinin ve 38 denetçi yardımcısının %73.7'sinin her zaman veya çoğunlukla cevabını verdikleri, buradan deneyim süresi veya unvanı küçüldükçe bilgi işlem sistemlerinden yararlanma oranının arttığı, ancak %50'yi

aşan sıklıkta bilgi işlem sistemlerinden yararlanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç bize, bilgi işlem sistemlerinden elde edilen bilgi ve sonuçların ne derece doğruyu yansıttığı veya bu bilgilerin ne derece güvenilir bilgi olduğunun araştırılması gereğini düşündürdü. Soru 6’da bunu araştırdık.

Tablo 5.9: Denetim faaliyetlerinde banka bilgi işlem sistemlerinden yararlanma sıklığı

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Her zaman	27	26,5	26,5
Çoğunlukla	41	40,2	66,7
Kısmen	26	25,5	92,2
Hemen hemen hiç	8	7,8	100,0
Toplam	102	100,0	

Bilgi işlem sistemlerinin güvenilirliğinin test edilip edilmediği sorusuna toplam 102 kişiden 99’u cevap vermiş ve 22 kişi her zaman, 14 kişi sık sık, 42 kişi bazen ettiğini ve 21 kişi ise hiç etmediğini bildirmiştir.

Tablo 5.10:
Bilgi işlem sistemlerin güvenilirliğinin test edilme sıklığı

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Her zaman ediyorum	22	21,6	22,2
Sık sık ediyorum	14	13,7	36,4
Bazen ediyorum	42	41,2	78,8
Hiç etmiyorum	21	20,6	100,0
Toplam	99	97,1	
Boş	3	2,9	
Toplam	102	100,0	

Unvanlara göre her zaman veya sık sık test edenler ile hiç etmeyenlerin karşılaştırması aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5.11
Bilgi işlem sistemlerinin güvenilirliklerinin
test edilip edilmediğinin unvanlara göre ayrımı

	Her zaman veya sık sık	Hiç
Sorumlu Ortak Baş Denetçi	2	3
Baş denetçi	3	1
Kıdemli denetçi	10	2
Denetçi	13	3
Denetçi yardımcısı	8	12

Güvenilirliği hiç test etmeyen 21 kişinin 12’si denetçi yardımcısı, 3’ü denetçi, 2’si kıdemli denetçi, birisi baş denetçi ve üçü sorumlu ortak baş denetçidir. Her zaman veya sık sık test eden toplam 36 kişinin ikisi sorumlu ortak baş denetçi, üçü baş denetçi, onu kıdemli denetçi, on üçü denetçi ve sekizi denetçi yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Tablodan da görüleceği üzere sorumlu ortak baş denetçiler ile denetçi yardımcılarının “her zaman veya sık sık” tercihinin “hiç” seçeneğine oranının 2/3 olduğu, diğer unvanlardaki denetçilerin ise ters orantılı bir şekilde güvenilirlik testlerini en azından sık sık yaptıkları görülmektedir.

Tablo 5.12
Bağımsız dış denetimin IT denetimi yapması ve yapma derecesi

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Yapıyor ve çok sıkı denetleniyor	15	14,7	15,2
Yapıyor ve yüzeysel denetleniyor	41	40,2	56,6
Yapmıyor	21	20,6	77,8
Yapması için yeterli donanım ve insan kaynağı yok	22	21,6	100,0
Toplam	99	97,1	
Boş	3	2,9	
Toplam	102	100,0	

Bağımsız dış denetimin, bankacılık sektöründe gelişen bilgi işlem sistemlerinin yoğun kullanılması sebebiyle bu alanda denetim yapıp yapılmadığı ve denetim yapılıyorsa ne derece denetlenebildiği sorulmuştur. Bilgi işlem sistemlerinin

denetlenmesinin önemi yakın geçmişte yaşanan olaylardan anlaşılmaktadır. Bilgi işlem sistemlerinde oluşacak denetim zaafiyetinin hata ve suiistimal riskinin artıracağı açıktır.

Ankete 102 kişiden üçü (biri denetçi yardımcısı, diğer ikisi kıdemli denetçi) cevap vermemiş ve cevap verenlerin %14.7'sinin bilgi işlem sistemlerinin denetçilerce çok sıkı denetlendiğini, %40.2'sinin yüzeysel denetlendiğini, %20.6'sının denetlenmediğini ve %22'sinin de yeterli donanım ve insan kaynağı bulunmaması nedeniyle denetlenmediğini işaretledikleri görülmüştür. Buradan katılanların toplam %54.9'unun denetlendiğini, %42.2 'inin de denetlenmediğini ifade ettikleri sonucu çıkmaktadır. Yeterli donanım ve insan kaynağının bulunmaması nedeniyle denetim yapılmaması %21.6 ile en çok işaretlenen seçenek olmuştur. BDDK da bu konuda, çok yeni sayılabilecek, 19.10.2005 tarihinde “Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik” yayımlamıştır. Yönetmeliğin 27. maddesinde yeterli insan kaynağı olmayan denetim şirketlerinin bu hizmeti yine yönetmelik hükümlerine göre yeterli sayılan üçüncü şahıs konumundaki yabancı şirketlerden sağlayabilecekleri belirtilmektedir. Buradan BDDK'nun da yeterli insan kaynağı bulunmadığının farkında olduğu anlaşılmaktadır. Dışarıdan IT denetim hizmetini satın alabilmek denetim şirketlerinin sorununu tam olarak çözmüş olmamakta. Çünkü IT denetimi yapabilen firma sayısı çok sınırlı. Bu nedenle birim saat ücretleri çok pahalı olmaktadır.

Adı geçen Yönetmelikte de açıkça ifade edildiği gibi yapılacak bir IT denetimi uzun zaman alabilmektedir. Bu şartlarda denetim firmaları katlandığı maliyetleri denetim ücretine yansıtmak zorunda kalacak yada başka arayışlara yönelecektir. Bu arada Uluslar arası boyutta denetim yapan ve ülkemizde yerli ortakla faaliyet yürüten ve tüm Dünyada 4 büyükler olarak bilinen denetim şirketlerinin avantajları da artmaktadır. Söz konusu şirketler yabancı partnerlerinden bu konuda hem insan kaynağı hem de donanım desteği, bilgi birikimi paylaşımı gibi hususlarda yardım görebilmekte, sektörün büyük kısmının denetiminin bu firmalar tarafından yapılması nedeniyle ölçek ekonomisinden

yararlanmaktadırlar. Sektörde diğer denetim firmalarının pazar payı zaten çok dar iken bu uygulama ile daha da zorlanacakları kaçınılmaz gözükmetedir.

Unvanlara göre bilgi işlem sistemlerinin denetlenip denetlenmediği ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablodan görüleceği üzere sorumlu ortak baş denetçilerin %77.77'si ya yüzeysel denetlendiğini veya denetlenmediğini; baş denetçilerin %37.5'i iyi denetlendiğini, %25'i ya yüzeysel denetlendiğini ya da donanım ve insan kaynağı eksikliğinden denetlenmediğini; kıdemli denetçilerin %20'sinin iyi denetlendiğini, %35'inin yüzeysel, %20'inin denetlenmediğini; denetçilerin %37'sinin yüzeysel, %29.6'sının donanım ve insan kaynağı eksikliğinden denetlenmediği, %18.5'inin denetlenmediğini; denetçi yardımcılarının ise %50'nin yüzeysel denetlendiğini, %23.7'sinin donanım ve insan kaynağı eksikliğinden denetlenmediği ve %18'inin de denetlenmediğini belirttikleri görülmüştür.

Tablo 5.13: Bilgi işlem sistemlerinin denetlenip denetlenmediklerinin unvan gruplarına göre dağılımı

	Çok sık denetleniyor	Yüzeysel denetleniyor	Denetlenmiyor	Yeterli donanım ve insan kaynağı olmadığından denetlenmiyor
Sorumlu ortak baş denetçi	1	3	4	1
Baş denetçi	3	2	1	2
Kıdemli denetçi	5	7	4	2
Denetçi	4	10	5	8
Denetçi Yrd.	2	19	7	9
TOPLAM	15	41	21	22

Tablo 5.14: Bankacılık sektörüne yönelik mevzuatın kısıtlayıcı ve teferruatlı olma durumu

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Çok fazla teferruatlı ve kısıtlayıcı	18	17,6	18,2
Teferruatlı ancak kısıtlayıcı değil	46	45,1	64,6
Normal	30	29,4	94,9
Kısıtlayıcı ve teferruatlı değil	5	4,9	100,0
Toplam	99	97,1	
Boş	3	2,9	
Toplam	102	100,0	

Bankacılık mevzuatının denetim faaliyetlerini zorlaştırıcı yönünün bulunup bulunmadığını araştırmak için ankete katılanlara sorulmuş ve 102 kişiden üçü cevap vermemiş kalan 99 kişiden %17.6’sı çok teferruatlı ve kısıtlayıcı olduğunu, %45.1’i teferruatı fakat kısıtlayıcı olmadığını, %29.4’ü normal olduğunu, %4.9’nun da kısıtlayıcı ve teferruatlı olmadığını belirten cevaplar alınmıştır. Başka bir ifadeyle %62.7’si teferruatlı olduğu yönünde cevap vermiştir.

Tablo 5.15: Geçmişte yaşanan banka başarısızlıklarının sebepleri

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Yetersiz öz kaynak yapısını,	4	3,9	4,0
Yönetim ve danışmanlık zaafılarını,	17	16,7	21,0
Etik davranmamayı	12	11,8	33,0
Düzenleme ve Denetleme zaafiyetini	20	19,6	53,0
Hepsini	47	46,1	100,0
Toplam	100	98,0	
Boş	2	2,0	
Toplam	102	100,0	

Geçmişte yaşanan banka başarısızlıklarının en önemli sebebi olarak hangi faktörün görüldüğü yönünde sorulan soruya; 102 kişiden ikisi cevap vermemiş olup, bundan bir fikri olmadığı kanısına ulaşılmıştır. Diğer 100 kişiden 4'ü yetersiz öz kaynak yapısını, 17'si yönetim ve danışmanlık zaafılarını, 12'si etik davranmamayı, 20'si düzenleme ve denetleme zaafiyetini, 47'si de hepsini en önemli sebep olarak gördüğünü ifade etmişlerdir. Sorumuzun birinci şıkkının hiç işaretlenmediği görülmüştür. Bu seçenek “tasarruf mevduatı sigorta sistemi” dir. Tasarruf mevduatı sistemi tek başına banka başarısızlığına neden olabilecek etkisinin olmadığı anlaşılmıştır.

Başka benzer bir soruda da bankacılık krizlerinin nedeni sorulmuş olup, alınan cevaplarda 17 sıklıkla yasal düzenleme yetersizliği, kamusal denetimin zaafı ve bağımsız denetimin yetersizliği veya gerçekleri yeterince ifade edemeyişleri neden olarak görülmektedir. En çok sıklık ise %38.2 oranıyla kötü banka yönetimi olarak ifade edilmiştir. Anket cevapları alınır iken katılımcıların birden çok seçeneği işaretlemeleri nedeniyle özellikle bu soruda sorunlar yaşanmıştır. Birden fazla neden işaretledikleri olmuş, tekrar soruyu müzakere etmeleri ve mümkünse tek cevap vermeleri istenmiştir. İlk değerlendirmelerde birden fazla cevap verenlerin sayısı oldukça çok olmasına karşın bu durum daha sonra giderilmiştir. Üç seçeneğin aynı sıklıkla işaretlenmesi de bunu göstermektedir.

Tablo 5.16: Ülkemizdeki bankacılık krizlerinin nedenleri

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Yasal düzenlemelerin yetersizliğinden mi?	17	16,7	17,0
Kötü banka yönetiminden mi?	39	38,2	56,0
Kamusal Denetimin zaafından mı?	17	16,7	73,0
Yeterli iç denetim sistemi olmamasından mı?	10	9,8	83,0
Bağımsız denetleyicilerin yetersizliği veya gerçekleri yeterince ifade edemeyişlerinden mi?	17	16,7	100,0
Toplam	100	98,0	
Boş	2	2,0	
Toplam	102	100,0	

Tablo 5.15’de yer alan tercihler ile tablo 5.16’da yer alan tercihler aslında birbirleriyle benzer veya iç içedir. Tablo 5.15’da yetersiz öz kaynak yapısı, yönetim ve danışmanlık zaafı ve etik davranmama seçenekleri tablo 5.16’de yer alan kötü banka yönetimi ile ilgili açılımlardır. Tablo 5.15’deki seçeneklerin yüzde dağılım toplamı 32.4 dür. Hepsi seçeneğinin yüzde dağılımı ise 46.1 dir. Kötü banka yönetimi ise ankete katılanların %38.2’si tarafından işaretlenmiştir.

Yine Tablo 5.15’da etik davranmama seçeneği ile bağımsız denetçilerin yetersizliği veya gerçeği yeterince ifade edemeyişleri birbirleriyle ilintili seçeneklerdir.

Benzer şekilde; tablo 5.15’da yer alan düzenleme ve denetleme zaafı ile tablo 5.16’da yer alan yasal düzenlemelerin yetersizliği ve kamusal denetimin zaafı birbirleriyle bağlantılı seçeneklerdir.

Tablo 5.15 ve 5.16 birlikte değerlendirildiğinde; bankacılık krizlerinin ağırlıklı nedeni kötü banka yönetimi olup, banka başarısızlıklarında yetersiz öz kaynak yapısı, yönetim ve danışmanlık zaafı ve banka yönetimlerinin ve/veya hakim ortakların etik davranmamaları etkili olduğu sonucu çıkmaktadır.

Tablo 5.15’da en çok işaretlenen seçeneğin “Hepsi” olması ve bunun %46.1 ağırlıkla işaretlenmesi nedeniyle unvan gruplarına göre dağılım yapıldığında; sorumlu ortak baş denetçilerin beşinin (5/9), baş denetçilerin üçünün (3/8), kıdemli denetçilerin on birinin (11/20), denetçilerin on beşinin (15/27) ve denetçi yardımcılarının on üçünün (13/38) soruda belirtilen nedenlerin hepsinin etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 5.16’de en çok işaretlenen seçeneğin ise “Kötü banka yönetimi” olması nedeniyle yine unvan gruplarına göre dağılım yapılmış ve sorumlu ortak baş denetçilerin üçü (3/9), baş denetçilerin beşi (5/8), kıdemli denetçilerin yedisi (7/20), denetçilerin

yedisi (7/27) ve denetçi yardımcılarının on yedisi (17/38) banka başarısızlıklarında kötü yönetimi işaret etmişlerdir.

Kötü yönetimi işaret eden 39 kişinin 24'ü yetersiz öz kaynak yapısı, yönetim ve danışmanlık zaafı ve banka yönetimlerinin ve/veya hakim ortakların etik davranmamaları seçeneklerini, 14'ü de hepsi seçeneğini işaret etmiştir.

Tablo 5.17
Banka başarısızlıklarında Banka yönetimlerinin tavrı

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Bilinçli olarak isteksiz davrandıkları	10	9,8	9,9
Gerekli adımları yeterince atmadıkları	24	23,5	33,7
Düzenleyici otoriteler tarafından yeterince zorlanmadıkları	21	20,6	54,5
Hepsi	44	43,1	98,0
Hiçbiri	2	2,0	100,0
Toplam	101	99,0	
Boş	1	1,0	
Toplam	102	100,0	

Yukarıda nedensellik bağı araştırılan banka başarısızlığı veya kriz ortamından çıkmak için yeterli çabanın sarf edilip edilmediği hususunda soru sorulmuş ve 101 katılımcı cevap vermiştir. Katılımcıların %9.8'i bankaların bilinçli olarak alınması gereken tedbirleri almadığını, başka bir ifadeyle “Ne zaman bankamıza el konulacak ?, El konulsa da artık bu yükü taşımasak !” ünlem cümleleriyle başarısızlığı sürdürdüklerini, %23.5'i gerekli adımları yeterince atmadıklarını, yani kriz ortamından çıkmak için yapmaları gerekenleri yeterince yapmadıkları, %20.6'sı da düzenleyici otorite tarafından yeterince bankaların zorlanmadığı ve %43.1'i sıraladığımız tüm hal ve davranışı işaret etmiştir. Yukarıdaki cevaplardan, banka hakim ortaklarının veya yöneticilerinin bankacılık faaliyetini devam ettirmek için içerisine düştüğü olumsuz durumdan çıkmak için yeterli çabayı göstermediği/gösteremediği sonucu çıkarılabilir. Bu sonuç ile tablo

5.16’de ulaşılan bankacılık krizlerinin sebebi olarak gösterilen kötü yönetim birbirlerini tamamlamaktadır.

Tablo 5.18:
Bankacılık krizlerinde kurumsal yönetişimin rolü

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Çok fazla	24	23,5	23,8
Fazla	48	47,1	71,3
Normal	17	16,7	88,1
Çok az	8	7,8	96,0
Yok	4	3,9	100,0
Toplam	101	99,0	
Boş	1	1,0	
Toplam	102	100,0	

Yakın geçmişte yaşanan bankacılık krizinde kurumsal yönetişimin etkisi de ankete katılanlara sorulmuş ve %23.5’i çok fazla rolünün olduğunu, %47.1’i fazla rolünün olduğunu ve %16.7’si de normal seviyede rolünün olduğunu belirtmiştir. Diğer seçenekler göz ardı edilebilecek orandadır. Bu tablodan bankast yönetimlerinin etik davranmadıklarını, krizden çıkmak için yeterince çaba harcamadıklarını ve bankayı kötü yönettiklerini anlamak mümkündür.

Unvan gruplarına göre dağılıma bakıldığında; sorumlu ortak baş denetçilerin yarısının çok fazla rolü olduğunu, diğer yarısının da fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Baş denetçilerin ikisi çok fazla, ikisi de fazla rolü olduğunu belirtmiştir. Kıdemli denetçilerin ise çok fazla, onbiri fazla rolü olduğunu, denetçilerin de yedisi çok fazla 14’ fazla rolü olduğunu, denetçi yardımcılarının ise 8’i çok fazla, 16’sı fazla rolü olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 5.19
Düzenleyici kurumun Kurumsal Yönetişim
ve Muhasebe işlemleri üzerine etkisi

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Mutlak etkisi vardır	51	50,0	51,0
Kısmi etkisi vardır	43	42,2	94,0
Yoktur	1	1,0	95,0
Daha fazla olmalıdır	5	4,9	100,0
Toplam	100	98,0	
Boş	2	2,0	
Toplam	102	100,0	

Düzenleyici kurumun (BDDK) kurumsal yönetim ve muhasebe işlemleri üzerinde etkisi olup olmadığı hususunda %50 oranında mutlak etkisinin olduğu, %42.2 oranında da kısmi etkisi olduğu yönünde cevap alınmıştır.

Tablo 5.20
Risk yönetimi konusunda geline nokta

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Yeterli	16	15,7	15,8
Az yeterli	69	67,6	84,2
Yetersiz	16	15,7	100,0
Toplam	101	99,0	
Boş	1	1,0	
Toplam	102	100,0	

Risk yönetimi konusunda geline noktayı yeterli bulup bulmadıkları sorusuna 101 kişi cevap vermiş ve %67.6 oranında az yeterli buldukları, %15.7 yetersiz ve yeterli buldukları cevabı alınmıştır. Anketlere verilen cevaplar içinde not şeklinde düşünceler de aktarılmıştır. Bu nitelikteki cevapların çoğunluğunda risk yönetimi konusunda yeterli bilgi ve donanımına sahip insan kaynağının sınırlı olduğu, bankaların özellikle operasyonel riskin hesaplanması için geriye dönük veriye sahip olmadıkları, kredi riskinin hesaplanabilmesi için geçmiş 5-10 yıl geriye doğru kredi batıkları hakkında bilgiye

ihtiyaç olduğu, bu nedenle risk yönetimi konusunda çok yeni olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca banka yönetim kadrolarının da risk yönetimi kültürüne sahip olmalarının zaman alacağı ifade edilmiştir.

Tablo 5.21: Denetim anlayışı

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Çok değişti	11	10,8	10,8
Değişti	55	53,9	64,7
Az değişti	28	27,5	92,2
Hiç değişmedi	8	7,8	100,0
Toplam	102	100,0	

Bağımsız dış denetim anlayışının banka batık ve krizlerinden sonra değişip değişmediği ankete katılanlara sorulmuş olup, %10.8'i çok değiştiğini, %53.9'u değiştiğini, %27.5'i az değiştiğini ve %7.8'i hiç değişmediğini belirtmişlerdir. Çok değişti ve değişti diyenlerin birikimli ağırlığı %64.7 olup, genel olarak çoğunluğu temsil etmektedir. Hiç değişmedi diyen 8 kişinin unvan dağılımına bakıldığında; üç denetçi yardımcısının, iki denetçinin, 2 kıdemli denetçinin ve bir sorumlu ortak baş denetçinin denetim anlayışının değişmediğini ifade ettikleri görülmektedir. Denetçi yardımcılarının yaşanan olumsuz örnekleri hatırlayacak deneyimlerinin olmadığı, o dönemde denetim mesleğini yapıyor olmamaları gerektiği düşünüldüğünde hiç değişmedi diyen 5 (5/102) kişinin cevabı anlamlı bulunmamıştır.

Aynı mantıkla “çok değişti” diyen katılımcıların deneyim sürelerine bakıldığında ise; 1-3 yıl deneyime sahip olanlar 5 kişi, 4-7 yıl deneyime sahip olanlar 2 kişi, 8-10 yıl deneyime sahip olanlar 2 kişi, 11-15 yıl olanlar 1 ve 16 üzeri olan 1 kişi olarak görülmektedir. 1-3 yıl deneyimi olanların geride kalmış kriz dönemlerini bilmeleri ve denetim anlayışını değerlendirebilmeleri mümkün değildir. Dolayısıyla bu cevaplar anlamsız bulunmuştur. Geriye kalan 6 kişi ise kendi grupları içerisinde yeterli sıklığı

bulamadıkları için “çok değişti” seçeneğinin anlamlılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla kümülatif olarak %81.4 oranına ulaşan “değişti” ve “az değişti” seçenekleri ana kütleyi temsil etme noktasında daha anlamlı gözükmetedir. Denetim anlayışı az veya normal seviyede de olsa değişti ise gelinen noktada bağımsız denetimin etkinliği yeterli midir? Bu soruyu ankete katılanlara sorduk ve aldığımız cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5.22
Bağımsız Denetim ile ilgili yapılan
Düzenlemelerin yeterliliği

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle yeterlidir	2	2,0	2,0
Yeterlidir	55	53,9	55,9
Kısmen yeterlidir	35	34,3	90,2
Yeterli değildir	10	9,8	100,0
Toplam	102	100,0	

Bağımsız denetim ile ilgili yapılan düzenlemelerin etkin bir bağımsız denetim için yeterli olup olmadığı sorusundaki amaç, gelecek kısımlarda da görüleceği üzere bağımsız denetim ile ilgili yeni bir takım düzenlemelere gereksinim bulunmaktadır. Katılımcıların %53.9’u yeterli olduğu, %34.3’ü de kısmen yeterli olduğu, %9.8’i ise yeterli olmadığı cevabını vermiştir. Başka bir ifade ile %44.1 oranında daha düzenleme yapılması gereken hususların bulunduğunu ifade etmişlerdir. Yeterli değildir diyen 10 kişinin altısı denetçi, ikisi kıdemli denetçi ve diğer ikisi denetçi yardımcısıdır. Görüldüğü üzere baş denetçi ve sorumlu ortak baş denetçiler kısmen de olsa yeterli olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 5.23
Bankalardaki iç denetim sisteminin yeterliliği

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Yeterlidir	8	7,8	7,8
Kısmen Yeterlidir	69	67,6	75,5
Yetersizdir ve daha etkin düzenlemeler yapılmalıdır.	25	24,5	100,0
Toplam	102	100,0	

Bankaların şu anda uyguladığı iç denetim sisteminin banka başarısızlıklarının önlenmesi, verimliliğin artırılması, olası muhtelif risklerin önceden görülerek önlem alınması açısından yeterli bulup bulmadıkları sorulmuş ve 102 katılımcı cevap vermiştir. Bunlardan %67.6’sı kısmen yeterlidir diyerek çok büyük bir yüzde ile ifade bulmuştur. “Yetersizdir ve daha etkin düzenlemeler yapılmalıdır.” Diyen katılımcıların deneyim sürelerine göre ayrıştırılmasında 16 yıl üzerinde bir kişi, 11-15 yıl arası beş kişi, 8-10 yıl arası altı kişi, 4-7 yıl arası beş kişi ve 1-3 yıl arası sekiz kişi olarak dağıldığı görülmektedir. İleriki kısımlarda da görüleceği üzere iç denetim sisteminin güçlendirilmesi ile hata ve suiistimal riskinin azalacağı, bunun bağımsız denetim programlamasında yapısal ve kontrol riskini azalttığı dolayısıyla denetim riskini de azalttığı görülmektedir.

Tablo 5.24
Bağımsız denetimin etkinleştirilerek
kamuoyunun bankalara olan güvenlerinin artırılması

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle mümkündür	2	2,0	2,0
Mümkündür	21	20,6	22,5
Kısmen mümkündür	48	47,1	69,6
Mümkün değildir	31	30,4	100,0
Toplam	102	100,0	

Anketimize katılanlara bağımsız dış denetimin etkiliği ve kamuyu aydınlatma, mali tabloların ve muhasebe kayıtlarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığının duyurulması şeklinde ifade edilebilecek olan fonksiyonunu yerine getirip getiremediğini anlamak için bir takım sorular sorduk.. Bunlardan birisi de “Herhangi bir ek regülasyon olmaksızın, sadece dış denetim sürecini etkinleştirerek kamuoyu ve bankaların hisse senetlerine yatırım yapan veya bankaya tasarruflarını yatıran kişilerin bankaya olan güvenlerini artırmak mümkün müdür?” şeklinde idi. Aldığımız cevaplardan %30.4’ü mümkün olmadığı, %47.1’i kısmen mümkün olduğu ve güvenin artabilmesi için başka faktörlerin devreye girmesi gerektiği, %20.6’sı mevcut mevzuat hükümlerine göre dış denetimin etkinleştirilerek güvenin artırılabilceği yönünde fikir beyan etmişlerdir. Kısmen mümkün ve mümkün değildir diyen katılımcıların yüzdesel ağırlığı %77.5’dir. Demek ki bağımsız denetim ya mevcut düzenlemeler çerçevesinde etkinliğini artırsa bile güvenin artmasına bu yeterli olamamakta, ya da mevcut düzenlemeler yetersiz kalmakta. Kanaatimizce mevcut düzenlemelerin yetersizliğinden bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla bağımsız denetimin etkinliğinin artırılması yönünde adımlar atılmalı, bağımsızlık olgusu güçlendirilmeli, etkin rekabet ortamının oluşturulması sağlanmalıdır.

Bağımsız dış denetim kuruluşları hakkında özellikle yaşanan banka başarısızlıkları sonrasında kamuoyunda bir zan oluşmuştur. Bu da bağımsız dış denetim kuruluşlarının yeterince bağımsız olmadıkları, piyasa kaybetme kaygısı nedeniyle yaptıkları denetimlerde elde ettikleri bulguları raporlarına özgürce yansıtamadıkları, banka yönetiminin hoşuna gitmeyecek ifadeleri raporlarına koymaları halinde bir sonraki denetim döneminde aynı banka ile çalışamayacakları, sektörün zaten çok dar olması nedeniyle diğer bankalarla da iş ilişkisini kuramayacakları korku ve düşüncesinde olduklarıdır.

Bu zan bağımsız denetim şirketlerinin denetim ücretini denetlediği bankadan almasından kaynaklanmaktadır. Bağımsızlık özelliğini zedeleyen başka unsurlar da var mıdır? Aşağıda bu konularda ankete katılanlara sorularımız oldu ve aldığımız cevaplar tablo eşliğinde anlatılmaya çalışıldı.

Denetim yapılan banka ile yapılan denetim sözleşmesinde ilgili yönetmelik gereği alınacak ücretin açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Denetim ücretinin denetlenen tarafından denetim firmasına ödenmesi denetçilerin görüşlerini raporlarına açık ve bağımsız bir biçimde yansıtmalarına engel olup olmadığı sorulmuştur. Bir kişinin cevap vermediği ve 101 kişinin cevapladığı sorumuza %9.8 oranında engeldir, %44.1 oranında kısmen engeldir, %45.1 oranında engel değildir şeklinde cevap verilmiştir. “Engeldir” ve “kısmen engeldir” cevaplarının kümülatif toplam ağırlığı %53.9’dur.

Anketimizde cevaplanması en zor sorunun bu soru olması gerekir. Çünkü bağımsız denetçilerin bağımsızlıklarının aldıkları denetim ücreti ile zedelenip zedelenmediği sorulmaktadır. Muhtemel cevap belli olmalıdır. “Engel değildir.” Alınan cevaplarda anketimize isim ve bağımsız denetim kuruluşunun adının verilme zorunluluğunun bulunmaması, verilecek cevapların kesinlikle tarafımızda saklı kalacağının belirtilmesi nedeniyle cevaplar samimi görüşleri yansıtmıştır.

Tablo 5.25
Denetim ücretinin BANKALAR tarafından denetim
Firmasına ödenmesinin denetçilerin bağımsızlığına olan etkisi

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Engeldir	10	9,8	9,9
Kısmen engeldir	45	44,1	54,5
Engel değildir	46	45,1	100,0
Toplam	101	99,0	
Boş	1	1,0	
Toplam	102	100,0	

Bağımsız denetim ücretlerinin denetlenen banka tarafından ödenmesinin bağımsızlık özelliğine gölge düşürüp düşürmediği, denetim görüşlerini raporlarına açık ve hiçbir baskı altında kalmadan yansıtmalarına engel olup olmadığı hususunda alınan cevaplar ile bir sonraki soruya verilen cevapların bir birleriyle örtüşmesi gerekirken, sonuçların böyle olmadığı görülmüştür. İkinci sorumuzda, “bir sonraki soruda; önceki soruya cevabınız “kısmen engeldir” veya “engel değildir” şıkları ise; denetçi görüşünü hiçbir mali kaygı taşımadan bağımsız olarak raporlayabilmesi için aşağıdakilerden hangisinin daha rasyonel olduğu” sorulmuştur.

Anketimize 6 kişi cevap vermekten kaçınmış, 24 kişi “hiçbiri” seçeneğini işaretlemiş, 8 kişi söz konusu durumun engel olmasına karşın mevcut sistemin devam etmesinin, 37 kişi denetim ücretlerinin düzenleyici otorite nezdinde oluşturulacak bir fon tarafından denetim şirketine ödenmesi ve denetim ücretlerinin bir bant içinde düzenleyici otorite ve ilgili bankalar arasında belirlenmesinin, 27 kişi de yine ücretlerin düzenleyici otorite yerine meslek üst birliği (TBB) tarafından Birlik ve bankalar arasında belirlenmesinin daha rasyonel olacağını belirtmişlerdir.

Alınan cevaplardan bağımsız denetim ücretinin denetlenen banka tarafından ödenmemesi gerektiği sonucu çıkmıştır. Denetim ücretinin düzenleyici otorite nezdinde oluşturulacak bir fon tarafından otorite ve bankaların karşılıklı olarak belirleyecekleri tutara göre veya meslek örgütü (TBB) ile bankalar arasında aynı usulle ödenmesinin daha rasyonel olduğu veya engel olmasına karşın yine de eski sistemin devamı gerektiği yönünde alınan cevapların kümülatif toplam ağırlığı %70.6’dır. Bir önceki soruda “engel değildir” diyenlerin %45.1 oranında ağırlığı varken, bu soruya engel olduğu halde sistemin devam etmesi gerekir diyenler (%7.8) dikkate alınmadığında geriye %37.3 oranında bir kitlenin engel değildir demesine karşın mevcut sistemin değişmesi gerektiği yönünde görüş belirtmiştir.

Tablo 5.26
Denetim ücretini Bankaların dışında ödeyecek başka bir sistemin araştırılması

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Denetim ücretinin, düzenleyici otorite nezdinde oluşturulacak bir fon tarafından denetim şirketine ödenmesi ve denetim ücretlerinin bir bant içinde düzenleyici otorite ve ilgili bankalar arasında belirlenmesi	37	36,3	38,5
Denetim ücretlerinin düzenleyici otorite yerine meslek üst birliği (TBB) tarafından yine Birlik ve Bankalar arasında belirlenerek ödenmesi	27	26,5	66,7
Engel olmasına karşın mevcut sistemin devam etmesi	8	7,8	75,0
Hiçbiri	24	23,5	100,0
Toplam	96	94,1	
Boş	6	5,9	
Toplam	102	100,0	

Bağımsız denetçilerin bağımsızlıklarına gölge düşürebilecek bir diğer husus da denetçiler ile banka yönetimi arasında meydana gelebilecek yaklaşma ve sıcak ilişkilerin varlığıdır. Denetçiler oluşan sıcak ilişkiler nedeniyle görüşlerini tam olarak raporlarına aksettirebilirler mi? Acaba bu durum bağımsızlığa zarar verebiliyorsa denetim sistemini nasıl şekillendirmek gerekmektedir? Soruya iki kişi cevap vermekten kaçınmış, 4 kişi uzaktan denetim tekniklerinin geliştirilmesinde, 7 kişi denetçilerin mümkün olduğunca banka ortamından izole edilmesinde, 68 kişi (%66.7) denetçilerin rotasyona tabi tutulmasında fayda olduğu, 21 kişi de yaklaşma ve sıcak ilişki kurmanın bir sakıncasının bulunmadığı yönünde cevap vermişlerdir. Alınan cevaplardan denetçilerin aynı bankayı denetlemeleri halinde rotasyona tabi tutulmaları gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır. BDDK yayımladığı yönetmelikte bir denetim şirketinin aynı bankayı arka arkaya 4 yıl denetleyebileceği yönünde bir kısıtlama getirmiştir. Buna ek olarak izleyen yıllarda denetim kadrosundan denetçi yardımcıları ayrık tutularak denetçilerin rotasyona tabi olmalarının düzenlenmesinde fayda görülmektedir.

Tablo 5.27
Denetçiler ile banka yönetimi arasında oluşacak yakınlaşma
ve sıcak ilişkilerin bağımsızlığa etki etmemesi için alınabilecek tedbirler

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Uzaktan denetim teknikleri geliştirilerek	4	3,9	4,0
Denetçilerin mümkün olduğunca banka ortamından izole edilmesi ile	7	6,9	11,0
Denetçilerin rotasyona tabi tutulması ile	68	66,7	79,0
Yakınlaşma ve sıcak ilişki kurmanın bir sakıncası bulunmamaktadır.	21	20,6	100,0
Toplam	100	98,0	
Boş	2	2,0	
Toplam	102	100,0	

Bağımsızlık özelliği sadece bankalara karşı değil BDDK’a karşı da ileri sürülebilecek bir kavramdır. BDDK düzenleyici ve denetleyici kurum olarak denetim şirketleri üzerinde etkilidir. Ancak zaman zaman bu çizgi aşılabılır. 5411 Sayılı Bankalar Kanunu’nun 95. maddesinde BDDK Başkanının gerekli görmesi halinde ve özellik arz eden konularda bağımsız denetim şirketinden inceleme yapması için görevlendirme yetkisi olduğu şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Böyle bir görevlendirme ve yetkilendirmenin denetim yapan şirket denetçilerinin bağımsızlıklarına etkisinin nasıl olacağı ankete katılanlara sorulmuş ve bir kişinin cevap vermekten kaçınmıştır. Cevap verenlerin %39.2’si düzenlemeyi doğru ve yerinde görmüş, %43.1’i görevlendirme yetkisi yerine talep etme şeklinde olmasının daha uygun olacağını, %16.7’si bağımsızlık olgusuna zarar verdiğini düşündüğünü belirtmiştir.

Bağımsızlık olgusuna zarar vermesinin zor bir olasılık olduğu, görevlendirme yerine talep etme şeklinde olmasının daha uygun olacağı kanısını taşımaktayım.

Tablo 5.28
5411 Sayılı Bankalar Kanunu gereğince BDDK Başkanının bağımsız denetim şirketinden inceleme yapması için görevlendirme yetkisinin denetçi bağımsızlığına etkisi

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Yerinde bir düzenleme	40	39,2	39,6
Görevlendirme yetkisi yerine talep etme şeklinde bir düzenleme olmasının daha uygun olacağını düşünüyorum	44	43,1	83,2
Bağımsızlık olgusuna zarar verdiğini düşünüyorum	17	16,7	100,0
Toplam	101	99,0	
Boş	1	1,0	
Toplam	102	100,0	

BDDK'nın bağımsız denetim şirketleri üzerinde etki ve hakları bulunduğunu belirtmiş idik. Yine 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 95. maddesinde BDDK'nun, bağımsız denetim kuruluşlarının raporlarını yapı, uygunluk ve güvenilirlik açılarından değerlendireceği hususu yer almaktadır. Bu bağlamda denetim raporlarının yapısı, uygun olup olmadığı (yeterlilik) ve güvenilir olup olmadıkları (yerindelik) açısından değerlendirmesi hakkında soru sorulmuş ve üç kişi cevap vermekten kaçınmıştır. Diğerlerinden %31.4'ü Kanunda yer alan düzenlemenin yerinde olduğu, %19.6'sı değerlendirme yapabilecek yeterlilikte olduğu ancak uygunluk ve güvenilirlik konusunda değerlendirme yapmasının (denetimi yapan kendisi olmadığı için) yerinde olmadığı, %29.4'ü yeterli değerlendirmeyi yapamayabileceği, %16.7'si de değerlendirme yapabileceği ancak olumsuz kaniya ulaştığında yapılabilecekler konusunda yeterince açıklık bulunmadığını belirtmiştir.

BDDK'nın bankalarda sürekli yerinden denetim yapan denetim grupları bulunmaktadır. Bu denetçiler bağımsız denetim faaliyetlerini de gözlemlemektedirler. Ayrıca bankanın bağımsız denetçilerin faaliyet konularını da kendileri denetlemektedirler. Dolayısıyla bağımsız denetim raporlarını değerlendirebilecek ehliyet ve donanımına sahip olduklarını düşünüyorum. Ayrıca raporlarda katılmadıkları hususlarda denetim kanıtlarını istemek veya denetim tekniği konusunda bilgi almak hakkı her zaman

mevcuttur. Yani %31.4 oranında işaretlenen seçeneğe katılıyorum. Ancak değerlendirme konusunda olumsuz görüşe ulaşıldığında yapılabilecekler konusunda açıklık olmadığına da katılıyorum. BDDK, ilgili denetim firmasını uyarabilir, raporlarını revize etmesini isteyebilir, ya da ilgili denetim firmasını izinli firmalar listesinden çıkarabilir. Bunun dışında SPK uygulamalarında olduğu gibi idari para cezası da verebilir. Bu konuyu da ankete katılanlara sorduk.

Tablo 5.29
5411 Sayılı Bankalar Kanunu gereğince
BDDK’nın Bağımsız denetim raporlarını değerlendirmesi hakkındaki düşünceler

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Yeterli ve Kanunda belirtildiği şekilde yerindedir	32	31,4	32,3
Yeterlidir ancak uygunluk ve güvenilirliği konusunda değerlendirme yapması yerinde değildir	20	19,6	52,5
Yeterli değerlendirmeyi yapabileceği konusunda endişelerim var	30	29,4	82,8
Değerlendirme sonrasında olumsuz bir kanıya sahip olması durumunda yapılabilecekler hakkında yeterince açıklık bulunmamaktadır	17	16,7	100,0
Toplam	99	97,1	
Boş	3	2,9	
Toplam	102	100,0	

BDDK’nun denetim faaliyet veya raporlarında katılmadığı bir husus olduğunda, kendi tespitleriyle çeliştiğinde veya bağımsız denetim ilkelerine aykırı bir hususa rastladığında denetim firmasına idari para cezası verilmesini değerlendirmeleri istenmiş ve alınan cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

102 kişiden %49’u idari para cezası verilmesini olumlu karşılamış, %13.7’si olumsuz karşılamış ve %37.3’ü olumlu olmakla birlikte idari para cezası verilmesi şartlarının ilgili tarafların görüşü alınarak tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Olumlu

olarak görüş belirtenler kümülatif olarak %86.3 ağırlığa sahiptir. Olumlu bulmakla birlikte para cezasının şartlarının taraflarca iyi belirlenmesi gerektiğini belirtenlerin toplam 38 kişi olduğu, bunların kendi içindeki dağılımı ise; örnek kütleyle oranlandığında sorumlu ortak baş denetçilerin %44'nün, baş denetçilerin %100'ünün, kıdemli denetçilerin %30'unun, denetçilerin %22'sinin ve denetçi yardımcılarının %37'sinin bu görüşte olduğu görülmektedir.

Tablo 5.30
Düzenleyici kurum tarafından denetim şirketine
İdari para cezası verilmesi hakkındaki düşünceler

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Olumlu	50	49,0	49,0
Olumsuz	14	13,7	62,7
Olumlu fakat uygulanacak idari para cezasının şartları ilgili tarafların görüşü alınarak tespit edilmelidir	38	37,3	100,0
Toplam	102	100,0	

Denetim raporlarının BDDK tarafından incelenip değerlendirilmesi sonrasında uyum bulunmayan hususlarla ilgili düzenleme yapmadan evvel bağımsız denetçiler ile BDDK denetçileri arasında görüş alış verişinin olup olmadığı soruldu. Banka yönetimi ile görüşmeleri zaten olması gereken ve doğal olanıdır. Ancak diğer denetçilerle görüşmeleri, birbirlerine bilgi aktarımında bulunmaları daha sağlıklı denetim raporları hazırlanmasını sağlar. Ankete 6 kişi cevap vermekten kaçınmış olup, katılanların %15.7'si sık sık toplantı yapıldığı ve bilgi paylaşımı olduğu, %40.2'si denetim sonunda veya hata ve suiistimal tespitinde diğer taraflarla (banka yönetimi ve BDDK denetçileri) yasal mevzuat çerçevesinde görüşülüp kısmi bilgi paylaşımı yapılmakta olduğu, %15.7'si diğer taraflardan görüşme talebi geldiğinde görüşülmekte ve tek taraflı (sadece kendilerinden) bilgi paylaşımı olduğu, %22.5'i Banka yönetimi ile zorunlu olarak

görülmekte ancak kamu denetçileri ile açıklandığı şekilde bir bilgi alışverişinin bulunmadığı yönünde açıklamada bulunmuşlardır.

En çok sıklığa sahip olan seçeneğin uygulamada genellikle arz eden durum olduğu, sık sık tarafların bilgi paylaşımında, elde edilen bilgi, bulgu ve birbirleri ile olan yazışmalardan (raporla, yönetim mektupları, denetim sonuçları gibi) haberdar edilmesinde fayda olduğu kanısını taşımaktayım.

Tablo 5.31
Banka yönetimi/denetim komitesi, kamu denetçileri ve bağımsız denetçiler
Arasında bilgi paylaşımı söz konusu mu?

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Sık sık toplantı yapılmakta ve bilgiler paylaşılmakta	16	15,7	16,7
Denetim sonunda veya hata ve suiistimal tespitinde diğer taraflarla yasal mevzuat çerçevesinde görüşülüp kısmi bilgi paylaşımı yapılmakta	41	40,2	59,4
Diğer taraflardan görüşme talebi geldiğinde görüşülmekte ve tek taraflı bilgi paylaşımı olmakta	16	15,7	76,0
Banka yönetimi ile zorunlu olarak görüşülmekte ancak kamu denetçileri ile açıklandığı şekilde bir bilgi alışverişi bulunmamaktadır	23	22,5	100,0
Toplam	96	94,1	
Boş	6	5,9	
Toplam	102	100,0	

Denetim firmalarının yapacakları denetimlerde etkin olabilmek ve denetim riskini minimize ederek raporlarında tutarlı olabilmek için hata ve suiistimal riskini azaltmak, bulgu riskini azaltmak önemlidir. Bunun için bankanın işleyişinde bir takım kontrol noktaları tespit ederler. Bu kontrol noktalarından hangisinin daha önemli olduğunu sorduk.

Hata ve suiistimal riskinin azaltılması için; Etkin muhasebe ve iç denetim sisteminin olup olmadığına yönelik kanıt toplama tekniklerinin uygulanmasını daha önemli görenler %55.9 oranında, mali tablolarda yer alan bilgiler hakkında yeterli ve güvenli denetim kanıtı toplama tekniklerinin uygulanmasını daha önemli görenlerse %34.3 oranında görüş belirttiler. En az görüşü yöneticilerin ehliyet ve yönetim biçimine yönelik kanıt toplama teknikleri aldı. Mali tablolarla ilgili kanıt toplama tekniklerini işaretleyenlerin dağılımına bakıldığında deneyim süresinin belirgin şekilde etkin olduğunu gördük. 16 yıl ve üzeri olanların %56'sı, 11-15 yıl arası deneyime sahip olanların %75'i ve 8-10 yıl arası deneyime sahip olanların %35'i bu seçeneği tercih etmiştir. Diğer denetçiler ise orantılı şekilde tercihte bulundukları görülmüştür. Muhasebe ve iç denetim sisteminin etkin olduğu bankalarda hata ve suiistimal riskinin düşeceği açıktır. Ancak bu noktada bağımsız denetçilerin usulsüzlük ve suiistimal bulma görevi olup olmadığı tartışılmalıdır. Bunu da sorduk.

Tablo 5.32
Hata ve suiistimal riskinin azaltılması için önemli olan faktörler

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Etkin muhasebe ve iç denetim sisteminin olup olmadığına yönelik kanıt toplama tekniklerinin uygulanması	57	55,9	57,0
Yöneticilerin ehliyet ve yönetim biçimine yönelik kanıt toplama tekniklerinin uygulanması	8	7,8	65,0
Mali tablolarda yer alan bilgiler hakkında yeterli ve güvenli denetim kanıtı toplama tekniklerinin uygulanması	35	34,3	100,0
Toplam	100	98,0	
Boş	2	2,0	
Toplam	102	100,0	

Bağımsız dış denetçilerin, usulsüzlük veya yolsuzlukları ortaya çıkarma fonksiyonu olup olmaması hususunda verilen cevaplar orantılı bir şekilde dağılmıştır. En yüksek yüzdesel ağırlığı kesinlikle olmalıdır seçeneği almıştır. %27.5 oranıyla “olmalıdır” diyenler, %26.5 oranıyla “kısmen olmalıdır” diyenler ve nihayetinde %8.8

oranıyla “olmamalıdır” diyenler sıralanmıştır. Usulsüzlük veya yolsuzlukları ortaya çıkarma görevi olmalı veya kesinlikle olmalı diyen denetçiler toplam %64.8 çoğunluğa sahiptir. Oysa bağımsız denetçilere böyle bir görev açıkça verilmemiştir. Denetimlerde tespit ederlerse ilgililere bildirirler ancak tespit edilememesi karşısında da toplanan denetim kanıtlarına bakmak gerekmektedir. Deneyim süreleri ile “kesinlikle olmalıdır” ve “olmalıdır” seçeneklerini işaretleyenler arasındaki dağılıma bakıldığında; 1-3 yıl deneyime sahip olanların %70’i, 4-7 yıl deneyime sahip olanların %40’ı, 8-10 yıl deneyime sahip olanların %63’ü, 11-15 yıl deneyime sahip olanların %60’ı ve 16 yıl üzeri deneyime sahip olanların %57’si kesinlikle veya olmalıdır şeklinde düşündükleri görülmüştür.

Bağımsız denetimin fonksiyonu mali tablolarda yer alan bilgilerin doğruluğu ve gerçeği yansıtmasıdır. Bunu sağlarken usulsüzlük veya yolsuzluk tespit edilmesi halinde gereği yapılmalıdır. Ancak sadece yolsuzluk bulmaya angaje olunmamalıdır. Aksi takdirde bağımsız denetim asli görevinden uzaklaşmış olur.

Tablo 5.33
Bağımsız dış denetçilerin, usulsüzlük veya
Yolsuzlukları ortaya çıkarma fonksiyonu

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle olmalıdır	38	37,3	37,3
Olmalıdır	28	27,5	64,7
Kısmen olmalıdır	27	26,5	91,2
Olmamalıdır	9	8,8	100,0
Toplam	102	100,0	

Usulsüzlük veya yolsuzluk şüphesi uyandıran tespitleri olduğunda hangi mercilerle bunu paylaşması gerektiği de soruldu ve en büyük sıklığı (%54.9) düzenleyici otorite seçeneği aldı. Sonraki sıklık banka yönetimi (%22.5), daha sonra da ortaklar (%18) Banka yönetimiyle paylaşması doğal ancak yönetimin bir usulsüzlüğü ise bunu düzenleyici otoriteyle paylaşması en doğru olanıdır. Nitekim ilgili yönetmelikle de denetim şirketlerinin böyle bir görevi bulunmaktadır. Bağımsız denetimden geçmemiş mali tablolar ortaklar genel kurulunda görüşülemez. Bu düşünceyle ortaklar seçeneği işaretlenmiş olabilir ama bağımsız denetimin asli fonksiyonu düşünüldüğünde mantıklı görülmemektedir.

Tablo 5.34
Bağımsız dış denetçilerin usulsüzlük/yolsuzluk şüphesi uyandıran tespitlerinde paylaşmasında fayda olan merciler

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Banka yönetimiyle	23	22,5	22,5
Ortaklarla	18	17,6	40,2
Düzenleyici otoriteyle	56	54,9	95,1
Adli mercilerle	5	4,9	100,0
Toplam	102	100,0	

Bağımsız denetimin, fonksiyonunu yerine getiremediği takdirde bu başarısızlığın bedelini en çok hangi tarafın ödeyeceği sorusuna ise %66.7 sıklıkla banka ile ilişkide olan 3. şahıslar seçeneği en çok işaretlenmiştir. İkinci olarak %19.6 ile Bağımsız denetim şirketi ve sorumlu ortakları olmuş, düzenleyici otorite ise sadece %5.9 oranında tercih almıştır. Ankete katılanlar usulsüzlük veya yolsuzluk şüphesi uyandıran tespitleri olduğunda bunu %54.9 oranında sıklıkta düzenleyici otorite ile paylaşmalı derken bir başarısızlık durumunda bundan en çok zararı bankanın mali tablolarına bakarak işlem yapan, ekonomik kararlar alan (bankanın hisse senedini satın almak, bankaya tasarruflarını yatırma vs.) 3. şahısların göreceğini belirtmişlerdir.

Banka yönetimi ile düzenleyici otoritenin çok düşük seviyede işaretlenmesi doğru bir tercih olmuştur.

Tablo 5.35
Bağımsız denetim görevinin eksik yapılması nedeniyle en çok bedel ödeyen kesim

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Bağımsız denetim şirketi ve sorumlu ortakları	20	19,6	19,8
Banka yönetimi	7	6,9	26,7
Banka ile ilişkide olan 3. şahıslar	68	66,7	94,1
Düzenleyici Otorite	6	5,9	100,0
Toplam	101	99,0	
Boş	1	1,0	
Toplam	102	100,0	

Başarısızlık durumunda en çok zarar gören kesimin belirlenmesinden sonra bağımsız denetimin kime karşı sorumlu olması, hesabı kime vermesi gerektiği daha da önem arz etmiştir. Bu konuda 102 kişiden görüş alınmış ve 34 kişi seçeneklerin hepsine karşı sorumlu olması gerektiğini belirtmiştir. 42 kişi ise kamuya karşı sorumlu olduğunu belirtmiştir. 19 kişi düzenleyici otoriteye karşı sorumlu olunmasını belirtmiştir.

Bağımsız otoritenin hatalarını en çok 3. şahıslar ödediğine göre ona karşı da sorumlu olması tutarlı bir karardır.

Tablo 5.36 Bağımsız dış denetimin sorumlu olduğu merciler

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Banka yönetimine	4	3,9	3,9
Düzenleyici otoriteye	19	18,6	22,5
Kamuya	42	41,2	63,7
Banka ortaklarına	3	2,9	66,7
Hepsine	34	33,3	100,0
Toplam	102	100,0	

Bu bölümün başlangıç kısımlarında bağımsız denetim mesleğinin esas olarak serbest muhasebe, serbest muhasebe mali müşavirlik ve yeminli mali müşavirlik mesleklerini düzenleyen 3568 Sayılı yasa ile bağlantılı olduğu, üst meslek kuruluşu olarak TURMOB'a bağlı olduğu belirtilmişti. Söz konusu kanunda bağımsız denetim olgusu ayrıca düzenlenmemiş olması nedeniyle sosyal sorumluluk noktasında eksikliklerin olduğu da belirtilmişti. Bu kez ankete katılanlara 3568 sayılı "Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu" nun "KURUMSAL-SOSYAL SORUMLULUK" kavramlarını dikkate alıp almadığı ve yeterli düzenlemelere yer verip vermediği konusundaki görüşleri soruldu.

Alınan cevaplardan %48 sıklıkla daha fazla dikkate alınması gerektiği, %23.5 sıklıkla da dikkate alındığı, %22.5 sıklıkla ise yeni düzenlemelere gereksinim olduğu belirtilmiştir. Daha fazla dikkate alınması gerektiği ve yeni düzenlemelere gereksinim olduğu fikirlerinin kümülatif sıklığı %70.5 olup, yeni düzenlemelere gereksinim olduğu açıktır.

Tablo 5.37
3568 sayılı Kanunu'nda "KURUMSAL-SOSYAL SORUMLULUK"
kavramlarına verilen önem

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Dikkate almaktadır	24	23,5	23,5
Dikkate almamaktadır	6	5,9	29,4
Daha fazla dikkate almalıdır	49	48,0	77,5
Yeni düzenlemelere gereksinim vardır	23	22,5	100,0
Toplam	102	100,0	

Bağımsız denetimin denetim faaliyetleri nedeniyle kusurlu davranışları neticesinde zarar gören kişilerin zararlarının karşılanması amacıyla 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 36. maddesinde yer alan "Sorumluluk Sigortası" uygulaması başlatacak

olması nedeniyle ankete katılanlara bu husus sorulmuştur. Alınan cevaplardan %59.8'i zaten geç kalınmış bir uygulama olduğunu vurgulamış, %18.6'sı bankacılık sisteminde mutlaka olması gereken bir uygulama olduğunu savunmuş ve %13.7'si faydasına inanmadığını belirtmiştir. Kanımızca sorumluluk sigortası mutlaka olmalı ve esasları dikkatlice hazırlanmalıdır.

Tablo 5.38
5411 Sayılı Kanunu gereğince uygulamaya alınacak
"Sorumluluk Sigortası" hakkındaki düşünceler

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Çok iyi ve bankacılık sisteminde mutlaka olması gereken bir uygulama	19	18,6	19,0
Zaten olması gereken fakat çok geç yürürlüğe girmiş bir uygulama	61	59,8	80,0
Faydasına inanmıyorum	14	13,7	94,0
Sisteme zarar verebileceğini, bunun yerine sorumlulukların yerine getirilmesi için başka mekanizmalar geliştirilmeli	6	5,9	100,0
Toplam	100	98,0	
Boş	2	2,0	
Toplam	102	100,0	

Bağımsız denetim firmaları sadece bankacılık sektörü değil tüm sektörlerde denetim yapmaktadır. Ancak yukarıdaki sorulardan birisinde deneyimin önemi vurgulanmış idi. Dolayısıyla sektörel uzmanlaşmanın faydalı olup olmayacağı soruldu. Alınan cevaplarda %61.8 sıklıkla kesinlikle faydalı olduğu, %30.4'sıklıkla faydalı olduğu ve %6.9 sıklıkla kısmen faydalı olduğu belirtilmiştir. Sadece %1'i faydalı olmayacağını savunmuş ve anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 5.39
Bağımsız denetçilerin
sektörel açıdan uzmanlaşmalarının faydaları

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle faydalı olur	63	61,8	61,8
Faydalı olur	31	30,4	92,2
Kısmen faydalı olur	7	6,9	99,0
Faydalı olmaz	1	1,0	100,0
Toplam	102	100,0	

Sektörel uzmanlaşmanın, sermaye piyasasında faaliyette bulunan şirketlerde işlem yapmaya yetkili kişilere SPK’ca getirilen “sınavla belge alma” zorunluluğu şeklindeki gibi bir düzenleme ile mi yoksa TURMOB veya ilgili kurumlar tarafından yapılacak düzenleme sonucu sınavla mı sağlanmasını yoksa belirli bir süre bankalarda denetim faaliyetlerinde bulunmak suretiyle kazanılan deneyime göre mi sağlanmasında fayda olduğu sorulmuştur. Alınan cevapların büyük kısmında hem sınav hem de deneyim seçeneklerinin işaretlendiği görülmüş olup, bunlardan sadece birisinin tercih edilmesi istendiğinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmıştır.

Tabloya göre; %62.7 sıklıkla deneyim, %36.3 sıklıkla sınav faktörü işaretlenmiştir. Deneyim süresine göre dağılıma bakıldığında deneyim süresi arttıkça sınavla denetçilik vasfının kazanılmasını işaretleyenlerin sayısının azaldığı görülmüştür. Aslında belli bir süre (denetçi yardımcısı unvanı ile) deneyim kazandıktan sonra sınavla denetçilik vasfının kazanılmasında fayda olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5.40
Sektörel uzmanlaşmada izlenecek yol

	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Sınavla	37	36,3	36,6
Deneyimle	64	62,7	100,0
Toplam	101	99,0	
Boş	1	1,0	
Toplam	102	100,0	

5.4.2. Çapraz Tablo Analizi

Çalışmamızın bu kısmında birden fazla değişken arasında bir başka deyişle farklı anket soruları arasındaki ilişkileri incelemek suretiyle analiz yapılacaktır. Anket sorularını meydana getiren değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi için tezimizi açıklamada önemli gördüğümüz 7 adet çapraz tablo oluşturularak, Ki-Kare (χ^2) testi ve korelasyon analizleri ışığında değerlendirmeler yapılacaktır.

Çapraz tablo analizlerinde iki değişkenin birbirinden bağımsız olması aralarında bir ilişkinin olmaması anlamına gelmektedir. Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda genellikle Ki-Kare (χ^2) testi yaygın olarak ve iki değişkenin bağımsızlığını test etmede kullanılmaktadır. Yani Ki-Kare (χ^2) testi bir çapraz tabloda yer alan değişkenler arasındaki gözlenen ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını test etmek için kullanılmakta, %5 anlamlılık seviyesinde Null Hipotezine göre değişkenler arasında ilişki yoktur varsayımına dayanmakta ve bu varsayım test edilmektedir.

Bulunan Pearson Ki-Kare değeri (P Katsayısı) %5'den küçükse iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı (Null Hipotezinin kabulü), %5'den büyükse anlamlı bir ilişkinin yokluğu (Null Hipotezinin reddi) söz konusudur.⁹

---

⁹ Halit ÇİÇEK, a.g.e., s.161

Ki-Kare analizi sonucunda değişkenler arasında bir ilişkinin olmadığının bulunması iki değişken arasında ilişkinin olmaması anlamını taşımayabilir. Bu durumda korelasyon katsayısına bakılarak iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin veya bağımlılığın şiddeti belirlenerek analiz yapılmaktadır. Anketimiz parametrik olmayan (non-parametric) bir ölçüm yapmak için düzenlendiğinden iki değişken arası ilişkilerin belirlenmesinde Sperman-Rank Korelasyonu test edilerek analiz yapılmıştır. Sperman-Rank Korelasyon katsayısı “r” harfi ile gösterilmiştir. R katsayısı +1 ile -1 arasında değer alabilmektedir. Bu katsayı +1 e yaklaştıkça değişkenler arasındaki doğrusal ilişkinin artmakta, -1 e yaklaştıkça ise iki değişken arasında negatif bir ilişkinin artmakta olduğu anlamı ortaya çıkmaktadır.¹⁰

Aşağıda seçilmiş 7 adet tabloda değişkenler arasındaki bağlantıyı araştırdık.

---

¹⁰ Remzi ALTUNIŞIK ve Diğerleri, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitabevi, 3.baskı, Sakarya, 2004, s.197-200.

Tablo: 5.41
Bilgi İşlem Sistemlerinden yararlanılması halinde sistemlerin güvenilirliğinin test edilmesi ile bu alanda denetim yapılması ve yapılıyor ise bilgi işlem sistemlerinin ne derece denetlenebildiği arasındaki ilişki

Ki-Kare Testleri: Pearson Ki-Kare Değ: 25,596 P Değ. Anlamlılık Düzeyi:0,002 Korelasyon: Sperman Korelasyon Katsayısı (r) : 0,298			Bağımsız dış denetim, denetim faaliyetlerinde bu alanda denetim yapıyor mu? Yapıyor ise bilgi işlem sistemleri ne derece denetlenebiliyor?				Toplam
			Yapıyor ve çok sıkı denetleniyor	Yapıyor ve yüzeysel denetleniyor	Yapmıyor	Yapması için yeterli donanım ve insan kaynağı yok	
Bilgi İşlem Sistemlerinden yararlanıyor iseniz bu sistemlerinin güvenilirliğini test ediyor musunuz?	Her zaman ediyorum	Sayı %	10 66,7%	5 12,5%	3 14,3%	3 15,0%	21 21,9%
	Sık sık ediyorum	Sayı %	3 20,0%	5 12,5%	3 14,3%	3 15,0%	14 14,6%
	Bazen ediyorum	Sayı %	1 6,7%	22 55,0%	9 42,9%	8 40,0%	40 41,7%
	Hiç etmiyorum	Sayı %	1 6,7%	8 20,0%	6 28,6%	6 30,0%	21 21,9%
	Toplam	Sayı %	15 100,0%	40 100,0%	21 100,0%	20 100,0%	96 100,0%

Yukarıdaki tabloda değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Bilgi işlem sistemlerinin her zaman ve sıkı bir şekilde denetlendiğini belirten denetçilerin aynı zamanda her zaman bilgi işlem sistemlerinden yararlandıklarını ve güvenilirliklerini test ettiklerini beyan ettikleri görülmüştür. Diğer taraftan denetimlerin yüzeysel yapıldığını belirten denetçilerin aynı zamanda bazen sistemleri denetleyip güvenilirliklerini test ettikleri saptanmıştır. Sistem güvenilirliğini hiç test etmeyenler ise ağırlıklı olarak denetim yapabilmek için yeterli donanım ve insan kaynağının olmadığını belirtmişlerdir. Bu konu hakkındaki görüşlerimizi değişkenlerin sıklık dağılımının açıklandığı bölümlerde belirtmiş idik.

Tablo 5.42
Banka başarısızlıklarında bankaların içinde bulundukları durumdan
Çıkmak için gösterdikleri tavır ile bankacılık krizlerinin nedenleri arasındaki ilişki

Ki-Kare Testleri: Pearson Ki-Kare Değ:30,369 P Değ. Anlamlılık Düzeyi:0,016 Korelasyon: Sperman Korelesyon Katsayısı (r) :0,301			Ülkemizde oluşan bankacılık krizlerinin nedeni sizce aşağıdakilerden hangisidir?					Toplam
			Yasal düzenlemelerin yetersizliği n den mi?	Kötü banka yönetiminden mi?	Kamusal Denetimin zaafından mı?	Yeterli iç denetim sistemi olmamasında n mı?	Bağımsız denetleyicilerin yetersizliği veya gerçekleri yeteri...	
Geçmişte yaşanan banka başarısızlıklarında bankaların içinde bulundukları durumdan çıkmak için hangisi söylenebilir	Bilinçli olarak isteksiz davrandıkları	Sayı %	3 17,6%	4 10,3%	0 ,0%	0 ,0%	3 17,6%	10 10,0%
	Gerekli adımları yeterince atmadıkları	Sayı %	3 17,6%	17 43,6%	1 5,9%	2 20,0%	1 5,9%	24 24,0%
	Düzenleyici otoriteler tarafından yeterince zorlanmadıkları	Sayı %	3 17,6%	5 12,8%	3 17,6%	4 40,0%	6 35,3%	21 21,0%
	Hepsi	Sayı %	8 47,1%	11 28,2%	13 76,5%	4 40,0%	7 41,2%	43 43,0%
	Hiçbiri	Sayı %	0 ,0%	2 5,1%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	2 2,0%
	Toplam	Sayı %	17 100,0%	39 100,0%	17 100,0%	10 100,0%	17 100,0%	100 100,0%

Değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bankacılık krizlerinin nedeni olarak kamusal denetimin zaafını gören denetçiler, ağırlıklı olarak, bankaların içinde bulundukları durumdan çıkmak için bilinçli şekilde isteksiz davrandıklarını, gerekli adımları yeterince atmadıklarını ve düzenleyici otorite tarafından yeterince zorlanmadıklarını düşündükleri görülmüştür. Ayrıca kriz nedeni olarak kötü banka yönetimini düşünenlerin ağırlıklı olarak içinde bulundukları durumdan çıkmak için gerekli adımları yeterince atmadıklarını belirttikleri görülmüştür. Bağımsız denetçilerin yetersizliği veya gerçekleri yeterince raporlarına yansıtılmamalarını düşünen denetçilerin banka başarısızlıkları hakkında bütün seçeneklerin payı olduğunu %41.2 oranında düşündükleri görülmektedir. Ancak bu kararın örnek kütesinin 30'dan küçük olması nedeniyle anlamlı olup olmadığı konusunda tereddütlerim bulunmaktadır.

Tablo: 5.43

Bankacılık krizlerinin nedenleri ile geçmişte yaşanan banka başarısızlıklarının en önemli sebebi arasındaki ilişki

Ki-Kare Testleri: Pearson Ki-Kare Değ: 40,575 P Değ. Anlamlılık Düzeyi:0,001 Korelasyon: Sperman Korelasyon Katsayısı (r) :0,885			Geçmişte yaşanan banka başarısızlıklarının en önemli sebebi					Toplam
			Yetersiz öz kaynak yapısını,	Yönetim ve danışmanlık zaaflarını,	Etik davranma mayı	Düzenleme ve Denetleme zaafiyetini	Hepsini	
Ülkemizde oluşan bankacılık krizlerinin nedeni sizce aşağıdakilerden hangisidir?	Yasal düzenlemelerin yetersizliğinden	Sayı %	0 ,0%	0 ,0%	1 8,3%	5 25,0%	11 23,9%	17 17,2%
	Kötü banka yönetiminden	Sayı %	3 75,0%	12 70,6%	9 75,0%	1 5,0%	14 30,4%	39 39,4%
	Kamusal denetimin zaafından	Sayı %	1 25,0%	0 ,0%	0 ,0%	8 40,0%	7 15,2%	16 16,2%
	Yeterli iç denetim sistemi olmamasından	Sayı %	0 ,0%	0 ,0%	1 8,3%	2 10,0%	7 15,2%	10 10,1%
	Bağımsız denetleyicilerin yetersizliği veya gerçekleri yeterince ifade edememeleri	Sayı %	0 ,0%	5 29,4%	1 8,3%	4 20,0%	7 15,2%	17 17,2%
	Toplam	Sayı %	4 100,0%	17 100,0%	12 100,0%	20 100,0%	46 100,0%	99 100,0%

Değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Anket sonuçlarının bu sorulara yönelik sıklık dağılımlarının açıklandığı kısımda açıklandığı üzere; bankacılık krizlerinin ağırlıklı nedeni kötü banka yönetimi olup, banka başarısızlıklarında yetersiz öz kaynak yapısı, yönetim ve danışmanlık zaafı ve banka yönetimlerinin ve/veya hâkim ortakların etik davranmamalarının etkili olduğu belirtilmişti. Bu durum Ki-Kare Testi ile de tespit edilmiş bulunmaktadır.

Bağımsız denetleyicilerin yetersizliği veya gerçekleri yeterince ifade edememelerinin banka başarısızlıklarını yeterince açıklamadığı ve bununla ilişkisinin zayıf olduğu görülmektedir. Ancak bu sonuçtan hiç etkisi olmadığı anlamı çıkarılmamalıdır.

Tablo: 5.44
Bağımsız Denetim ile ilgili yapılan düzenlemelerin etkinliği için yeterli olup olmaması ile
Düzenleyici kurumun denetim şirketine idari para cezası vermesi arasındaki ilişki

Ki-Kare Testleri: Pearson Ki-Kare Değ: 14,763 P Değ. Anlamlılık Düzeyi:0, Korelasyon:0,022 Sperman Korelesyon Katsayısı (r) :0,001			Düzenleyici kurum tarafından denetim şirketine idari para cezası verilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?			Toplam
			Olumlu	Olumsuz	Olumlu fakat uygulanacak idari para cezasının şartları ilgili tarafların...	
Bağımsız Denetim ile ilgili yapılan düzenlemeler etkin bir bağımsız denetim için yeterli midir?	Kesinlikle yeterlidir	Sayı %	1 2,0%	0 ,0%	1 2,6%	2 2,0%
	Yeterlidir	Sayı %	20 40,0%	10 71,4%	25 65,8%	55 53,9%
	Kısmen yeterlidir	Sayı %	19 38,0%	4 28,6%	12 31,6%	35 34,3%
	Yeterli değildir	Sayı %	10 20,0%	0 ,0%	0 ,0%	10 9,8%
	Toplam	Sayı %	50 100,0%	14 100,0%	38 100,0%	102 100,0%

Bağımsız denetim ile ilgili düzenlemelerin etkinliği için yeterli olup olmaması ile BDDK'nın ilgili şirketlere gerekli gördüğünde para cezası verip vermemesi arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu, bu bağlamda para cezası verilmesini olumsuz karşılayanların ağırlıklı olarak düzenlemelerin yeterli olduğunu belirttikleri, buna çok yakın başka bir sonuçta ise düzenlemenin olumlu karşılandığını ancak cezanın şartlarının ilgili taraflarca iyi tespit edilmesi gerektiği, aksi takdirde bağımsız denetleme sisteminin zarar görebileceği sonucu çıkmıştır.

Tablo 5.45
Bağımsız Denetim ile ilgili yapılan düzenlemelerin etkinliği için yeterli olup olmaması ile 5411 Sayılı Kanunu'nun 36. maddesinde yer alan "Sorumluluk Sigortası" uygulaması arasındaki ilişki

Ki-Kare Testleri: Pearson Ki-Kare Değ:20,815 P Değ. Anlamlılık Düzeyi:0,013 Korelasyon: Sperman Korelasyon Katsayısı (r) :0,319			5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 36. maddesinde yer alan "Sorumluluk Sigortası" uygulamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?				Toplam
			Çok iyi ve bankacılık sisteminde mutlaka olması gereken bir uygulama	Zaten olması gereken fakat çok geç yürürlüğe girmiş bir uygulama	Faydasına inanmıyorum	Sisteme zarar verebileceğini, bunun yerine sorumlulukların yerine getirilmesi için daha başka...	
Bağımsız Denetim ile ilgili yapılan düzenlemeler etkin bir bağımsız denetim için yeterli midir?	Kesinlikle yeterlidir	Sayı %	0 ,0%	1 1,6%	1 7,1%	0 ,0%	2 2,0%
	Yeterlidir	Sayı %	7 36,8%	39 63,9%	6 42,9%	1 16,7%	53 53,0%
	Kısmen yeterlidir	Sayı %	9 47,4%	19 31,1%	5 35,7%	2 33,3%	35 35,0%
	Yeterli değildir	Sayı %	3 15,8%	2 3,3%	2 14,3%	3 50,0%	10 10,0%
	Toplam	Sayı %	19 100,0%	61 100,0%	14 100,0%	6 100,0%	100 100,0%

Bağımsız denetimin etkinliği için kendisi ile ilgili yapılan düzenlemelerin yeterli olup olmaması ile yeni uygulamaya girecek olan ama henüz girmemiş bulunan “sorumluluk sigortası” arasındaki ilişki incelenmiş ve aralarında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Zaten olması gereken ve geç kalınmış bir uygulama olarak gören denetçilerin çoğunluğu düzenlemelerin yeterli olduğunu, daha az bir çoğunluğun da faydasına inanmadığını belirttikleri, getirilecek düzenlemenin mutlaka olması gerektiğini savunanların ise yeterlidir diyenler içinde üçüncü ağırlıkta olduklarını görmekteyiz. Sonuç olarak sorumluluk sigortasının gerekli ve kabul görmüş bir yönü olduğu, bununla birlikte denetim ile ilgili düzenlemelerin de yeterli olduğuna ilişkin genel bir kanaat olduğu ve bunlar arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu ve birbirlerini açıkladıkları görülmektedir.

Tablo 5.46
Geçmişteki bankacılık krizlerinde kurumsal yönetişimin rolü ile
BDDK'nın kurumsal yönetişim ve muhasebe işlemleri üzerindeki etkisi arasındaki ilişki

Ki-Kare Testleri: Pearson Ki-Kare Değ: 47,086 P Değ. Anlamlılık Düzeyi:0,000 Korelasyon: Sperman Korelasyon Katsayısı (r) :0,005			Düzenleyici kurumun Kurumsal Yönetişim ve Muhasebe işlemleri üzerine ne derece etkisi olabilir?				Toplam
			Mutlak etkisi vardır	Kısmi etkisi vardır	Yoktur	Daha fazla olmalıdır	
2000 ve 2001 yıllarında meydana gelen bankacılık krizlerinde Kurumsal yönetişimin rolü ne kadardır?	Çok fazla	Sayı %	19 38,0%	3 7,0%	0 ,0%	2 40,0%	24 24,2%
	Fazla	Sayı %	21 42,0%	24 55,8%	0 ,0%	1 20,0%	46 46,5%
	Normal	Sayı %	7 14,0%	10 23,3%	0 ,0%	0 ,0%	17 17,2%
	Çok az	Sayı %	3 6,0%	3 7,0%	0 ,0%	2 40,0%	8 8,1%
	Yok	Sayı %	0 ,0%	3 7,0%	1 100,0%	0 ,0%	4 4,0%
	Toplam	Sayı %	50 100,0%	43 100,0%	1 100,0%	5 100,0%	99 100,0%

2000 ve 2001 yıllarında meydana gelen bankacılık krizinde kurumsal yönetişimin rolü ile BDDK'nın kurumsal yönetişim üzerindeki etkisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu, krizde kurumsal yönetişimin etkisinin fazla olduğunu düşünen denetçilerin ağırlıklı olarak BDDK'nın da kurumsal yönetişimde kısmi etkisi olduğunu düşündüğü, ikinci olarak mutlaka etkisinin olduğunu düşündüğü görülmüştür. Krizdeki rolün çok fazla olduğunu düşünenlerin ise BDDK'nın daha fazla etkili olması gerektiğini ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 5.47

Denetim anlayışının değişip değişmediği ile bankacılık krizlerinin nedenleri arasındaki ilişki

Ki-Kare Testleri: Pearson Ki-Kare Değ: 25,225 P Değ. Anlamlılık Düzeyi:0,014 Korelasyon: Sperman Korelasyon Katsayısı (r) :0,19			Ülkemizde oluşan bankacılık krizlerinin nedeni sizce aşağıdakilerden hangisidir?					Toplam
			Yasal düzenlemelerin yetersizliğinden	Kötü banka yönetiminde n	Kamusal Denetimin zaafından	Yeterli iç denetim sistemi olmaması	Bağımsız denetleyicilerin yetersizliği veya gerçekleri yeter	
Denetim anlayışı yaşanmış olumsuz örneklerden sonra değişti mi?	Çok değişti	Sayı %	2 11,8%	2 5,1%	3 17,6%	4 40,0%	0 0,0%	11 11,0%
	Değişti	Sayı %	11 64,7%	24 61,5%	7 41,2%	4 40,0%	7 41,2%	53 53,0%
	Az değişti	Sayı %	3 17,6%	12 30,8%	3 17,6%	2 20,0%	8 47,1%	28 28,0%
	Hiç değişmedi	Sayı %	1 5,9%	1 2,6%	4 23,5%	0 0,0%	2 11,8%	8 8,0%
	Toplam	Sayı %	17 100,0%	39 100,0%	17 100,0%	10 100,0%	17 100,0%	100 100,0%

Bankacılık krizlerinin nedenleri ile denetim anlayışının değişip değişmediği arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Denetim anlayışı değişti diye düşünen denetçilerin ağırlıklı kısmının kötü banka yönetimini önemli nedenlerden gördüğü, bunun yanında yasal düzenlemelerin de yetersizliğini ifade ettikleri görülmektedir. Ancak bu ikinci tercihin örnek kütesinin düşük olması nedeniyle anlamlılığı zayıf bulunmuştur.

SONUÇ

Bankaların her geçen gün gelişen teknoloji ile birlikte ekonomideki temel fonksiyonlarına ek yeni görevler eklenmektedir. Fon arz edenlerden toplayıp, fon talep edenlere kaynak aktarmanın yanında uluslar arası finans çevreleri ile olan işlemler, kamuyla olan borç verme ilişkisi, alternatif dağıtım kanallarının giderek çoğalması, bankaların ülkenin para politikasını etkileme, ekonomideki sektörler arasındaki kaynak dağılımını ve toplumdaki gelir ve servet dağılımını değiştirme gibi hayati fonksiyonlarını artırmaktadır. Bankalar tüm bu faaliyet ve fonksiyonları tamamen kendilerine duyulan güven sayesinde yerine getirmektedirler. Bu faaliyetlerini büyük ölçüde yabancı kaynaklarla sağlaması ise GÜVENİLİR olmaları ile yakından ilgilidir.

Üretilen finansal bilgilerin güvenilir ve doğru olması, ilişkide bulunduğu uluslar arası çevreler açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Bu ise gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartlarına uygun bir hesap ve kayıt sisteminin varlığı ile mümkündür. Bağımsız dış denetim de genel kabul görmüş muhasebe ilke ve standartların uygulanıp uygulanmadığı konusunda görev üstlenmiştir. Bağımsız denetim, bankaların ürettiği finansal bilgileri kullanacakların kararlarında etkili olabilecek tüm bilgilerin mutlak olmasa da doğru ve güvenilir olduğunu teyit ederek, kaynakların etkin ve homojen dağılımına, vergi ve sosyal adalete ciddi katkı sağlar. Bu nedenle bağımsız denetimin kaliteli, standartlarının yüksek olması çok önemlidir.

Dünyanın gelişmiş ekonomilerinde bile yakın geçmişte çok büyük şirketler muhasebe usulsüzlüğü nedeniyle iflas etmiş, yatırımcılar milyarlarca dolar zarar etmişlerdir. Söz konusu iflaslara giden süreçte bağımsız denetim şirketlerinin de isimleri geçmiş ve yüklü miktarlarda tazminat ödemeye karşı karşıya kalmışlardır. Buna tam olarak benzemekle birlikte; Ülkemizde de 1999 yılından itibaren birçok bankanın

faaliyet izni iptal edilmiş veya TMSF'a devredilmiştir. Devir nedenleri, genel olarak bankanın gelir gider dengesinin bozulduğu ve bunun süreklilik arzettiği, hakim ortakların banka kaynaklarını kendi lehlerine kullandıkları veya bu suretle bankayı zarara uğrattıkları şeklinde açıklanmıştır. Devir zararları, bankaların tasfiye sürecine alınmaması ve TMSF tarafından faaliyetlerini devam ettirmeleri, dolayısıyla uygulanan tasarruf mevduatı sigorta sistemi nedeniyle TMSF tarafından karşılanmıştır. Böylece devir maliyeti tüm toplumu yani kamuyu ilgilendirmektedir. Devredilen bankalardan üçünün hisseleri halka arz edilmiş ve İMKB'da işlem görmesi konunun sosyal boyutunu biraz daha öne çıkarmaktadır.

Söz konusu bankaların devir gerekçelerinden kötü yönetildikleri, sermayelerini güçlendirmedikleri, etik kurallara uymadıkları gibi sebepler sıralanabilir. Bunlara yasal ve yönetsel mevzuattaki eksiklikler, düzenleme ve denetleme zaafı veya düzenleyici otorite tarafından banka yönetimlerinin durumlarını düzeltmek için yeterince zorlanmadıkları eklenebilir. Devir aşamasına gelene kadar yukarıda önemi ve fonksiyonu vurgulanmış olan bağımsız denetim sisteminin de payının olup olmadığı herkesçe merak edilen bir husustur.

Muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ile sunulmasında, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve yöneticilerin görevlerini dürüst, adil ve tarafsız olarak yapmaları gereği şeklinde tanımlanabilen **SOSYAL SORUMLULUK İLKESİ**'nin temel ölçütü “muhasabenin ürettiği bilgilere dayanılarak doğru yargılara varılabilmesi ve akılcı karar alınabilmesinin sağlanması”dır.

3568 sayılı kanunun 12 nci maddesinde ymm'lerin sorumluluk sınırları belirlenmiş ve işletmelerin mali tablolarının ve beyannamelerinin muhasebe ilke ve prensiplerine, muhasebe standartlarına, denetim standartlarına göre inceleyip tasdik etme görevi ve yetkisi verilmiştir. Ancak tasdik kapsamında yer alan belge ve işlemlere bakıldığında ağırlıklı olarak vergi mevzuatı ve uygulamaları ile karşılaşmaktadır.

Nitekim, 12 nci maddede yapılan tasdikin doğru olmaması halinde, tasdikin kapsamı ile sınırlı olmak üzere, ziyaa uğratılan vergiden ve kesilecek cezalardan mükellefle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla ymm'in gerçeği yansıtmayan belge ve mali tabloya dayanarak işlem yapan ya da firma ile iş ilişkisi olan üçüncü kişilerin (hisse senedi sahipleri, bankalar vs.) zararını tazmine yönelik bir düzenlemeden söz etmek mümkün değildir. 3568 Sayılı Kanun'da bağımsız dış denetimle ilgili özel hükümler bulunmadığı, bağımsız dış denetim yapan meslek mensuplarına bağımsız dış denetimle ilgili ayrı bir sorumluluk bulunmamaktadır.

2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun "denetim ve cezai sorumluluk" başlıklı bölümünde kasıtlı davranışların cezalandırılacağı yönünde düzenleme yapılmış, çıkarılan tebliğlerle de denetim ilke ve kurallarına göre yapılmaması nedeniyle müşteriler veya üçüncü kişilere karşı oluşacak zararlardan, bağımsız denetim kuruluşu ve söz konusu raporlara ve denetim sözleşmesine imza atan sorumlu ortak baş denetçi birlikte sorumlu tutulmuşlardır. Bunun yanında denetim şirketinin faaliyetlerinin sınırlanacağı eylemleri de ayrıca ilgili tebliğlerde belirtilmiştir.

Ülkemizde yakın geçmişte yaşanan banka başarısızlıkları/krizlerinin temelinde yatan sorunlar ve bağımsız dış denetimin bu faktörler içindeki payı ve etkisinin araştırılması çalışmamızın çıkış noktasını oluşturmuştur.

Bağımsız denetim süreci, kurumsal sosyal sorumluk ilişkisi ve bankacılık sektörü uygulaması konulu bu çalışmada denetim üst başlığında denetim türleri, denetçi türleri ve bağımsız denetim kavramsal olarak açıklanmış, bağımsız denetim ilke, standart ve teknikleri hakkında bilgi verilmiş, belli başlı ülke uygulamaları ve ülkemizde bağlı olunan yasal ve yönetsel mevzuat hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Son bölümde ülkemizde bağımsız denetimin sorumluluğu ele alınmış ve banka krizi ve

başarısızlıklarında bağımsız denetimin payının olup olamadığı, mevcut uygulamalara ilişkin soruları kapsayan anket yolu ile ampirik bir araştırma yapılmıştır.

Alınan cevapların değerlendirilmesi sonucunda;

- Denetim faaliyetleri çerçevesinde incelenen belge ve dokümanların fazlalığının denetim faaliyetlerinin bazen zorlaştığı,
- Denetçilerin banka bilgi işlem sistemlerinden yoğunlukla yararlandıkları ancak bilgi işlem sistemlerinin güvenilirliğini yüzeysel şekilde test ettikleri,
- Bankacılık mevzuatının teferruatlı olduğu,
- Banka başarısızlıklarında yetersiz öz kaynak yapısının, yönetim ve danışmanlık zaafının, etik davranılmamasının ve düzenleme ve denetleme zaafının hepsinin etkili olduğu,
- Bankacılık krizlerinin sebebinin ise ağırlıklı olarak başarısızlıklarda payı olan faktörlerin ortak kümesi olan kötü banka yönetimi olduğu, bağımsız denetçilerin yetersizliği veya ilgili banka hakkında gerçekleri yeterince raporlarına yansıtmadıkları hususunun o kadar etkin olmadığı,
- Bahsi geçen bankaların içinde bulundukları durumdan çıkmak için ağırlıklı olarak gerekli adımları yeterince atmadıkları veya (daha az bir oranla) düzenleyici otorite tarafından yeterince zorlanmadıkları,

- Bankacılık krizinde kurumsal yönetişimin payının ağırlıklı olarak fazla olduğu, bunun da kötü banka yönetimi ve etik davranmama etkenleri ile örtüştüğü,
- Düzenleyici kurumun kurumsal yönetişim konusunda etkisinin muhakkak olduğu,
- Bankaların risk yönetimi konusunda geldikleri noktanın ağırlıklı olarak kısmen yeterli olduğu,
- Denetim anlayışının ise ağırlıklı olarak değiştiği ve bugünkü şartlarda bağımsız denetim ile ilgili yapılan düzenlemelerin ağırlıklı olarak yeterli olduğu,
- Bankalarda şu anda uygulanan iç denetim sisteminin banka başarısızlıklarının önlenmesi, verimliliğin artırılması, olası muhtelif risklerin önceden görülerek nlem alınması açısından ağırlıklı olarak kısmen yeterli olduğu,
- Bankalara olan güvenin artması için bağımsız denetimin etkinliğinin artırılması gerektiği,
- Bağımsız denetim kuruluşlarının denetim ücretini denetledikleri bankadan almalarının bağımsızlıklarına engel olup olmadığı net anlaşılamamış, ancak denetim ücretlerinin ağırlıklı olarak bankaların dışında düzenleyici otorite veya meslek rgt tarafından ödenmesi hususunda kanaat belirtildiği,

- BDDK'nun bir denetim şirketinin aynı bankayı arka arkaya 4 yıl denetleyebileceği yönünde bir kısıtlama getirmiş olmasına karşın, denetçilerin aynı bankayı denetlemeleri halinde rotasyona tabi tutulmalarında fayda olduğu,
- BDDK'nın bağımsız denetim kuruluşlarının rapor ve faaliyetlerini değerlendirebilecek yeterlilikte olmakla birlikte olumsuz bir durumda uygulanacak yaptırımlar konusunda açık düzenlemelerin bulunması gerektiği, bu bağlamda idari para cezası uygulamasının olumlu bir uygulama olacağı fakat şartlarının yine iyi belirlenmesi gerektiği,
- Denetim sürecinde banka ile ilgili özellikle BDDK denetçileri ile diyalog ve bilgi alış verişinin zayıf olduğu veya tek taraflı olduğu,
- Bağımsız denetçilerin yolsuzluk ve suistimalleri ortaya çıkarma fonksiyonlarının ağırlıklı olarak olması gerektiği ve böyle bir tespit olduğunda bunu düzenleyici otoriteyle paylaşılması gerektiği,
- Bağımsız denetimin fonksiyonunu yerine getiremediği takdirde bundan en çok banka ile ilişkide olan 3 ncü kişilerin zarar göreceği ve bağımsız denetimin kamuya karşı sorumlu olması gerektiği,
- 3568 Sayılı yasada bağımsız denetime yönelik kurumsal – sosyal sorumluluk kavramına daha fazla önem verilmesi gerektiği,
- Bağımsız denetim mesleğinde özellikle bankacılık konusunda ihtisaslaşmak gerektiği ve bunun ağırlıklı olarak deneyimle olması gerektiği,

Yönünde görüşler aktarılmıştır.

Söz konusu kanaat ve tespitler yerinde ve bağımsız denetim olgusunun gelişmesi, etkinleşmesi ve her şeyden evvel toplumun bankalara olan güvenlerinin artması açısından gerekli ve önemlidir. Bununla birlikte bağımsız denetimin daha verimli olması, sektörün genişlemesi, etkinliğinin artırılması yönünde aşağıdaki hususlara yönelik düzenleme yapılmasında yarar görmekteyim.

31.12.2006 tarihine kadar 5411 Sayılı Kanun gereği bağımsız denetim kuruluşları denetim yaptıkları bankalarla ilgili taşıdıkları sorumlulukları yerine getirebilmek için hizmetlerinden ötürü doğabilecek zararları tazmin edebilmek için sorumluluk sigortası yaptırmaları gerekmektedir. Bu uygulama ile ilgili olarak anketimize katılan denetçilere soru yönelttik ve %80'e varan bir oranda olması gereken ve geç bile kalınmış bir uygulama olduğu vurgulanmıştır. Ancak yeni bir düzenleme olması nedeniyle dikkatli olunması ve BDDK'nın sigorta şirketlerinin niteliklerini iyi belirlemesi gerektiği, denetim şirketi ile denetledikleri bankanın dolaylı veya dolaysız iştirak bağının bulunmaması, sigorta şirketinin Uluslar arası derecelendirme kuruluşlarından belirli düzeyde reyting notunu almış olması veya oluşturulacak mali yeterlilik kriterlerini taşıması gibi kriterlerin düzenlemede yer alması gerektiğini düşünmekteyim. Ayrıca sorumluluk sigortası uygulamasının gelişmiş ekonomilerde var olan bir uygulama olduğundan hareketle, sorumlu olunacak tutarın sınırlarının iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bu durum denetim şirketi ve sigorta şirketinin değerlendirilmesinde önem arz etmektedir.

Ankete gelen açıklayıcı notlar içerisinde bağımsız dış denetim şirketleri arasında eksik rekabetin olduğu ifade edilmiştir. bu tespite tarafımdan katılmaktadır. Sistem içindeki bankalar sınırlı sayıda denetim firması tarafından denetlenmektedir. Böylece aynı bakış açısıyla sistemin %80 – 90'ı (zaman zaman bu oran daha da yükselmekte) hem nicelik (banka sayısı) açısından hem de aktif büyüklük açısından 3 veya 4 büyük denetim kuruluşu tarafından denetlenmektedir. BDDK'nın internet sitesinde yayınladığı 2002,

2003 ve 2004 yıllarına ait banka – bağımsız denetim kuruluşu listelerinde bu durum açıklıkla görülmektedir.

Dolayısıyla denetim firmaları üzerinde risk yoğunlaşması bulunmaktadır. bu durum hem rekabet ortamının tam oluşmamasına hem de oligopolistik bir piyasa oluşmasına neden olmaktadır. Özellikle 2007 den itibaren uygulanacak olan “Sorumluluk Sigortası” sistemi ile bu risk yoğunlaşmasının daha da denetim firmaları açısından önemli olduğu, bu konuda BDDK’nın düzenleme yapması gerektiği düşünülmektedir. Yapılacak düzenlemede, her bir denetim firmasının denetlediği bankaların sistem içindeki aktif büyüklükleri toplamı açısından bir sınırlama getirilmesinde fayda olduğu düşünülmektedir. Ayrıca artık bankaların bilgi işlem sistemlerini IT denetiminden geçirmek zorunda olmaları ve bunu yine büyük denetim şirketlerinin kendi iç bünyelerinde istihdam ettikleri veya bağlı bulundukları yurt dışı uluslar arası denetim firmalarından sağlayacakları denetçilerle yapacak olmaları sektördeki rekabet şartlarını ağırlaştıracak ve gelecek süreçte sınırlı sayıda bağımsız denetim firmasının bankalarda denetim yapar hale gelmesine neden olacaktır.

Bağımsız dış denetim kuruluşlarına getirilmesinde fayda gördüğümüz bu sınırlama ilk anda rekabeti engelleyen bir görüntü oluştursa da aslında bilakis daha fazla rekabeti artıracak, küçük firmaları pastadan pay alabilmek için hem insan kaynağı hem de donanım açısından daha üst noktalara taşımak konusunda motive edecektir. Çünkü bir denetim şirketinin denetlediği bankaların aktif büyüklük toplamı örneğin sektörün % 18’ini (bu oran hiçbir kıstas alınmadan verilmiştir) geçemeyecek olduğunda sektörde ağırlığı olan kuruluşlar zaten mevcut anlaşmaları ile bu limiti yakalamaktadırlar. O zaman yeni sözleşme yapamayacaklar ve artık diğer küçük kuruluşlar pastadan pay alabilmek için kıyasıya bir rekabet içerisine gireceklerdir. Büyükler de devam eden sözleşmelerini kaybetmemek için yine rekabeti artıracaklardır. Dolayısıyla denetim sigortası uygulaması ile denetim kuruluşlarına gelecek mali yük bankalara denetim ücreti olarak yansısı bile dört büyük denetim şirketinin bankacılık sektöründeki hakimiyeti

nedeniyle risk yoğunlaşması bulunmaktadır. bunun aşılması için yeni bir düzenlemeye gereksinim bulunmaktadır. Aynı zamanda bu durum piyasada rekabeti artıracak, daha nitelikli dış denetim sağlanabilecektir.

Denetim standartlarını yerine getirmeyenler hakkında öngörülen yaptırımlar yeterince uygulanmamaktadır. ayrıca uygulanan yaptırımların şeffaf bir şekilde kamuya ilan edilmelidir.

Risk yönetimi politikaları ve özellikle operasyonel risklerle ilgili konularda bankaların daha şeffaf olması, bankaların veri havuzlarına bağımsız denetçilerin engellenmeden erişebilmelerinin sağlanması yönünde düzenlemelerin faydalı olacağını düşünmekteyim. Mevcut yönetmelikler ile gerekli denetimi yapabilmek için engellendiğini düşünen denetçi denetim sözleşmesini fesh edebilmekte veya raporunu ona göre düzenlemektedir. ancak bu pratikte biraz zor gerçekleşecek bir olasılıktır. Bankaların bilgi işlem sistemlerini, ham verilerini denetim elemanlarına açmaları halinde engelleme gibi bir durum söz konusu olmayacaktır. Verilerin alınmasında aracı olmamalıdır. denetçilerin operasyonel programların nasıl çalıştığını bilmeden alınan raporlar üzerinden denetim yapmak yerine, istenilen bilginin veritabanından bizzat kendisi alarak denetimi gerçekleştirmelidir. Ayrıca bu durum banka sırrı ve müşteri sırrı ihlali anlamına da gelmez. zira bu durum bağımsız denetim ilkeleri yönetmeliğinin 11 nci maddesinde açıkça hüküm altına alınmıştır.

Bankaların risk yönetimi konusunda geldikleri noktanın yolun çok başında olduğu, ancak 2001 yılından bu yana çok mesafe alındığı bir gerçektir. Bu konuda yetişmiş, nitelikli insan kaynağının kıt olması nedeniyle bankaların zorlandıkları da başka bir gerçektir. insan kaynaklarının bu alanda yetişmesi için daha fazla gayret gösterilmeli,

donanımsal eksikliklerin giderilmesi ve risk haritası çıkarabilmek için geriye dönük veri havuzu oluşturulmalıdır.

Bilgisayar destekli denetim teknikleri geliştirilmelidir. Denetim kanıtları yazılı veya bilgisayar ortamında olarak toplanmakla birlikte, anket cevaplarından da görüleceği üzere çok fazla yer kaplamakta ve denetimin etkin verimli olmasını engellemektedir. Denetim ücretlerinin birim saat olarak tespit edilmesi nedeniyle bu durum etkin bir denetim yapılamamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla yeni teknoloji yoğun denetim tekniklerinin, “bilgisayar destekli denetim” tekniklerinin geliştirilmesine gereksinim vardır. Bu konuda çok fazla seçenek olmamakla birlikte, düzenleyici otorite bu tür denetime yönelik program yazılımlarını desteklemeli veya bir takım teşvikler sağlanmalıdır. Özellikle, denetlenecek ana kütle ve örnek hacminin çok büyük olduğu bankalarda, aşırı dalgalanmaların ve tutarsızlıkların ortaya konmasına yönelik analitik incelemenin yapılmasında, veri sınıflandırılması, zarflanması, aranması ve eşlenmesinde, banka muhasebe sistemi tarafından yapılmış hesaplamaların yeniden hesaplanmasında bu tür yazılımlardan yararlanılmalıdır.

Bilgi sistemleri denetimi uygulaması: Denetlenenlerin faaliyetlerini gerçekleştirmekte kullandıkları yazılım ve donanım gibi tüm bilgi sistemi unsurlarının, bilgi sistemi süreçlerinin, finansal veri üretiminde kullanılan bilgi sistemi ve süreçlerinin ve bunlarla ilgili olarak tesis edilen iç kontrollerin nitelik, işleyiş, yeterlilik, bütünlük, güvenlik ve güvenilirliklerinin değerlendirilmesi ve rapora bağlanması aşamalarından oluşan, esas ve usulleri sözleşme ile belirlenen süreç, olarak “Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik” te tanımlanmıştır. IT denetimi yapacak olan şirketin bağımsız denetim şirketinde aranan nitelikleri taşıması gerekmektedir. Bu özellikleri olan denetim şirketi sayısı hem çok az hem de ülkemizde bu konuda denetim yapabilecek nitelikli insan kaynağı sınırlıdır. Bağımsız denetim kuruluşları bu hizmeti dışarıdan da alabileceklerdir.

Ancak bu kez söz konusu hizmet hem pahalı olacak, hem de kendi bünyesinde aynı hizmeti veren denetim kuruluşları ile rekabet şartları ağırlaşacaktır.

Vadeli piyasaların ve türev ürünlerin ülkemizde sağlıklı bir biçimde gelişmemesi nedeniyle yabancı para net genel pozisyon/sermaye tabanı standart oranı ile ilgili olarak, YP aktif ve pasiflerin doğru kurlarla değeri lenip değeri lenmediğı, mali tablolarda bilanço içi oluşan döviz açıklarını, vadeli türev işlem pozisyonlarıyla maskelenip maskelenmediğı gibi fiktif hususların denetçilerce dikkatlice takip edilmesi gerekmektedir. Bunun gibi hususlar artık bankalarda sıklıkla karşılaşılan durumlardan olmuştur. Dolayısıyla gerçeğı yansıtmaması bakımından özellikle türev ürünlere yönelik yeterli kanıt toplanması gerekmekte olup, mali tabloların gerçeğı yansıtmaması açısından bu durum önemli bulunmaktadır.

KAYNAKLAR :

ACAR, Özgür, “Bankalarca Ayrılan Karşılıklar: Teorik Yaklaşım ve Uluslararası Uygulamalar”, Bankacılar Dergisi, 2000 , Sayı: 34,

AICPA, “Audit Risk and Materiality in Conducting an Auadit”, SAS 47, AU 312.

AICPA, Code of Professional Ethics.

AICPA, Professional Standarts

AKDOĞAN, Nalan ve Nejat TENKER, Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş., Genişletilmiş 5. Baskı, İstanbul, Mart 1997

AKGÜÇ, Öztin, Mali Tablolar Analizi, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını, Yayın No:13, İstanbul 1990

AKGÜÇ, Öztin, Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını, Yayın No:15, İstanbul 1994

AKGÜÇ, Öztin, Türkiye’de Bankacılık, İstanbul 1989

AKGÜN, Ali İhsan, “İşletmelerde İç Denetim Uygulaması”, Vergi Dünyası: sayı:212, Mayıs/1999

AKGÜN, Başak Ataman, Türk Denetim Kurumları, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2000.

AKINWANDE, Yisa Olabode, The UK Banking Supervisory/Regulatory Process And Bank Filures (1960-1997), The Effects of The Changes In Banking Regulations On Internal Govarnace, Accountabiliyy, And Auditing, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Department of Accounting, Finance and Management, University of Essex, Colchester, 1997

ALTUNIŞIK, Remzi ve Recai COKUN, Serkan BAYRAKTAROĞLU ve Engin YILDIRIM, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitabevi, 3.baskı, Sakarya, 2004.

ARENS, A. Alvin, K. James LOBBECKE, Auditing: An Integrated Approach, Prentice- Hall, International Fifth Edition, 1988

ATAMAN, Ümit ve Rüstem HACİRÜSTEMOĞLU, Nejat BOZKURT, Muhasebe Denetimi Uygulamaları, Alfa Kitabevi, İstanbul 2001

AYZİT, Müge, Dünyada ve Türkiye’de Mevduat Sigorta Sistemi Uygulamaları, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara, Mayıs 2004

BAĞCI, Hamdi, “Ulusal Muhasebe Standartları ve Uluslararası Standartlara Uyum”, XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi, 10-12 Ekim 2002, İstanbul

Basle Committtee on Bankaking Supervision, “Framework for Internal Control Systems in Banking Organizations, September 1998 (www.bis.org, www.tbb.org.tr)

Basle Bankacılık Gözetim Komitesi’nin yayınladığı “Bankacılıkta Etkin Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler” başlıklı doküman, 1997, Bankacılar Dergisi, Sayı:30, Eylül 1999 (www.bis.org , www.tbb.org.tr)

Basel Bankacılık Denetleme Komitesi, “Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi” Konulu Görüş Bildirme Çağrısı, TBB Bankacılar Dergisi Eylül 2000, Sayı:34

BERK, Niyazi, Finansal Yönetim, Türkmen Kitabevi, İstanbul 2000

BERK Niyazi, Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış-Kredi İlişkisi, Yapı Kredi Bankası Bankacılık Araştırmaları Dizisi No:4, İstanbul, 1985,

BEYAZITLI, Ercan, Uluslararası Bağımsız Dış Denetim Standartları ve Türkiye Uygulaması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1991

BORA, Ali, Bankacılık Kesiminde Dış Denetimin Kullandırılan Ticari Krediler Açısından İncelenmesi: Kurumlar ve Araçlar, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi,

BOZKURT, Nejat, Muhasebe Denetiminde Parasal Birim Örneklemesi Yönetim ve Bir Uygulama, Marmara Üniversitesi Yayınları Yayın No:419, İstanbul 1985

BOZKURT, Nejat, Muhasebe Denetimi, Alfa Basımevi, İstanbul 1998

ÇAM, Muzaffer, “Bağımsız Denetim ve Sorumluluk”, Vergi Dünyası; Sayı: 170, 1995

ÇANKAYA, Fikret ve Dr. Mehmet ÖZ, Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi, Türkiye Bankalar Birliği Yayını No:221, İstanbul 2001

ÇEKİNMEZ, Mehmet, “Bağımsız İdari Otoriteler ve Türkiye’deki Bazı Örneklerinin Sınırlı Bir Değerlendirilmesi”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 8, Ağustos-Eylül 1999

ÇELİK, Orhan, “Sermaye Piyasalarında Gönüllü Kamuya Açıklama”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:6, Şubat 2002

ÇİÇEK, Halit, Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

ÇOKAKLI, Serdar, “Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma: Japonya Örneği”, BDDK Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları Rapor No: 2002/2, Temmuz 2002

DEDE, Hakkı, “Sermaye Piyasası Mevzuatına Göre IMKB’de İşlem Gören Sürekli Denetime Tabi Şirketlerin Ara Mali Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Esaslar ve Bağımsız Dış Denetim”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1995

DELİKANLI, İhsan Uğur, “Bankaların Denetim ve Gözetimi, Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: 1(Haziran-Temmuz 1998), (www.activefinans.com)

DEMİRKAN, Şefika, Türkiye’de Bağımsız Dış Denetimin Vergi Gelirlerinin Artırılmasında Etkinliği, T.C. 9 Eylül Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye ABD. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1998

Denetim İlke ve Esasları; Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını,Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul 1999

Di giorgio, giorgio and carmine di noima, financial regulation abd supervision in the euro area: a four peak proposal, working paper, the wharton school university of pennsylvania, financial institution center, january 2001.

DOĞRU, Cengiz, “İngiltere’de banka Yönetimlerinin Değerlendirilmesinde Uygulanan Yöntem ve kriterler İle Mali Bünyesi Zafiyete Uğrayan Bankalar İçin Alınan Önlemler”, T.C. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yurtdışı Araştırma Raporu, Ankara, 1999

DUMAN, Ömer, muhasebe denetimi ve raporlama, tesmer yayınları no: 37, ankara, eylül 2001.

ERDOĞAN, Nurten, “Hileler Karşısında Denetçinin Sorumluluğu ve SAS No.82”, Muhasebe ve Denetime Bakış, Şubat 2002, Sayı:6

ERDÖNMEZ, Pelin Ataman ve Özgür Acar, “Kredi Karşılıklarına İlişkin Düzenlemeler ve Vergi uygulamaları”(Regulatory and Tax Treatment of Loan Loss Provisions by Claudia Dziobek – June 1996),Bankacılar Dergisi.

ERGİNAY, Akif, Kamu Maliyesi, Savaş Yayınları, 14. Baskı, Ankara 1994

ERGÜN, Ülkü, “Bağımsız Denetimde Kalitenin Önemi ve Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında Faaliyet Gösteren Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Görünümü”, MÖDAV, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt 1, Sayı:1, Nisan 1999

ESER, Rüya, Finansal Piyasalarda Düzenleme ve Sermaye Piyasasında Düzenleyici Kurumlar, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, 15.02.2001

FITD, Report onDeposit Insurance : An International Outlook, 2001

GAVIN, Thomas A., Donald S. KLINEFELTER, “Professional Ethics and Audit”, Managerial Auditing Journal, 1989, Volume 4, Number 2

GIBSON Annetta Mae, An empirical investigation into ethical decision-making in accounting, Washington State Univ. PhD, (Yayınlanmamış Doktora tezi),1992

GÜRBÜZ, Hasan, Muhasebe Denetimi, Bilim Teknik Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul 1995

GÜRDAL, Kadir, “Muhasebe Dünyasından Haberler”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Ekim 2001, Sayı:5,

GÜREDİN, Ersin, Denetim, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayını, Yayın No:9, Avcıol Matbaası, 3.Baskı, İstanbul 1988,

GÜREDİN, Ersin, Denetim, Beta Basın Yayım Dağıtım A.Ş., 7. Baskı, Yayın No:369, İstanbul 1997

GÜVEMLİ, Oktay, Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, Süryay Sürekli Yayınları, Cilt I-II-III-IV, İstanbul, 2000.

HOLMES, Arthur W., Auditing - Principles and Procedure, Third Edition, Richard D. Irwin Inc., Chicago, 1951, (**Çeviri: Oğuz GÖKTÜRK**, Bilimsel Yayınevi, 1975)

IFAC, The International Auditing Practices Committee (IAPC), “Computer-Assisted Audit Techniques” (International Auditing Standards) No:1009 - International Auditing Practices Statement

İSMMMO, III. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Muhasebe Denetimi Mesleğinde Yetkiler, Sorumluluklar ve Meslek Ahlakı, 30 Nisan-4 Mayıs 1997, İSMMMO Yayınları, No:20, 1997

KAHRAMAN, Özge, “Avrupa Birliği Dönemecinde Türk Bankalarının Sermaye Piyasasındaki Durumu ve Evrensel Bankacılığın Türk Sermaye Piyasalarında Uygulanması”, SPK Yeterlilik Etüdü, 2002, Ankara

KAPLAN, İbrahim, “Bankacılık Sektöründeki Son Gelişmeler Işığında Bankaların Gözetim ve Denetimi”, Yaklaşım Dergisi, Sayı:101 Mayıs 2001

KARDEŞ, Seval, Denetimin Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, yayın No:29, Ankara 1996

KAYA, İdil Atalay, “Bankaların Bağımsız Dış Denetimi ve Türkiye Uygulaması”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1991

KAYA, Aslan, Denetim Sürecinde Önemlilik, Muhasebe ve Denetime Bakış, Nisan 2000, Yıl 1, Sayı:1

KAYA, Fatih, Türkiye’de Bağımsız Dış Denetim, Bağımsız Dış Denetimin Sorunları ve Çözüm Önerileri, T.C. Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu Bilim Raporu, İstanbul 2002

KELL, Walter G. ve William C. BOYNTON, Richard E. ZIEGLER, Modern Auditing, John Wiley And Sons., Fourt Edition, New York 1989

KEPEKÇİ, Celal, Denetim, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1995

KEPEKÇİ, Celal, Denetim, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1995

LAMBERT, Joce C., Introduction to Auditing, Auditing Concepts-Standarts-Procedures, Edited by Thomas D. Hubbard, Johny R. Johnson, Ann B. Pushkin, Dame Publications, Inc., Houston 1986

LEHMANN Constance M; The effects of experince, instruction and personality factors on comlex problem representation and performance in auditing, Texas A&M Univ., PhD, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 2001

LOUWERS Timothy James; An empirical investigation of the relationship between financial distress, external factors and the auditor's going concern opinion modification, The Florida State Univ. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) PhD, 1993

MEIGS, Walter B. ve E. John LARSEN, Robert F. MEIGS, Principles of Auditing, Sixth Edition, Richard D. Irwin, Inc. Illinois, 1977

MİLLER, B.W. Paul, "Quality Financial Reporting", Journal of Accountancy, April 2002

MIRANTI, Paul J., "Birth of a Profession", The CPA Journal, April 1996

MYERS, Firest E., Basic for Bank Directors, Federal Reserve Bank of Kansas City, 2.Ed., Kansas City, 1998.

NICOLAS, J. Ketcha Jr, "Deposit Insurance System and Considerations", 2002, s.236, <http://www.bis.org/publ/plcy07o.pdf> (03.06.2004)

OCC Comptroller's Handbook of Audit, "Internal and External Audits", Comptroller of The Currency Administration of National Banks, July 2000

ÖNCEL, Mualla ve Ahmet KUMRULU, Nami ÇAĞAN, Vergi Hukuku, A.Ü. Hukuk Fak. Yayınları No:494, Ankara 1992

ÖNDER, Türkan, Batan Bankalar, Bağımsız Denetim ve Meslek Ahlakı, Beta Basın Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001

ÖNDER, Türkan, "Finansal Tabloların Denetiminde Hilenin Araştırılması ve Denetçinin Sorumluluğu – 82 No'lu Denetim Standardı ve SPK Standartları Arasındaki Farklar", Marmara Üniv. İİBF Dergisi, 1999, Cilt:XV

ÖZDAMAR, Kazım, Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, İkinci Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir, 1999

ÖZEREN, Baran, İç Denetim, Standartları ve Mesleğin Yeni Açılımları, Sayıştay Araştırma/İnceleme/Çeviri Dizisi:8 , Ankara, Ağustos 2000

ÖZER, Mevlüt, Denetim, Özkan Matbaacılık, Ankara, 1997

PEKTEMİR, Recep ve Yakup SELVİ, “Teknolojik Gelişmelerin Denetimde Yarattığı Yeni Fırsatlar”, Muhasebe, Vergi ve Denetimde Yeni Yaklaşımlar Konulu XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi sunuş tebliği, 10-12 Ekim 2002

POROY, Reha ve Ünal TEKİNALP, Ersin ÇAMOĞLU, Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., No:591, İstanbul 1995

Prodactive, Aktive Dergisi Mart-Nisan 2002 sayısı Özel Eki

QUINN, Richard ve Kaan H. AKSEL, “Dış Denetleyicilerin Finansal Kurumların Yönetimindeki Rolü”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Ocak – Şubat 2002 sayısı

REİSOĞLU, Seza, Bankalar Kanunu Şerhi ve Bankacılık Uygulamasında Diğer Hukuki Kavramlar, Ankara 2002

RICHARDS, David A., “Internal and External Auditors – Inside and Out”, Corporate Board, May 2002, http://www.theiia.org/ecm/iiapro.cfm?doc_id=3648

RIDLEY, Anthony J. ve Lew BURNHAM, “Where Are the Auditors ?” The Directors & Boards magazine, March 1998, <http://www.theiia.org/ecm/iia glance.cfm>

SİPAHİ, Barış, Muhasebe Kullanılan Kanıt Toplama Teknikleri ve Bir Uygulama, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001

STRATTAN Richard Alan; The impact of the audit report modified due to an uncertainty on the decision outcomes and process of bank lending officers, Univ. Of Georgia, Phd, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 1994

ŞEHİRLİ, Kübra, “Kurumsal Yönetim”, SPK Araştırma Raporu, Ankara 1999

ŞENGÜL Selami, Bağımsız Dış Denetçilik ve ABD, İngiltere, Fransa, Almanya Uygulaması ve IFA’ya göre Muhasebenin Nitelikleri, SPK Araştırma Raporu, Ankara 1987

TAKUMİ Adachi; The Responsibilities of CPAs as auditor to the third party, Tohoku Univ. (Japan) PhD, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 1999

TALU, Hülya, “Muhasebe Mesleğinin Para ve Sermaye Piyasalarındaki Yeri ve Önemi”, V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Türmob Yayınları, Yayın No:172

TAYLOR, Geoffrey, Audit Judgement: Risk and Materiality, Current Issues in Auditing, Harper & Row Publishers, London 1985

TAYLOR, Donald H. ve William G. GLEZEN, Auditing Integrated Concepts and Procedure, John Wiley & Sons, Seventh Edition, 1997

TARMUR, U.Serkan, Türkiye’de Bağımsız Denetim, Bağımsız Denetim Şirketleri ve Sorunları, İstanbul Üniv. SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997

TAŞDELEN, Servet, Bankalar Kanunu Şerhi, Ankara Nisan 2002

TBB, AB Banka Denetim Hukuku ve Üye Devletlerde Denetimin Kurumsal Yapısı, İstanbul, 2001.

TBB, Uluslararası Standartlar, www.tbb.org.tr

TORAMAN, Cengiz, “Muhasebe Denetiminde Etik ve Enron Örneği”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:59

TORAMAN, Cengiz, “Denetim Riski ve Belirsizliğin Ölçümlemesinde Farklı Bir Teknik : Bulanık Mantık”, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Nisan 2002, Yıl:17, Sayı:193

TÜREDİ, Hasan, Muhasebe Denetimi, KTÜ Basımevi, KTÜ Yayınları No:158, Trabzon 1992

TÜRMOB, Bankalar Mevzuatındaki Son Değişiklikler İle Bağımsız Denetim Esasları ve Uygulamaları, Turmob Yayınları No:180, Ankara 2002

TÜRMOB, Finansal Kurumların Denetimi, 1999 Yılı Sirküler Rapor Kitapları, Yayını, Yayın No: 32

TÜRKER, Masum, “Elektronik Ortamda Muhasebe ve Denetime Doğru”, İSMMMO Yayın Organı: Mali Çözüm Dergisi, Ekim, Kasım, Aralık 2001, Sayı:57

UĞUR, Oktay, “Türkiye’de Bağımsız Dış Denetim Uygulamaları”, Vergi Dünyası, Sayı:214, Haziran 1999

ULUDAĞ, İlhan ve Erişah ARICAN, Finansal Hizmetler Ekonomisi, Beta Yayınları, 1. Baskı İstanbul 1999

UZAY, Şaban, “Yolsuzlukların Ortaya Çıkarılması ve Önlenmesinde Denetçilerin Sorumluluğu”, V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Türmob Yayınları, Yayın No: 172, , ANTALYA 2001

UZUN, Ali Kamil, “Organizasyonlarda İç Denetim Fonksiyonu ve Önemi”, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı: ? (Nisan-Mayıs 1999),

ÜNLÜSOY, Emre, “BDD Bir Tercih Değil, Zorunluluk”, Productive Active Bankacılık ve Finans Dergisi Özel Eki, Mart-Nisan/2002 sayısı

VURAL, Onur, “Bağımsız Denetim ve Türkiye Uygulaması – Bankalar Örneği”, BDDK Uzmanlık Tezi, Ankara 2002

WEISS RATINGS INC., “The Worsening Crisis of Confidence On Wall Street”, July 5, 2002, (www.weissratings.com/kudos_articles.asp)

YALKIN, Yüksel Koç, Nalan Akdoğan, Avrupa Topluluğu Dördüncü Yönerge Yedinci Yönerge Sekizinci Yönerge, Türmob Yayınları No:9, Ankara, 1994.

YALKIN, Yüksel Koç, “Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu’nun (TMUDESK) Çalışmaları ve Türkiye Muhasebe Standartları”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Ekim 2001, Sayı:5

YAVAŞOĞLU, Mustafa, Sermaye Piyasası Mevzuatında Bağımsız Denetim, Seçkin Matbaası, Ankara, 2001.

YAVUZ, Salih Tanju, “İç Kontrol Fonksiyonu’nun Bileşenleri”, Bankacılar Dergisi, Sayı:42, Eylül 2002

YEĞİNBOY, E. Yasemin, “Küreselleşen Dünyada Türkiye’deki Muhasebe Denetimi Gerçeği”, “21. yy’da Türk Muhasebe Mesleğinin Vizyonu ve Misyonu “ Konulu V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, TÜRMOB Yayınları Yayın No:172, Antalya 2001

YILANCI, Münevver ve Birol YILDIZ, “Yeminli Mali Müşavir – Bağımsız Denetçi ve Tasdik – mali Tablo Denetim Çelişkisi : Mesleğin Gelişmesine Etkileri”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:5, Ekim 2001

YÜKSEL, Ali Sait, Bankacılık Hukuku ve İşletmesi, Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No: 448-681, Yedinci Bası, İstanbul 1992

YÜZBAŞIOĞLU, A. Nejat, “Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi”, Risk Yönetimi Konferansı, 16 Ocak 2003

YILDIRIM, Beyazıt Önal ve Hatice GEREKLİOĞLU DÜZAKIN ve Meltem AKYÜZ, Türkiye’de Mevduat Sigortası Sisteminin Gelişimi ve bankaların Risk

Değerlendirmesini de İçeren Aktif Bir Mevduat Sigortası Model Önerisi, TBB, İstanbul, 1996

ZAİMOĞLU Tülay; ABD’de Finansal Muhasebe ve Standartların Gelişimi, SPK İnceleme Raporu, Ankara 1987

3182 Sayılı “Bankalar Kanunu”

4491 Sayılı “Bankalar Kanunu”

5411 Sayılı “Bankacılık Kanunu”

3568 Sayılı "Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu"

6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

1211 Sayılı Merkez Bankası Kanunu

2499 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici Veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik

Bağımsız Denetim İlkeleri Hakkında Yönetmelik

SM, SMMM ve YMM’lerin çalışma usul ve esasları hakkında yönetmelik

Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik

Bankalarda Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Bilgi Sistemleri Denetimi Hakkında Yönetmelik

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik

Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Öz Kaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanması ve Uygulanması Hakkında Yönetmelik

Muhasebe Uygulama Yönetmeliği

Sermaye Piyasasındaki Bağımsız Dış denetleme Hakkındaki Yönetmelik

Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Ve Yeminli Mali
Müşavirlik Kanunu Disiplin Yönetmeliği

EK : 1

ABD

AICPA - American Institute of Certified Public Accountants – Amerikan Yetkili (Serbest) Kamu Muhasebecileri Enstitüsü: 1917 yılında kurulan bu kuruluş, ABD’deki tüm CPA’ler için kurulmuş olan ulusal meslek örgütüdür. Temel görevleri şunlardır:

- i) CPA’lerin ulusal temsilciliğini yapmak
- ii) Mesleki belge ve ruhsat işlemlerinde ülke çapında eşgüdüm ve uyum sağlamak
- iii) CPA’lerin güven ve itibarlarının artırılmasına çalışmak
- iv) Mesleki standartlar oluşturmak

AICPA’nın üç önemli organı vardır. Bunlar;

- Denetim Standartları Kurulu
- Uygulama ve Gözden Geçirme Kurulu
- Mesleki Davranış Kuralları Kuruludur.

Bağımsız denetim konusunda tek kural koyucu AICPA’dır. Denetim konusunda mesleki sınavların düzenlenmesi, uzmanların üyelikleri ile ilgili düzenlemelerin yapılması, denetim ve muhasebe konularında araştırma ve denetleme yapılması ile ilgili yayınların sürdürülmesi v.b. faaliyetlerde bulunmaktadır.

FASB- Financial Accounting Standards Board- Finansal Muhasebe standartları Kurulu : 1973 yılında kurulmuştur. Özel sektör örgütüdür. Finansal tablo düzenleyicileri, denetçiler ve kamuoyuna bilgi vermek ve bu kişilerin eğitimini sağlamak amacıyla finansal muhasebe ve raporlama standartları oluşturmak ve geliştirmek temel görevidir. SEC ve AICPA tarafından konulan standartlar kabul edilmektedir.

AVUSTRALYA

Avustralya CPA – CPA Australia: Eski adı Belgeli Uygulamacı Muhasebeciler Topluluğu (Certified Practising Accountants) olan kuruluş 13 Nisan 2000 tarihinde bu ismi almıştır. Meslek mensuplarının eğitim ve gelişimlerine yönelik çalışmalar yapmak, üyelerinin haklarını korumak temel görevidir.

FRC – Financial Reporting Council - Finansal Raporlama Konseyi: Muhasebe standartları geliştirilmesi hususunda en üst kuruluştur. Avustralya Muhasebe Standartları Kurulu'nun uzun vadeli politikalarını belirlemek, ulusal ve uluslararası muhasebe standartlarının belirlenmesi konusunda hükümete önerilerde bulunmak temel görevidir.

AASB – Australian Accounting Standards Board – Avustralya Muhasebe Standartları Kurulu

İNGİLTERE

ICAEW - Institute of Chartered Accountants of England and Wales- İngiltere ve Galler Bölgesi Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü : 120.000 den fazla üyesi bulunmaktadır. Avrupa'nın en büyük meslek örgütüdür. Muhasebe mensubu yetiştirmek, üyelerini eğitmek ve meslek mensupları arasında eşgüdüm sağlamak, muhasebe kuram ve uygulamalarına katkıda bulunmak temel görevidir.

ASB - Accounting Standards Board –Muhasebe Standartları Kurulu: Finansal Raporlama Konseyi'nce atanan 10 üyeden oluşur. Muhasebe standardı yayımlama konusunda en üst makamdır.

FRC – The Financial Reporting Council - Finansal Raporlama Konseyi:
ASB ve FRRP (Finansal Raporlama Gözden Geçirme Paneli)nin bağılı olduğu, politika belirleme esas görevi olan bir kuruluştur.

FRANSA

OEC – Ordre des Experts-Comptables – Denetim Elemanları ve Muhasebeciler Odası : Ekonomi ve maliye Bakanlığı'na bağılı olan muhasebecilerin ulusal örgütüdür.

CNCC – Compagnie Nationale des Commissaires aux Comptes – Ulusal Denetim Görevlileri Kurulu : Adalet bakanlığı'na bağılı olan yasal denetime tabi olan şirketleri denetleyen denetçilerin örgütüdür.

CNC – Conseil National de la Comptabilité – Ulusal Muhasebe Konseyi:
1947 yılında kurulmuştur. Muhasebe standartlarının geliştirilmesinden sorumludur.

JAPONYA

JICPA – The Japanese Institute of Certified Public Accountants- Japonya Yetkili (Serbest) Kamu Muhasebecileri Enstitüsü: 1949 yılında kurulmuş, 1966 yılında meslek yasasının kabul edilmesiyle yeniden yapılanmıştır. CPA mesleğinin tek örgütüdür. Dolayısıyla bu meslekle ilgili her faaliyetin içinde aktif olarak yer alır.

FASF – Financial Accounting Standards Foundation – Finansal Muhasebe Standartları Derneği: GKGMS üzerinde çalışır ve geliştirir.

ASBJ - Accounting Standards Board of Japan – Japonya Muhasebe Standartları Kurulu

KANADA

CICA – Canadian Institute of Chartered Accountants – Kanada Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü: İşletmeler, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve devlet için muhasebe ve denetim standartları oluşturur. Denetim ve yönetim konularında mesleki yayınlar hazırlar, eğitim programları düzenler, muhasebecilik mesleğini ulusal ve uluslararası platformlarda ülkeyi temsil eder.

AcSB – The Accounting Standards Board – Muhasebe Standartları Kurulu : Kanada şirketlerinin yaptığı raporlamalarda standartlaşmayı sağlamak, ülke firmalarının yabancı pazarlara açılmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası muhasebe standartlarına uyum sağlamak temel görevlerindendir.

YENİ ZELANDA

ICANZ – The Institute of Chartered Accountants of New Zealand – Yeni Zelanda Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü: Sertifikalı Muhasebeciler, Yardımcı Sertifikalı Muhasebeciler ve Muhasebe Teknisyenleri’nin birleşmesi ile oluşturulmuş olan Yeni Zelanda’nın tek muhasebe meslek örgütüdür.

ANKET SORU FORMU

Sayın İlgili,

Bağımsız dış denetim, pazar ekonomisinin düzgün işlemesi için oluşturulmuş önemli enstrümanlardan bir tanesidir. Bağımsız dış denetim olmadan sermaye piyasalarının gelişmesi ve işlemesi düşünülemez. Bağımsız dış denetim, işletmelerce kamuya duyurulan bilgilerinin (mutlak olmasa da) doğru ve güvenilir olduğunu teyit ederek, başka bir ifadeyle; işletmelerin ürettiği bilgileri kullanacak olan aktörlerin ekonomik kararlarında etkili olabilecek tüm bilgilerin mali tablolarında yer almasını sağlayarak, kaynakların etkin ve homojen dağılımına ciddi katkı sağlar. Bu bağlamda bağımsız denetimin ürettiği bilgilerin kaliteli olması, standartlarının yüksek olması sermaye piyasalarında oyuncu olarak bulunan yatırımcılar ile bankalara mevduatını yatıran mudilerin güveninin sağlanması açısından çok önemlidir. Bunun yanında bağımsız dış denetimin sosyal faydaları da göz ardı edilemez. Başta vergi adaletinin sağlanmasına yaptığı katkı olmak üzere bununla bağlantılı olarak; sosyal adalete ve devlete olan güven duygusunun artmasına da katkıda bulunmaktadır.

2002 yılından bu tarafa BDDK bağımsız denetim ile ilgili daha kapsamlı düzenlemeler yapmış ve buna yönelik çalışmaları halen devam etmektedir. Ancak bu konuda ABD’de dahi zaman zaman sistemsiz eksiklikler görülmekte ve firmalar, yatırımcılar, kamu otoritesi vs. tüm kesimler zarar görebilmektedir.

Bu bağlamda elinizdeki anket formu, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü’nde hazırlanan “Bağımsız Dış Denetim Süreci, Kurumsal - Sosyal Sorumluluk İlişkisi, Bankacılık Sektörü Uygulaması” adlı doktora tez çalışmasına destek olması açısından tamamen bilimsel amaçlı olarak düzenlenmiştir. Sizlerin de değerli katkılarınızla bu araştırmanın yöneticilere, akademisyenlere, diğer ilgili kişi ve kuruluşlara yararlı sonuçlar ortaya koyacağını düşünüyoruz. Aynı zamanda bu anket sonuçları çalışma amacının dışında kesinlikle kullanılmayacak ve kişi/kurum adları gizli tutulacaktır. Cevaplar anonim olarak analiz edilecek, siz veya şirketiniz herhangi bir şekilde tanınmayacaktır. Ayrıca, arzu ettiğiniz takdirde, araştırma bulgularını göndererek bu çalışmanın sonuçlarını sizinle paylaşmaktan mutlu olacağımızı belirtmek istiyoruz. Değişkenlerin ölçülmesi, hipotezlerin test edilebilmesi için bütün soruları cevaplamanız çok önemlidir. Çünkü, eksik anketler veritabanıyla yapılan analizlerde kullanılamıyor. Bu araştırmaya göstereceğiniz yakın ilgi ve işbirliğinden dolayı şimdiden teşekkür eder, iyi günler dileriz.

PROF. DR. ERİŞAH ARICAN
(DANIŞMAN)
T.C. MARMARA ÜNV. BANKACILIK
VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ

ERCÜMENT GÜLER
DOKTORA ÖĞRENCİSİ

TEL: 0 212 230 30 82,
0 505 225 39 05
Email : ercuguler@yahoo.com

SORU 1) Yaptığınız denetim anlaşmalarında söz konusu denetim faaliyetlerini belli bir mesai saati miktarı ile sınırlıyor musunuz ?

- a) ☐ Her zaman   b) ☐ Genelde   c) ☐ Bazen   d) ☐ Hiçbir zaman

SORU 2) Denetim sözleşmesi yaparken harcayacağınız mesai saatinin miktarı ücretin belirlenmesinde etkili oluyor mu?

- a) ☐ Her zaman   b) ☐ Genelde   c) ☐ Bazen   d) ☐ Hiçbir zaman

SORU 3) Çalışma ortamınızda ihtiyaç duyduğunuz bilgi ve belgeler sizlere yazılı mı yoksa bilgisayar ortamında mı veriliyor ?

- a) ☐ Yazılı   b) ☐ Bilgisayar ortamında   c) ☐ İkisi birden

SORU 4) Sunulan belgelerin fazla olması işinizi zorlaştırıyor mu?

- a) ☐ Çok zorlaştırıyor   b) ☐ Zorlaştırıyor
c) ☐ Bazen zorlaştırıyor   d) ☐ Hiç zorlaştırmıyor

SORU 5) Denetim faaliyetlerinizde banka bilgi işlem sistemlerinden ne ölçüde yararlanıyorsunuz ?

- a) ☐ Her zaman   b) ☐ Çoğunlukla   c) ☐ Kısmen   d) ☐ Hemen
hemen hiç

SORU 6) Bilgi İşlem Sistemlerinden yararlanıyor iseniz bu sistemlerinin güvenilirliğini test ediyor musunuz?

- a) ☐ Her zaman ediyorum   b) ☐ Sık sık ediyorum   c) ☐ Bazen ediyorum   d) ☐ Hiç
etmiyorum

SORU 7) Gelişen bilgi işlem sistemlerinin bankacılık sektöründe yoğun bir şekilde kullanılması nedeniyle bağımsız dış denetim, denetim faaliyetlerinde bu alanda denetim yapıyor mu ? Yapıyor ise bilgi işlem sistemleri ne derece denetlenebiliyor ?

- a) ☐ Yapıyor ve çok sıkı denetleniyor
b) ☐ Yapıyor ve yüzeysel denetleniyor
c) ☐ Yapmıyor
d) ☐ Yapması için yeterli donanım ve insan kaynağı yok

SORU 8) Bankacılık sektörünü ilgilendiren şu anki mevzuat çok kısıtlayıcı ve teferruatlı mı yoksa değil mi?

- a) ☐ Çok Fazla Teferruatlı ve Kısıtlayıcı
- b) ☐ Teferruatlı ancak Kısıtlayıcı Değil
- c) ☐ Normal
- d) ☐ Kısıtlayıcı ve teferruatlı Değil

SORU 9) Aşağıdakilerden hangisini geçmişte yaşanan banka başarısızlıklarının en önemli sebebi olarak görüyorsunuz.

- a) ☐ Tasarruf Mevduatı Sigorta Sistemini,
- b) ☐ Yetersiz öz kaynak yapısını,
- c) ☐ Yönetim ve danışmanlık zaafılarını,
- d) ☐ Etik davranmamayı
- e) ☐ Düzenleme ve Denetleme zaafiyetini
- f) ☐ Hepsini

SORU 10) Geçmişte yaşanan banka başarısızlıklarında bankaların içinde bulundukları durumdan çıkmak için

- a) ☐ Bilinçli olarak isteksiz davrandıkları,
- b) ☐ Gerekli adımları yeterince atmadıkları ,
- c) ☐ Düzenleyici otoriteler tarafından yeterince zorlanmadıkları,
- d) ☐ Hepsi,
- e) ☐ Hiçbiri

Söylenebilir

SORU 11) Risk yönetimi konusunda gelinen noktayı yeterli buluyor musunuz ?

- a) ☐ Yeterli
- b) ☐ Az yeterli
- c) ☐ Yetersiz

SORU 12) Eğer yetersiz buluyorsanız önerilerinizi sıralayabilir mi siziz?

- a).....
- b).....

SORU 13) Ülkemizde oluşan bankacılık krizlerinin nedeni sizce aşağıdakilerden hangisidir?

- a) ☐ Yasal düzenlemelerin yetersizliğinden mi,
- b) ☐ Kötü banka yönetiminden mi,
- c) ☐ Kamusal Denetimin zaafından mı,
- d) ☐ Yeterli iç denetim sistemi olmamasından mı,
- e) ☐ Bağımsız denetleyicilerin yetersizliği veya gerçekleri yeterince ifade edemeyişlerinde mi oluşmuştur ?

SORU 14) Bağımsız Denetim ile ilgili yapılan düzenlemeler etkin bir bağımsız denetim için yeterli midir?

- a) ☐ Kesinlikle Yeterlidir
- b) ☐ Yeterlidir
- c) ☐ Kısmen Yeterlidir
- d) ☐ Yeterli Değildir

SORU 15) Soru 15’de (c) ve (d) seçeneklerini işaretledi iseniz; yapılmasını istediğiniz düzenlemeler hakkında kısaca bilgi veriniz.

SORU 16) Düzenleyici kurumun Kurumsal Yönetişim ve Muhasebe işlemleri üzerine ne derece etkisi olabilir ?

- a) ☐ Mutlak etkisi vardır
- b) ☐ Kısmi etkisi vardır
- c) ☐ Yoktur
- d) ☐ Daha fazla olmalıdır

SORU 17) 2000 ve 2001 yıllarında meydana gelen bankacılık krizlerinde Kurumsal yönetişimin rolü ne kadardır ?

- a) ☐ Çok fazla
- b) ☐ Fazla
- c) ☐ Normal
- d) ☐ Çok az
- e) ☐ Yok

SORU 18) Bankaların şu anda uyguladığı iç denetim sistemini banka başarısızlıklarının önlenmesi, verimliliğin artırılması, olası muhtelif risklerin önceden görülerek önlem alınması açısından yeterli buluyor musunuz ?

- a) ☐ Yeterlidir
- b) ☐ Kısmen Yeterlidir
- c) ☐ Yetersizdir ve daha etkin düzenlemeler yapılmalıdır.

SORU 19) Herhangi bir ek regülasyon olmaksızın, sadece dış denetim sürecini etkinleştirerek kamuoyu ve bankaların hisse senetlerine yatırım yapan veya bankaya tasarruflarını yatıran kişilerin bankaya olan güvenlerini artırmak mümkün müdür ?

- a) ☐ Kesinlikle Mümkündür   b) ☐ Mümkündür
c) ☐ Kısmen Mümkündür   d) ☐ Mümkün değildir

SORU 20) Denetçiler ile banka yönetimi arasında denetim süreci içinde meydana gelebilecek yakınlaşma ve sıcak ilişkilerin olmaması için bağımsız dış denetim sistemini nasıl şekillendirmek gerekmektedir ?

- a) ☐ Uzaktan denetim teknikleri geliştirilerek
b) ☐ Denetçilerin mümkün olduğunca banka ortamından izole edilmesi ile
c) ☐ Denetçilerin rotasyona tabi tutulması ile
d) ☐ Yakınlaşma ve sıcak ilişki kurmanın bir sakıncası bulunmamaktadır.

SORU 21) Bağımsız dış denetçilerin usulsüzlük veya yolsuzluk şüphesi uyandıran tespitleri olduğunda bunu aşağıdakilerden hangisiyle paylaşması daha uygun olur?

- a) ☐ Banka yönetimiyle
b) ☐ Ortaklarla
c) ☐ Düzenleyici otoriteyle
d) ☐ Adli mercilerle

SORU 22) Bağımsız dış denetçilerin, usulsüzlük veya yolsuzlukları ortaya çıkarma fonksiyonu olmalı mıdır ?

- a) ☐ Kesinlikle Olmalıdır
b) ☐ Olmalıdır
c) ☐ Kısmen Olmalıdır
d) ☐ Olmamalıdır

SORU 23) Denetim anlayışı yaşanmış olumsuz örneklerden sonra değişti mi ?

- a) ☐ Çok Değişti
b) ☐ Değişti
c) ☐ Az değişti
d) ☐ Hiç Değişmedi

SORU 24) Dış denetim daha çok kime karşı sorumlu olmalıdır?

- a) ☐ Banka Yönetimine
b) ☐ Düzenleyici Otoriteye
c) ☐ Kamuya
d) ☐ Banka Ortaklarına
e) ☐ Hepsine

SORU 25) Bağımsız denetim, fonksiyonunu yerine getiremediği takdirde bu başarısızlığın bedelini en çok hangi taraf öder ?

- a) ☐ Bağımsız denetim şirketi ve sorumlu ortakları
- b) ☐ Banka yönetimi
- c) ☐ Banka ile ilişkide olan 3. şahıslar
- d) ☐ Düzenleyici Otorite

SORU 26) 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 36. maddesinde yer alan "Sorumluluk Sigortası" uygulamasını nasıl değerlendiriyorsunuz ?

- a) ☐ Çok iyi ve bankacılık sisteminde mutlaka olması gereken bir uygulama
- b) ☐ Zaten olması gereken fakat çok geç yürürlüğe girmiş bir uygulama
- c) ☐ Faydasına inanmıyorum
- d) ☐ Sisteme zarar verebileceğini, bunun yerine sorumlulukların yerine getirilmesi için daha başka mekanizmaların geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum

SORU 27) 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 95. maddesinde BDDK'nun, bağımsız denetim kuruluşlarının raporlarını yapı, uygunluk ve güvenilirlik açılarından değerlendireceği hususu yer almaktadır. Bu bağlamda yeterlilik ve yerindelik açısından değerlendirmeleri hakkında aşağıdakilerden hangisine katılıyorsunuz.

- a) ☐ Yeterli ve Kanunda belirtildiği şekilde yerindedir.
- b) ☐ Yeterlidir ancak uygunluk ve güvenilirliği konusunda değerlendirme yapması yerinde değildir.
- c) ☐ Yeterli değerlendirmeyi yapabileceği konusunda endişelerim var.
- d) ☐ Değerlendirme sonrasında olumsuz bir kanıya sahip olması durumunda yapılabilecekler hakkında yeterince açıklık bulunmamaktadır.

SORU 28) 5411 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 95. maddesinde BDDK Başkanının gerekli görmesi halinde ve özellik arz eden konularda bağımsız denetim şirketinden inceleme yapması için görevlendirme yetkisi olduğu şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.

Böyle bir görevlendirme ve yetkilendirmenin denetim yapan şirket denetçilerinin bağımsızlıklarına etkisi nasıl olur ?

- a) ☐ Yerinde bir düzenleme.
- b) ☐ Görevlendirme yetkisi yerine talep etme şeklinde bir düzenleme olmasının daha uygun olacağını düşünüyorum.
- c) ☐ Bağımsızlık olgusuna zarar verdiğini düşünüyorum.

SORU 29) Bağımsız denetim firmalarında denetim görevini ifa eden kişilerin sektörel açıdan uzmanlaşmalarının faydalı olduğuna inanıyor musunuz?

- a) ☐ Kesinlikle Faydalı Olur   b) ☐ Faydalı Olur
c) ☐ Kısmen Faydalı Olur   d) ☐ Faydalı Olmaz

SORU 30) Sektörel uzmanlaşmanın faydalı olduğunu düşünüyorsanız; uzmanlaşmanın, sermaye piyasasında faaliyette bulunan şirketlerde işlem yapmaya yetkili kişilere SPK’ca getirilen “sınavla belge alma” zorunluluğu şeklindeki gibi bir düzenlemeyle TURMOB veya ilgili kurumlar tarafından yapılacak düzenleme sonucu sınavla mı sağlanmasını yoksa belirli bir süre bankalarda denetim faaliyetlerinde bulunmak suretiyle kazanılan deneyime göre mi sağlanmasında fayda görmektesiniz?

- a) ☐ Sınavla   b) ☐ Deneyimle

SORU 31) Bağımsız denetçi, kamu denetçisi ve banka yönetimi (iç denetimden sorumlu yetkili de olabilir) arasındaki banka işlemleri ve mali verileri ile ilgili diyalogun güçlendirilmesinde ve elde edilen bilgi, bulgu ve birbirleri ile olan yazışmalardan (raporla, yönetim mektupları, denetim sonuçları gibi) haberdar edilmesinde ve paylaşımcı bir anlayışın hakim olmasında fayda olduğu açıktır. Bu bağlamda; banka yönetimi veya denetim komitesi ve kamu denetçileri ile denetim sürecinde veya sonunda toplantılar yapılıyor mu? Bilgi paylaşımı söz konusu mu?

- a) ☐ Sık sık toplantı yapılmakta ve bilgiler paylaşılmakta,
b) ☐ Denetim sonunda veya hata ve suistimal tespitinde diğer taraflarla yasal mevzuat çerçevesinde görüşülmekte ve kısmi bilgi paylaşımı olmakta,
c) ☐ Diğer taraflardan görüşme talebi geldiğinde görüşülmekte ve tek taraflı (Denetçi firma) bilgi paylaşımı olmakta.
d) ☐ Banka yönetimi ile zorunlu olarak görüşülmekte ancak kamu denetçileri ile açıklandığı şekilde bir bilgi alış veriş bulunmamakta

SORU 32) Düzenleyici kurum tarafından, denetim planında yer alan denetim riski ve önemlilik sınırlarının tespit edilmesinde oluşan zaafiyetin denetim faaliyetleri sonucunda düzenlenen denetim raporları ve görüşü ile çelişen sonuçlara ulaşması ve yayımlanan mali verilerin gerçek mali durumu yansıtmadığı yönünde düzenleyici otorite tarafından bir kanıya ulaşılması sonucunda ilgili denetim şirketine idari para cezası verilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a) ☐ Olumlu
b) ☐ Olumsuz
c) ☐ Olumlu fakat uygulanacak idari para cezasının şartları ilgili tarafların görüşü alınarak tespit edilmeli.

SORU 33) Önemlilik düzeyini tespit ederken en çok hangi hususa dikkat edersiniz?

- a) ☐ Toplanacak kanıtların sayısı, kapsamı ve bu iş için ayrılacak zamanı
- b) ☐ Kanıtların mali tablolar içerisindeki ağırlığı
- c) ☐ Geçmiş yıllarda düzenlenmiş denetim raporları
- d) ☐ Diğer (belirtiniz)

SORU 34) Hata ve suistimal riskinin azaltılması için aşağıdakilerden hangisi sizin için daha önemlidir?

- a) ☐ Etkin muhasebe ve iç denetim sisteminin olup olmadığına yönelik kanıt toplama tekniklerinin uygulanması
- b) ☐ Yöneticilerin ehliyet ve yönetim biçimine yönelik kanıt toplama tekniklerinin uygulanması
- c) ☐ Mali tablolarda yer alan bilgiler hakkında yeterli ve güvenli denetim kanıtı toplama tekniklerinin uygulanması

SORU 35) Denetim riskini oluşturan unsurlardan hangisi sizin için daha önceliklidir?

- a) ☐ Yapısal (doğal) risk
- b) ☐ Kontrol riski
- c) ☐ Bulgu riski

SORU 36) Denetim riskini minimize edebilmek için etkin bir iç kontrol ve denetim sisteminin varlığının tespitine yönelik en çok hangi denetim tekniğini uygularsınız?

- a) ☐ Gözlem
- b) ☐ Doğrulama
- c) ☐ Bilgi toplama
- d) ☐ Belgelerin incelenmesi
- e) ☐ Örneklem
- f) ☐ Kayıt sürecinin incelenmesi

SORU 37) Denetim yapılan banka ile yapılan denetim sözleşmesinde alınacak ücretin açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Denetim ücretinin denetlenen tarafından denetim firmasına ödenmesi denetçilerin görüşlerini raporlarına açık ve bağımsız bir biçimde yansıtmalarına bir engel midir?

- a) ☐ Engeldir
- b) ☐ Kısmen Engeldir
- c) ☐ Engel Değildir

SORU 38) Soru 39'da cevabınız (b) veya (c) seçeneği ise; Denetçi görüşünü hiçbir mali kaygı taşımadan bağımsız olarak raporlayabilmesi için aşağıdakilerden hangisi daha rasyonel olur?

- a) ☐ Denetim ücretinin, düzenleyici otorite nezdinde oluşturulacak bir fon tarafından denetim şirketine ödenmesi ve denetim ücretlerinin bir bant içinde düzenleyici otorite ve ilgili bankalar arasında belirlenmesi
- b) ☐ Denetim ücretlerinin düzenleyici otorite yerine meslek üst birliği (TBB) tarafından yine Birlik ve bankalar arasında belirlenerek ödenmesi
- c) ☐ Engel olmasına karşın mevcut sistemin devam etmesi
- d) ☐ Hiçbiri

SORU 39) 3568 sayılı "Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu" nun "KURUMSAL-SOSYAL SORUMLULUK" kavramlarını dikkate alıp almadığı ve yeterli düzenlemelere yer verip vermediği konusundaki görüşleriniz nelerdir?

- a) ☐ Dikkate Almaktadır
- b) ☐ Dikkate Almamaktadır
- c) ☐ Daha Fazla Dikkate Almalıdır
- d) ☐ Yeni düzenlemelere Gereksinim Vardır

SORU 40) Katılımcının unvanı

- a) ☐ Sorumlu Ortak Başdenetçi
- b) ☐ Başdenetçi
- c) ☐ Kıdemli Denetçi
- d) ☐ Denetçi
- e) ☐ Denetçi Yardımcısı

SORU 41) Katılımcının meslekteki deneyim süresi

- a) ☐ 1-3 yıl
- b) ☐ 4-7 yıl
- c) ☐ 8-10 yıl
- d) ☐ 11-15 yıl
- e) ☐ 16 yıl ve üzeri

ÖZET

BAĞIMSIZ DIŞ DENETİM SÜRECİ, KURUMSAL-SOSYAL SORUMLULUK İLİŞKİSİ, BANKACILIK SEKTÖRÜ UYGULAMASI

Bağımsız denetim, işletmelerce kamuya duyurulan bilgilerin, başka bir ifadeyle; muhasebe kayıtlarının uluslararası muhasebe standartlarına uygun, doğru ve güvenilir olup olmadığını rapor eder. Bu da işletmelerle ilişkisi olan aktörlerin ekonomik kararlarında önemli rol oynar. Böylece bağımsız denetim, şeffaf olma, kamuyu aydınlatma, yasal mevzuata uyma konularında önemli rol oynar.

ABD gibi gelişmiş ülkelerde bile bağımsız denetim konusunda eksiklikler olabilmektedir. Ülkemizde de 2002 yılından buyana bu konuda önemli yasal düzenlemeler yapılmıştır. Tüm toplumu ilgilendirmesi nedeniyle bankaların bağımsız denetimi özel öneme sahiptir. Geçmişte yaşanan banka batmalarında bağımsız denetimin payı veya ağırlığı olup olmadığı hep sorulmuştur. Bu çalışmada denetimin kavramsal çerçevesi, bağımsız denetim ilke, standart ve teknikleri, dünyadaki uygulamaları, ülkemizde tabi oldukları yasal mevzuat anlatılmıştır. Son bölümde ise; bağımsız denetim şirketlerinin sorumlulukları, krizlerde etkisinin/sorumluluğunun bulunup bulunmadığını ve yenilikçi fikirleri araştıran bir ampirik araştırma yapılmıştır. Çıkan sonuç; kriz ve banka batıklarında bağımsız denetimin ağırlıklı etkisinin olmadığı fakat daha etkin olunabilmek için yeni düzenlemelere gereksinim olduğudur.

ABSTRACT

INDEPENDENT AUDIT PROCESS, INSTITUTIONAL AND SOCIAL RESPONSIBILITY RELATION AND ITS APPLICATIONS IN BANKING

Independent audit reports if the financial information made public by companies is fair, true and in compliance with the International Accounting Standards. It plays significant role in the decisions of the agents dealing with the public companies. Therefore, independent audit is in a position to support transparency, publicity and compliance with laws and regulations.

Weaknesses in independent audit may well occur even in developed countries as USA. Turkey also enacted very important laws and regulations as other countries. Because it concerns all the community, independent audit of the banks is of exceptional importance. In Turkey it is always discussed whether the independent audit weaknesses had played any role in the bank bankruptcies and corruptions in past years.

In this study we have explained the conceptual framework, principles, standards, tools and techniques of independent audit and discussed regulatory framework in Turkey regarding international applications. In the last chapter of the study, an empiric survey is made to clarify the responsibilities of the independent audit firms and their roles and responsibilities in crisis, and to search for innovative ideas.

The outcome of the survey is that independent audit has no major role in crisis and bank bankruptcies but it is necessary to make new regulations to be more effective and efficient.